

LVCRETI

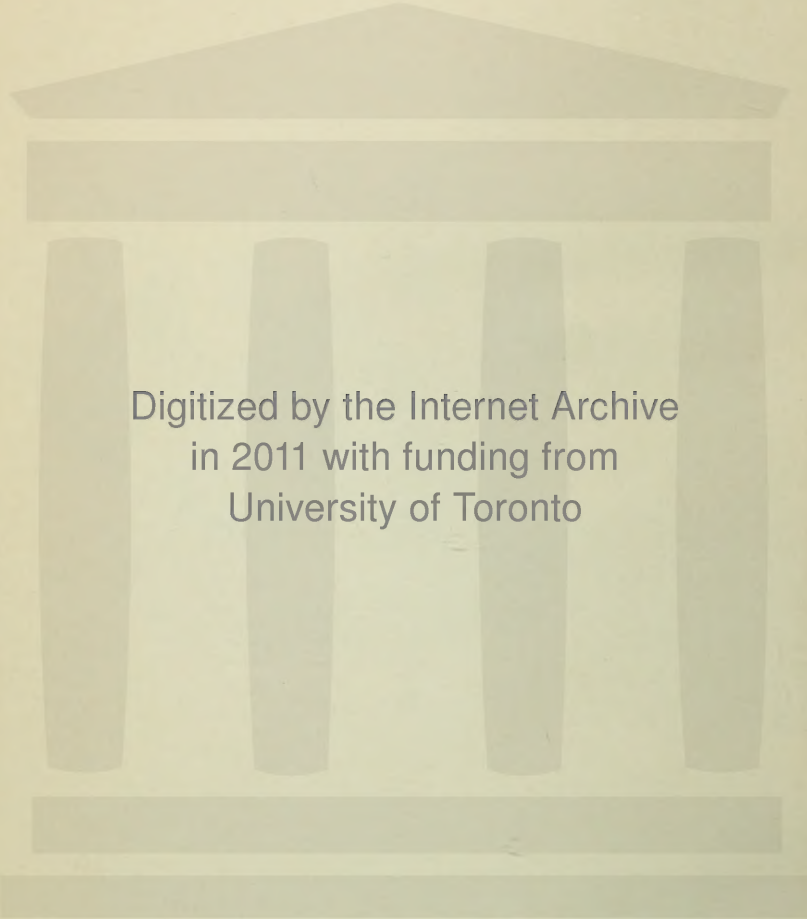
DE RERVM NATVRA

LIBRI SEX

31

Father Capelle
93 St. Joseph.

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

SCRIPTORUM CLASSICORUM
BIBLIOTHECA OXONIENSIS

OXONII
E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO
LONDINI ET NOVI EBORACI
APUD HENRICUM FROWDE

LVCRETI
DE RERVM NATVRA
LIBRI SEX

RECOGNOVIT
BREVIQVE ADNOTATIONE CRITICA INSTRVXIT

CYRILLVS BAILEY

COLLEGII BALLIOLENSIS SOCIVS

OXONII
E TYPOGRAPHEO CLARENDONIANO

OXONII

Excudebat Horatius Hart

Typographus academicus

PRAEFATIO

LVCRETIANI carminis qui exstant codices ab uno exemplari deducti sunt omnes, quod demonstravit Carolus Lachmann quarto aut quinto saeculo scriptum fuisse et in regno Francico servatum. Huius exemplaris, quod iam pridem est amissum, tria, quoad scimus, scripta sunt apographa, quorum duo inter ceteros Isaaci Vossii libros adepta est Vniversitatis Leidensis bibliotheca. Codex alter saeculo nono scriptus, qui unde a Vossio comparatus sit non satis constat, Oblongus nominatus est: alter saeculo decimo scriptus Quadrati nomen accepit: hunc antequam Vossii in manus venit, in usum Lambini editionem suam parantis aliqua ex parte excusserat Turnebus. Horum duorum codicum testimonio, quamvis negligentius scripti sint et permulta contineant errata, nititur praecipue textus Lucretianus. Codici Quadrato simillimae exstant Hauniae octo schedae quae prius Gottorpii servatae fuerunt, Vindobonae decem.

Tertium codicum genus, numero maximum sed auctoritate his multo inferius, ex Italia ortum est. Eiusdem archetypi apographum saeculo quinto decimo possedit Poggius Florentinus. Huius antequam perditum est unum

PRAEFATIO

scripsit apographum Nicolaus Nicoli in bibliotheca Laurentiana adhuc servatum, alia nonnulla Itali alii: existunt Florentiae octo exemplaria, sex Romae in bibliotheca Vaticana, unum apud Monacenses, quod nonnullis in locis ceteris videtur praestare, in Anglicis nostris bibliothecis non minus septem. Sed haec omnia, si Nicolianum exceperis, non multi sunt aestimanda cum et mendosa sint et negligentius vel ex mera coniectura emendata: codex Nicolianus accuratius procul dubio scriptus saepe Poggianum fideliter videtur repraesentare.

Cum codicum Leidensium excellentiam primus demonstrasset Lachmann, hunc ita secuti sunt ceteri Lucretiani carminis editores ut illis codicibus maior usque adtribuitur fides. Quare debet hodie si quis carmen edere voluit illos quam maxime sequi, Itolorum et editorum quam rarissime proferre auctoritatem. In hac igitur editione paranda quoties Leidensium testimonium probavi, inferiorum codicum lectiones et virorum doctorum coniecturas non commemoravi. Quoties obelisco dignum locum iudicavi, et codicum scripturas et editorum coniecturas in notis addidi. Quoties autem correctiones in textum recepi, et praelatae lectionis auctoritatem notavi et Leidensium repudiatam scripturam adieci, siquidem aut ipsa intelligi potest aut alias textus emendationes suppediavit. Mera errata quae simili modo omnes correxerunt saepe praetermisi, sed ubi solita codicum menda exhibere videbantur cuiusque errati generis dignissima ferme notatione exempla animadverti.

Lacunis, seclusionibus, uncinis, versuum traiectionibus rarius fortasse quam ceteri editores idcirco usus sum, quod et huiusmodi remediis saepe violatum potius fuisse textum

PRAEFATIO

quam emendatum iudicem et optimorum codicum fidem legentibus praestare maluerim quam poema instaurare quale ipse scilicet scripserit poeta vel potius quale scripturus fuisse videatur, si perfecisset et perpolivisset. In his rebus admirabile, ut mihi videtur, exemplar nuper praebuit R. Heinze in libro tertio recognoscendo.

Tralaticiam carminis orthographiam, quam e codicibus Leidensibus deduxit Lachmann singula quaeque verba sicut in iis invenerat referendo, deserere ausus sum. Cum enim constantis scribendi rationis omnino expertes sint codices, ego et legenti commodius fore arbitratus sum et re vera minus ineptum si orthographiam cum se ipsa constantiorem reddiderim et usitatae Latinitatis normae similiorem.

In hac editione perraro invenientur quae nova sint aut non prius temptata. Malui editorum laboribus fretus libellum bene sanatum proferre quam nova adhibendo medicamina aut nova vulnera adferre aut vetera adgravare.

Scribebam Oxonii

mense Novembr. A.S. MDCCCXCVIII

SIGLA

- O* = Codex Leidensis 30 (Oblongus)
Q = Codex Leidensis 94 (Quadratus)
L = Codex Laurentianus xxxv. 30 (Nicolianus)
l 29, l 31, l 32 = Codices Laurentiani, xxxv. 29, 31, 32
C = Codex Cantabrigiensis
Vat. 1706, &c. = Codex Vaticanus 1706 &c.
Mon. = Codex Monacensis
G = Fragmentum Gottorpiense

T. LVCRETI CARI 95-5148C

DE RERVM NATVRA

LIBER PRIMVS

*Inscritio te
Venus*

AENEADV^m genetrix, hominum divumque voluptas,
alma Venus, caeli subter labentia signa
quae mare navigerum, quae terras frugiferentis
concelebras, per te quoniam genus omne animantum
concipitur visitque exortum lumina solis: 5
te, dea, te fugiunt venti, te nubila caeli
adventumque tuum, tibi suavis daedala tellus
summittit flores, tibi rident aequora ponti
placatumque nitet diffuso lumine caelum.
nam simul ac species patefactast verna diei 10
et reserata viget genitabilis aura favoni,
ariae primum volucres te, diva, tuumque
significant initum percussae corda tua vi.
inde feræ pecudes persultant pabula laeta [15]
et rapidos tranant amnis: ita capta lepore 15 [14]
te sequitur cupide quo quamque inducere pergis.
denique per maria ac montis fluviosque rapaces
frondiferasque domos avium camposque virentis
omnibus incutiens blandum per pectora amorem
efficis ut cupide generatim saecla propagent. 20

14, 15 *hunc versuum ordinem habet L*
tergis OQ

16 pergis O corr.:

LVCR.

1

T. LVCRETI CARI

quae quoniam rerum naturam sola gubernas
 nec sine te quicquam ^{divina} ~~dias~~ ^{regit} in luminis oras
 exoritur neque fit laetum neque amabile quicquam,
 te sociam studeo scribendis versibus esse
 quos ego de rerum natura pangere conor 25
 Memmiadae nostro, quem tu, dea, tempore in omni
 omnibus ornatum voluisti excellere rebus.
 quo magis aeternum da dictis, diva, leporem.
 effice ut interea fera moenera militiai
 per maria ac terras omnis sopita quiescant. 30
 nam tu sola potes tranquilla pace iuvare
 mortalis, quoniam belli fera moenera Mavors
 armipotens regit, in gremium qui saepe tuum se
 reicit aeterno devictus vulnere amoris,
 atque ita suspiciens tereti cervice reposta 35
 pascit amore avidos inhians in te, dea, visus,
 eque tuo pendet resupini spiritus ore.
 hunc tu, diva, tuo recubantem corpore sancto
 circumfusa super, suavis ex ore loquelas
 funde petens placidam Romanis, incluta, pacem. 40
 nam neque nos agere hoc patriai tempore iniquo-
 possumus aequo animo nec Memmi clara propago
 talibus in rebus communi desse saluti.

*

quod superest, vacuas auris (animumque sagacem) ^{Delectatione} ⁵⁰
 semotum a curis adhibe veram ad rationem,
 ne mea dona tibi studio disposta fideli,
 intellecta prius quam sint, contempta relinquant.
 nam tibi de summa caeli ratione deumque
 disserere incipiam et rerum primordia pandam, 55

32 fera moenera *Lambinus*: fera moenia *interpres Statii*: feram
 onera *OQ* 33 regit *L*: regium *OQ* 34 reicit *Q*: reficit *O*
 43 desse *O corr.*: id esse *OQ* 44-49 = ii. 646-651 *seclusi Pontanus*,
lacunam indicavit Lachmann 50 vacuas auris animumque sagacem
interpres Vergili apud Maium: ut vacuas auris *OQ*

unde omnis natura creet res auctet alatque
 quove eadem rursus natura perempta resolvat,
 quae nos materiem et genitalia corpora rebus
 reddunda in ratione vocare et semina rerum
 appellare suemus et haec eadem usurpare = *hab. call.* 60

4 corpora prima, quod ex illis sunt omnia primis.

Humana ante oculos foede cum vita iaceret
 in terris oppressa gravi sub religione
 quae caput a caeli regionibus ostendebat
 horribili super aspectu mortalibus instans, 65

primum Graius homo mortalis tollere contra
 est oculos ausus primusque obsistere contra,
 quem neque fama ^{atq.} deum nec fulmina nec minitanti
 murmure compressit caelum, sed eo magis acrem
 irritat animi virtutem, effringere ut arta 70

naturae primus portarum claustra cupiret.
 ergo vivida vis animi pervicit, et extra
 processit longe flammantia moenia mundi
 atque omne immensum peragravit mente animoque,
 unde refert nobis victor quid possit oriri, 75

quid nequeat, finita potestas denique cuique
 quam sit ratione atque alte terminus haerens.
 quare religio pedibus subiecta vicissim
 obteritur, nos exaequat victoria caelo.

✓ Illud in his rebus vereor, ne forte rearis
 impia te rationis inire elementa viamque
 indugredi sceleris. quod contra saepius illa
 religio peperit scelerosa atque impia facta.
 Aulide quo pacto Triviai virginis aram
 Iphianassai turparunt sanguine foede
 ductores Danaum delecti, prima virorum.

*Don't be afraid of
 or entering on
 nature's plain
 of speculation
 Religion here
 gives us 85 to suggest
 facts.*

70 effringere l 29 : confringere OQ 71 cupiret O corr. : cuperet
 OQ 77 quam O corr. : quantum OQ 84 Triviai Prisci-
 anus : triviat OQ 85 Iphianassai O corr. : Iphianassa OQ

T. LVCRETI CARI

cui simul infula virgineos circumdata comptus
 ex utraque pari malarum parte profusast,
 et maestum simul ante aras adstare parentem
 sensit et hunc propter ferrum celare ministros 90
 aspectuque suo lacrimas effundere civis,
 muta metu terram genibus summissa petebat.
 nec miserae prodesse in tali tempore quibat
 quod patrio princeps donarat nomine regem.
 nam sublata virum manibus tremibundaque ad aras ✓ 95
 deductast, non ut sollemni more sacrorum
 perfecto posset claro comitari Hymenaeo,
 sed casta incestu nubendi tempore in ipso
 hostia concideret mactatu maesta parentis,
 exitus ut classi felix faustusque daretur. 100
 tantum religio potuit suadere malorum.

Tutemet a nobis iam quovis tempore vatium
 terriloquis victus dictis desciscere quaeres.
 quippe etenim quam multa tibi iam fingere possunt
 somnia quae vitae rationes vertere possint 105
 fortunasque tuas omnis turbare timore!
 et merito. nam si certam finem esse viderent
 aerumnarum homines, aliqua ratione valerent
 religionibus atque minis obsistere vatium.
 nunc ratio nulla est restandi, nulla facultas, 110
 aeternas quoniam poenas in morte timendumst.
 ignoratur enim quae sit natura animai,
 nata sit an contra nascentibus insinuetur,
 et simul intereat nobiscum morte dirempta
 an tenebras Orci visat vastasque lacunas 115
 an pecudes alias divinitus insinuet se,
 Ennius ut noster cecinit qui primus amoeno
 detulit ex Helicone perenni fronde coronam,

104 possunt *Marullus* : possum *OO*
 timendum *OO*

111 timendumst *Orelli* :

per gentis Italas hominum quae clara clueret ;
etsi praeterea tamen esse Acherusia templa *origines* 120
Ennius aeternis exponit versibus edens,
quò neque permanent animae neque corpora nostra,
sed quaedam simulacra modis pallentia miris ;
unde sibi exortam semper florentis Homeri
commemorat speciem lacrimas effundere salsas 125
coepisse et rerum naturam expandere dictis.
quapropter bene cum superis de rebus habenda
nobis est ratio, solis lunaeque meatus
qua fiant ratione, et qua vi quaeque gerantur
in terris, tum cum primis ratione sagaci
unde anima atque animi constet natura videndum,
et quae res nobis vigilantibus obvia mentis
terrificet morbo adfectis somnoque sepultis,
cernere uti videamur eos audireque coram,
morte obita quorum tellus amplectitur ossa. } *we must discuss*
of the functions of
which are being
an even precede
of nature of soul
is small
of III, 136
How will you find
135 IV
135
Handwritten notes
135
{ Nec me animi fallit Graiorum obscura reperta
difficile inlustrare Latinis versibus esse,
multa novis verbis praesertim cum sit agendum }
propter egestatem linguae et rerum novitatem ; }
sed tua me virtus tamen et sperata voluptas 140
suavis amicitiae quemvis efferre laborem
suadet et inducit noctes vigilare serenas
quaerentem dictis quibus et quo carmine demum
clara tuae possim praepandere lumina menti,
res quibus occultas penitus convisere possis.) 145
{ Hunc igitur terrorem animi tenebrasque necessest
non radii solis neque lucida tela diei
discutiant, sed naturae species ratioque.
principium cuius hinc nobis exordia sumet,
nullam rem e nilo gigni divinitus umquam. 150

122 permanent *Politianus* : permaneant *OQ*
Q corr. : coepisset *OQ* 130 *tum* *l 31* : tunc *OQ*

126 coepisse et

T. LVCRETI CARI

quippe ita formido mortalis continet omnis,
quod multa in terris fieri caeloque tuentur
quorum operum causas nulla ratione videre
possunt ac fieri divino numine rentur.

quas ob res ubi viderimus nil posse creari 155 [156]
de nilo, tum quod sequimur iam rectius inde [157]
perspicimus, et unde queat res quaeque creari [158]
et quo quaeque modo fiant operā sine divum. [155]

Nam si de nilo fierent, ex omnibu' rebus } *habetur hinc*
omne genus nasci posset, nil semine egeret. } 160

e mare primum homines, e terra posset oriri } *frumenta*
squamigerum genus et volucres erumpere caelo ;
armenta atque aliae pecudes, genus omne ferarum,
incerto partu culta ac deserta tenerent.

nec fructus idem arboribus constare solerent, 165
sed mutarentur, ferre omnes omnia possent.

quippe ubi non essent genitalia corpora cuique,
qui posset mater rebus consistere certa?

at nunc seminibus quia certis quaeque creantur,
inde enascitur atque oras in luminis exit, 170
materies ubi inest cuiusque et corpora prima ;
atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
quod certis in rebus inest secreta facultas.

praeterea cur vere rosam, frumenta calore,
vitis autumnno fundi suadente videmus, 175

si non, certa suo quia tempore semina rerum
cum confluerunt, patefit quodcumque creatur,
dum tempestates adsunt et vivida tellus
tuto res teneras effert in luminis oras?

quod si de nilo fierent, subito exorerentur 180
incerto spatio atque alienis partibus anni,
quippe ubi nulla forent primordia quae genitali

155-158 hunc versuum ordinem restituit C in margine 157 et C in
margine : ut OO 168 certa O corr. : derta OO 176 quia l 31 : qui OO

concilio possent arceri tempore iniquo.
 nec porro augendis rebus spatio foret usus
 seminis ad^{par}coitum, si e nilo crescere possent. 185
 nam fierent iuvenes subito ex infantibu' parvis
 e terraque exorta repente arbusta salirent.
 quorum nil fieri manifestum est, omnia quando
 paulatim crescunt, ut par est, semine certo

*

crescentesque genus servant; ut noscere possis 190
 quidque sua de materia grandescere alique.
 huc accedit uti sine certis imbribus anni
 laetificos nequeat fetus summittere tellus
 nec porro secreta cibo natura animantium
 propagare genus possit vitamque tueri; 195
 ut potius multis communia corpora rebus
 multa putes esse, ut verbis elementa videmus,
 quam sine principiis ullam rem existere posse.
 denique cur homines tantos natura parare
 non potuit, pedibus qui pontum per vada possent 200
 transire et magnos manibus divellere montis
 multaque vivendo vitalia vincere saecula,
 si non, materies quia rebus reddita certast
 gignundis e qua constat quid possit oriri?
 nil igitur fieri de nilo posse fatendumst, 205
 semine quando opus est rebus quo quaeque creatae
 aeris in teneras possint proferrier auras.
 postremo quoniam incultis praestare videmus
 culta loca et manibus meliores reddere fetus,
 esse videlicet in terris primordia rerum 210
 quae nos fecundas vertentes vomere glebas
 terraique solum subigentes cimus ad ortus.
 quod si nulla forent, nostro sine quaeque labore

189 * 190 lacunam indicavit Munro (in editione minore) 207 pos-
 sint Pontanus: possent OO

T. LVCRETI CARI

sponte sua multo fieri meliora videres.

Huc accedit uti quidque in sua corpora rursum
dissoluat natura neque ad nilum interimat res. 215

nam si quid mortale e cunctis partibus esset,
ex oculis res quaeque repente erepta periret.
nulla vi foret usus enim quae partibus eius
discidium parere et nexus exsolvere posset. 220

quod nunc, aeterno quia constant semine quaeque,
donec vis obiit quae res diverberet ictu
aut intus penetret per inania dissoluatque,
nullius exitium patitur natura videri.

praeterea quaecumque vetustate amovet aetas, 225

si penitus perimit consumens materiem omnem,
unde animale genus generatim in lumina vitae
reducit Venus, aut reductum daedala tellus

unde alit atque auget generatim pabula praebens?
unde mare ingenui fontes externaque longe 230

flumina suppeditant? unde aether sidera pascit?
omnia enim debet, mortali corpore quae sunt,
infinita aetas consumpse anteacta diesque.

quod si in eo spatio atque anteacta aetate fuere
e quibus haec rerum consistit summa refecta, 235

immortali sunt natura praedita certe ;
haud igitur possunt ad nilum quaeque reverti.

denique res omnis eadem vis causaque vulgo
conficeret, nisi materies aeterna teneret, 240

inter se nexu minus aut magis indupedita.

tactus enim leti satis esset causa profecto,

quippe ubi nulla forent aeterno corpore quorum
contextum vis deberet dissolvere quaeque.

at nunc, inter se quia nexus principiorum
dissimiles constant aeternaque materies est, 245

215 quicque *Lambinus* ; quicquid *OQ* 217 e *add. L* 240 nexu
Mon. : nexus *OQ*

incolumi remanent res corpore, dum satis acris
vis obeat pro textura cuiusque reperta.
haud igitur redit ad nilum res ulla, sed omnes
discidio redeunt in corpora materialia.
postremo pereunt imbres, ubi eos pater aether 250

in gremium matris terrai praecipitavit;
at nitidae surgunt fruges ramiq̄ue virescunt
arboribus, crescunt ipsae fetuq̄ue gravantur;
hinc alitur porro nostrum genus atq̄ue ferarum,
hinc laetas urbis pueris florere videmus 255
frondiferasq̄ue novis avibus canere undiq̄ue silvas; ✓

hinc fessae pecudes pingui p̄r pabula laeta
corpora deponunt et candens lacteus umor
uberibus manat distentis; hinc nova proles
artubus infirmis teneras lasciva per herbas 260
ludit lacte mero mentis percussa novellas.

haud igitur penitus pereunt quaecumq̄ue videntur,
quando alid ex alio reficit natura nec ullam
rem gigni patitur nisi morte adiuta aliena.

Nunc age, res quoniam docui non posse creari
de nilo neq̄ue item genitas ad nil revocari,
neq̄ua forte tamen coeptes diffidere dictis,
quod nequeunt oculis rerum primordia cerni,
accipe praeterea quae corpora tute necessent
confiteare esse in rebus nec posse videri.

principio venti vis verberat incita pontum
ingentisque ruit navis et nubila differt,
interdum rapido percurrens turbine campos
arboribus magnis sternit montisque supremos
silvifragis vexat flabris: ita perfurit acri 270
cum fremitu saevitq̄ue minaci murmure ventus.

257 pingui *Iun. Philargyrus*: pinguis *OQ* 264 adiuta *O corr.*:
adluta *OQ* 271 pontum *Marullus*: cortus *OQ*: portus *l. 29*
276 ventus *Markland*: pontus *OQ*

Ferd. - began
265
Cannot be seen,
yet they are

270
exp. ...
...

T. LVCRETI CARI

sunt igitur venti nimirum corpora caeca
 quae mare, quae terras, quae denique nubila caeli
 verrunt ac subito vexantia turbine raptant,
 nec ratione fluunt alia stragemque propagant 280
 et cum mollis aquae fertur natura repente
 flumine abundanti, cum largis imbris urget
 montibus ex altis magnus decursus aquai
 fragmina coniciens silvarum arbustaque tota,
 nec validi possunt pontes venientis aquai 285
 vim subitam tolerare: ita magno turbidus imbrī
 molibus incurrit validis cum viribus amnis.
 dat sonitu magno stragem volvitque sub undis
 grandia saxa, ruit †qua quidquid† fluctibus obstat.
 sic igitur debent venti quoque flamina ferri, 290
 quae veluti validum cum flumen procubuere
 quamlibet in partem, trudunt res ante ruuntque
 impetibus crebris, interdum vertice torto
 corripiunt rapideque rotanti turbine portant.
 quare etiam atque etiam sunt venti corpora caeca, 295
 quandoquidem factis et moribus aemula magnis
 annibus inveniuntur, aperto corpore qui sunt.
 tum porro varios rerum sentimus odores
 nec tamen ad narīs venientis cernimus umquam,
 nec calidos aestus tuimur nec frigora quimus 300
 usurpare oculis nec voces cernere suemus;
 quae tamen omnia corporea constare necessest
 natura, quoniam sensus impellere possunt.
 tangere enim et tangi, nisi corpus, nulla potest res. | *criteria of body*
 denique fluctifrago suspensae in litore vestes 305
 uvescunt, eadem dispensae in sole serescunt.

282 quom . . . urget *Woltjer*: quem . . . aurret *O*: quem . . .
 virget *Q* 289 ruit qua quidquid *OO*: ruitque ita quidquid
Lachmann: ruit qua quicquid *Munro*: ruitque, et quidquid *conici*
 294 rapide *Lachmann*: rapidi *OO*

at neque quo pacto persederit umor aquai
visumst nec rursus quo pacto fugerit aestu.
in parvas igitur partis dispergitur umor
quas oculi nulla possunt ratione videre. 310

quin etiam multis solis redeuntibus annis
anulus in digito subter tenuatur habendo,
stilicidi casus lapidem cavat, uncus aratri
ferreus occulte decrescit vomer in arvis,
strataque iam vulgi pedibus detrita viarum 315

saxea conspicimus; tum portas propter aena
signa manus dextras ostendunt attenuari
saepe salutantum tactu praeterque meantum. X
haec igitur minui, cum sint detrita, videmus.
sed quae corpora decedant in tempore quoque, 320
invida praeclusit speciem natura videndi.

postremo quaecumque dies naturaque rebus
paulatim tribuit, moderatim crescere cogens,
nulla potest oculorum acies contenta tueri,
nec porro quaecumque aevo macieque senescunt; 325
nec, mare quae impendent, vesco sale saxa peresa
quid quoque amittant in tempore cernere possis.
corporibus caecis igitur natura gerit res.

✓ Nec tamen undique corporea stipata tenentur
omnia natura; namque est in rebus inane. *There is also*
quod tibi cognosse in multis erit utile rebus *word in Augu*
nec sinet errantem dubitare et quaerere semper *330*
de summa rerum et nostris diffidere dictis. *If not, no matter*
quod si non esset, nulla ratione moveri *possible* 335

res possent; namque officium quod corporis exstat
officere atque obstare, id in omni tempore adesset
omnibus; haud igitur quicquam procedere posset,
principium quoniam cedendi nulla daret res.
at nunc per maria ac terras sublimaue caeli 340

T. LVCRETI CARI

multa modis multis varia ratione moveri
 cernimus ante oculos, quae, si non esset inane,
 non tam sollicito motu privata carerent
 quam genita omnino nulla ratione fuissent,
 undique materies quoniam stipata quiesset. 345
 praeterea quamvis solidae res esse putentur,
 hinc tamen esse licet raro cum corpore cernas.
 in saxis ac speluncis permanat aquarum
 liquidus umor et uberibus flent omnia guttis.
 dissipat in corpus sese cibus omne animantum. 350
 crescunt arbusta et fetus in tempore fundunt,
 quod cibus in totas usque ab radicibus imis
 per truncos ac per ramos diffunditur omnis.
 inter saepta meant voces et clausa domorum
 transvolitant, rigidum permanat frigus ad ossa, 355
 quod, nisi inania sint, qua possent corpora quaeque
 transire, haud ulla fieri ratione videres.
 denique cur alias aliis praestare videmus
 pondere res rebus nilo maiore figura?
 nam si tantundemst in lanae glomere quantum 360
 corporis in plumbo est, tantundem pendere par est,
 corporis officiumst quoniam premere omnia deorsum,
 contra autem natura manet sine pondere inanis.
 ergo quod magnumst aequae leviusque videtur,
 nimirum plus esse sibi declarat inanis; 365
 at contra gravius plus in se corporis esse
 dedicat et multo vacui minus intus habere.
 est igitur nimirum id quod ratione sagaci
 quaerimus, admixtum rebus, quod inane vocamus.
 Illud in his rebus ne te deducere vero 370
 possit, quod quidam fingunt, praecurrere cogor.

347 licet *L*: liceret *OO* 349 flent *L*: fient *OO* 356, 357
 locum sic interpunxit *Gifanius* 357 fieri *O*: valerent *Q* 366 at
L corr.: aut *OO* 367 vacui *Pontanus*: vacuum *O*: vacuim *Q*

cedere squamigeris latices nitentibus aiunt
 et liquidas aperire vias, quia post loca pisces
 linquant, quo possint cedentes confluere undae.
 sic alias quoque res inter se posse moveri . 375
 et mutare locum, quamvis sint omnia plena.
 scilicet id falsa totum ratione receptumst.

nam quo squamigeri poterunt procedere tandem,
 ni spatium dederint latices? concedere porro
 quo poterunt undae, cum pisces ire nequibunt? 380
 aut igitur motu privandumst corpora quaeque
 aut esse admixtum dicendumst rebus inane
 unde initum primum, capiat res quaeque movendi.

postremo duo de concursu corpora lata
 si cita dissiliant, nempe aer omne necessesst, 385
 inter corpora quod fiat, possidat inane.

is porro quamvis circum celerantibus auris
 confluat, haud poterit tamen uno tempore totum
 compleri spatium; nam primum quemque necessesst
 occupet ille locum, deinde omnia possideantur. 390

quod si forte aliquis, cum corpora dissilueret,
 tum putat id fieri quia se condenseat aer,
 errat; nam vacuum tum fit quod non fuit ante
 et repletur item vacuum quod constitit ante,
 nec tali ratione potest denserier aer, 395
 nec, si iam posset, sine inani posset, opinor,
 ipse in se trahere et partis conducere in unum.

Quapropter, quamvis causando multa moreris,
 esse in rebus inane tamen fateare necessesst.
 multaue praeterea tibi possum commemorando 400
 argumenta fidem dictis corradere nostris.

verum animo satis haec vestigia parva sagaci
 sunt per quae possis cognoscere cetera tute.

389 quenque *Pontanus*: quisque *OO* 395 denserier *O corr.*:
 condenserier *OO*

T. LVCRETI CARI

namque canes ut montivagae persaepe ferarum
naribus inveniunt intectas fronde quietes, 405

cum semel institerunt vestigia certa viai,
sic aliud ex alio per te tute ipse videre
talibus in rebus poteris caecasque latebras
insinuare omnis et verum protrahere inde.
quod si pigraris paulumve recesseris ab re, 410

hoc tibi de plano possum promittere, Memmi:
usque adeo largos haustus e fontibu' magnis
lingua meo suavis diti de pectore fundet,
ut verear ne tarda prius per membra senectus
serpat et in nobis vitae claustra resolvat, 415
quam tibi de quavis una re versibus omnis
argumentorum sit copia missa per auris.

✓ Sed nunc ut repetam coeptum pertexere dictis,
omnis, ut est, igitur per se natura duabus | 3
constitit in rebus; nam corpora sunt et inane, 420

haec in quo sita sunt et qua diversa moventur.
corpus enim per se communis dedicat esse
sensus; cui nisi prima fides fundata valebit,
haud erit occultis de rebus quo referentes
confirmare animi quicquam ratione queamus. 425

tum porro locus ac spatium, quod inane vocamus,
si nullum foret, haud usquam sita corpora possent
esse neque omnino quoquam diversa meare;
id quod iam supera tibi paulo ostendimus ante.
praeterea nil est quod possis dicere ab omni |
corpore seiunctum secretumque esse ab inani, | 430
quod quasi tertia sit numero natura reperta.

nam quodcumque erit, esse aliquo debet id ipsum
augmine vel grandi vel parvo denique, dum sit;

404 ferarum *O* corr.: ferare *OQ* 411 de plano *l* 31: deptano *OQ*
412 magnis *O* corr.: magnes *O*; amnes *Q* 433 aliquo *Brieger*:
aliquid *OQ*

cui si tactus erit quamvis levis exiguusque, 435
 corporis augebit numerum summamque sequetur.
 sin intactile erit, nulla de parte quod ullam
 rem prohibere queat per se transire meantem,
 scilicet hoc id erit, vacuum quod inane vocamus.
 praeterea per se quodcumque erit, aut faciet quid 440
 aut aliis fungi debebit agentibus ipsum
 aut erit ut possint in eo res esse gerique.
 at facere et fungi sine corpore nulla potest res ✓
 nec praebere locum porro nisi inane vacansque.
 ergo praeter inane et corpora tertia per se 445
 nulla potest rerum in numero natura relinqui,
 nec quae sub sensus cadat ullo tempore nostros
 nec ratione animi quam quisquam possit apisci.

Nam quaecumque cluent, aut his coniuncta duabus
 rebus ea invenies aut harum eventa videbis. *is a property of*
 coniunctum est id quod nusquam sine permittali *450*
 discidio potis est seiungi seque gregari, *accident of body*
 pondus uti saxis, calor ignist, liquor aquai,
 tactus corporibus cunctis, intactus inani.
 servitium contra paupertas divitiaeque, 455
 libertas bellum concordia, cetera quorum
 adventu manet incolumis natura abituque,
 haec soliti sumus, ut par est, eventa vocare.
 tempus item per se non est, sed rebus ab ipsis
 consequitur sensus, transactum quid sit in aevo, 460
 tum quae res instet, quid porro deinde sequatur.
 nec per se quemquam tempus sentire fatendumst
 semotum ab rerum motu placidaque quiete.
 denique Tyndaridem raptam belloque subactas
 Troiugenas gentis cum dicunt esse, videndumst 465

442 possint l 31: possunt OQ 450 harum Bernays (in com-
 mentario): horum OQ 453 ignist Bockemüller: ignis OQ aquai
 Marullus: aquae OQ 455 divitiae O corr.: diviae OQ

T. LVCRETI CARI

ne forte haec per se cogant nos esse fateri,
quando ea saecla hominum, quorum haec eventa fuerunt,
irrevocabilis abstulerit iam praeterita aetas.

namque aliud saeclis, aliud regionibus ipsis
eventum dici poterit quodcumque erit actum. 470

denique materies si rerum nulla fuisset
nec locus ac spatium, res in quo quaeque geruntur,
numquam Tyndaridis forma conflatus amoris
ignis, Alexandri Phrygio sub pectore gliscens,
clara accendisset saevi certamina belli, 475

nec clam durateus Troianis Pergama partu
inflammasset equus nocturno Graiugenaarum ;
perspicere ut possis res gestas funditus omnis
non ita uti corpus per se constare neque esse,
nec ratione cluere eadem qua constet inane, 480
sed magis ut merito possis eventa vocare
corporis atque loci, res in quo quaeque gerantur.

Corpora sunt porro partim primordia rerum,
partim concilio quae constant principiorum.
sed quae sunt rerum primordia, nulla potest vis
stinguere ; nam solido vincunt ea corpore demum. 485

etsi difficile esse videtur credere quicquam
in rebus solido reperiri corpore posse.
transit enim fulmen caeli per saepta domorum,
clamor ut ac voces ; ferrum candescit in igni 490
dissiliuntque fero ferventia saxa vapore ;

tum labefactatus rigor auri solvitur aestu ;
tum glacies aeris flamma devicta liquescit ;
permanat calor argentum penetrabileque frigus,
quando utrumque manu retinentes pocula rite 495

467 fuerunt *G* : fuerit *OQ* 469 saeclis *Bernays* : terris *OQ*
473 amoris *Bockemüller* : amore *OQ* 480 constet *O* : constat *QG*
484 quae *Q corr.* : qua *OQ* 489 fulmen *O corr.* *Q corr.* : flumen
OQ 490 ac *Avancius* : ad *OQ* 492 tum editio *Brixensis* :
cum *OQ*

sensimus infuso lympharum rore superne.
 usque adeo in rebus solidi nil esse videtur.
 sed quia vera tamen ratio naturaque rerum
 cogit, ades, paucis dum versibus expediamus
 esse ea quae solido atque aeterno corpore constent, 500
 semina quae rerum primordiaque esse docemus,
 unde omnis rerum nunc constet summa creata.

Principio quoniam duplex natura duarum *body & void must*
 dissimilis rerum longe constare reperast, *each part unmixed* 505
 corporis atque loci, res in quo quaeque geruntur,
 esse utramque sibi per se puramque necessent.

nam quacumque vacat spatium, quod inane vocamus,
 corpus ea non est ; qua porro cumque tenet se
 corpus, ea vacuum nequaquam constat inane.
 sunt igitur solida ac sine inani corpora prima. 510

praeterea quoniam genitis in rebus inanest,
 materiem circum solidam constare necessent,
 nec res ulla potest vera ratione probari
 corpore inane suo celare atque intus habere,
 si non, quod cohibet, solidum constare relinquant. 515

id porro nil esse potest nisi materiai
 concilium, quod inane queat rerum cohibere.
 materies igitur, solido quae corpore constat,
 esse aeterna potest, cum cetera dissoluantur.
 tum porro si nil esset quod inane vacaret, 520

omne foret solidum ; nisi contra corpora certa
 essent quae loca complerent quaecumque tenerent,
 omne quod est, spatium vacuum constaret inane.
 alternis igitur nimirum corpus inani *body*
 distinctumst, quoniam nec plenum naviter exstat 525
 nec porro vacuum. sunt ergo corpora certa
 quae spatium pleno possint distinguere inane.

520 esset *O* corr. : est *OO* 525 distinctumst *Lambinus* : dis-
 tinctum *OO* 527 pleno *Marullus* : poena *OO*

T. LVCRETI CARI

haec neque dissolui plagis extrinsecus icta
 possunt nec porro penitus penetrata retexi
 nec ratione queunt alia temptata labare ; 530
 id quod iam supra tibi paulo ostendimus ante.
 nam neque collidi sine inani posse videtur
 quicquam nec frangi nec findi in bina secando
 nec capere umorem neque item manabile frigus
 nec penetralem ignem, quibus omnia conficiuntur. 535
 et quo quaeque magis cohibet res intus inane,
 tam magis his rebus penitus temptata labascit.
 ergo si solida ac sine inani corpora prima
 sunt ita uti docui, sint haec aeterna necessest.
 praeterea nisi materies aeterna fuisset, 540
 antehac ad nilum penitus res quaeque redissent
 de niloque renata forent quaecumque videmus.
 at quoniam supra docui nil posse creari
 de nilo neque quod genitum est ad nil revocari,
 esse immortalia primordia corpore debent, 545
 dissolui quo quaeque supremo tempore possint,
 materies ut suppeditet rebus reparandis.
 sunt igitur solida primordia simplicitate
 nec ratione queunt alia servata per aevum
 ex infinito iam tempore res reparare.

√Denique si nullam finem natura parasset
 frangendis rebus, iam corpora materiai
 usque redacta forent aevo frangente priore,
 ut nil ex illis a certo tempore posset
 conceptum †summum aetatis pervadere finis†. 550
 nam quidvis citius dissolvi posse videmus
 quam rursus refici ; quapropter longa diei

533 findi *l 31*: fundi *OQ* 542 que renata *Lambinus*: quacrantia
OQ 553 forent *Q corr.*: foyent *OQ* 555 summum . . . finis *O*:
 fine *Q*: finem *L corr.*: summa . . . finis *Lachmann*: summum . . . ad
 auctum *Munro*: ad summum . . . finis *Brieger*: summum . . . fini
Ellis: summam . . . ad horam *Everett*

infinita aetas anteacti temporis omnis
 quod fregisset adhuc disturbans dissoluensque,
 numquam reliquo reparari tempore posset. 560

at nunc nimirum frangendi reddita finis
 certa manet, quoniam refici rem quamque videmus
 et finita simul generatim tempora rebus
 stare, quibus possint aevi contingere florem.
 huc accedit uti, solidissima materiai 565

corpora cum constant, possint tamen omnia reddi,
 mollia quae fiunt, aer aqua terra vapores, — *midway between first body*
 quo pacto fiant et qua vi quaeque gerantur, *& existing things*
 admixtum quoniam semel est in rebus inane.

at contra si mollia sint primordia rerum, 570
 unde queant validi silices ferrumque creari
 non poterit ratio reddi; nam funditus omnis
 principio fundamenti natura carebit.

sunt igitur solida pollentia simplicitate
 quorum condenseo magis omnia conciliatu 575
 artari possunt validasque ostendere viris.

porro si nullast frangendis reddita finis ✓
 corporibus, *obvata* tamen ex aeterno tempore quaeque
 nunc etiam superare necessest corpora rebus, *commutatur*
 quae nondum clueant ullo temptata periclo. 580

at quoniam fragili natura praedita constant,
 discrepat aeternum tempus potuisse manere ✓
 innumerabilibus plagis vexata per aevum. ✓

Denique iam quoniam generatim reddita finis
 crescendi rebus constat vitamque tenendi,
 et quid quaeque queant per foedera naturai,
 quid porro nequeant, sancitum quandoquidem exstat,
 nec commutatur quicquam, quin omnia constant
 usque adeo, variae volucres ut in ordine cunctae

... 585 ...
... 585 ...
... 585 ...
... 585 ...

562 videmus Q corr. : demus OO 585 crescendi editio Veronen-
 sis : crescendis OO 588 commutatur O corr. : comitatur OO
 constant Lachmann : constant OO

T. LVCRETI CARI

ostendant maculas generalis corpore inesse, 590
 immutabili' materiae quoque corpus habere
 debent nimirum. nam si primordia rerum
 commutari aliqua possent ratione revicta,
 incertum quoque iam constet quid possit oriri,
 quid nequeat, finita potestas denique cuique 595
 quanam sit ratione atque alte terminus haerens,
 nec totiens possent generatim saecula referre
 naturam mores victum motusque parentum.

Tum porro quoniam est extremum quodque cacumen

*

corporis illius quod nostri cernere sensus 600
 iam nequeunt, id nimirum sine partibus exstat
 et minima constat natura nec fuit umquam
 per se secretum neque posthac esse valebit,
 alterius quoniamst ipsum pars primaque, et una
 inde aliae atque aliae similes ex ordine partes 605
 agmine condense naturam corporis explent,
 quae quoniam per se nequeunt constare, necessest
 haerere unde queant nulla ratione revelli.

✓ sunt igitur solida primordia simplicitate
 quae minimis stipata cohaerent partibus arte, 610
 non ex illarum conventu conciliata,
 sed magis aeterna pollentia simplicitate,
 unde neque avelli quicquam neque deminui iam
 concedit natura reservans semina rebus.
 praeterea nisi erit minimum, parvissima quaeque 615
 corpora constabunt ex partibus infinitis,
 quippe ubi dimidiae partis pars semper habebit
 dimidiam partem nec res praefiniet ulla.
 ergo rerum inter summam minimamque quid escit? = 612

591 inmutabili' *Lachmann*: inmutabiles *OQ* 599 * 600 lacunam
 indicavit *Munro* 608 nulla *l 31*: ulla *OQ* 611 illarum *Winckel-*
mann: illorum *OQ*

cf. Bailey - minima pars.

DE RERVM NATVRA I

nil erit ut distet; nam quamvis funditus omnis
summa sit infinita, tamen, parvissima quae sunt,
ex infinitis constabunt partibus aequae.
quod quoniam ratio reclamat vera negatque
credere posse animum, victus fateare necessest
esse ea quae nullis iam praedita partibus exstent
et minima constent natura. quae quoniam sunt,
illa quoque esse tibi solida atque aeterna fatendum.
denique si minimas in partis cuncta resolvi
cogere consuesset rerum natura creatrix,
iam nil ex illis eadem reparare valeret
propterea quia, quae nullis sunt partibus aucta,
non possunt ea quae debet genitales habere
materies, varios conexus pondera plagas
concursum motus, per quae res quaeque geruntur.

*if first - bodies are
infinitely divisible,
everything will
break up into
parts -*

625

Quapropter qui materiem rerum esse putarunt
ignem atque ex igni summam consistere solo,
magno opere a vera lapsi ratione videntur.
Heraclitus inquit quorum dux proelia primus,
clarus (ob) obscuram linguam magis inter inanis
quamde gravis inter Graios qui vera requirunt.
omnia enim stolidi magis admirantur amantque,
inversis quae sub verbis latitantia cernunt,
veraque constituunt quae belle tangere possunt
auris et lepido quae sunt fucata sonore.

✓ 630

*Heraclitus wrong
in saying here
is material
substance
649
Heraclitus in favor
with Stoics.*

635

Nam cur tam variae res possent esse requiro,
ex uno si sunt igni puroque creatae.
nil prodesset enim calidum denserier ignem
nec rareferi, si partes ignis eandem
naturam quam totus habet super ignis haberent.
acrior ardor enim conductis partibus esset,

*Read Burnet
text of Gr. phil
fire against
produce variety
of things*

650

634 quae *Marullus*: quas *QQ*
646 uno *Q* *corr.*: uro *QQ*
habere *QG*

639 ob *add. Festus*
649 haberent *L*: haberet *O*:

T. LVCRETI CARI

languidior porro disiectis disque sipatis.
 amplius hoc fieri nil est quod posse rearis,
 talibus in causis, nedum variantia rerum
 tanta queat densis rarisque ex ignibus esse.) } *mat in 1 Heinsius -*
 id quoque, si faciant admixtum rebus inane, 655
 denseri poterunt ignes rarique relinqui.

sed quia multa sibi cernunt contraria †muset
 et fugitant in rebus inane relinquere purum,
 ardua dum metuunt, amittunt vera viai,
 nec rursus cernunt exempto rebus inani 660

omnia denseri fierique ex omnibus unum
 corpus, nil ab se quod possit mittere raptim;
 aestifer ignis uti lumen iacit atque vaporem,
 ut videas non e stipatis partibus esse.

quod si forte alia credunt ratione potesse 665
 ignis in coetu stingui mutareque corpus,
 scilicet ex nulla facere id si parte reparcent,
 occidet ad nilum nimirum funditus ardor
 omnis et (e) nilo fient quaecumque creantur.

nam quodcumque suis mutatum finibus exit, 670
 continuo hoc mors est illius quod fuit ante.
 proinde aliquid superare necesse est incolume ollis,
 ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes
 de niloque renata vigescat copia rerum.

nunc igitur quoniam certissima corpora quaedam 675
 sunt quae conservant naturam semper eandem,
 quorum abitu aut aditu mutatoque ordine mutant
 naturam res et convertunt corpora sese,
 scire licet non esse haec ignea corpora rerum.

651 disque *O* corr. : que *OO* 657 muse *O* : mu *QG* : mussant
 131 : adesse *Lachmann* : amussim *Bernays* : nasci *Munro* : rursus
Winckelmann : in usu *Palmer* 662 raptim *Pontanus* : raptis *OO*
 665 alia *Lachmann* : mia *OO* 666 coetu *Pontanus* : coetus *OO*
 mutare *Marullus* : musare *OO* 668 funditus *Q* corr. : funditur
OO ardor *O* corr. : amor *O* : arbor *QG* 669 e add. *Lachmann*
 674 vigescat *Heinsius* : vivescat *OO*

nil referret enim quaedam decedere, abire, 680
 atque alia attribui, mutarique ordine quaedam,
 si tamen ardoris naturam cuncta tenerent;
 ignis enim foret omnimodis quodcumque crearent.

*non
 differunt
 ab his*

verum, ut opinor, itast: sunt quaedam corpora quorum
 concursus motus ordo positura figurae
 efficiunt ignis, mutatoque ordine mutant
 naturam neque sunt igni simulata neque ulli
 praeterea rei quae corpora mittere possit
 sensibus et nostros adiectu tangere tactus.

*of these are bodies
 that produce
 685
 they are not
 by accident.*

Dicere porro ignem res omnis esse neque ullam
 rem veram in numero rerum constare nisi ignem,
 quod facit hic idem, perdelirum esse videtur.
 nam contra sensus ab sensibus ipse repugnat
 et labefactat eos, unde omnia credita pendent,
 unde hic cognitus est ipsi quem nominat ignem.
 credit enim sensus ignem cognoscere vere, x
 cetera non credit, quae nilo clara minus sunt.
 quod mihi cum vanum tum delirum esse videtur.

*690
 only fire exists
 no do do do do
 deny evidence of
 senses. & if we do
 that, we cannot
 even be sure fire
 exists.*

quo referemus enim? quid nobis certius ipsi
 sensibus esse potest, qui vera ac falsa notemus? } 700
 praeterea quare quisquam magis omnia tollat
 et velit ardoris naturam relinquere solam,
 quam neget esse ignis, (quidvis) tamen esse relinquat?
 aequa videtur enim dementia dicere utrumque.

Quapropter qui materiem rerum esse putarunt 705
 ignem atque ex igni summam consistere posse,
 et qui principium gignundis aera rebus
 constituere, aut umorem quicumque putarunt
 fingere res ipsum per se, terramve creare } *Thales*
 omnia et in rerum naturas vertier omnis, } *non omni*
 710

680 decedere *Lambinus*: descendere *OQ* 681 alia *Marullus*:
 alio *OQ* 703 quidvis *add. Lachmann* 708 putarunt *Q corr.*:
 putant *O*: putantur *Q* 710 vertier *Q corr.*: verti *OQ*

T. LVCRETI CARI

magno opere a vero longe derrasse videntur.
 adde etiam qui conduplicant primordia rerum
 aera iungentes igni terramque liquori,
 et qui quattuor ex rebus posse omnia rentur
 ex igni terra atque anima procrecere et imbri. 715

quorum Acragantinus cum primis Empedocles est,
 insula quem triquetris terrarum gessit in oris,
 quam fluitans circum magnis anfractibus aequor
 Ionium glaucis aspergit virus ab undis,
 angustoque fretu rapidum mare dividit undis 720
 Italiae terrarum oras a finibus eius.

hic est vasta Charybdis et hic Aetnaea minantur
 murmura flammaram rursus se colligere iras,
 faucibus eruptos iterum vis ut vomat ignis
 ad caelumque ferat flammai fulgura rursus. 725

quae cum magna modis multis miranda videtur
 gentibus humanis regio visendaque fertur,
 rebus opima bonis, multa munita virum vi,
 nil tamen hoc habuisse viro praeclarius in se
 nec sanctum magis et mirum carumque videtur. 730
 carmina quin etiam divini pectoris eius
 vociferantur et exponunt praeclara reperta,
 ut vix humana videatur stirpe creatus.

July Hic tamen et supra quos diximus inferiores
 partibus egregie multis multoque minores, 735
 quamquam multa bene ac divinitus inveniendes
 ex adyto tamquam cordis responsa dedere
 sanctius et multo certa ratione magis quam
 Pythia quae tripodi a Phoebi lauroque profatur,
 principiis tamen in rerum fecere ruinas 740
 et graviter magni magno cecidere ibi casu ;

711 longe derrasse *Vat.* 3275 : longi errasse *O* : longi derrasse *OG*
 721 Italiae *L* : haeliae *OO* 724 vomat *Lambinus* : omniat *OO*
 739 profatur *O corr.* : prosatur *OO* 741 casu *O corr.* : causa *OO*

DE RERVM NATVRA I

primum quod motus exempto rebus inani
 constituunt et res mollis rarasque relinquant,
 aera rorem ignem terras animalia fruges,
 nec tamen admiscent in eorum corpus inane;
 deinde quod omnino finem non esse secandis
 corporibus faciunt neque pausam stare fragori
 nec prorsum in rebus minimum consistere quicquam;
 cum videamus id extremum cuiusque cacumen
 esse quod ad sensus nostros minimum esse videtur, 750
 conicere ut possis ex hoc, quae cernere non quis
 extremum quod habent, minimum consistere (in illis).
 huc accedit item, quoniam primordia rerum
 mollia constituunt, quae nos nativa videmus
 esse et mortali cum corpore funditus, ut qui
 debeat ad nilum iam rerum summa reverti
 de niloque renata vigescere copia rerum;
 quorum utrumque quid a vero iam distet habebis.
 deinde inimica modis multis sunt atque veneno
 ipsa sibi inter se; quare aut congressa peribunt 760
 aut ita diffugient ut tempestate coacta
 fulmina diffugere atque imbris ventosque videmus.

Denique quattuor ex rebus si cuncta creantur
 atque in eas rursus res omnia dissoluuntur,
 qui magis illa queunt rerum primordia dici
 quam contra res illorum retroque putari?
 alternis gignuntur enim mutantque colorem
 et totam inter se naturam tempore ab omni.
 sin ita forte putas ignis terraeque coire
 corpus et aérias auras roremque liquoris,
 nil in concilio naturam ut mutet eorum,
 nulla tibi ex illis poterit res esse creata,

744 rorem *Christ*: solem *OO* 748 quicquam *Marullus*: qui *OO*
 752 in illis *add. Munro* 758 habebis *O corr.*: habes *OO* 759
 veneno *Wakefield*: vene *OO* 769 = 762 *secl. O corr.*

*deny used, yet all
 motion + some
 soft things
 all 745 infinite
 division of matter*

*beginnings. i. cum
 755
 if things must
 result to nothing*

*we then form
 first beginnings
 of all things,
 all other things
 first beginnings of
 these laws?
 770*

*If they in not change
 in season, they cannot
 produce other things.*

T. LVCRETI CARI

non animans, non exanimo cum corpore, ut arbor.
 quippe suam quidque in coetu variantis acervi 775
 naturam ostendet mixtusque videbitur aer
 cum terra simul atque ardor cum rore manere.

at primordia gignundis in rebus oportet
 naturam clandestinam caecamque adhibere,
 emineat nequid quod contra pugnet et obstat 780
 quominus esse queat proprie quodcumque creatur.

Quin etiam repetunt a caelo atque ignibus eius
 et primum faciunt ignem se vertere in auras
 aeris, hinc imbrem gigni terramque creati
 ex imbri, retroque a terra cuncta reverti, 785

umorem primum, post aera, deinde calorem,
 nec cessare haec inter se mutare, meare
 a caelo ad terram, de terra ad sidera mundi.
 quod facere haud ullo debent primordia pacto.

immutabile enim quiddam superare necessest, 790
 ne res ad nilum redigantur funditus omnes.
 nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
 continuo hoc mors est illius quod fuit ante.

quapropter quoniam quae paulo diximus ante
 in commutatum veniunt, constare necessest 795
 ex aliis ea, quae nequeant convertier usquam,
 ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.

quin potius tali natura praedita quaedam
 corpora constituas, ignem si forte crearint,
 posse eadem demptis paucis paucisque tributis, 800
 ordine mutato et motu, facere aeris auras,
 sic alias aliis rebus mutarier omnis?

‘At manifesta palam res indicat’ inquis ‘in auras

774 animans *Pontanus*: animas *OQ* 775 quicque in coetu
Marullus: quisque in coetum *OQ* 777 atque ardor *Lambinus*:
 et quodam *OQ* 780 emineat *Naugerius*: demineat *OQ* 784, 785
 imbrem . . . imbri . . . a terra *Marullus*: ignem . . . igni . . . in terram
OQ 789 pacto *Mon.*: facto *OQ*

DE RERVM NATVRA I

aeris e terra res omnis crescere alique;
 et nisi tempestas indulget tempore fausto
 imbribus, ut tabe nimborum arbusta vacillent,
 solque sua pro parte fovet tribuitque calorem,
 crescere non possint fruges arbusta animantes.
 scilicet et nisi nos cibus aridus et tener umor
 adiuvet, amisso iam corpore vita quoque omnis
 omnibus e nervis atque ossibus exsoluatur.

according to...
 Same 805
 ...
 810

adiutamur enim dubio procul atque alimur nos
 certis ab rebus, certis aliae atque aliae res.
 nimirum quia multa modis communia multis
 multarum rerum in rebus primordia mixta
 sunt, ideo variis variae res rebus aluntur.

815

atque eadem magni refert primordia saepe
 cum quibus et quali positura contineantur
 et quos inter se dent motus accipiantque;
 namque eadem caelum mare terras flumina solem

820

constituunt, eadem fruges arbusta animantis,
 verum aliis alioque modo commixta moventur.
 quin etiam passim nostris in versibus ipsis
 multa elementa vides multis communia verbis,
 cum tamen inter se versus ac verba necessest
 confiteare et re et sonitu distare sonanti.

825

tantum elementa queunt permutato ordine solo.
 at rerum quae sunt primordia, plura adhibere
 possunt unde queant variae res quaeque creari.

Nunc et Anaxagorae scrutemur homoeomerian
 quam Grai memorant nec nostra dicere lingua
 concedit nobis patrii sermonis egestas,
 sed tamen ipsam rem facilest exponere verbis.
 principio, rerum quam dicit homoeomerian,
 ossa videlicet e pauxillis atque minutis

homoeomerian
 of Anaxagoras
 830

bones formed out
 of very small
 835
 minute bones, etc.

806 ut Priscianus: et OQ 814 multa modis Lambinus: multi-
 modis OQ 824 verbis l 31: bellis OQ 835 e Pontanus: de OQ

T. LVCRETI CARI

ossibus hic et de pauxillis atque minutis
visceribus viscus gigni sanguenque creati
sanguinis inter se multis coeuntibu' guttis
ex aurique putat micis consistere posse
aurum et de terris terram concrecere parvis,
ignibus ex ignis, umorem umoribus esse,
cetera consimili fingit ratione putatque.

nec tamen esse ulla idem (ex) parte in rebus inane
concedit neque corporibus finem esse secandis.
quare in utraque mihi pariter ratione videtur 845
errare atque illi, supra quos diximus ante.

adde quod imbecilla nimis primordia fingit;
si primordia sunt, simili quae praedita constant
natura atque ipsae res sunt aequaeque laborant
et pereunt neque ab exitio res ulla refrenat. 850

nam quid in oppressu valido durabit eorum,
ut mortem effugiat, leti sub dentibus ipsis?
ignis an umor an aura? quid horum? sanguen an ossa?
nil, ut opinor, ubi ex aequo res funditus omnis
tam mortalis erit quam quae manifesta videmus 855
ex oculis nostris aliqua vi victa perire.

at neque recidere ad nilum res posse neque autem
crescere de nilo testor res ante probatas.
praeterea quoniam cibus auget corpus alitque,
scire licet nobis venas et sanguen et ossa 860

*

sive cibus omnis commixto corpore dicent
esse et habere in se nervorum corpora parva
ossaque et omnino venas partisque cruoris,
fiet uti cibus omnis, et aridus et liquor ipse,

837 sanguenque *Charisius*: sanguem *O*: sangue *Q* 843 ex
add. *Lachmann* 846 illi supra quos *l 32 in margine*: illis vira
quod *O* (quo *Q*) 852 effugiat *Q* corr.: efficiat *OO* 853 sanguen an
ossa *l 32 in margine*: sanguis an os *OO* 860 * 861 lacunam indi-
cavit *Lambinus* 861 sive *l 31*: sine *OO* corpore *L*: core *OO*

ex alienigenis rebus constare putetur, 865

ossibus et nervis sanieque et sanguine mixto.

praeterea quaecumque e terra corpora crescunt

si sunt in terris, terram constare necessest

ex alienigenis, quae terris exoriuntur.

transfer item, totidem verbis utare licebit. 870

in lignis si flamma latet fumusque cinisque,

ex alienigenis consistant ligna necessest.

praeterea tellus quae corpora cumque alit, auget

ex alienigenis, quae lignis exoriuntur.

Linquitur hic quaedam latitandi copia tervis,
id quod Anaxagoras sibi sumit, ut omnibus omnis

res putet immixtas rebus latitare, sed illud

apparere unum cuius sint plurima mixta

et magis in promptu primaque in fronte locata.

quod tamen a vera longe ratione repulsumst.

conveniebat enim fruges quoque saepe, minaci

robore cum saxi franguntur, mittere signum

sanguinis aut aliquid, nostro quae corpore aluntur,

cum lapidi lapidem terimus, manare cruorem.

consimili ratione herbas quoque saepe decebat

et salices dulcis guttas similique sapore

mittere, lanigeras quali sunt ubere lactis,

scilicet, et glebis terrarum saepe friatis

herbarum genera et fruges frondisque videri

dispertita inter terram latitare minute,

postremo in lignis cinerem fumumque videri,

cum prae fracta forent, ignisque latere minutos.

quorum nil fieri quoniam manifesta docet res,

all things are
875 latent in any
one thing. That
only appears which
predominates.

880 if this were so
when grain, e.g.
is cut short, it
ought to crop
abund. etc.

885

890

866 mixto *Lachmann* : misto *Marullus* : mixta *OQ* 873 * 874
lacunam indicavit *Munro* 874 exoriuntur *l31* : oriuntur *OQ* 882
cum saxi *Marullus* : cum in saxi *OQ* 884 terimus *L* : tenemus *OQ*
885 herbas *Marullus* : herbis *OQ* 886 salices *Bruno* : latices *OQ*
887 quali *Q* : qualis *O* 890 inter *Lachmann* : in *OQ* 893 res
add. *Q* corr.

T. LVCRETI CARI

scire licet non esse in rebus res ita mixtas,
verum semina multimodis immixta latere 895
multarum rerum in rebus communia debent.

‘At saepe in magnis fit montibus’ inquis ‘ut altis
arboribus vicina cacumina summa terantur
inter se, validis facere id cogentibus austris,
donec flammai fulserunt flore coorto.’ 900

scilicet et non est lignis tamen insitus ignis,
verum semina sunt ardoris multa, terendo
quae cum confluxere, creant incendia silvis.
quod si facta foret silvis abscondita flamma,
non possent ullum tempus celarier ignes, 905
conficerent vulgo silvas, arbusta cremarent.

iamne vides igitur, paulo quod diximus ante,
permagni referre eadem primordia saepe
cum quibus et quali positura contineantur
et quos inter se dent motus accipiantque, 910
atque eadem paulo inter se mutata creare
ignis et lignum? quo pacto verba quoque ipsa
inter se paulo mutatis sunt elementis,

cum ligna atque ignis distincta voce notemus.
denique iam quaecumque in rebus cernis apertis 915
si fieri non posse putas, quin materiai
corpora consimili natura praedita fingas,

hac ratione tibi pereunt primordia rerum :
fiet uti risu tremulo concussa cachinnent
et lacrimis salsis umectent ora gasaque. 920

Nunc age quod superest cognosce et clarius audi.
nec me animi fallit quam sint obscura ; sed acri
percussit thyrso laudis spes magna meum cor
et simul incussit suavem mi in pectus amorem
musarum, quo nunc instinctus mente vigenti 925

909 contineantur *Naugerius*: contingantur *OQ* 918 hac *Q* corr. :
haec *OQ* 919 tremulo *L*: taemulo *OQ*

avia Pieridum peragro loca nullius ante
 trita solo. iuvat integros accedere fontis
 atque haurire, iuvatque novos decerpere flores
 insignemque meo capiti petere inde coronam
 unde prius nulli velarint tempora musae; 930
 primum quod magnis doceo de rebus et artis
 religionum animum nodis exsolvere pergo,
 deinde quod obscura de re tam lucida pango
 carmina, musaeo contingens cuncta lepore.
 id quoque enim non ab ^{usurata ratione} nulla ratione videtur; 935
 sed veluti pueris absinthia taetra medentes
 cum dare conantur, prius oras pocula circum
 contingunt mellis dulci flavoque liquore,
 ut puerorum aetas improvida ludificetur
 laborum tenus, interea perpotet amarum 940
 absinthii laticem ^{parvo} deceptaque non capiatur,
 sed potius tali pacto recreata valescat,
 sic ego nunc, quoniam haec ratio plerumque videtur
 tristior esse quibus non est tractata, retroque
 vulgus abhorret ab hac, volui tibi suaviloquenti 945
 carmine Pierio rationem exponere nostram
 et quasi musaeo dulci contingere melle,
 si tibi forte animum tali ratione tenere
 versibus in nostris possem, dum perspicias omnem
 naturam rerum qua constet ^{capitula} compta figura. 950

Sed quoniam docui solidissima materiai
 corpora perpetuo volitare invicta per aevum,
 nunc age, summai quaedam sit finis eorum
 necne sit, evolvamus; item quod inane repertumst ^{to mundi?}
 seu locus ac spatium, res in quo quaeque gerantur, 955
 pervideamus utrum finitum funditus omne
 constet an immensum pateat vasteque profundum.

Omne quod est igitur nulla regione viarum

T. LVCRETI CARI

finitumst ; namque extremum debebat habere.
 extremum porro nullius posse videtur 960
 ✓ esse, nisi ultra sit quod finiat ; ut videatur
 quo non longius haec sensus natura sequatur.
 nunc extra summam quoniam nil esse fatendum,
 non habet extremum, caret ergo fine modoque.
 nec refert quibus adsistas regionibus eius ; 965
 usque adeo, quem quisque locum possedit, in omnis
 tantundem partis infinitum omne relinquit.
 praeterea si iam finitum constituatur
 omne quod est spatium, siquis procurrat ad oras
 ultimus extremas iaciatque volatile telum, 970
 id validis utrum contortum viribus ire
 quo fuerit missum mavis longeque volare,
 an prohibere aliquid censes obstareque posse ?
 alterutrum fatearis enim sumasque necessest.
 quorum utrumque tibi effugium praecludit et omne 975
 cogit ut exempta concedas fine patere.
 nam sive est aliquid quod probeat efficiatque
 quominu' quo missum est veniat finique locet se,
 sive foras fertur, non est a fine profectum.
 hoc pacto sequar atque, oras ubicumque locaris 980
 extremas, quaeram quid telo denique fiat.
 fiet uti nusquam possit consistere finis
 effugiumque fugae prolatet copia semper. ✓
 postremo ante oculos res rem finire videtur ; [998]
 aer dissaepit collis atque aera montes, 985 [999]
 terra mare et contra mare terras terminat omnis ; [1000]
 omne quidem vero nil est quod finiat extra. [1001]
 ✓ Praeterea spatium summae totius omne [984]
 undique si inclusum certis consisteret oris [985]
 finitumque foret, iam copia materiai 990 [986]

971 id validis *Lambinus* : invalidis *OO*
suum ordinem restituit Munro
 catium *Q*

984-1001 *hunc ver-*
 988 spatium *O corr.* : scatum *O* :

undique ponderibus solidis confluet ad imum
 nec res ulla geri sub caeli tegmine posset
 nec foret omnino caelum neque lumina solis,
 quippe ubi materies omnis cumulata iaceret
 ex infinito iam tempore subsidendo. 995 [991]

at nunc nimirum requies data principiorum
 corporibus nullast, quia nil est funditus imum
 quo quasi confluere et sedis ubi ponere possint.
 semper in assiduo motu res quaeque geruntur
 partibus e cunctis infernaque suppeditantur 1000 [996]
 ex infinito cita corpora materiai. [997]

est igitur natura loci spatiumque profundi,
 quod neque clara suo percurrere fulmina cursu
 perpetuo possint aevi labentia tractu
 nec prorsum facere ut restet minus ire meando; 1005
 usque adeo passim patet ingens copia rebus
 finibus exemptis in cunctas undique partis.

Ipsa modum porro sibi rerum summa parare
 ne possit, natura tenet, quae corpus inani
 et quod inane autem est finiri corpore cogit, 1010
 ut sic alternis infinita omnia reddat,
 aut etiam alterutrum, nisi terminet alterum eorum,
 simplice natura pateat tamen immoderatum.

*

nec mare nec tellus neque caeli lucida templa
 nec mortale genus nec divum corpora sancta 1015
 exiguum possent horai sistere tempus.

nam dispulsa suo de coetu materiai
 copia ferretur magnum per inane soluta,
 sive adeo potius numquam concreta creasset
 ullam rem, quoniam cogi disiecta nequisset. 1020

nam certe neque consilio primordia rerum
 ordine se suo quaeque sagaci mente locarunt

991 confluet I 31: confluit OQ 1000 e add. Mon.
 1013 * 1014 lacunam indicavit Marullus

T. LVCRETI CARI

nec quos quaeque darent motus pepigere profecto,
 sed quia multa modis multis mutata per omne
 ex infinito vexantur percita plagis, 1025
 omne genus motus et coetus experiundo
 tandem deveniunt in talis disposituras,
 qualibus haec rerum consistit summa creata,
 et multos etiam magnos servata per annos
 ut semel in motus coniectast convenientis, 1030
 efficit ut largis avidum mare fluminis undis
 integrent amnes et solis terra vapore
 fota novet fetus summissaque gens animantum
 floreat et vivant labentes aetheris ignes;
 quod nullo facerent pacto, nisi materiali 1035
 ex infinito suboriri copia posset,
 unde amissa solent reparare in tempore quaeque.
 nam veluti privata cibo natura animantum
 diffluit amittens corpus, sic omnia debent
 dissolui simul ac defecit suppeditare 1040
 materies aliqua ratione aversa viai.
 nec plagae possunt extrinsecus undique summam
 conservare omnem quaecumque est conciliata.
 cudere enim crebro possunt partemque morari,
 dum veniant aliae ac suppleri summa queatur. 1045
 interdum resilire tamen coguntur et una
 principiis rerum spatium tempusque fugai
 largiri, ut possint a coetu libera ferri.
 quare etiam atque etiam suboriri multa necessest,
 et tamen ut plagae quoque possint suppetere ipsae, 1050
 infinita opus est vis undique materiali.

Illud in his rebus longe fuge credere, Memmi,
 in medium summae quod dicunt omnia niti,

1023 darent motus pepigere profecto *Marullus* (= v. 421): sagaci
 mente locarunt *QQ* 1028 rerum *Faber*: rebus *QQ* 1033 summissa
Pontanus: summa *QQ* 1037 amissa *O corr.*: ammissa *O*: admissa *Q*
 1041 viai *Q corr.*: via *QQ* 1047 principiis *Marullus*: principium *QQ*

atque ideo mundi naturam stare sine ullis
 ictibus externis neque quocquam posse resolvi 1055
 summa atque ima, quod in medium sint omnia nixa
 (ipsum si quicquam posse in se sistere credis):
 et quae pondera sunt sub terris omnia sursum
 nitier in terraque retro requiescere posta,
 ut per aquas quae nunc rerum simulacra videmus. 1060
 et simili ratione animalia suppa vagari
 contendunt neque posse e terris in loca caeli
 recidere inferiora magis quam corpora nostra
 sponte sua possint in caeli templa volare:
 illi cum videant solem, nos sidera noctis 1065
 cernere, et alternis nobiscum tempora caeli
 dividere et noctes parilis agitare diebus.
 sed vanus stolidis haec
 amplexi quod habent perv
 nam medium nil esse potest 1070
 infinita. neque omnino, si iam
 possit ibi quicquam consistere
 quam quavis alia longe ratione
 omnis enim locus ac spatium, quod in
 per medium, per non medium, concedere 1075
 aequae ponderibus, motus quacumque feruntur.
 nec quisquam locus est, quo corpora cum venerunt,
 ponderis amissa vi possint stare (in) inani;
 nec quod inane autem est ulli subsistere debet,

1068-1075 *hos versus quos omittunt QG, mutilos habet O, sic restituit Munro:*

sed vanus stolidis haec error falsa probavit,
 amplexi quod habent perversa rem ratione;
 nam medium nil esse potest, quando omnia constant
 infinita. neque omnino, si iam medium sit,
 possit ibi quicquam consistere eam magis ob rem,
 quam quavis alia longe ratione repelli:
 omnis enim locus ac spatium, quod inane vocamus,
 per medium, per non medium concedere debet

1076 *aeque editio Juntina:* aequis OQ 1078 *in add. Marullus*

quin, sua quod natura petit, concedere pergat. 1080
 haud igitur possunt tali ratione teneri
 res in concilium mediï cuppedine victae.

Praeterea quoniam non omnia corpora fingunt
 in medium niti, sed terrarum atque liquoris,

*

et quasi terreno quae corpore contineantur, 1085
 umorem ponti magnasque e montibus undas,
 at contra tenuis exponunt aeris auras
 et calidos simul a medio differri ignis,
 atque ideo totum circum tremere aethera signis
 et solis flammam per caeli caerulea pasci, 1090
 quod calor a medio fugiens se ibi colligat omnis,
 nec prorsum arboribus summos frondescere ramos
 posse, nisi a terris paulatim cuique cibatum

*

ne volucris ritu flammarum moenia mundi
 diffugiant subito magnum per inane soluta
 et ne cetera consimili ratione sequantur
 neve ruant caeli tonitralia templa superne 1105
 terraque se pedibus raptim subducatur et omnis
 inter permixtas rerum caelique ruinas
 corpora solventis abeat per inane profundum,
 temporis ut puncto nil exstet reliquiarum
 desertum praeter spatium et primordia caeca. 1110
 nam quaecumque prius de parti corpora desse
 constitues, haec rebus erit pars ianua leti,
 hac se turba foras dabit omnis materiai.

Haec sic pernosces parva perductus opella ;
 namque alid ex alio clarescet nec tibi caeca 1115
 nox iter eripiet quin ultima naturai
 pervideas : ita res accendent lumina rebus.

1084 * 1085 lacunam indicavit Ussing 1091 se ibi Wakefield:
 sibi OQ 1093 * 1102 octo versus intercidisse indicat O 1105
 tonitralia Lambinus : tonetralia OQ

T. LVCRETI CARI
DE RERVM NATVRA

LIBER SECVNDVS

SVAVE, mari magno turbantibus aequora ventis,
e terra magnum alterius spectare laborem ;
non quia vexari quemquamst iucunda voluptas,
sed quibus ipse malis careas quia cernere suave est.
suave etiam belli certamina magna tueri 5 [6]
per campos instructa tua sine parte pericli. [5]
sed nil dulcius est, bene quam munita tenere
edita doctrina sapientum templa serena,
despicere unde queas alios passimque videre
errare atque viam palantis quaerere vitae, 10
certare ingenio, contendere nobilitate,
noctes atque dies niti praestante labore
ad summas emergere opes rerumque potiri.
o miseras hominum mentis, o pectora caeca !
qualibus in tenebris vitae quantisque periclis 15
degitur hoc aevi quodcumquest ! nonne videre
nil aliud sibi naturam latrare, nisi utqui
corpore seiunctus dolor absit, menti' fruatur
iucundo sensu cura semota metuque ?
ergo corpoream ad naturam pauca videmus 20
esse opus omnino, quae demant cumque dolorem.

5, 6 hunc versuum ordinem restituit Avancius
mann : mente OQ

18 menti' Lach-

T. LVCRETI CARI

delicias quoque uti multas substernere possint
 gratius interdum, neque natura ipsa requirit,
 si non aurea sunt iuvenum simulacra per aedes
 lampadas igniferas manibus retinentia dextris, 25
 lumina nocturnis epulis ut suppeditentur,
 nec domus argento fulget auroque renidet
 nec citharae reboant laqueata aurataque tecta.
 cum tamen inter se prostrati in gramine molli
 propter aquae rivum sub ramis arboris altae 30
 non magnis opibus iucunde corpora curant,
 praesertim cum tempestas arridet et anni
 tempora conspergunt viridantis floribus herbas.
 nec calidae citius decedunt corpore febres,
 textilibus si in picturis ostroque rubenti 35
 iacteris, quam si in plebeia veste cubandum est.
 quapropter quoniam nil nostro in corpore gazae
 proficiunt neque nobilitas nec gloria regni,
 quod superest, animo quoque nil prodesse putandum;
 si non forte tuas legiones per loca campi 40
 fervere cum videas belli simulacra cientis,
 (subsidiis magnis †epicuri† constabilitas)
 ornatas armis †itastuas† pariterque animatas,
 his tibi tum rebus timefactae religiones
 effugiunt animo pavidae; mortisque timores 45
 tum vacuum pectus linquunt curaque solutum,
 fervere cum videas classem lateque vagari. 46^a
 quod si ridicula haec ludibriaque esse videmus,
 re veraque metus hominum curaeque sequaces

28 tecta *Macrobiius*: templa *OQ* 41 fervere *l 31*: fruere *O*:
 eruere *Q* 42 magnis epicuri *OQ*: magnisque elephantis *Lach-*
mann: magnis hastatis *Bernays*: magnis et ecum vi *Munro* 43
 ornatas armis itastuas *O* (itasiuas *QG*): ornatas armis validas *Lach-*
mann: ornatas armis pariter *Bernays*: ornatasque armis statuas
Munro 45 pavidae *O*: pavide *Q* 46 pectus *Lambinus*:
 tempus *OQ* 46^a hunc versum a *Nonio* citatum huc rettulit *Munro*

DE RERVM NATVRA II

nec metuunt sonitus armorum nec fera tela
 audacterque inter reges rerumque potentis 50
 versantur neque fulgorem reverentur ab auro
 nec clarum vestis splendorem purpureai,
 quid dubitas quin omni' sit haec rationi' potestas?
 omnis cum in tenebris praesertim vita laboret.
 nam veluti pueri trepidant atque omnia caecis 55
 in tenebris metuunt, sic nos in luce timemus
 interdum, nilo quae sunt metuenda magis quam
 quae pueri in tenebris pavitant finguntque futura.
 hunc igitur terrorem animi tenebrasque necessest
 non radii solis neque lucida tela diei 60
 discutiant, sed naturae species ratioque.

*Es hoc. pessumiat
 fuit. cadens?*

Nunc age, quo motu genitalia materiai
 corpora res varias gignant genitasque resolvant
 et qua vi facere id cogantur quaeque sit ollis
 reddita mobilitas magnum per inane meandi, 65
 expediam : tu te dictis praebere memento.
 nam certe non inter se stipata cohaeret
 materies, quoniam minui rem quamque videmus
 et quasi longinquo fluere omnia cernimus aevo
 ex oculisque vetustatem subducere nostris, 70
 cum tamen incolumis videatur summa manere
 propterea quia, quae decedunt corpora cuique,
 unde abeunt minuunt, quo venere augmine donant,
 illa senescere at haec contra florescere cogunt,
 nec remorantur ibi. sic rerum summa novatur 75
 semper, et inter se mortales mutua vivunt.
 augescunt aliae gentes, aliae minuuntur,
 inque brevi spatio mutantur saecula animantum
 et quasi cursores vitae lampada tradunt.

*Hic de gentibus
 de gentibus*

Si cessare putas rerum primordia posse 80
 cessandoque novos rerum progignere motus,

68 quamque videmus *Q corr.* : quamquidemus *OO* 73 augmine
Q corr. : agmine *OO*

T. LVCRETI CARI

avius a vera longe ratione vagaris.
 nam quoniam per inane vagantur, cuncta necessest
 aut gravitate sua ferri primordia rerum
 aut ictu forte alterius. nam <cum> cita saepe 85
 obvia confluxere, fit ut diversa repente
 dissiliant; neque enim mirum, durissima quae sint
 ponderibus solidis neque quicquam a tergo ibus obstet.
 et quo iactari magis omnia materiali
 corpora pervideas, reminiscere totius imum 90
 nil esse in summa, neque habere ubi corpora prima
 consistant, quoniam spatium sine fine modoquest
 immensumque patere in cunctas undique partis
 pluribus ostendi et certa ratione probatumst.
 quod quoniam constat, nimirum nulla quies est 95
 reddita corporibus primis per inane profundum,
 sed magis assiduo varioque exercita motu
 partim intervallis magnis confulta resultant,
pars etiam brevibus spatiis vexantur ab ictu.
 et quaecumque magis condense conciliatu 100
 exiguis intervallis convecta resultant,
 indupedita suis perplexis ipsa figuris,
 haec validas saxi radices et fera ferri
 corpora constituunt et cetera de genere horum.
 paucula quae porro magnum per inane vagantur 105
 corpora dissiliunt longe longeque recursant
 in magnis intervallis; haec aera rarum
 sufficiunt nobis et splendida lumina solis.
 multaue praeterea magnum per inane vagantur,
 conciliis rerum quae sunt reiecta neq̄ usquam 110
 consociare etiam motus potuerunt recepta.

84 ferri *Q* corr. : terri *OO* 85 quom add. *Wakefield* 86 con-
 fluxere *Lambinus* : conflexere *OO* 88 tergo *ibus* *Vossius* : tergi-
 bus *OO* 95 nulla *L* : multa *OO* 99 brevibus *L* : brevius
OO 104 de add. *l 31* 106 corpora *Hoerschelmann* : cetera
OO

cuius, uti memoro, rei simulacrum et imago
ante oculos semper nobis versatur et instat.
contemplator enim, cum solis lumina cumque
inserti fundunt radii per opaca domorum: 115
multa minuta modis multis per inane videbis
corpora misceri radiorum lumine in ipso
et velut aeterno certamine proelia pugnās
edere turmatim certantia nec dare pausam,
conciliis et discidiis exercita crebris; 120
conicere ut possis ex hoc, primordia rerum
quale sit in magno iactari semper inani.
dumtaxat rerum magnarum parva potest res
exemplare dare et vestigia notitiae.
hoc etiam magis haec animum te advertere par est 125
corpora quae in solis radiis turbare videntur,
quod tales turbae motus quoque materiai
significant clandestinos caecosque subesse.
multa videbis enim plagis ibi percita caecis
commutare viam retroque repulsa reverti 130
nunc huc nunc illuc in cunctas undique partis.
scilicet hic a principiis est omnibus error.
prima moventur enim per se primordia rerum; |
inde ea quae parvo sunt corpora conciliatu
et quasi proxima sunt ad viris principiorum, 135
ictibus illorum caecis impulsa cientur,
ipsaque propro porro paulo maiora lacessunt.
sic a principiis ascendit motus et exit
paulatim nostros ad sensus, ut moveantur
illa quoque, in solis quae lumine cernere quimus 140
nec quibus id faciant plagis apparet aperte.

Nunc quae mobilitas sit reddita materiai
corporibus, paucis licet hinc cognoscere, Memmi.

112 memoro *Vat. 1706*: memoror *OQ*
bus: porro *OQ*

137 propro *Turne-*

T. LVCRETI CARI

primum aurora novo cum spargit lumine terras
 et variae volucres nemora avia pervolitantes 145
 aera per tenerum liquidis loca vocibus opplent,
 quam subito soleat sol ortus tempore tali
 convestire sua perfundens omnia luce,
 omnibus in promptu manifestumque esse videmus.
 at vapor is quem sol mittit lumenque serenum 150
 non per inane meat vacuum; quo tardius ire
 cogitur, aérias quasi dum diverberat undas.
 nec singillatim corpuscula quaeque vaporis
 sed complexa meant inter se conque globata;
 quapropter simul inter se retrahuntur et extra 155
 officiuntur, uti cogantur tardius ire.
 at quae sunt solida primordia simplicitate,
 cum per inane meant vacuum nec res remoratur
 ulla foris atque ipsa suis e partibus unum, ^{unum}
 unum in quem coepere locum conixa feruntur, 160
 debent nimirum praecellere mobilitate
 et multo citius ferri quam lumina solis
 multiplexque loci spatium transcurrere eodem
 tempore quo solis pervulgant fulgura caelum.

*

[nec persectari primordia singula quaeque, 165
 ut videant qua quidque geratur cum ratione.

At quidam contra haec, ignari materiali,
 naturam non posse deum sine numine credunt
 tanto opere humanis rationibus admoderate ^{deum}
 tempora mutare annorum frugesque creare, 170
 et iam cetera, mortalis quae suadet adire
 ipsaque deducit dux vitae dia voluptas

152 diverberat *O*: diververat *Q* 155 retrahuntur *Priscianus*:
 trahuntur *OQ* 158 remoratur *Pontanus*: remoravit *OQ* 160
 connixa *editio Veronensis*: conixa *OQ* 164 * 165 lacunam
suspiciatus est Pontanus 165-183 *hos versus ut ab hoc loco alienos*
uncinis inclusit Lachmann 168 credunt *Pontanus*: reddi *OQ*

et res per Veneris blanditur saecula propagent,
 ne genus occidat humanum. quorum omnia causa
 constituisse deos cum fingunt, omnibu' rebus 175
 magno opere a vera lapsi ratione videntur.

nam quamvis rerum ignorem primordia quae sint,
 hoc tamen ex ipsis caeli rationibus ausim
 confirmare aliisque ex rebus reddere multis,
 nequaquam nobis divinitus esse creatam 180

naturam mundi: tanta stat praedita culpa.
 quae tibi posterius, Memmi, faciemus aperta.
 nunc id quod superest de motibus expediemus.]

Nunc locus est, ut opinor, in his illud quoque rebus
 confirmare tibi, nullam rem posse sua vi 185
 corpoream sursum ferri sursumque meare;
 ne tibi dent in eo flammaram corpora fraudem.
 sursus enim versus gignuntur et augmina sumunt
 et sursum nitidae fruges arbustaque crescunt,
 pondera, quantum in se est, cum deorsum cuncta ferantur. 190

nec cum subsiliunt ignes ad tecta domorum
 et celeri flamma degustant tigna trabesque,
 sponte sua facere id sine vi subigente putandum est.
 quod genus e nostro cum missus corpore sanguis
 emicat exsultans alte spargitque cruorem. 195

nonne vides etiam quanta vi tigna trabesque
 respuat umor aquae? nam quo magis ursimus alte
 directa et magna vi multi pressimus aegre,
 tam cupide sursum revomit magis atque remittit,
 plus ut parte foras emergant exsiliantque. 200

nec tamen haec, quantum est in se, dubitamus, opinor,
 quin vacuum per inane deorsum cuncta ferantur.
 sic igitur debent flammae quoque posse per auras

181 tanta stat *Lachmann*: quamquam *OQ* 193 subigente
Lambinus: subiecta *OQ* 199 revomit *Pontanus*: removet *OQ*
 203 debent flammae quoque *editio Aldina prima*: quoque debent
 flammae *OQ*

T. LVCRETI CARI

aeris expressae sursum succedere, quamquam
 pondera, quantum in sest, deorsum deducere pugnent. 205
 nocturnasque faces caeli sublime volantis
 nonne vides longos flammaram ducere tractus
 in quascumque dedit partis natura meatum?
 non cadere in terram stellas et sidera cernis?
 sol etiam (caeli) de vertice dissipat omnis 210
 ardorem in partis et lumine conserit arva;
 in terras igitur quoque solis vergitur ardor.
 transversosque volare per imbris fulmina cernis;
 nunc hinc nunc illinc abrupti nubibus ignes
 concursant; cadit in terras vis flammea vulgo. 215
 Illud in his quoque te rebus cognoscere avemus,
 corpora cum deorsum rectum per inane feruntur,
 ponderibus propriis incerto tempore ferme
 incertisque locis spatio depellere paulum,
 tantum quod momen mutatum dicere possis. 220
 quod nisi declinare solerent, omnia deorsum,
 imbris uti guttae, caderent per inane profundum,
 nec foret offensus natus nec plaga creata
 principiis: ita nil umquam natura creasset.
 Quod si forte aliquis credit graviora potesse 225
 corpora, quō citius rectum per inane ferantur,
 incidere ex supero levioribus atque ita plagas
 gignere quae possint genitalis reddere motus,
 avius a vera longe ratione recedit.
 nam per aquas quaecumque cadunt atque aera rarum, 230
 haec pro ponderibus casus celerare necessest
 propterea quia corpus aquae naturaque tenvis
 aeris haud possunt aequae rem quamque morari,

205 in sest . . . deducere *Marullus*: inest . . . ducere *OO*
 209 cadere in terram *L*: caderem in terra *OO* 210 caeli *add.*
Bernays 218 ferme *l 31*: firme *OO* 226 ferantur *Mon.*: feruntur
OO 227 plagas *Q corr.*: plag *OO* 233 aeris haud *L*: haeraut
O: haeraud *QG*

sed citius cedunt gravioribus exsuperata.
 at contra nulli de nulla parte neque ullo 235
 tempore inane potest vacuum subsistere rei,
 quin, sua quod natura petit, concedere pergat;
 omnia quapropter debent per inane quietum
 aeque ponderibus non aequis concita ferri.
 haud igitur poterunt levioribus incidere umquam 240
 ex supero graviora neque ictus gignere per se
 qui varient motus per quos natura gerat res.
 quare etiam atque etiam paulum inclinare necessest
 corpora; nec plus quam minimum, ne fingere motus
 obliquos videamur et id res vera refutet. 245
 namque hoc in promptu manifestumque esse videmus,
 pondera, quantum in sest, non posse obliqua meare,
 ex supero cum praecipitant, quod cernere possis.
 sed nil omnino recta regione via
 declinare quis est qui possit cernere sese?
 ✓ Denique si semper motus conectitur omnis
 et vetere exoritur semper novus ordine certo
 nec declinando faciunt primordia motus
 principium quoddam quod fati foedera rumpat,
 ex infinito ne causam causa sequatur,
 libera per terras unde haec animantibus exstat,
 unde est haec, inquam, fatis avulsa potestas
 per quam progredimur quo ducit quemque voluntas,
 declinamus item motus nec tempore certo
 nec regione loci certa, sed ubi ipsa tulit mens? 260
 nam dubio procul his rebus sua cuique voluntas
 principium dat et hinc motus per membra rigantur.
 nonne vides etiam patefactis tempore puncto

250
 Real-Confession
 250-290!
 I find-...
 have 255 of...
 to change...
 what...
 what... pt. p...

234 exsuperata *Marullus*: exsuperate *OQ* 247 sest 131: est
OQ 249 recta *add. L* 250 possit cernere sese *OQ*:
 praestet cernere sese *Lachmann*: possit cernere sensus *Bernays*:
 poscat cernere sese *Winckelmann* 252 semper *add. L* 257
 potestas *Lachmann*: voluptas *OQ*

T. LVCRETI CARI

carceribus non posse tamen prorumpere equorum
vim cupidam tam de subito quam mens avet ipsa? 265

omnis enim totum per corpus materiai
copia conciri debet, concita per artus
omnis ut studium mentis conexa sequatur;
ut videas initum motus a corde creati
ex animique voluntate id procedere primum, 270

inde dari porro per totum corpus et artus.
nec similest ut cum impulsus procedimus ictu
viribus alterius magnis magnoque coactu.
nam tum materiem totius corporis omnem
perspicuumst nobis invitis ire rapique, 275
donec eam refrenavit per membra voluntas.

iamne vides igitur, quamquam vis exera multos
pellat et invitos cogat procedere saepe
praecipitesque rapi, tamen esse in pectore nostro
quiddam quod contra pugnare obstareque possit? 280
cuius ad arbitrium quoque copia materiai
cogitur interdum flecti per membra per artus
et proiecta refrenatur retroque residit.

quare in seminibus quoque idem fateare necessest,
esse aliam praeter plagas et pondera causam\ 285
motibus, unde haec est nobis innata potestas,
de nilo quoniam fieri nil posse videmus.

pondus enim prohibet ne plagis omnia fiant
externa quasi vi. sed ne mens ipsa necessum
intestinum habeat cunctis in rebus agendis 290

et devicta quasi cogatur ferre patique,
id facit exiguum clinamen principiorum
nec regione loci certa nec tempore certo.

Nec stipata magis fuit umquam materiai

264 equorum editio *Brixienensis*: quorum *OO* 275 perspicuumst
nobis *Lachmann*: perspicuum nobis *st OO* 279 rapi *Avancius*:
rapi *OO* 281 copia *l 31*: cona *OO* 291 quasi *L*: quaei *OO*

DE RERVVM NATVRA II

copia nec porro maioribus intervallis.
 nam neque adaugescit quicquam neque deperit inde.
 quapropter quo nunc in motu principiorum
 corpora sunt, in eodem ante acta aetate fuere
 et post haec semper simili ratione ferentur,
 et quae consuerint gigni gignentur eadem.
 condicione et erunt et crescent vique ^{more in strength} valebunt, 300
 quantum cuique datum est per foedera naturai.
 nec rerum summam commutare ulla potest vis;
 nam neque, ^{as it is which} quo possit genus ullum materiai
 effugere ex omni, ^{at present} quicquam est (extra), neque in omne ^{omitted} 305
 unde coorta queat nova vis irrumpere et omnem
 naturam rerum mutare et vertere motus.

Illud in his rebus non est mirabile, quare,
 omnia cum rerum primordia sint in motu,
 summa tamen summam videatur stare quiete, 310
 praeterquam siquid proprio dat corpore motus.
 omnis enim longe nostris ab sensibus infra
 primorum natura iacet; quapropter, ubi ipsa
 cernere iam nequeas, motus quoque surpere debent;
 praesertim cum, quae possimus cernere, celent 315
 saepe tamen motus spatio diducta locorum.
 nam saepe in colli tondentes pabula laeta
 lanigerae reptant pecudes quo quamque vocantes
 invitant herbae gemmantes rore recenti,
 et satiati agni ludunt blandeque coruscant; 320
 omnia quae nobis longe confusa videntur
 et velut in viridi candor consistere colli.
 praeterea magnae legiones cum loca cursu
 camporum complent belli simulacra cientes,
 fulgor ibi ad caelum se tollit totaque circum 325
 aere renidescit tellus subterque virum vi

305 extra add. Munro
 322 velut Lachmann: veluti OQ

313 ipsa Gifanius: ipsum OQ
 325 ibi Marullus: ubi OQ

Season of things
 295
 date not clear

T. LVCRETI CARI

excitur pedibus sonitus clamoreque montes
 icti reiectant voces ad sidera mundi
 et circumvolitant equites mediosque repente
 transmittunt valido quatientes impete campos. 330
 et tamen est quidam locus altis montibus unde
 stare videntur et in campis consistere fulgor.

Nunc age iam deinceps cunctarum exordia rerum
 qualia sint et quam longe distantia formis
 percipe, multigenis quam sint variata figuris; 335
 non ^{quod} ~~quo~~ multa parum simili sint praedita forma,
 sed quia non vulgo paria omnibus omnia constant.
 nec mirum; nam cum sit eorum copia tanta
 ut neque finis, uti docui, neque summa sit ulla,
 debent nimirum non omnibus omnia prorsum 340
 esse pari ^{non} ~~filo~~ ^{similique} adfecta figura.

praeterea genus humanum mutaeque natantes
 squamigerum pecudes et laeta armenta feraeque
 et variae volucres, laetantia quae loca aquarum
 concelebrant circum ripas fontisque lacusque, 345
 et quae pervulgant nemora avia pervolitantes;
 quorum unum quidvis generatim sumere perge,
 invenies tamen inter se differre figuris.

nec ratione alia proles cognoscere matrem
 nec mater posset prolem; quod posse videmus 350
 nec minus atque homines inter se nota cluere.
 nam saepe ante deum vitulus delubra decora
 turicremas propter mactatus concidit aras
 sanguinis exspirans calidum de pectore flumen.
 at mater viridis saltus orbata peragrans 355
 †non quit† humi pedibus vestigia pressa bisulcis,

331 unde *add. L* 337 constant *L*: constat *OQ* 342 praeterea *Nonius*: praetere *OQ* 343 armenta *Bentley*: arbusta *OQ*
 347 quidvis *Lachmann*: quodvis *OQ* 356 non quit *O*: oinquit *Q*: oinquit *G*: linquit *Q corr.*: noscit *Lachmann*: novit *Brieger*

omnia convisens oculis loca si queat usquam
 conspicere amissum fetum, completque querelis
 frondiferum nemus †adsittens† et crebra revisit
 ad stabulum desiderio perfixa iuvenci,
 nec tenerae salices atque herbae rore vigentes
 fluminaque illa queunt summis labentia ripis
 oblectare animum subitamque avertere curam,
 nec vitulorum aliae species per pabula laeta
 derivare queunt animum curaque levare :

usque adeo quiddam proprium notumque requirit.

praeterea teneri tremulis cum vocibus haedi
 cornigeras norunt matres agnique petulci

balantum pecudes : ita, quod natura reposit,
 ad sua quisque fere decurrunt ubera lactis.

postremo quodvis frumentum non tamen omne
 quique suo genere inter se simile esse videbis,
 quin intercurrat quaedam distantia formis.

concharumque genus parili ratione videmus
 pingere telluris gremium, qua mollibus undis
 litoris incurvi bibulam pavit aequor harenam.

quare etiam atque etiam simili ratione necessest,
 natura quoniam constant neque facta manu sunt
 unius ad certam formam primordia rerum,
 dissimili inter se quaedam volitare figura.

Perfacile est animi ratione exsolvere nobis
 quare fulmineus multo penetratior ignis

quam noster fuit e taedis terrestribus ortus.
 dicere enim possis caelestem fulminis ignem
 subtilem magis e parvis constare figuris

atque ideo transire foramina quae nequit ignis
 noster hic e lignis ortus taedaque creatus.

359 adsittens *OO*: adsistens *Q* *corr.*: adsidueis *Lachmann*: ab-
 sistens *Munro*: subsistens *Brieger*: adsitiens *Everett* 372 quique
Lachmann: quidque *OO* 383 fuit *Faber*: fluat *OO*

T. LVCRETI CARI

praeterea lumen per cornum transit, at imber
 respuitur. quare? nisi luminis illa minora
 corpora sunt quam de quibus est liquor almus aquarum. 390
 et quamvis subito per colum vina videmus
 perfluere; at contra tardum cunctatur olivum,
 aut quia nimirum maioribus est elementis
 aut magis hamatis inter se perque plicatis,
 atque ideo fit uti non tam diducta repente 395
 inter se possint primordia singula quaeque
 singula per cuiusque foramina permanare.

Huc accedit uti mellis lactisque liquores
 iucundo sensu linguae tractentur in ore;
 at contra taetra absinthi natura ferique 400
 centauri foedo pertorquent ora sapore;
 ut facile agnoscas e levibus atque rotundis
 esse ea quae sensus iucunde tangere possunt,
 at contra quae amara atque aspera cumque videntur,
 haec magis hamatis inter se nexa teneri 405
 proptereaque solere vias rescindere nostris
 sensibus introituque suo perrumpere corpus.

Omnia postremo bona sensibus et mala tactu
 dissimili inter se pugnant perfecta figura;
 ne tu forte putes serrae stridentis acerbum 410
 horrorem constare elementis levibus aequae
 ac musaeae mele, per chordas organici quae
 mobilibus digitis expergefata figurant;
 neu simili penetrare putes primordia forma
 in naribus hominum, cum taetra cadavera torrent, 415
 et cum scena croco Cilici perfusa recens est
 araque Panchaeos exhalat propter odores;
 neve bonos rerum simili constare colores
 semine constituas, oculos qui pascere possunt,

390 almus *Q* *corr.*: alimus *OO* 403 iucunde tangere *L*: iucun-
 det tacere *OO* 413 mobilibus *Politianus*: nobilibus *OO*

et qui compungunt aciem lacrimareque cogunt 420
aut foeda specie diri turpesque videntur.

omnis enim, sensus quae mulcet cumque, figura
haud sine principali aliquo levore creatast;
at contra quaecumque molesta atque aspera constat,
non aliquo sine materiae squalore repertast. 425

sunt etiam quae iam nec levia iure putantur
esse neque omnino flexis mucronibus unca,
sed magis angellis paulum prostantibus (utqui)
titillare magis sensus quam laedere possint;
fecula iam quo de genere est inulaeque sapes. 430

denique iam calidos ignis gelidamque pruinam
dissimili dentata modo compungere sensus
corporis, indicio nobis est tactus uterque.

tactus enim, tactus, pro divum numina sancta,
corporis est sensus, vel cum res exera sese
insinuat, vel cum laedit quae in corpore natast 435

aut iuvat egrediens genitalis per Veneris res,
aut ex offensu cum turbant corpore in ipso
semina confunduntque inter se concita sensum;
ut si forte manu quamvis iam corporis ipse 440
tute tibi partem ferias atque experiare.

quapropter longe formas distare necessest
principiis, varios quae possint edere sensus.

Denique quae nobis durata ac spissa videntur,
haec magis hamatis inter sese esse necessest 445
et quasi ramosis alte compacta teneri.

in quo iam genere in primis adamantina saxa
prima acie constant ictus contemnere sueta
et validi silices ac duri robora ferri

areaque quae claustris restantia vociferantur. 450

421 diri *Lachmann*: di *OO* 422 figura *Schneidewin*: videntur
OO 428 utqui *add. Howard* 430 inulaeque *Lambinus*: in-
viaeque *OO* 437 egrediens *l 31*: grediens *OO* 439 que
add. Marullus

T. LVCRETI CARI

illa quidem debent e levibus atque rotundis
 esse magis, fluvido quae corpore liquida constant ;
 namque papaveris haustus itemst facilis quasi aquarum ;
 nec retinentur enim inter se glomeramina quaeque
 et procursus item proclive volubilis exstat. 455

omnia postremo quae puncto tempore cernis
 diffugere, ut fumum nebulas flammisque, necessest,
 si minus omnibu' sunt e levibus atque rotundis,
 at non esse tamen perplexis indupedita,
 pungere uti possint corpus penetrareque †saxa† 460
 nec tamen haerere inter se ; quodcumque videmus
 †sensibu' sedatum†, facile ut cognoscere possis
 non e perplexis sed acutis esse elementis.

sed quod amara vides eadem quae fluvida constant,
 sudor uti maris est, minime mirabile habeto. 465

nam quod fluvidus est, e levibus atque rotundis
 est, et squalida multa creant admixta dolores
 corpora ; nec tamen haec retineri hamata necessumst ;
 scilicet esse globosa tamen, cum squalida constant,
 provolvi simul ut possint et laedere sensus. 470

et quo mixta putes magis aspera levibus esse
 principiis, unde est Neptuni corpus acerbum,
 est ratio discernendi, sorsumque videndi
 umor dulcis, ubi per terras crebrius idem
 percolatur, ut in foveam fluat ac mansuescat ; 475
 linquit enim supera taetri primordia viri,
 aspera cum magis in terris haerescere possint.

Quod quoniam docui, pergam conectere rem quae

453 quasi Haupt : quod OQ 455 procursus editio Junctina prima :
 percussus OQ 458 omnibu' Muretus : omnia OQ 460 saxa
 OQ : sese Lachmann : vesca Munro : laxa antea Munro 462
 sensibu' sedatum OQ : sensibu' sed rarum Lachmann : qui venenumst
 pro videmus in 461 scripsit : sensibu' sic latum Munro (in editione
 minore) : ventis esse datum Bernays : * sensibus esse datum Brieger
 465 habeto Munro : debet OQ 467 et squalida multa creant
 Munro : e levibus atque rotundi OQ dolores scripsi : doloris OQ
 477 quom Munro : quo OQ

ex hoc ^{Hand} apta fidem ducat, primordia rerum
finita variare figurarum ratione.

quod si non ita sit, rursum iam semina quaedam
esse infinito debebunt corporis auctu.

namque in eadem una cuiusvis iam brevitate
corporis inter se multum variare figurae

non possunt: fac enim minimis e partibus esse

corpora prima tribus, vel paulo pluribus auge;

nempe ubi eas partis unius corporis omnis,
summa atque ima locans, transmutans dextera laevis,

omnimodis expertus eris, quam quisque det ordo
formai speciem totius corporis eius,

quod superest, si forte voles variare figuras,
addendum partis alias erit; inde sequetur,

assimili ratione alias ut postulet ordo,
si tu forte voles etiam variare figuras:

ergo formarum novitatem corporis augmen
subsequitur. quare non est ut credere possis

esse infinitis distantia semina formis,
ne quaedam cogas immani maximitate

esse, supra quod iam docui non posse probari.
iam tibi barbaricae vestes Meliboeaque fulgens

purpura Thessalico concharum infecta colore,
aurea pavonum ridenti imbuta lepore

saecla, novo rerum superata colore iacerent
et contemptus odor smyrnae mellisque saporis,

et cycnea mele Phoebeaque daedala chordis
carmina consimili ratione oppressa silerent.

namque aliis aliud praestantius exoreretur.
cedere item retro possent in deteriores

omnia sic partis, ut diximus in meliores.
namque aliis aliud retro quoque taetrius esset

naribus auribus atque oculis orisque saporis.

T. LVCRETI CARI

quae quoniam non sunt, (sed) rebus reddita certa
 finis utrimque tenet summam, fateare necessest
 materiem quoque finitis differre figuris.

denique ab ignibus ad gelidas hiemum usque pruinas 515
 finitumst retroque pari ratione remensumst.

omnis enim calor ac frigus, mediique tepores
 interutrasque iacent explentes ordine summam.

ergo finita distant ratione creata,
 ancipiti quoniam mucroni utrimque notantur, 520
 hinc flammis illinc rigidis infesta pruinis.

Quod quoniam docui, pergam conectere rem quae
 ex hoc apta fidem ducat, primordia rerum,
 inter se simili quae sunt perfecta figura,
 infinita cluere. etenim distantia cum sit 525

formarum finita, necesse est quae similes sint
 esse infinitas aut summam materiai
 finitam constare, id quod non esse probavi
 versibus ostendens corpuscula materiai
 ex infinito summam rerum usque tenere, 530
 undique protelo plagarum continuato.

nam quod rara vides magis esse animalia quaedam
 fecundamque minus naturam cernis in illis,
 at regione locoque alio terrisque remotis

multa licet genere esse in eo numerumque repleri; 535
 sicut quadrupedum cum primis esse videmus
 in genere anguimanus elephantos, India quorum
 milibus e multis vallo munitur eburno,
 ut penitus nequeat penetrari: tanta ferarum
 vis est, quarum nos perpauca exempla videmus. 540

sed tamen id quoque uti concedam, quamlibet esto

512 sed add. *Lachmann* 514 finitis *Pontanus*: infinitis *QQ*
 515 hiemum usque *Munro* (in notis): hiemisque *QQ* 521 infesta
Lachmann: infessa *QQ* 529 ostendens *Munro*: ostendam *QQ*
 533 minus *Lambinus*: magis *QQ* 541 quamlibet *Q* corr.: quam
 iubet *QQ*

unicâ res quaedam nativo corpore sola,
 cui similis toto terrarum non sit in orbe ;
 infinita tamen nisi erit vis materiai
 unde ea progigni possit concepta, creari 2, 545
 non poterit, neque, quod superest, procreare alicue.
 quippe etenim sumam hoc quoque uti finita per omne
 corpora iactari unius genitalia rei,

unde ubi qua vi et quo pacto congressa coibunt
 materiae tanto in pelago turbaque aliena? 550

non, ut opinor, habent rationem conciliandi
 sed quasi naufragiis magnis multisque coortis
 disiectare solet magnum mare transtra cavernas ^{held}

antennas proram malos tonsasque natantis, ^{par}
 per terrarum omnis oras fluitantia aplustra ^{propo = fustis} 555

ut videantur et indicium mortalibus edant,
 infidi maris insidias virisque dolumque

ut vitare velint, neve ullo tempore credant,
 subdola cum ridet placidi pellacia ponti,
 sic tibi si finita semel primordia quaedam 560

constitues, aevum debebunt sparsa per omnem
 disiectare aestus diversi materiai,

numquam in concilium ut possint compulsâ coire
 nec remorari in concilio nec crescere adaucta ;

quorum utrumque palam fieri manifesta docet res, 565
 et res progigni et genitas procreare posse.

esse igitur genere in quovis primordia rerum
 infinita palam est unde omnia suppeditantur.

Nec superare queunt motus itaque exitiales ^{hottel quing}
 perpetuo neque in aeternum sepelire salutem, 570

nec porro rerum genitales auctificique
 motus perpetuo possunt servare creata.

543 non sit in orbe L : sit orbi OQ 547 sumam hoc quoque
 uti Munro : sumant oculi OQ 553 cavernas Q corr. prob. Ellis :
 caverna OQ 555 aplustra Politianus : plaustra OQ 560 finita
 Q corr. : infinita OQ

T. LVCRETI CARI

sic aequo geritur certamine principiorum
 ex infinito contractum tempore bellum.
 nunc hic nunc illic superant vitalia rerum 575
 et superantur item. miscetur funere vagor
 quem pueri tollunt visentes luminis oras ;
 nec nox ulla diem neque noctem aurora secutast
 quae non audierit mixtos vagitibus aegris
 ploratus mortis comites et funeris atri. 580

Illud in his obsignatum quoque rebus habere
 convenit et memori mandatum mente tenere,
 nil esse, in promptu quorum natura videtur,
 quod genere ex uno consistat principiorum,
 nec quicquam quod non permixto semine constet ; 585
 et quodcumque magis vis multas possidet in se
 atque potestates, ita plurima principiorum
 in sese genera ac varias docet esse figuras.

principio tellus habet in se corpora prima
 unde mare immensum volventes frigora fontes 590
 assidue renovent, habet ignes unde oriantur.
 nam multis succensa locis ardent sola terrae,
 eximiis vero furit ignibus impetus Aetnae.
 tum porro nitidas fruges arbustaque laeta
 gentibus humanis habet unde extollere possit, 595
 unde etiam fluvios frondis et pabula laeta
 montivago generi possit praebere ferarum.
 quare magna deum mater materque ferarum
 et nostri genetrix haec dicta est corporis una.

Hanc veteres Graium docti cecinere poetae 600

*

sedibus in curru biiugos agitare leones,
 aeris in spatio magnam pendere docentes
 tellurem neque posse in terra sistere terram.

586 quodcumque *Lachmann*: quaecumque *OO* 593, 607 eximiis
Avancius: ex imis *OO* 600 * 601 lacunam indicavit *Lachmann*

adiunxere feras, quia quamvis ^{mulla} effera proles
 officii debet molliri victa parentum. 605
 muralique caput summum cinxere corona,
 eximiis munita locis quia sustinet urbis ;
 quo nunc insigni per magnas praedita terras
 horrifice fertur divinae matris imago.
 hanc variae gentes antiquo more sacrorum 610
 Idaeam vocitant matrem Phrygiasque catervas
 dant comites, quia primum ex illis finibus edunt
 per terrarum orbem fruges coepisse creari.
 gallos attribuunt, quia, numen qui violarint
 matris et ingrati genitoribus inventi sint, 615
 significare volunt indignos esse putandos,
 vivam progeniem qui in oras luminis edant.
 tympana tenta tonant palmis et cymbala circum
 concava, raucisonoque minantur cornua cantu,
 et Phrygio stimulat numero cava tibia mentis, 620
 telaque praeportant violenti signa furoris,
 ingratos animos atque impia pectora vulgi
 conterrere metu quae possint numini' divae.
 ergo cum primum magnas invecta per urbis
 munificat tacita mortalis muta salute, 625
 aere atque argento sternunt iter omne viarum
 largifica stipe ditantes ninguntque rosarum
 floribus umbrantes matrem comitumque catervas.
 hic armata manus, Curetas nomine Grai
 quos memorant Phrygios, inter se forte quod armis 630
 ludunt in numerumque exsultant sanguine laeti
 terrificas capitum quatientes numine cristas,
 Dictaeos referunt Curetas qui Iovis illum

605 molliri *L*: moliri *OQ* 615 sint *Lambinus*: sunt *OQ*
 623 numini' *coniecit amicus quidam Havercampi*: numine *OQ* 626
 iter omne viarum *Turnebus*: ite omnia virum *OQ* 630 quod
 armis *Lachmann*: catervas *O*: catenas *Q* 631 laeti *Pontanus*:
 fleti *OQ*

T. LVCRETI CARI

vagitum in Creta quondam occultasse feruntur,
 cum pueri circum puerum pernice chorea 635
 armati in numerum pulsarent aeribus aera,
 ne Saturnus eum malis mandaret adeptus
 aeternumque daret matri sub pectore vulnus.
 propterea magnam armati matrem comitantur, 640
 aut quia significant divam praedicere ut armis
 ac virtute velint patriam defendere terram
 praesidioque parent decorique parentibus esse.
 quae bene et eximie quamvis disposta ferantur,
 longe sunt tamen a vera ratione repulsa. 645
 omnis enim per se divum natura necessest
 immortalis aevo summa cum pace fruatur
 semota ab nostris rebus seiunctaque longe.
 nam privata dolore omni, privata periclis,
 ipsa suis pollens opibus, nil indiga nostri, 650
 nec bene promeritis capitur neque tangitur ira.
 hic si quis mare Neptunum Cereremque vocare [655]
 constituit fruges et Bacchi nomine abuti [656]
 mavult quam laticis proprium proferre vocamen, [657]
 concedamus ut hic terrarum dictitet orbem 655 [658]
 esse deum matrem, dum vera re tamen ipse [659]
 religione animum turpi contingere parcat. [680]
 terra quidem vero caret omni tempore sensu, [652]
 et quia multarum potitur primordia rerum, [653]
 multa modis multis effert in lumina solis. 660 [654]
 Saepe itaque ex uno tondentes gramina campo [660]
 lanigerae pecudes et equorum duellica proles
 buceriaeque greges eodem sub tegmine caeli
 ex unoque sitim sedantes flumine aquai

636 armat et in numerum pernice chorea *secl. Pontanus*
 652-680 *hunc versuum ordinem restituit Munro* 657 [680] *post* 656
 [659] *locavit Lachmann* 657 *parcat Lachmann: parato OQ*
 664 *sedantes Q corr.: sedentes OQ*

T. LVCRETI CARI

sed quia non vulgo paria omnibus omnia constant.
 sic aliis in rebus item communia multa 695
 multarum rerum cum sint primordia, verum
 dissimili tamen inter se consistere summa
 possunt; ut merito ex aliis constare feratur
 humanum genus et fruges arbustaque laeta.

Nec tamen omnimodis conecti posse putandum est 700
 omnia. nam vulgo fieri portenta videres,
 semiferas hominum species existere et altos
 interdum ramos eigni corpore vivo,
 multaque conecti terrestria membra marinis,
 tum flammam taetro spirantis ore Chimaeras 705
 pascere naturam per terras omniparentis.

quorum nil fieri manifestum est, omnia quando
 seminibus certis certa genetrice creata
 conservare genus crescentia posse videmus.
 scilicet id certa fieri ratione necessust. 710

nam sua cuique cibus ex omnibus intus in artus
 corpora discedunt conexaque convenientis
 efficiunt motus. at contra aliena videmus
 reicere in terras naturam, multaque caecis
 corporibus fugiunt e corpore percita plagis, 715
 quae neque conecti quoquam potuere neque inde
 vitalis motus consentire atque imitari.

sed ne forte putes animalia sola teneri
 legibus hisce, eadem ratio res terminat omnis.
 nam veluti tota natura dissimiles sunt 720
 inter se genitae res quaeque, ita quamque necessest
 dissimili constare figura principiorum;
 non quo multa parum simili sint praedita forma,
 sed quia non vulgo paria omnibus omnia constant.

696 verum *Pontanus*: rerum *OO* 716 inde *Brieger*: inte *OO*
 719 hisce *Bernays*: his *OO* eadem ratio res terminat *Lambinus*:
 quaedam ratio disternat *O*: quidam ratio disternat *Q*

semina cum porro distent, differre necessust 725

intervalla vias conexus pondera plagas
 concursus motus, quae non animalia solum
 corpora seiungunt, sed terras ac mare totum
 secernunt caelumque a terris omne retentant.

Nunc age dicta meo dulci quaesita labore 730

percipe, ne forte haec albis ex alba rearis
 principiis esse, ante oculos quae candida cernis,
 aut ea quae nigrant nigro de semine nata ;
 nive alium quemvis quae sunt imbuta colorem,
 propterea gerere hunc credas, quod materiai 735
 corpora consimili sint eius tincta colore.

nullus enim color est omnino materiai
 corporibus, neque par rebus neque denique dispar.

in quae corpora si nullus tibi forte videtur
 posse animi iniectus fieri, procul avius erras. *q. 123, 1047* 740

nam cum caecigeni, solis qui lumina numquam
 dispexere, tamen cognoscant corpora tactu
 ex ineunte aevo nullo coniuncta colore,
 scire licet nostrae quoque menti corpora posse
 verti in notitiam nullo circumlita fuco.

denique nos ipsi caecis quaecumque tenebris 745

tangimus, haud ullo sentimus tincta colore.

quod quoniam vinco fieri, nunc esse docebo

*

omnis enim color omnino mutatur in omnis ;
 quod facere haud ullo debent primordia pacto. 750

immutabile enim quiddam superare necessest,

ne res ad nilum redigantur funditus omnes.

nam quodcumque suis mutatum finibus exit,

continuo hoc mors est illius quod fuit ante.

734 colorem *L*: colore *OO* 741 lumina *l 31*: numina *OO*
 742 dispexere *L corr.*: despexere *OO* 748 * 749 lacunam indi-
 cavit *Munro* 749 in *l 31*: et *OO*

T. LVCRETI CARI

sed quia non vulgo paria omnibus omnia constant.
 sic aliis in rebus item communia multa 695
 multarum rerum cum sint primordia, verum
 dissimili tamen inter se consistere summa
 possunt; ut merito ex aliis constare feratur
 humanum genus et fruges arbustaque laeta.

Nec tamen omnimodis conecti posse putandum est 700
 omnia. nam vulgo fieri portenta videres,
 semiferas hominum species existere et altos
 interdum ramos egigni corpore vivo,
 multaque conecti terrestria membra marinis,
 tum flammam taetro spirantis ore Chimaeras 705
 pascere naturam per terras omniparentis.

quorum nil fieri manifestum est, omnia quando
 seminibus certis certa genetrice creata
 conservare genus crescentia posse videmus.
 scilicet id certa fieri ratione necessust. 710

nam sua cuique cibus ex omnibus intus in artus
 corpora discedunt conexaque convenientis
 efficiunt motus. at contra aliena videmus
 reicere in terras naturam, multaque caecis
 corporibus fugiunt e corpore percita plagis, 715
 quae neque conecti quoquam potuere neque inde
 vitalis motus consentire atque imitari.

sed ne forte putes animalia sola teneri
 legibus hisce, eadem ratio res terminat omnis.
 nam veluti tota natura dissimiles sunt 720

inter se genitae res quaeque, ita quamque necessest
 dissimili constare figura principiorum;
 non quo multa parum simili sint praedita forma,
 sed quia non vulgo paria omnibus omnia constant.

696 verum *Pontanus*: rerum *OO* 716 inde *Brieger*: inte *OO*
 719 hisce *Bernays*: his *OO* eadem ratio res terminat *Lambinus*:
 quaedam ratio disternat *O*: quidam ratio disternat *Q*

semina cum porro distent, differre necessust 725

intervalla vias conexus pondera plagas
 concursus motus, quae non animalia solum
 corpora seiungunt, sed terras ac mare totum
 secernunt caelumque a terris omne retentant.

Nunc age dicta meo dulci quaesita labore 730

percipe, ne forte haec albis ex alba rearis
 principiis esse, ante oculos quae candida cernis,
 aut ea quae nigrant nigro de semine nata ;
 nive alium quemvis quae sunt imbuta colorem,
 propterea gerere hunc credas, quod materiai 735
 corpora consimili sint eius tincta colore.

nullus enim color est omnino materiai
 corporibus, neque par rebus neque denique dispar.

in quae corpora si nullus tibi forte videtur
 posse animi iniectus fieri, procul avius erras. *f. 123, 1047* 740

nam cum caecigeni, solis qui lumina numquam
 dispexere, tamen cognoscant corpora tactu
 ex ineunte aevo nullo coniuncta colore,
 scire licet nostrae quoque menti corpora posse
 verti in notitiam nullo circumlita fuco.

denique nos ipsi caecis quaecumque tenebris 745

tangimus, haud ullo sentimus tincta colore.

quod quoniam vinco fieri, nunc esse docebo

*

omnis enim color omnino mutatur in omnis ;
 quod facere haud ullo debent primordia pacto. 750

immutabile enim quiddam superare necessest,
 ne res ad nilum redigantur funditus omnes.

nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
 continuo hoc mors est illius quod fuit ante.

734 colorem *L*: colore *OO* 741 lumina *l 31*: numina *OO*
 742 dispexere *L corr.*: despexere *OO* 748 * 749 lacunam indi-
 cavit Munro 749 in *l 31*: et *OO*

T. LVCRETI CARI

proinde colore cave contingas semina rerum, 755
ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.

Praeterea si nulla coloris principiis est
reddita natura et variis sunt praedita formis,
e quibus omne genus gignunt variantque colores
propterea, magni quod refert semina quaeque 760
cum quibus et quali positura contineantur

et quos inter se dent motus accipiantque,
perfacile extemplo rationem reddere possis
cur ea quae nigro fuerint paulo ante colore,
marmoreo fieri possint candore repente; 765
ut mare, cum magni commorunt aequora venti,
vertitur in canos candenti marmore fluctus.

dicere enim possis, nigrum quod saepe videmus,
materies ubi permixta est illius et ordo
principiis mutatus et addita demptaque quaedam, 770
continuo id fieri ut candens videatur et album.

quod si caeruleis constarent aequora ponti
seminibus, nullo possent albescere pacto.
nam quocumque modo perturbes caerulea quae sint,
numquam in marmoreum possunt migrare colorem. 775

sin alio atque alio sunt semina tincta colore
quae maris efficiunt unum purumque nitorem,
ut saepe ex aliis formis variisque figuris
efficitur quiddam quadratum unaque figura,
conveniebat, ut in quadrato cernimus esse 780
dissimilis formas, ita cernere in aequore ponti
aut alio in quovis uno puroque nitore
dissimilis longe inter se variosque colores.

praeterea nil officiunt obstantque figurae
dissimiles quo quadratum minus omne sit extra; 785

759 omne genus *Lachmann*: omnigenus *OO* 760 propterea
L corr.: praeterea *OO* 763 extemplo *editio Brixiana*: exemplo
OO 779 figura *L*: figuras *OO* 783 colores *L*: calores *OO*

at varii rerum impediunt prohibentque colores
quominus esse uno possit res tota nitore.

Tum porro quae ducit et inlicit ut tribuamus
principiis rerum nonnumquam causa colores,
occidit, ex albis quoniam non alba creantur, 790
nec quae nigra cluent de nigris sed variis ex.
quippe etenim multo proclivius exorientur
candida de nullo quam nigro nata colore
aut alio quovis qui contra pugnet et obstat.

Praeterea quoniam nequeunt sine luce colores 795
esse neque in lucem existunt primordia rerum,
scire licet quam sint nullo velata colore.

qualis enim caecis poterit color esse tenebris?
lumine quin ipso mutatur propterea quod
recta aut obliqua percussus luce refulget; 800

pluma columbarum quo pacto in sole videtur,
quae sita cervices circum collumque coronat;
namque alias fit uti claro sit rubra pyropo,
interdum quodam sensu fit uti videatur
inter curalium viridis miscere zmaragdos. 805

caudaque pavonis, larga cum luce repleta est,
consimili mutat ratione obversa colores;
qui quoniam quodam gignuntur luminis ictu,
scire licet, sine eo fieri non posse putandum est.

et quoniam plagae quoddam genus excipit in se 810
pupula, cum sentire colorem dicitur album,
atque aliud porro, nigrum cum et cetera sentit,

nec refert ea quae tangas quo forte colore
praedita sint, verum quali magis apta figura, *summatel*
scire licet nil principiis opus esse colores, 815

788 inlicit ut *Lambinus*: inlicitu *OO* 791 nec quae *l 31*:
neque *OO* ex *Wakefield*: ea *OO* 805 curalium *Wakefield*:
caeruleum *OO* 806 larga *Q corr.*: largo *OO* 815 colores
Nonius: colore *OO*

T. LVCRETI CARI

sed variis formis variantis edere tactus.

Praeterea quoniam non certis certa figuris
 est natura coloris et omnia principiorum
 formamenta queunt in quovis esse nitore,
 cur ea quae constant ex illis non pariter sunt 820
 omne genus perfusa coloribus in genere omni?
 conveniebat enim corvos quoque saepe volantis
 ex albis album pinnis iactare colorem
 et nigros fieri nigro de semine cycnos
 aut alio quovis uno varioque colore. 825

Quin etiam quanto in partis res quaeque minutas
 distrahitur magis, hoc magis est ut cernere possis
 evanescere paulatim stinguique colorem ;
 ut fit ubi in parvas partis discerpitur austrum :
 purpura poeniceusque color clarissimu' multo, 830
 filatim cum distractum est, dispergitur omnis ;
 noscere ut hinc possis prius omnem efflare colorem
 particulas quam discedant ad semina rerum.

Postremo quoniam non omnia corpora vocem
 mittere concedis neque odorem, propterea fit 835
 ut non omnibus attribuas sonitus et odores.
 sic oculis quoniam non omnia cernere quimus,
 scire licet quaedam tam constare orba colore
 quam sine odore ullo quaedam sonituque remota,
 nec minus haec animum cognoscere posse sagacem 840
 quam quae sunt aliis rebus privata notare.

Sed ne forte putes solo spoliata colore
 corpora prima manere, etiam secreta teporis
 sunt ac frigoris omnino calidique vaporis,
 et sonitu sterila et suco ieiuna feruntur, 845
 nec iaciunt ullum proprium de corpore odorem.

829 ostrum *Wakefield*: aurum *OQ* 831 dispergitur *Lach-*
mann: disperditur *OQ* 841 notare *Lachmann*: notaque *OQ*
 845 ieiuna *l 31*: et una *OQ*

sicut amaracini blandum stactaeque liquorem
 et nardi florem, nectar qui naribus halat,
 cum facere instituas, cum primis quaerere par est,
 quoad licet ac possis reperire, inolentis olivi 850
 naturam, nullam quae mittat naribus auram,
 quam minime ut possit mixtos in corpore odores
 concoctosque suo contractans perdere viro,
 propter eandem <rem> debent primordia rerum
 non adhibere suum gignundis rebus odorem 855
 nec sonitum, quoniam nil ab se mittere possunt,
 nec simili ratione saporem denique quemquam
 nec frigus neque item calidum tepidumque vaporem,
 cetera; quae cum ita ^{= in that} sunt tamen ut mortalia constant, *Rohy: 729*
 molli lenta, fragosa ^{at. hinc} putri, cava corpore raro, 860
 omnia sint a principis seiuncta necessest,
 immortalia si volumus subiungere rebus
 fundamenta quibus nitatur summa salutis; *apertissime*
 ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.

Nunc ea quae sentire videmus cumque necessest 865
 ex insensilibus tamen omnia confiteare
 principiis constare. neque id manifesta refutant
 nec contra pugnant, in promptu cognita quae sunt,
 sed magis ipsa manu ducunt et credere cogunt
 ex insensilibus, quod dico, animalia gigni. 870
 quippe videre licet vivos existere vermibus
 stercore de taetro, putorem cum sibi nacta est
 intempestivis ex imbribus umida tellus;
 praeterea cunctas itidem res vertere sese.
 vertunt se fluvii frondes et pabula laeta 875
 in pecudes, vertunt pecudes in corpora nostra
 naturam, et nostro de corpore saepe ferarum
 aulescunt viris et corpora pennipotentum.

853 contractans *Priscianus*: contractas *OQ* 854 rem *add. Lach-*
mann 875 fluvii frondes *Lambinus*: fluvii in frondes *OQ*

T. LVCRETI CARI

ergo omnis natura cibos in corpora viva
 vertit et hinc sensus animantium procreat omnis, 880
 non alia longe ratione atque arida ligna
 explicat in flammis et in ignis omnia versat.
 iamne vides igitur magni primordia rerum
 referre in quali sint ordine quaeque locata
 et commixta quibus dent motus accipiantque? 885

Tum porro quid id est, animum quod percutit, ipsum
 quod movet et varios sensus expromere cogit,
 ex insensilibus ne credas sensile gigni?
 nimirum lapides et ligna et terra quod una
 mixta tamen nequeunt vitalem reddere sensum. 890
 illud in his igitur rebus meminisse decebit,
 non ex omnibus omnino, quaecumque creant res,
 sensilia, extemplo me gigni dicere sensus,
 sed magni referre ea primum quantula constant,
 sensile quae faciunt, et qua sint praedita forma, } 895
 motibus ordinibus posituris denique quae sint.
 quarum nil rerum in lignis glaebisque videmus ;
 et tamen haec, cum sunt quasi putrefacta per imbris,
 vermiculos pariunt, quia corpora materiai
 antiquis ex ordinibus permota nova re
 conciliantur ita ut debent animalia gigni.
 deinde ex sensilibus qui sensile posse creari ✓
 constituunt porro ex aliis sentire suetis,

900

*Dei in -
short analysis*

*
 mollia cum faciunt, nam sensus iungitur omnis
 visceribus nervis venis, quae cuncta videmus 905
 mollia mortali consistere corpore creta.
 sed tamen esto iam posse haec aeterna manere :
 nempe tamen debent aut sensum partis habere

882 in *add. l 31* 891 rebus *Avancius*: fedus *OO* 903 suetis
Lambinus: sueti *OO* 903 * 904 lacunam indicavit *Christ* 905
 cuncta *Lachmann*: cumque *OO*

aut simili totis animalibus esse putari. †
 at nequeant per se partes sentire necesse est; 910

nam ratio sensus membrorum respuit omnis,
 nec manus a nobis potis est secreta neque ulla
 corporis omnino sensum pars sola tenere.

linquitur ut totis animantibus assimulentur.

sic itidem quae sentimus sentire necessest, 915 [923]

vitali ut possint consentire undique sensu. [915]

qui poterunt igitur rerum primordia dici [916]

et leti vitare vias, animalia cum sint, [917]

atque animalia sint mortalibus una eademque? [918]

quod tamen ut possint, at coetu concilioque 920 [919]

nil facient praeter vulgum turbamque animantum, [920]

scilicet ut nequeant homines armenta feraeque [921]

inter sese ullam rem gignere conveniundo. [922]

quod si forte suum dimittunt corpore sensum
 atque alium capiunt, quid opus fuit attribui id quod 925

detrahitur? tum praeterea, quod vidimus ante,

quatenus in pullos animalis vertier ova

cernimus alituum vermisque effervere, terram

intempestivos cum putor cepit ob imbris,

scire licet gigni posse ex non sensibu' sensus. 930

Quod si forte aliquis dicet dumtaxat oriri

posse ex non sensu sensum mutabilitate,

aut aliquo tamquam partu quo proditur extra,

huic satis illud erit planum facere atque probare

non fieri partum nisi concilio ante coacto | 935

neq quicquam commutari sine conciliatu.

principio nequeunt ullius corporis esse

911 nam ratio *Bernays*: namque alios *OQ* 915-923 hunc versuum
 ordinem restituit *Bernays* 919 animalia sint *Lachmann*: animalibus *OQ*

920 at coetu *Mon.*: ab eoretu *OQ* 926 vidimus

Purmann: fugimus *OQ* 932 ex *Lambinus*: ea *OQ* sensum

Lambinus: sensus *OQ* 933 quo *Brieger*: quod *OQ* proditur

Pontanus: proditum *OQ*

T. LVCRETI CARI

sensus ante ipsam genitam naturam animantis,
 nimirum quia materies disiecta tenetur
 aere fluminibus terris terraque creatis, 940
 nec congressa modo vitali convenientis
 contulit inter se motus, quibus omnituentes
 accensi sensus animantem quamque tuentur.

Praeterea quamvis animantem grandior ictus,
 quam patitur natura, repente adfligit et omnis 945
 corporis atque animi pergit confundere sensus.
 dissoluuntur enim positurae principiorum
 et penitus motus vitales impediuntur,
 donec materies, omnis concussa per artus,
 vitalis animae nodos a corpore solvit 950
 dispersamque foras per ^{ca}capulas eicit omnis.

nam quid praeterea facere ictum posse reamur
 oblatum, nisi discutere ac dissolvere quaeque?
 fit quoque uti soleant minus oblato acriter ictu
 reliqui motus vitales vincere saepe, 955

vincere, et ingentis plagae sedare tumultus
 inque suos quicquid rursus revocare ^{meatus}meatus
 et quasi iam leti dominantem in corpore motum
 discutere ac paene amissos accendere sensus.
 nam quare potius leti iam limine ab ipso 960
 ad vitam possint collecta mente reverti,

quam quo decursum prope iam siet ire et abire? ✓

Praeterea quoniam dolor est ubi materiali
 corpora vi quadam per viscera viva per artus
 sollicitata suis trepidant in sedibus intus, 965
 inque locum quando remigrant, fit blanda voluptas,
 scire licet nullo primordia posse dolore
 temptari nullamque voluptatem capere ex se;
 quandoquidem non sunt ex ullis principiorum

938 ipsam *l 31* : lesam *OO* 941 vitali *Goebel* : vitalis *OO* 961
 conlecta *Lambinus* : coniecta *OO*

corporibus, quorum motus novitate laborent 970
 aut aliquem fructum capiant dulcedinis almae.
 haud igitur debent esse ullo praedita sensu.

Denique uti possint sentire animalia quaeque,
 principiis si iam est sensus tribuendus eorum,
 quid, genus humanum ^{propritim} de quibus auctumst? 975
 scilicet et risu tremulo concussa cachinnant

et lacrimis spargunt rorantibus ora gasaque
 multaque de rerum mixtura dicere callent
 et sibi ^{propritim} quae sint primordia quaerunt;
 quandoquidem totis mortalibus assimilata 980

ipsa quoque ex aliis debent constare elementis,
 inde alia ex aliis, nusquam consistere ut ausis:
 quippe sequar, quodcumque loqui ridereque dices
 et sapere, ex aliis eadem haec facientibus ut sit.

quod si delira haec furiosaque cernimus esse 985
 et ridere potest non ex ridentibus auctus
 et sapere et doctis rationem reddere dictis
 non ex seminibus sapientibus atque disertis,
 qui ^{minus} esse queant ea quae sentire videmus
 seminibus permixta carentibus undique sensu? 990

Denique caelesti sumus omnes semine oriundi;
 omnibus ille idem pater est, unde alma liquentis
 umoris guttas mater cum terra recepit,

feta parit nitidas fruges arbustaque laeta
 et genus humanum, parit omnia saecula ferarum, 995
 pabula cum praebet quibus omnes corpora pascunt
 et dulcem ducunt vitam prolemque propagant;
 quapropter merito maternum nomen adepta est.

cedit item retro, de terra quod fuit ante,
 in terras et quod missumst ex aetheris oris, 1000
 id rursus caeli rellatum templa receptant.

985 delira *l 31*: det ira *OO* 998 adepta *Q corr.*: adempta *OO*
 1000 missumst *Lactantius*: missus *OO*

T. LVCRETI CARI

nec sic interimit mors res ut materiai
 corpora conficiat, sed coetum dissipat ollis.
 inde aliis aliud coniungit et efficit omnes
 res ut convertant formas mutantque colores 1005
 et capiant sensus et puncto tempore reddant,
 ut noscas referre eadem primordia rerum
 cum quibus et quali positura contineantur
 et quos inter se dent motus accipiantque,
 neve putes aeterna penes residere potesse 1010
 corpora prima quod in summis fluitare videmus
 rebus et interdum nasci subitoque perire.
 quin etiam refert nostris in versibus ipsis
 cum quibus et quali sint ordine quaeque locata.
 si non omnia sunt, at multo maxima pars est 1017
 consimilis; verum positura discrepitant res.
 sic ipsis in rebus item iam materiai
 concursus motus ordo positura figurae 1021
 cum permutantur, mutari res quoque debent.
 Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem. ↓
 nam tibi vementer nova res molitur ad auris
 accidere et nova se species ostendere rerum. 1025
 sed neque tam facilis res ulla est quin ea primum
 difficilis magis ad credendum constet, itemque
 nil adeo magnum neque tam mirabile quicquam
 quod non paulatim minuant mirarier omnes.
 principio caeli clarum purumque colorem, 1030
 quaeque in se cohibet, palantia sidera passim,
 lunamque et solis praeclara luce nitorem;
 omnia quae nunc si primum mortalibus exstent,
 ex improvise si sint obiecta repente,

1002 res ut *Marullus*: ut res *QQ* 1005 ut *Marullus*: ita *QQ*
 1007 eadem *Avancius*: earum *QQ* 1015-1016=i. 820, 821 *secl.*
Lachmann 1020 = 726 *secl. Lachmann* 1024 vementer
Avancius: vehementes *QQ* 1025 accidere *Marullus*: accedere *QQ*
 1033 extant *Orelli*: essent *QQ*

quid magis his rebus poterat mirabile dici 1035
aut minus ante quod auderent fore credere gentes?
nil, ut opinor : ita haec species miranda fuisset.
quam tibi iam nemo, fessus satiate videndi,
susplicere in caeli dignatur lucida templa!
desine quapropter novitate exterritus ipsa 1040
exspuere ex animo rationem, sed magis acri
iudicio perpende et, si tibi vera videntur,
dede manus, aut, si falsum est, accingere contra.
quaerit enim rationem animus, cum summa loci sit
infinita foris haec extra moenia mundi, 1045
quid sit ibi porro quo prospicere usque velit mens
atque animi iactus liber quo pervolet ipse. X

Principio nobis in cunctas undique partis
et latere ex utroque (supra) subterque per omne
nulla est finis ; uti docui, res ipsaque per se 1050
vociferatur, et elucet natura profundi.
nullo iam pacto veri simile esse putandumst,
undique cum versum spatium vacet infinitum
seminaque innumero numero summaque profunda
multimodis volitent aeterno percita motu, 1055
hunc unum terrarum orbem caelumque creatum,
nil agere illa foris tot corpora materiai ;
cum praesertim hic sit natura factus, ut ipsa
sponte sua forte offensando semina rerum
multimodis temere ^{in casum} frustra^{que} coacta 1060
tandem coluerunt ea quae coniecta repente
magnarum rerum fierent exordia semper,
terrai maris et caeli generisque animantum.
quare etiam atque etiam talis fateare necesse est
esse alios alibi congressus materiai, 1065

1047 iactus *Gronovius* : tactus *OO* 1049 supra supterque *Lach-*
mann : superque *OO* 1058 ut *Munro* : et *OO* 1061 coluerunt
Lachmann : colerunt *OO* 1062 exordia *Marullus* : ex ordine *OO*

T. LVCRETI CARI

qualis hic est, avido complexu quem tenet aether.

Praeterea cum materies est multa parata,
cum locus est praesto nec res nec causa moratur
ulla, geri debent nimirum et confieri res.

nunc et seminibus si tanta est copia quantam 1070
enumerare aetas animantum non queat omnis,
sique eadem natura manet quae semina rerum
conicere in loca quaeque queat simili ratione
atque huc sunt coniecta, necesse est confiteare
esse alios aliis terrarum, in partibus orbis 1075
et varias hominum gentis et saecula ferarum.

Huc accedit ut in summa res nulla sit una,
unica quae gignatur et unica solaque crescat,
quin alicui' siet saeculi permultaque eodem
sint genere. in primis animalibus inice mentem; 1080
invenies sic montivagum genus esse ferarum,
sic hominum genitam prolem, sic denique mutas
squamigerum pecudes et corpora cuncta volantum.
quapropter caelum simili ratione fatendumst
terramque et solem lunam mare, cetera quae sunt, 1085
non esse unica, sed numero magis innumerali;
quandoquidem vitae depactus terminus alte
tam manet haec et tam nativo corpore constant,
quam genus omne quod hic generatimst rebus abundans.

Quae bene cognita si teneas, natura videtur 1090
libera continuo dominis privata superbis
ipsa sua per se sponte omnia dis agere expers.
nam pro sancta deum tranquilla pectora pace
quae placidum degunt aevum vitamque serenam,
quis regere immensi summam, quis habere profundi 1095

1072 sique *Brieger*: vis *OO*
aliquoiuis siet *Q*: alioquoiuis *O*
indice mente *OO* 1081 invenies *Pontanus*: invenisse *OO* 1082
genitam *Marullus*: geminam *OO*
his generatim *OO*

1079 aliquoiu' siet *Gronovius*:
1080 inice mentem *Winckelmann*:
Pontanus: invenisse *OO* 1082
1089 hic generatimst *Munro*:

indu manu validas potis est moderanter habenas,
 quis pariter caelos omnis convertere et omnis
 ignibus aetheriis terras suffire feraces,
 omnibus inve locis esse omni tempore praesto,
 nubibus ut tenebras faciat caelique serena 1100
 concutiat sonitu, tum fulmina mittat et aedes
 saepe suas disturbet et in deserta recedens
 saeviat exercens telum quod saepe nocentis
 praeterit exanimatque indignos inque merentis?

Multaque post mundi tempus genitale diemque 1105
 primigenium maris et terrae solisque coortum
 addita corpora sunt extrinsecus, addita circum
 semina quae magnum iaculando contulit omne;
 unde mare et terrae possent augescere et unde
 appareret spatium caeli domus altaque tecta 1110
 tolleret a terris procul et consurgeret aer.

nam sua cuique locis ex omnibus omnia plagis
 corpora distribuuntur et ad sua saecula recedunt,
 umor ad umorem, terreno corpore terra
 crescit et ignem ignes procedunt aetheraque aether, 1115
 donec ad extremam crescendi perfica finem
 omnia perduxit rerum natura creatrix;
 ut fit ubi nilo iam plus est quod datur intra
 vitalis venas quam quod fluit atque recedit.
 omnibus hic aetas debet consistere rebus, 1120
 hic natura suis refrenat viribus auctum.

nam quaecumque vides hilario grandescere adauctu
 paulatimque gradus aetatis scandere adultae,
 plura sibi assumunt quam de se corpora mittunt,
 dum facile in venas cibus omnis inditur et dum 1125
 non ita sunt late dispessa ut multa remittant

1102 in *add. l 31* 1115 *aether add. l 31* 1116 extremam
Lachmann: extremum *OO* 1120 hic *Munro*: his *OO* 1124
 corpora *Q corr.*: cora *OO* 1126 dispessa *Munro*: dispersa *OO*

T. LVCRETI CARI

et plus dispendi faciant quam vescitur aetas.
 nam certe fluere atque recedere corpora rebus
 multa manus dandum est; sed plura accedere debent,
 donec alescendi summum tetigere cacumen. 1130
 inde minutatim viris et robur adultum
 frangit et in partem peiorem liquitur aetas.
 quippe etenim quanto est res amplior, augmine adempto,
 et quo latior est, in cunctas undique partis
 plura modo dispergit et ab se corpora mittit, 1135
 nec facile in venas cibus omnis diditur ei
 nec satis est, pro quam largos exaestuât aestus,
 unde queat tantum suboriri ac suppeditare.
 omnia debet enim cibus integrare novando [1146]
 et fulcire cibus, <cibus> omnia sustentare, 1140 [1147]
 nequiquam, quoniam nec venae perpetiuntur [1148]
 quod satis est neque quantum opus est natura ministrat. [1149]
 iure igitur pereunt, cum rarefacta fluendo [1139]
 sunt et cum externis succumbunt omnia plagis, [1140]
 quandoquidem grandi cibus aevo denique deficit. 1145 [1141]
 nec tuditantia rem cessant extrinsecus ullam [1142]
 corpora conficere et plagis infesta domare. [1143]
 sic igitur magni quoque circum moenia mundi [1144]
 expugnata dabunt labem putrisque ruinas. [1145]
 iamque adeo fracta est aetas effetaque tellus 1150
 vix animalia parva creat quae cuncta creavit
 saecla deditque ferarum ingentia corpora partu.
 haud, ut opinor, enim mortalia saecla superne
 aurea de caelo demisit funis in arva
 nec mare nec fluctus plangentes saxa crearunt, 1155
 sed genuit tellus eadem quae nunc alit ex se.
 praeterea nitidas fruges vinetaque laeta

1136 diditur *Marullus*: deditur *OO* 1139-1149 *hunc versuum*
ordinem restituit Goebel 1140 cibus *add. Vossius* 1150 fracta
Q corr.: facta *OO*

sponte sua primum mortalibus ipsa creavit,
 ipsa dedit dulcis fetus et pabula laeta;
 quae nunc vix nostro grandescunt aucta labore, 1160
 conterimusque boves et viris agricularum,
 conficimus ferrum vix arvis †suppeditati†:
 usque adeo parcunt fetus augentque laborem.
 iamque caput quassans grandis suspirat arator
 crebrius, incassum manuum cecidisse labores, 1165
 et cum tempora temporibus praesentia confert
 praeteritis, laudat fortunas saepe parentis
 et crepat, antiquum genus ut pietate repletum [1170]
 perfacile angustis tolerarit finibus aevum, [1171]
 cum minor esset agri multo modus ante viritim. 1170 [1172]
 tristis item vetulae vitis sator atque vietae [1168]
 temporis incusat momen caelumque fatigat [1169]
 nec tenet omnia paulatim tabescere et ire
 ad capulum spatio aetatis defessa vetusto.

1162 suppeditati OQ: suppetiati Ellis: suppeditat iam Brieger
 qui post conficimus interpunxit 1163 laborem Brieger: la-
 bore OQ 1165 manuum Vossius: magnum OQ 1168-1172
 hunc versuum ordinem restituit Bergk 1171 vietae Heinsius:
 fatigat OQ 1172 momen Pius: nomen OQ caelum Wakefield:
 saeclum OQ 1174 capulum Vossius: scopulum O: copulum Q

T LVCRETI CARI
DE RERVM NATVRA

LIBER TERTIVS

E tenebris tantis tam clarum extollere lumen
qui primus potuisti inlustrans commoda vitae,
te sequor, o Graiae gentis decus, inque tuis nunc
ficta pedum pono pressis vestigia signis,
non ita certandi cupidus quam propter amorem 5
quod te imitari aveo ; quid enim contendat hirundo
cycnis, aut quidnam tremulis facere artubus haedi
consimile in cursu possint et fortis equi vis?
tu, pater, es rerum inventor, tu patria nobis
suppeditas praecepta, tuisque ex, inclute, chartis, 10
floriferis ut apes in saltibus omnia libant,
omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
aurea, perpetua semper dignissima vita.
nam simul ac ratio tua coepit vociferari
naturam rerum, divina mente coorta, 15
diffugiunt animi terrores, moenia mundi
discedunt, totum video per inane geri res.
apparet divum numen sedesque quietae
quas neque concutiunt venti nec nubila nimbis
aspergunt neque nix acri concreta pruina
cana cadens violat semperque innubilus aether

1 E Mon.: O O: om. Q 11 libant Avancius: limant OQ
15 coorta Orelli: coortam O: coartam Q 21 semperque L corr.:
semper OQ

T. LVCRETI CARI

integit, et large diffuso lumine rident.
 omnia suppeditat porro natura neque ulla
 res animi pacem delibat tempore in ullo.
 at contra nusquam apparent Acherusia templa 25
 nec tellus obstat quin omnia dispiciantur,
 sub pedibus quaecumque infra per inane geruntur.
 his ibi me rebus quaedam divina voluptas
 percipit atque horror, quod sic natura tua vi
 tam manifesta patens ex omni parte resecta est. 30

Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
 qualia sint et quam variis distantia formis
 sponte sua volitent aeterno percita motu
 quove modo possint res ex his quaeque creari,
 hasce secundum res animi natura videtur 35
 atque animae claranda meis iam versibus esse
 et metus ille foras praeceps Acheruntis agendus,
 funditus humanam qui vitam turbat ab imo
 omnia suffundens mortis nigrore neque ullam
 esse voluptatem liquidam puramque relinquit. 40
 nam quod saepe homines morbos magis esse timendos
 infamemque ferunt vitam quam Tartara leti
 et se scire animae naturam sanguinis esse
 aut etiam venti, si fert ita forte voluntas, [46]
 nec prorsum quicquam nostrae rationis egere, 45 [44]
 hinc licet advertas animum magis omnia laudis [45]
 iactari causa quam quod res ipsa probetur.
 extorres idem patria longeque fugati
 conspectu ex hominum, foedati crimine turpi,
 omnibus aerumnis adfecti denique vivunt,
 et quocumque tamen miseri venere parentant 50
 et nigras mactant pecudes et manibu' divis

28 ibi *Pontanus*: ubi *OO* 29 sic natura *Avancius*: signatura *OO*
 33 aeterno *Bentley*: alterno *O*: alterna *Q* 44-46 hunc verum
 esse versusum ordinem coniecit *Bentley*

inferias mittunt multoque in rebus acerbis
 acrius advertunt animos ad religionem.
 quo magis in dubiis hominem spectare periclis 55
 convenit adversisque in rebus noscere qui sit ;
 nam verae voces tum demum pectore ab imo
 eliciuntur et eripitur persona †manaret.
 denique avarities et honorum caeca cupido
 quae miseros homines cogunt transcendere finis 60
 iuris et interdum socios scelerum atque ministros
 noctes atque dies niti praestante labore
 ad summas emergere opes, haec vulnera vitae
 non minimam partem mortis formidine aluntur. ✓
 turpis enim ferme contemptus et acris egestas 65
 semota ab dulci vita stabilique videtur
 et quasi iam leti portas cunctarier ante ;
 unde homines dum se falso terrore coacti
 effugisse volunt longe longeque remosse,
 sanguine civili rem conflant divitiasque 70
 conduplicant avidi, caedem caede accumulantes ;
 crudeles gaudent in tristi funere fratris
 et consanguineum mensas odere timentque.
 consimili ratione ab eodem saepe timore
 macerat invidia ante oculos illum esse potentem, 75
 illum aspectari, claro qui incedit honore,
 ipsi se in tenēbris volvi caenoque queruntur.
 | intereunt partim statuarum et nominis ergo. |
 et saepe usque adeo, mortis formidine, vitae
 percipit humanos odium lucisque videndae, 80
 ut sibi consciscant maerenti pectore letum
 obliti fontem curarum hunc esse timorem,
 hunc vexare pudorem, hunc vincula amicitiai

58 manare *OO* : manet res *l 31* : mala re *coniecit Heinze* 72 fratris
Macrobius : fratres *OO* 78 statuarum *l 31* : statum *OO* 81
 consciscant *L* : conisciscant *OO*

T. LVCRETI CARI

rumpere et in summa pietatem evertere †suadet†.
 nam iam saepe homines patriam carosque parentis 85
 prodiderunt, vitare Acherusia templa petentes.
 nam veluti pueri trepidant atque omnia caecis
 in tenebris metuunt, sic nos in luce timemus,
 interdum, nilo quae sunt metuenda magis quam
 quae pueri in tenebris pavitant finguntque futura. 90
 hunc igitur terrorem animi tenebrasque necessest
 non radii solis neque lucida tela diei
 discutiant, sed naturae species ratioque.

Primum animum dico, mentem quam saepe vocamus,
 in quo consilium vitae regimenque locatum est, 95
 esse hominis partem nilo minus ac manus et pes
 atque oculi partes animantis totius exstant.

*

sensum animi certa non esse in parte locatum,
 verum habitum quendam vitalem corporis esse,
 harmoniam Grai quam dicunt, quod faciat nos 100
 vivere cum sensu, nulla cum in parte siet mens;
 ut bona saepe valetudo cum dicitur esse
 corporis, et non est tamen haec pars ulla valentis.
 sic animi sensum non certa parte reponunt;
 magno opere in quo mi diversi errare videntur. 105
 saepe itaque in promptu corpus quod cernitur aegret,
 cum tamen ex alia laetamur parte latenti;
 et retro fit uti contra sit saepe vicissim,
 cum miser ex animo laetatur corpore toto;
 non alio pacto quam si, pes cum dolet aegri, 110
 in nullo caput interea sit forte dolore.

84 suadet OQ, retinent Munro post 82 versum intercidisse indicans et
 Heinze plenam post timorem (v. 82) distinctionem notans: fraude
 Lachmann: clade Bernays: suavem Everett 94 quam Charisius:
 quem OQ 95 locatum Marullus: vocatum OQ 97 * 98 lacunam
 indicaverunt editores 106 aegret Lachmann (auctore grammatico
 Vindobonensi Eichenfeldii): aegrum OQ 108 uti Lambinus:
 ubi OQ

praeterea molli cum somno dedita membra
 effusumque iacet sine sensu corpus onustum,
 est aliud tamen in nobis quod tempore in illo
 multimodis agitatur et omnis accipit in se 115
 laetitiae motus et curas cordis inanis.

nunc animam ^{corpus} quoque ut in membris cognoscere possis
 esse neque harmonia corpus sentire solere,
 principio fit uti detracto corpore multo
 saepe tamen nobis in membris vita moretur ; 120

atque eadem rursus, cum corpora pauca caloris
 diffugere forasque per os est editus aer,
 deserit extemplo venas atque ossa relinquit ;
 noscere ut hinc possis non aequas omnia partis ^{partis}
 corpora habere neque ex aequo fulcire salutem, ^{est nec} 125
 sed magis haec, venti quae sunt calidique vaporis
 semina, curare in membris ut vita moretur.

est igitur calor ac ventus vitalis in ipso
 corpore qui nobis moribundos deserit artus.
 quapropter quoniam est animi natura reperta 130
 atque animae quasi pars hominis, redde harmoniai
 nomen, ad organicos alto delatum Heliconi ;
 sive aliunde ipsi porro traxere et in illam
 transtulerunt, proprio quae tum res nomine egebat.
 quidquid id est, habeant : tu cetera percipe dicta. 135

Nunc animum atque animam dico coniuncta teneri
 inter se atque unam naturam conficere ex se,
 sed caput esse quasi et dominari in corpore toto
 consilium quod nos animum mentemque vocamus.
 idque situm media regione in pectoris haeret. 140
 hic exsultat enim pavor ac metus, haec loca circum
 laetitiae mulcent ; hic ergo mens animusquest.
 cetera pars animae per totum dissita corpus

118 sentire *Wakefield* : interire *OO*
 saltu *Q* 135 id *add. l 31*

132 alto *Vossius* : altu *O* :

T. LVCRETI CARI

paret et ad numen mentis momenque movetur.
 idque sibi solum per se sapit, (id) sibi gaudet, 145
 cum neque res animam neque corpus commovet una.
 et quasi, cum caput aut oculus temptante dolore
 laeditur in nobis, non omni concruciamur
 corpore, sic animus nonnumquam laeditur ipse
 laetitiaque viget, cum cetera pars animai 150
 per membra atque artus nulla novitate cietur.
 verum ubi vementi magis est commota metu mens,
 consentire animam totam per membra videmus
 sudoresque ita palloremque existere toto
 corpore et infringi linguam vocemque aboriri, 155
 caligare oculos, sonere auris, succidere artus,
 denique concidere ex animi terrore videmus
 saepe homines; facile ut quivis hinc noscere possit
 esse animam cum animo coniunctam, quae cum animi (vi)
 percussast, exim corpus propellit et icit. 160

Haec eadem ratio naturam animi atque animai
 corpoream docet esse. ubi enim propellere membra,
 corripere ex somno corpus mutareque vultum
 atque hominem totum regere ac versare videtur,
 quorum nil fieri sine tactu posse videmus 165
 nec tactum porro sine corpore, nonne fatendumst
 corporea natura animum constare animamque?
 praeterea pariter fungi cum corpore et una
 consentire animum nobis in corpore cernis.
 si minus offendit vitam vis horrida teli 170
 ossibus ac nervis disclusis intus adacta,
 at tamen insequitur languor terraeque petitus
 tsuavis et in terra† mentis qui gignitur aestus,

145 id *add. Wakefield* 154 ita palloremque *L*: itaque pallo-
 rem *OQ* 159 vi *add. editio Veneta* 170 teli *Marullus*: leti *OQ*
 173 suavis et in terra *OQ prob. Heinze*: suppus, et in terra *Lachmann*:
 segnis. et in terra *Munro*: segni' fit, interea *Brieger* qui in v. 172 et
pro at scribit et in v. 174 post voluntas signum interrogationis ponit

interdumque quasi exsurgendi incerta voluntas.

ergo corpoream naturam animi esse necessest, T.B. 175
corporeis quoniam telis ictuque laborat.

Is tibi nunc animus quali sit corpore et unde
constiterit pergam rationem reddere dictis.

principio esse aio persubtilem atque minutis
perquam corporibus factum constare. id ita esse 180

hinc licet advertas animum ut pernoscere possis.
nil adeo fieri celeri ratione videtur,

quam sibi mens fieri proponit et incohat ipsa.

ocius ergo animus quam res se perciet ulla,
ante oculos quorum in promptu natura videtur. 185

at quod mobile tanto operest, constare rotundis
perquam seminibus debet perquamque minutis,
momine uti parvo possint impulsa moveri.

namque movetur aqua et tantillo momine flutat
quippe volubilibus parvisque creata figuris. 190

at contra mellis constantior est natura

et pigri latices magis et cunctantior actus;

haeret enim inter se magis omnis materiali

copia, nimirum quia non tam levibus exstat
corporibus neque tam subtilibus atque rotundis. 195

namque papaveris aura potest suspensa levisque

cogere ut ab summo tibi diffluat altus acervus:

at contra lapidum collectum spicarumque

noenu potest. igitur parvissima corpora proquam
et levissima sunt, ita mobilitate fruuntur. 200

at contra quaecumque magis cum pondere magno

asperaque inveniuntur, eo stabilita magis sunt.

nunc igitur quoniam (est) animi natura reperta

mobilis egregie, perquam constare necessest

183 sibi Wakefield: si OQ 198 spicarumque OQ prob. Brieger:
spiclorumque Lambinus: cauru' movere Bernays: ipse euru' movere
Munro. 203 est add. Pontanus

T. LVCRETI CARI

corporibus parvis et levibus atque rotundis. | 205
 quae tibi cognita res in multis, o bone, rebus
 utilis invenietur et opportuna cluebit.
 haec quoque res etiam naturam dedicat eius,
 quam tenui constet textura quamque loco se
 contineat parvo, si possit conglomerari, | 210
 quod simul atque hominem leti segura quies est
 indepta atque animi natura animaeque recessit,
 nil ibi libatum de toto corpore cernas
 ad speciem, nil ad pondus: mors omnia praestat
 vitalem praeter sensum calidumque vaporem. | 215
 ergo animam totam perparvis esse necessest
 seminibus, nexam per venas viscera nervos;
 quatenus, omnis ubi e toto iam corpore cessit,
 extrema membrorum circumcaesura tamen se
 incolumem praestat nec deficit ponderis hilum. | 220
 quod genus est Bacchi cum flos evanuit aut cum
 spiritus unguenti suavis diffugit in auras
 aut aliquo cum iam sucus de corpore cessit;
 nilo oculis tamen esse minor res ipsa videtur
 propterea neque detractum de pondere quicquam, | 225
 nimirum quia multa minutaque semina sucos
 efficiunt et odorem in toto corpore rerum.
 quare etiam atque etiam mentis naturam animaeque
 scire licet perquam paucillis esse creatam
 seminibus, quoniam fugiens nil ponderis aufert. | 230
 Nec tamen haec simplex nobis natura putanda est.
 tenvis enim quaedam moribundos deserit aura
 mixta vapore, vapor porro trahit aera secum.
 nec calor est quisquam, cui non sit mixtus et aer.
 rara quod eius enim constat natura, necessest | 235
 aeris inter eum primordia multa moveri.

210 si L: se OQ
 moveri O corr.: multam queri OQ

224 nilo Heinsius: nil OQ

236 multa

iam triplex animi est igitur natura reperta ;
 nec tamen haec sat sunt ad sensum cuncta creandum,
 nil horum quoniam recipit mens posse creare
 sensiferos motus †quaedamque mente volutat†. 240

quarta quoque his igitur quaedam natura necessest
 attribuatur. east omnino nominis expers ;
 qua neque mobilius quicquam neque tenuius exstat,
 nec magis e parvis et levibus est elementis ;
 sensiferos motus quae didit prima per artus. 245

prima cietur enim, parvis perfecta figuris ;
 inde calor motus et venti caeca potestas
 accipit, inde aer ; inde omnia mobilitantur,
 concutitur sanguis, tum viscera persentiscunt
 omnia, postremis datur ossibus atque medullis
 sive voluptas est sive est contrarius ardor✓ 250

nec temere huc dolor usque potest penetrare neque acre
 permanare malum, quin omnia perturbentur
 usque adeo (ut) vitae desit locus atque animai
 diffugiant partes per caulas corporis omnis. 255

sed plerumque fit in summo quasi corpore finis
 motibus : hanc ob rem vitam retinere valemus. ✓

Nunc ea quo pacto inter sese mixta quibusque
 compta modis vigeant rationem reddere aventem
 abstrahit invitum patrii sermonis egestas ; 260

sed tamen, ut potero summatim attingere, tangam.
 inter enim cursant primordia principiorum
 motibus inter se, nil ut secernier unum
 possit nec spatio fieri divisa potestas,
 sed quasi multae vis unius corporis exstant. 265
 quod genus in quovis animantum viscere vulgo

240 quaedamque mente volutat *OO* : qui dant quae mente volutes
Vossius : quaedam vis menti' volutat *Lachmann* : et homo quae mente
 volutat *Munro* 244 est *Wakefield* (in commentario) : ex *OO* 249
 sanguis, tum *Pontanus* : tum sanguis *OO* 254 ut add. *Lambinus*
 257 retinere *O corr.* : retinemus *OO*

T. LVCRETI CARI

est odor et quidam color et sapor, et tamen ex his
omnibus est unum perfectum corporis augmen.
sic calor atque aer et venti caeca potestas
mixta creant unam naturam et mobilis illa 270
vis, initum motus ab se quae dividit ollis,
sensifer unde oritur primum per viscera motus.
nam penitus prorsum latet haec natura subestque
nec magis hac infra quicquam est in corpore nostro
atque anima est animae proproro totius ipsa. 275
quod genus in nostris membris et corpore toto
mixta latens animi vis est animaeque potestas,
corporibus quia de parvis paucisque creatast.
sic tibi nominis haec expers vis facta minutis
corporibus latet atque animae quasi totius ipsa 280
proprorost anima et dominatur corpore toto.
consimili ratione necessest ventus et aer
et calor inter se vigeant commixta per artus
atque aliis aliud subsit magis emineatque
ut quiddam fieri videatur ab omnibus unum, 285
ni calor ac ventus sorsum sorsumque potestas
aeris interimant sensum diductaque solvant.
est etenim calor ille animo, quem sumit, in ira
cum fervercit et ex oculis micat acrius ardor.
est et frigida multa comes formidinis aura 290
quae ciet horrorem membris et concitat artus.
est etiam quoque pacati status aeris ille,
pectore tranquillo qui fit vultuque sereno.
sed calidi plus est illis quibus acria corda
iracundaque mens facile effervescit in ira. 295
quo genere in primis vis est violenta leonum,
pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes

267 color *Lambinus*: calor *OO*
293 qui fit *Marullus*: fit qui *OO*

288 etenim *Faber*: etiam *OO*

nec capere irarum fluctus in pectore possunt.
 at ventosa magis cervorum frigida mens est
 et gelidas citius per viscera concitat auras 300
 quae tremulum faciunt membris existere motum.

at natura boum placido magis aere vivit,
 nec nimis irai fax umquam subdita percit
 fumida, suffundens caecae caliginis umbram,
 nec gelidis torpet telis perfixa pavoris : 305

interutrasque sitast, cervos saevosque leones.
 sic hominum genus est. quamvis doctrina politos
 constituat pariter quosdam, tamen illa relinquit
 naturae cuiusque animi vestigia prima.

nec radicitus evelli mala posse putandumst, 310
 quin proclivius hic iras decurrat ad acris,
 ille metu citius paulo temptetur, at ille
 tertius accipiat quaedam clementius aequo.

inque aliis rebus multis differre necessest
 naturas hominum varias moresque sequaces ; 315
 quorum ego nunc nequeo caecas exponere causas
 nec reperire figurarum tot nomina quot sunt
 principiis, unde haec oritur variantia rerum.

illud in his rebus video firmare potesse,
 usque adeo naturarum vestigia linqui 320
 parvula quae nequeat ratio depellere nobis,
 ut nil impediatur dignam dis degere vitam.

Haec igitur natura tenetur corpore ab omni
 ipsaque corporis est custos et causa salutis ;
 nam communibus inter se radicibus haerent 325
 nec sine pernicie divelli posse videntur.
 quod genus e thuris glaebris evellere odorem

303 nimis *l 31* : minus *OQ* 304 umbram *O* : umbra *Q*
 305 pavoris *Marullus* : vaporis *OQ* 306 sitast *Avancius* : sitas *OQ*
 317 quot *O corr.* : quod *OQ* 319 firmare *editio Veronensis* : formare
OQ 321 nobis *Lachmann* : noctis *OQ*

T. LVCRETI CARI

haud facile est quin intereat natura quoque eius.
 sic animi atque animae naturam corpore toto
 extrahere haud facile est quin omnia dissoluantur. 330
 implexis ita principiis ab origine prima
 inter se fiunt consorti praedita vita
 nec sibi quaeque sine alterius vi posse videtur
 corporis atque animi sorsum sentire potestas,
 sed communibus inter eas conflatur utrimque 335
 motibus accensus nobis per viscera sensus.
 praeterea corpus per se nec gignitur umquam
 nec crescit neque post mortem durare videtur.
 non enim, ut umor aquae dimittit saepe vaporem
 qui datus est, neque ea causa convellitur ipse, 340
 sed manet incolumis, non, inquam, sic animai
 discidium possunt artus perferre relictis,
 sed penitus pereunt convulsi conque putrescunt.
 ex ineunte aevo sic corporis atque animai
 mutua vitalis discunt contagia motus 345
 maternis etiam membris alvoque reposita,
 discidium (ut) nequeat fieri sine peste maloque ;
 ut videas, quoniam coniunctast causa salutis,
 coniunctam quoque naturam consistere eorum.
 Quod superest, siquis corpus sentire refutat 350
 atque animam credit permixtam corpore toto
 suscipere hunc motum quem sensum nominamus,
 vel manifestas res contra verasque repugnat.
 quid sit enim corpus sentire quis adferet umquam,
 si non ipsa palam quod res dedit ac docuit nos? 355
 at dimissa anima corpus caret undique sensu ;
 perdit enim quod non proprium fuit eius in aevo,
 multaue praeterea perdit cum expellitur aevo.

332 fiunt consorti *Marullus* : consorti fiunt *OQ* 335 eas *Lach-*
mann : eos *OQ* 346 reposita *Avancius* : reposito *OQ* 347 ut
add. Marullus 358 perdit cum expellitur aevo *l 31* : perditum ex-
 pellitur aevo quam *OQ*

Dicere porro oculos nullam rem cernere posse,
 sed per eos animum ut foribus spectare reclusis, 360
 desiperest, contra cum sensus dicat eorum ;
 sensus enim trahit atque ^{profundius} acies detrudit ad ipsas ;
 fulgida praesertim cum cernere saepe nequimus,
 lumina luminibus quia nobis praepediuntur.
 quod foribus non fit ; neque enim, qua cernimus ipsi, 365
 ostia suscipiunt ullum reclusa laborem.
 praeterea si pro foribus sunt lumina nostra,
 iam magis exemptis oculis debere videtur
 cernere res animus sublatis postibus ipsis.

Illud in his rebus nequaquam sumere possis, 370
Democriti quod sancta viri sententia ponit,
 corporis atque animi primordia singula privis
 apposita alternis variare, ac nectere membra.
 nam cum multo sunt animae elementa minora
 quam quibus e corpus nobis et viscera constant, 375
 tum numero quoque concedunt et rara per artus
 dissita sunt dumtaxat ; ut hoc promittere possis,
 quantula prima queant nobis iniecta, ciere
 corpora sensiferos motus in corpore, tanta
 intervalla tenere exordia prima animai. 380
 nam neque pulveris interdum sentimus adhaesum
 corpore nec membris incussam sidere cretam,
 nec nebulam noctu neque aranei tenvia fila
 obvia sentimus, quando obretimur euntes,
 nec supera caput eiusdem cecidisse vietam 385
 vestem nec plumas avium papposque volantis
 qui nimia levitate cadunt plerumque gravatim,
 nec repentis itum cuiusviscumque animantis
 sentimus nec priva pedum vestigia quaeque,

361 desiperest *Lambinus* : difficilest *OO* dicat *Lambinus* : ducat
OO 372 privis *Bentley* : primis *OO*

T. LVCRETI CARI

corpore quae in nostro culices et cetera ponunt. 390
 usque adeo prius est in nobis multa ciendum,
 quam primordia sentiscant concussa animai
 semina corporibus nostris immixta per artus,
 et quam sis intervallis tuditantia possint
 concursare coire et dissultare vicissim. 395

Et magis est animus vitae claustra coercens
 et dominantior ad vitam quam vis animai.
 nam sine mente animoque nequit residere per artus
 temporis exiguam partem pars ulla animai,
 sed comes insequitur facile et discedit in auras 400
 et gelidos artus in leti frigore linquit.

at manet in vita cui mens animusque remansit.
 quamvis est circum caesis lacer undique membris
 truncus, adempta anima circum membrisque remota
 vivit et aetherias vitalis suscipit auras. 405

si non omnimodis, at magna parte animai
 privatus, tamen in vita cunctatur et haeret;
 ut, lacerato oculo circum si pupula mansit
 incolumis, stat cernendi vivata potestas,
 dummodo ne totum corrumpas luminis orbem 410
 et circum caedas aciem solamque relinquo;
 id quoque enim sine pernicie non fiet eorum.

at si tantula pars oculi media illa peresa est,
 occidit extemplo lumen tenebraeque sequuntur,
 incolumis quamvis alioquist splendidus orbis. 415
 hoc anima atque animus vincti sunt foedere semper.

Nunc age, nativos animantibus et mortalis
 esse animos animasque levis ut noscere possis,
 conquisita diu dulcique reperta labore
 digna tua pergam disponere carmina vita. 420

394 quam sis *Heinze*: quantis *OQ* 403 circum *l 31*: cretum *OQ*
 404 remota *Q corr.*: remot *Q*: remotus *O* 415 alioquist *Kannengiesser*: alioqui *OQ*

tu fac utrumque uno sub iungas nomine eorum,
 atque animam verbi causa cum dicere pergam,
 mortalem esse docens, animum quoque dicere credas,
 quatenus est unum inter se coniunctaque res est.
 principio quoniam tenuem constare minutis 425
 corporibus docui multoque minoribus esse
 principiis factam quam liquidus umor aquai
 aut nebula aut fumus—nam longe mobilitate
 praestat et a tenui causa magis icta movetur;
 quippe ubi imaginibus fumi nebulaeque movetur. 430
 quod genus in somnis sopiti ubi cernimus alte
 exhalare vaporem altaria ferreque fumum;
 nam procul haec dubio nobis simulacra feruntur—
 nunc igitur quoniam quassatis undique vasis
 diffluere umorem et laticem discedere cernis 435
 et nebula ac fumus quoniam discedit in auras,
 crede animam quoque diffundi multoque perire
 ocius et citius dissolvi in corpora prima,
 cum semel ex hominis membris ablata recessit.
 quippe etenim corpus, quod vas quasi constitit eius, 440
 cum cohibere nequit conquassatum ex aliqua re
 ac rarefactum detracto sanguine venis,
 aere qui credas posse hanc cohiberi ullo,
 corpore qui nostro rarus magis †incohibescit†?
 Praeterea gigni pariter cum corpore et una 445
 crescere sentimus pariterque senescere mentem.
 nam velut infirmo pueri teneroque vagantur
 corpore, sic animi sequitur ^{sententia} tenvis.
 inde ubi robustis adolevit viribus aetas,
 consilium quoque maius et auctior est animi vis. 450
 post ubi iam validis quassatum est viribus aevi

421 nomine *Q* corr.: nome *OO*. 433 feruntur *Heinze*: geruntur
OO 438 in *add.* *Q* corr. 444 incohibescit *OO*: is cohibessit?
Lachmann: sit, cohibessit? *Winckelmann* qui magis *pro* magis *scripsit*:
 ita *Brieger* post v. 443 *versum intercidisse indicans*: incohibesquest
Nencini 450 auctior *Q* corr.: auctor *OO*

T. LVCRETI CARI

corpus et obtusis ceciderunt viribus artus,
 claudicat ingenium, delirat lingua, (labat) mens,
 omnia deficiunt atque uno tempore desunt.
 ergo dissolui quoque convenit omnem animai 455
 naturam, ceu fumus, in altas aeris auras ;
 quandoquidem gigni pariter pariterque videmus
 crescere et, ut docui, simul aevo fessa fatisci. *huc. d. d. d.*

Huc accedit uti videamus, corpus ut ipsum
 suscipere immanis morbos durumque dolorem, 460
 sic animum curas acris luctumque metumque ;
 quare participem leti quoque convenit esse.
 quin etiam morbis in corporis avius errat
 saepe animus ; dementit enim deliraque fatur
 interdumque gravi lethargo fertur in altum 465
 aeternumque soporem oculis nutuque cadenti,
 unde neque exaudit voces nec noscere vultus
 illorum potis est, ad vitam qui revocantes
 circumstant lacrimis rorantes ora gasque.
 quare animum quoque dissolui fateare necessest, 470
 quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.
 nam dolor ac morbus leti fabricator uterquest,
 multorum exitio perdocti quod sumus ante.
 denique cur, hominem cum vini vis penetravit 476
 acris et in venas discessit diditus ardor,
 consequitur gravitas membrorum, praepediuntur
 crura vacillanti, tardescit lingua, madet mens,
 nant oculi, clamor singultus iurgia gliscunt, 480
 et iam cetera de genere hoc quaecumque sequuntur,
 cur ea sunt, nisi quod vemens violentia vini
 conturbare animam consuevit corpore in ipso ?
 at quaecumque queunt conturbari inque pediri,

453 labat *add. Lachmann* 458 ut *add. Q corr.* fatisci *L :*
 factis *OO* 474 = 510, 475 et pariter mentem sanari corpus inani
secl. Lambinus 476 cur *Q corr. : cor OO*

significant, paulo si durior insinuarit 485
 causa, fore ut pereant aevo privata futuro.
 quin etiam subito vi morbi saepe coactus
 ante oculos aliquis nostros, ut fulminis ictu,
 concidit et spumas agit, ingemit et tremit artus,
 desipit, ^{stiffens} extentat ^{muscles} nervos, torquetur, anhelat 490
 inconstanter, et in iactando membra fatigat.
 nimirum quia vis morbi distracta per artus
 turbat agens tanimam spumans† in aequore salso
 ventorum validis fervescunt viribus undae.
 exprimitur porro gemitus, quia membra dolore 495
 adficiuntur et omnino ^{mainly} quod semina vocis
 eiciuntur et ore foras glomerata feruntur
 qua quasi consuerunt et sunt munita viai. X
 desipientia fit, quia vis animi atque animai
 conturbatur et, ut docui, divisa seorsum 500
 disiectatur eodem illo distracta veneno.
 inde ubi iam morbi reflexit causa reditque
 in latebras acer corrupti corporis umor,
 tum quasi vaccillans primum consurgit et omnis
 paulatim redit in sensus animamque receptat. 505
 haec igitur tantis ubi morbis corpore in ipso
 iactentur miserisque modis distracta laborent,
 cur eadem credis sine corpore in aere aperto
 cum validis ventis aetatem degere posse?
 et quoniam mentem sanari, corpus ut aegrum, 510
 cernimus et flecti medicina posse videmus,
 id quoque praesagit mortalem vivere mentem.
 addere enim partis aut ordine traicere aequumst
 aut aliquid prorsum de summa detrahere hilum,
 commutare animum quicumque adoritur et infit 515

493 animam spumans OQ: animam spumat, quasi Lachmann:
 anima spumas, ut Heinze, et Tohte qui anima nominativum esse
 interpretatus est et in v. 492 vist pro vis scripsit 497 eiciuntur
 Lambinus: eliciuntur OQ

T. LVCRETI CARI

aut aliam quamvis naturam flectere quaerit.
 at neque transferri sibi partis nec tribui vult
 immortale quod est quicquam neque defluere hilum.
 nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
 continuo hoc mors est illius quod fuit ante. 520
 ergo animus sive aegrescit, mortalia signa
 mittit, uti docui, seu flectitur a medicina.
 usque adeo falsae rationi vera videtur
 res occurrere et effugium praecludere eunti
 ancipitique refutatu convincere falsum. 525
 Denique saepe hominem paulatim cernimus ire
 et membratim vitalem deperdere sensum;
 in pedibus primum digitos livescere et unguis,
 inde pedes et crura mori, post inde per artus
 ire alios tractim gelidi vestigia leti. 530
 scinditur tātque animo haec† quoniam natura nec uno
 tempore sincera existit, mortalis habendast.
 quod si forte putas ipsam se posse per artus
 introrsum trahere et partis conducere in unum
 atque ideo cunctis sensum deducere membris, 535
 at locus ille tamen, quo copia tanta animai
 cogitur, in sensu debet maiore videri;
 qui quoniam nusquamst, nimirum ut diximus ante,
 dilaniata foras dispergitur, interit ergo.
 quin etiam si iam libeat concedere falsum 540
 et dare posse animam glomerari in corpore eorum,
 lumina qui linquunt moribundi particulatim,
 mortalem tamen esse animam fateare necesse,
 nec refert utrum pereat dispersa per auras
 an contracta suis e partibus obbrutescat, 545
 quando hominem totum magis ac magis undique sensus

525 refutatu *Marullus*: refutatur *OO* 531 atque animo haec
OO: atqui animae *Lambinus*: usque adeo haec *Lachmann*: aequè
 animae haec *Bernays*: itque animae hoc *Munro* 535 deducere *C*:
 diducere *OO* 538 ante *add. L*

deficit et vitae minus et minus undique restat.

✓ Et quoniam mens est hominis pars una, loco quae
fixa manet certo, velut aures atque oculi sunt
atque alii sensus qui vitam cumque gubernant, 550
et veluti manus atque oculus naresve seorsum
secreta ab nobis nequeunt sentire neque esse,
sed tamen in parvo liquuntur tempore tabe,
sic animus per se non quit sine corpore et ipso
esse homine, illius quasi quod vas esse videtur 555
sive aliud quid vis potius coniunctius ei
fingere, quandoquidem conexu corpus adhaeret.

Denique corporis atque animi vivata potestas
inter se coniuncta valent vitaeque fruuntur;
nec sine corpore enim vitalis edere motus 560
sola potest animi per se natura nec autem
cassum anima corpus durare et sensibus uti.

scilicet avulsus radicibus ut nequit ullam
dispicere ipse oculus rem seorsum corpore toto,
sic anima atque animus per se nil posse videtur. 565
nimirum quia per venas et viscera mixtim,
per nervos atque ossa, tenentur corpore ab omni
nec magnis intervallis primordia possunt
libera dissultare, ideo conclusa moventur X
sensiferos motus quos extra corpus in auras 570
aeris haud possunt post mortem eiecta moveri
propterea quia non simili ratione tenentur.

corpus enim atque animans erit aer, si cohibere
in se animam atque in eos poterit concludere motus
quos ante in nervis et in ipso corpore agebat. 575
quare etiam atque etiam resoluta corporis omni

548 quae *Lachmann*: que *OQ* 553 licuntur . . . tabe *Creech*:
linguntur . . . tali *OQ* 555 vas esse *L*: vasse *O*: vase *Q* 566
per *add. L* mixtim *L*: mixti *OQ* 571 moveri *Lambinus*: movere
OQ 574 in se animam *Wakefield*: sese anima *O*: esse anima *Q*
576 quare *Q corr.*: quae *O*: que *Q*

T. LVCRETI CARI

tegmine et eiectis extra vitalibus auris
dissolui sensus animi fateare necessest
atque animam, quoniam coniunctast causa duobus.

Denique cum corpus nequeat perferre animai 580

discidium quin in taetro tabescat odore,

quid dubitas quin ex imo penitusque coorta

emanarit uti fumus diffusa animae vis,

atque ideo tanta mutatum putre ruina

concciderit corpus, penitus quia mota loco sunt 585

fundamenta, foras manante anima usque per artus

perque viarum omnis flexus, in corpore qui sunt,

atque foramina? multimodis ut noscere possis

dispertitam animae naturam exisse per artus

et prius esse sibi distractam corpore in ipso, 590

quam prolapsa foras enaret in aeris auras.

quin etiam finis dum vitae vertitur intra,

saepe aliqua tamen e causa labefacta videtur

ire anima ac toto solui de corpore velle

et quasi supremo languescere tempore vultus 595

molliaque exsanguì cadere omnia corpore membra.

quod genus est, animo male factum cum perhibetur

aut animam liquisse; ubi iam trepidatur et omnes

extremum cupiunt vitae reprehendere vinclum.

conquassatur enim tum mens animaeque potestas 600

omnis et haec ipso cum corpore collabefiunt;

ut gravior paulo possit dissolvere causa.

quid dubitas tandem quin extra prodita corpus

imbecilla foras in aperto, tegmine dempto,

non modo non omnem possit durare per aevum 605

sed minimum quodvis nequeat consistere tempus?

nec sibi enim quisquam moriens sentire videtur

583 animae vis l 31 : anima eius OQ 586 manante anima usque
Lachmann : manant animaeque OQ 594 velle Lachmann : omnia
membra OQ 596 corpore add. l 31 597 peribetur Q corr. :
peribet Q : periberet O

ire foras animam incolumem de corpore toto
 nec prius ad iugulum et supera succedere fauces,
 verum deficere in certa regione locatam; 610
 ut sensus alios in parti quemque sua scit
 dissolui. quod si immortalis nostra foret mens,
 non tam se moriens dissolvi conquereretur,
 sed magis ire foras vestemque relinquere, ut anguis.

Denique cur animi numquam mens consiliumque 615
 gignitur in capite aut pedibus manibusve, sed unis
 sedibus et certis regionibus omnibus haeret,
 si non certa loca ad nascendum reddita cuique
 sunt, et ubi quicquid possit durare creatum

*

atque ita multimodis partitis artubus esse, 620
 membrorum ut numquam existat praeposterus ordo?
 usque adeo sequitur res rem neque flamma creati
 fluminibus solitast neque in igni gignier algor.

Praeterea si immortalis natura animaist
 et sentire potest secreta a corpore nostro, *if not immortal,
 it must have sense*
 quinque, ut opinor, eam faciundum est sensibus auctam. 625

nec ratione alia nosmet proponere nobis
 possumus infernas animas Acherunte vagari.
 pictores itaque et scriptorum saecla priora
 sic animas intro duxerunt sensibus auctas. 630

at neque sorsum oculi neque nares nec manus ipsa
 esse potest animae neque sorsum lingua, neque aures;
 haud igitur per se possunt sentire neque esse.

Et quoniam toto sentimus corpore inesse
 vitalem sensum et totum esse animale videmus, 635
 si subito medium celeri praeciderit ictu
 vis aliqua ut sorsum partem secernat utramque,

619 * 620 lacunam indicavit Munro 620 partitis Bernays: per-
 totis OQ 623 in igni Q corr.: insigni OQ 624 inmortalis
 Q corr.: mortalis OQ 628 vagari Lachmann: vacare OQ 633
 haud igitur Lachmann: auditum OQ

T. LVCRETI CARI

dispertita procul dubio quoque vis animai
 et discissa simul cum corpore disicietur.
 at quod scinditur et partis discedit in ullas, 645
 scilicet aeternam sibi naturam abnuit esse.
 falciferos memorant currus abscidere membra
 saepe ita de subito permixta caede calentis,
 ut tremere in terra videatur ab artubus id quod
 decidit abscisum, cum mens tamen atque hominis vis 645
 mobilitate mali non quit sentire dolorem
 et simul in pugnae studio quod dedita mens est :
 corpore reliquo pugnam caedesque petessit,
 nec tenet amissam laevam cum tegmine saepe
 inter equos abstraxe rotas falcesque rapaces, 650
 nec cecidisse alius dextram, cum scandit et instat.
 inde alius conatur adempto surgere crure,
 cum digitos agit at propter moribundus humi pes.
 et caput abscisum calido viventeque trunco
 servat humi vultum vitalem oculosque patentis, 655
 donec reliquias animai reddidit omnis.
 quin etiam tibi si lingua vibrante micanti
 serpentis cauda ~~et~~ procero corpore truncum
 sit libitum in multas partis discidere ferro,
 omnia iam sorsum cernes ancisa recenti 660
 vulnere tortari et terram conspergere tabo,
 ipsam seque retro partem petere ore priorem
 vulneris ardenti ut morsu premat icta dolore.
 omnibus esse igitur totas dicemus in illis
 particulis animas? at ea ratione sequetur 665
 unam animantem animas habuisse in corpore multas.
 ergo divisast ea quae fuit una simul cum
 corpore ; quapropter mortale utrumque putandumst,

647 sic interpunxit Heinze
 658 cauda O corr. : caude OQ
 662 seque L : sequere OQ

657 micanti Lachmann : minanti OQ
 truncum Giussani : utrumque OQ

in multas quoniam partis disciditur aequae.

Praeterea si immortalis natura animae
constat et in corpus nascentibus insinuatur,
cur super anteactam aetatem meminisse nequimus
nec vestigia gestarum rerum ulla tenemus?
nam si tanto operest animi mutata potestas,
omnis ut actarum exciderit retinentia rerum,
non, ut opinor, id a leto iam longius errat;
quapropter fateare necessest quae fuit ante
interiisse et quae nunc est nunc esse creatam.

670

675

Praeterea si iam perfecto corpore nobis
inferri solitast animi vivata potestas
tum cum gignimur et vitae cum limen inimus,
haud ita conveniebat uti cum corpore et una
cum membris videatur in ipso sanguine cresse,
sed velut in cavea per se sibi vivere solam
convenit, ut sensu corpus tamen adfluat omne.
quare etiam atque etiam neque originis esse putandumst
expertis animas nec leti lege solutas.

680

685

nam neque tanto opere adnecti potuisse putandumst
corporibus nostris extrinsecus insinuatam—
quod fieri totum contra manifesta docet res.
namque ita conexa est per venas viscera nervos
ossaque, uti dentes quoque sensu participantur;
morbus ut indicat et gelidai stringor aquai
et lapis oppressus †subitist† e frugibus asper—
nec, tam contextae cum sint, exire videntur
incolumes posse et salvas exsolvere sese
omnibus e nervis atque ossibus articulisque.
quod si forte putas extrinsecus insinuatam
permanare animam nobis per membra solere,

690

695

674 operest animi *Marullus*: opere animist *OO* 684, 685 sic interpunxit *Lachmann* 694 subitist *OO*, prob. *Heinze*: subiens *Lachmann* expressus pro oppressus *scribens*: subiit si *Bernays*: subito his *Brieger*

tanto quique magis cum corpore fusa peribit. 700
 quod permanat enim dissolvitur, interit ergo.
 dispertitus enim per caulas corporis omnis
 ut cibus, in membra atque artus cum diditur omnis,
 disperit atque aliam naturam sufficit ex se,
 sic anima atque animus quamvis integra recens (in) 705
 corpus eunt, tamen in manando dissoluuntur,
 dum quasi per caulas omnis diduntur in artus
 particulae quibus haec animi natura creatur,
 quae nunc in nostro dominatur corpore nata
 ex illa quae tum periit partita per artus. 710
 quapropter neque natali privata videtur
 esse die natura animae nec funeris expers.

Semina praeterea linquuntur necne animai
 corpore in exanimo? quod si linquuntur et insunt,
 haud erit ut merito immortalis possit haberi, 715
 partibus amissis quoniam libata recessit.
 sin ita sincera ex membris ablata profugit
 ut nullas partis in corpore liquerit ex se,
 unde cadavera rancenti iam viscere vermibus
 exspirant atque unde animantium copia tanta 720
 exos et exsanguis tumidos perfluctuat artus?
 quod si forte animas extrinsecus insinuari
 vermibus et privas in corpora posse venire
 credis nec reputas cur milia multa animarum
 convenient unde una recesserit, hoc tamen est ut 725
 quaerendum videatur et in discrimen agendum,
 utrum tandem animae venentur semina quaeque
 vermiculorum ipsaeque sibi fabricentur ubi sint,
 an quasi corporibus perfectis insinuentur.
 at neque cur faciant ipsae quareve laborent 730

702 dispertitus *Lachmann*: dispertitur *OQ* enim *Pontanus*:
 ergo *OQ* 705 in *add. Marullus* 717 sincera ex *Faber*: sin-
 ceris *OQ*

dicere suppeditat. neque enim, sine corpore cum sunt,
 sollicitae volitant morbis alguque fameque.
 corpus enim magis his vitiis adfine laborat
 et mala multa animus contage fungitur eius.
 sed tamen his esto quamvis facere utile corpus 735
 cui subeant; at qua possint via nulla videtur.
 haud igitur faciunt animae sibi corpora et artus.
 nec tamen est utqui perfectis insinuentur
 corporibus; neque enim poterunt subtiliter esse
 conexae neque consensus contagia fient. 740

Denique cur acris violentia triste leonum
 seminium sequitur, vulpes dolus, et fuga cervis
 a patribus datur et patrius pavor incitat artus,
 et iam cetera de genere hoc cur omnia membris
 ex ineunte aevo generascunt ingenioque, 745
 si non, certa suo quia semine seminioque
 vis animi pariter crescit cum corpore quoque?
 quod si immortalis foret et mutare soleret
 corpora, permixtis animantes moribus essent,
 effugeret canis Hyrcano de semine saepe 750
 cornigeri incursum cervi tremeretque per auras
 aeris accipiter fugiens veniente columba,
 desiperent homines, saperent fera saecula ferarum.
 illud enim falsa fertur ratione, quod aiunt
 immortalem animam mutato corpore flecti. 755
 quod mutatur enim dissolvitur, interit ergo.
 traiciuntur enim partes atque ordine migrant;
 quare dissolui quoque debent posse per artus,
 denique ut intereant una cum corpore cunctae.
 sin animas hominum dicent in corpora semper 760
 ire humana, tamen quaeram cur e sapienti

732 algu *Nonius*: algo *OO*
 738 utqui *Munro*: ut quicum *OO*
OO 747 quoque *O*: toto *Q*

736 cui *Bernays*: cum *OO*
 742 cervis *editio Veneta*: cervos
 760 sin *Pontanus*: sic *OO*

T. LVCRETI CARI

stulta queat fieri, nec prudens sit puer ullus,
 nec tam doctus equae pullus quam fortis equi vis. 764
 scilicet in tenero tenerascere corpore mentem 765
 confugient. quod si iam fit, fateare necessest
 mortalem esse animam, quoniam mutata per artus
 tanto opere amittit vitam sensumque priorem.
 quove modo poterit pariter cum corpore quoque
 confirmata cupitum aetatis tangere florem 770
 vis animi, nisi erit consors in origine prima?
 quidve foras sibi vult membris exire senectis?
 an metuit conclusa manere in corpore putri
 et domus aetatis spatio ne fessa vetusto
 obruat? at non sunt immortalis ulla pericla. 775

Denique conubia ad Veneris partusque ferarum
 esse animas praesto deridiculum esse videtur,
 exspectare immortalis mortalia membra
 innumero numero certareque praeproperanter
 inter se quae prima potissimaque insinuetur; 780
 si non forte ita sunt animarum foedera pacta
 ut quae prima volans advenerit insinuetur
 prima neque inter se contendant viribus hilum.

Denique in aethere non arbor, non aequore in alto
 nubes esse queunt nec pisces vivere in arvis 785
 nec cruor in lignis neque saxis sucus inesse.
 certum ac dispositumst ubi quicquid crescat et insit.
 sic animi natura nequit sine corpore oriri
 sola neque a nervis et sanguine longius esse.
 quod si posset enim, multo prius ipsa animi vis 790
 in capite aut umeris aut imis calcibus esse
 posset et innasci quavis in parte soleret,
 tandem in eodem homine atque in eodem vase manere.
 quod quoniam nostro quoque constat corpore certum
 dispositumque videtur ubi esse et crescere possit 795

sorsum anima atque animus, tanto magis infitiandum
totum posse extra corpus durare genique.
quare, corpus ubi interiit, periisse necessest
confiteare animam distractam in corpore toto.
quippe etenim mortale aeterno iungere et una 800
consentire putare et fungi mutua posse
desiperest. quid enim diversius esse putandumst
aut magis inter se disiunctum discrepitansque,
quam mortale quod est immortalis atque perenni
iunctum in concilio saevas tolerare procellas? 805
(praeterea quaecumque manent aeterna necessest
aut quia sunt solido cum corpore respuere ictus
nec penetrare pati sibi quicquam quod queat artas
dissociare intus partis, ut materiai
corpora sunt quorum naturam ostendimus ante, 810
aut ideo durare aetatem posse per omnem,
plagarum quia sunt expertia, sicut inanest
quod manet intactum neque ab ictu fungitur hilum,
aut etiam quia nulla loci fit copia circum,
quo quasi res possint discedere dissoluique, 815
sicut summarum summast aeterna, neque extra
quis locus est quo diffugiant neque corpora sunt quae
possint incidere et valida dissolvere plaga.)
quod si forte ideo magis immortalis habendast,
quod vitalibus ab rebus munita tenetur, 820
aut quia non veniunt omnino aliena salutis
aut quia quae veniunt aliqua ratione recedunt
pulsa prius quam quid noceant sentire queamus,

*

praeter enim quam quod morbis cum corporis aegret,
advenit id quod eam de rebus saepe futuris 825

805 saevas *Marullus*: salvas *OQ*
823 * 824 lacunam indicavit *Lachmann*
aegrit *OQ*

814 fit *Lachmann*: sit *OQ*
824 aegret *Gifanius*:

*Conditiones
of immortality*

T. LVCRETI CARI

macerat inque metu male habet curisque fatigat
 praeteritisque male admissis peccata remordent.
 adde furorem animi proprium atque oblivia rerum,
 adde quod in nigras lethargi mergitur undas.

Nil igitur mors est ad nos neque pertinet hilum, 830
 quandoquidem natura animi mortalis habetur.

et velut anteacto nil tempore sensimus aegri,
 ad conflagrandum venientibus undique Poenis,
 omnia cum belli trepido concussa tumultu
 horrida contremuere sub altis aetheris oris, 835

in dubioque fuere utrorum ad regna cadendum
 omnibus humanis esset terraque marique,
 sic, ubi non erimus, cum corporis atque animai
 discidium fuerit quibus e sumus uniter apti,
 scilicet haud nobis quicquam, qui non erimus tum, 840
 accidere omnino poterit sensumque movere,
 non si terra mari miscebitur et mare caelo.

et si iam nostro sentit de corpore postquam
 distractast animi natura animaeque potestas,
 nil tamen est ad nos qui compta coniugioque 845
 corporis atque animae consistimus uniter apti.

nec, si materiem nostram collegerit aetas
 post obitum rursumque redegerit ut sita nunc est
 atque iterum nobis fuerint data lumina vitae,
 pertineat quicquam tamen ad nos id quoque factum, 850
 interrupta semel cum sit repetentia nostri.

et nunc nil ad nos de nobis attinet, ante
 qui fuimus, (neque) iam de illis nos adficit angor.
 nam cum respicias immensi temporis omne
 praeteritum spatium, tum motus materiali 855
 multimodis quam sint, facile hoc accredere possis,
 semina saepe in eodem, ut nunc sunt, ordine posta

835 oris *Gifanius*: auris *O*: auras *Q* 851 repetentia *Q*: re-
 pentia *O* nostri *Pius*: nostris *OO* 853 neque *add. Lachmann*

haec eadem, quibus e nunc nos sumus, ante fuisse. [865]
 nec memori tamen id quimus reprehendere mente; [858]
 inter enim iectast vitae pausa vageque 860 [859]
 deerrarunt passim motus ab sensibus omnes. [860]
 debet enim, misere si forte aegreque futurumst, [861]
 ipse quoque esse in eo tum tempore, cui male possit [862]
 accidere. id quoniam mors eximit, esseque probet [863]
 illum cui possint incommoda conciliari, 865 [864]
 scire licet nobis nil esse in morte timendum
 nec miserum fieri qui non est posse neque hilum
 differre an nullo fuerit iam tempore natus,
 mortalem vitam mors cum immortalis ademit.

Proinde ubi se videas hominem indignarier ipsum, 870
 post mortem fore ut aut putescat corpore posto
 aut flammis interfiat malisve ferarum,
 scire licet non sincerum sonere atque subesse
 caecum aliquem cordi stimulum, quamvis neget ipse
 credere se quemquam sibi sensum in morte futurum. 875
 non, ut opinor, enim dat quod promittit et unde,
 nec radicitus e vita se tollit et eicit,
 sed facit esse sui quiddam super inscius ipse.
 vivus enim sibi cum proponit quisque futurum,
 corpus uti volucres lacerent in morte feraeque, 880
 ipse sui miseret; neque enim se dividit illum
 nec removet satis a proiecto corpore et illum
 se fingit sensuque suo contaminat adstans.
 hinc indignatur se mortalem esse creatum
 nec videt in vera nullum fore morte alium se 885
 qui possit vivus sibi se lugere peremptum^{dead}
 stansque iacentem se lacerari urive dolere.

858-865 *hunc versuum ordinem restituit Lachmann* 864 mors
Q corr.: mos *Q*: mox *O* probet *Lachmann*: prohibe *OQ* 868
 an nullo *Pontanus*: annullo anullo *O*: anullo anullo *Q* 871 pute-
 scat *Avancius*: putes *OQ* 880 lacerent *L*: iacerent *OQ* 881
 illum *O*: illum *Q* 886 qui *l 31*: cui *OQ* 887 se *add. l 31*
 dolere *Mon.*: dolore *O*: dolorem *Q*

T. LVCRETI CARI

nam si in morte malumst malis morsuque ferarum
tractari, non inuenio qui non sit acerbum
ignibus impositum calidis torrescere flammis 890
aut in melle situm suffocari atque rigere
frigore, cum summo gelidi cubat aequore saxi,
urgerive superne obrutum pondere terrae.

‘Iam iam non domus accipiet te laeta, neque uxor
optima nec dulces occurrent oscula nati 895
praeripere et tacita pectus dulcedine tangent.
non poteris factis florentibus esse, tuisque
praesidium. misero misere’ aiunt ‘omnia ademit
una dies infesta tibi tot praemia vitae.’

illud in his rebus non addunt ‘nec tibi earum 900
iam desiderium rerum super insidet una.’
quod bene si videant animo dictisque sequantur,
dissoluant animi magno se angore metuque.

‘tu quidem ut es leto sopitus, sic eris aevi
quod superest cunctis privato’ doloribus aegris. 905

at nos horrifico cinefactum te prope busto
insatiabiliter deflevimus, aeternumque
nulla dies nobis maerorem e pectore demet.’ 910
illud ab hoc igitur quaerendum est, quid sit amari
tanto opere, ad somnum si res redit atque quietem, 910
cur quisquam aeterno possit tabescere luctu.

Hoc etiam faciunt ubi discubuere tenentque
pocula saepe homines et inumbrant ora coronis,
ex animo ut dicant ‘brevis hic est fructus homullis;
iam fuerit neque post umquam revocare licebit.’ 915
tamquam in morte mali cum primis hoc sit eorum,
quod sitis exurat miseros atque arida torrat,
aut aliae cuius desiderium insideat rei.

893 obrutum *Pontanus*: obrutum *OO*
amiam *O*: vimiam *Q* 902 quod *L*: quo *OO*
fluctus *OO* 917 torrat *O corr.* *Q*: torret *O*

894 iam iam *l 31*:
914 fructus *l 31*:

*concordance to
fructus
of
fructus
fructus*

nec sibi enim quisquam tum se vitamque requirit,
cum pariter mens et corpus sopita quiescunt. 920

nam licet aeternum per nos sic esse soporem,
nec desiderium nostri nos adficit ullum.

et tamen haudquaquam nostros tunc illa per artus
longe ab sensiferis primordia motibus errant,
cum correptus homo ex somno se colligat ipse. 925

multo igitur mortem minus ad nos esse putandumst,
si minus esse potest quam quod nil esse videmus ;
maior enim turba et disiectus materiai
consequitur leto nec quisquam expergitus exstat,
frigida quem semel est vitae pausa secuta. 930

Denique si vocem rerum natura repente
mittat et hoc alicui nostrum sic increpet ipsa
'quid tibi tanto operest, mortalis, quod nimis aegris
luctibus indulges? quid mortem congemis ac fles?
nam si grata fuit tibi vita anteacta priorque 935

et non omnia pertusum congesta quasi in vas
commoda perfluxere atque ingrata interiire :
cur non ut plenus vitae conviva recedis

aequo animoque capis securam, stulte, quietem?
sin ea quae fructus cumque es periere profusa 940

vitaque in offensast, cur amplius addere quaeris,
rursum quod pereat male et ingratum occidat omne,
non potius vitae finem facis atque laboris?

nam tibi praeterea quod machiner inveniamque,
quod placeat, nil est : eadem sunt omnia semper. 945

si tibi non annis corpus iam marcet et artus
confecti languent, eadem tamen omnia restant,
omnia si pergas vivendo vincere saecla,
atque etiam potius, si numquam sis moriturus,'

921 soporem O : praemo Q 922 adficit Lambinus : adigit OQ
925 colligat Winckelmann : colligit OQ 928 turba et Goebel :
turbae OQ 935 si grata Naugerius : gratis OQ 941 offensast
Postgate : offensost OQ 945 placeat L : placet OQ

T. LVCRETI CARI

quid respondemus, nisi iustam intendere litem 950
 naturam et veram verbis exponere causam?
 grandior hic vero si iam seniorque queratur [955]
 atque obitum lamentetur miser amplius aequo, [952]
 non merito inclamet magis et voce increpet acri? [953]
 'aufer abhinc lacrimas, balatro, et compesce querelas. 955 [954]
 omnia perfunctus vitae praemia marces.
 sed quia semper aves quod abest, praesentia temnis,
 imperfecta tibi elapsast ingrataque vita
 et nec opinanti mors ad caput adstitit ante
 quam satur ac plenus possis discedere rerum. 960
 nunc aliena tua tamen aetate omnia mitte
 aequo animoque agedum †magnis† concede: necessest.
 iure, ut opinor, agat, iure increpet inciletque.
 cedit enim rerum novitate extrusa vetustas
 semper, et ex aliis aliud reparare necessest: 965
 nec quisquam in barathrum nec Tartara deditur atra.
 materies opus est ut crescant postera saecula;
 quae tamen omnia te vita perfuncta sequentur;
 nec minus ergo ante haec quam tu cecidere, cadentque.
 sic aliud ex alio numquam desistet oriri 970
 vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu.
 respice item quam nil ad nos anteacta vetustas
 temporis aeterni fuerit, quam nascimur ante.
 hoc igitur speculum nobis natura futuri
 temporis exponit post mortem denique nostram. 975
 numquid ibi horribile apparet, num triste videtur
 quicquam, non omni somno securius exstat?
 Atque ea nimirum quaecumque Acherunte profundo
 prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis.

950 nisi *Marullus*: si *OQ* 952-955 *hunc versuum ordinem*
restituit Lachmann 955 *balatro Heinsius*: *baratre OQ* 960
 discedere *L*: *discere OQ* 962 *agedum L*: *agendum OQ* *magnis*
OQ: iam aliis *Marullus*: *magnus censor Orellii Ienensis*: *dignis Lach-*
mann: ad manis *Bockemüller*: *gnatis Bernays*: manis *Everett*

nec miser impendens magnum timet aere saxum 980
 Tantalus, ut famast, cassa formidine torpens;
 sed magis in vita divum metus urget inanis
 mortalis casumque timent quem cuique ferat fors.
 nec Tityon volucres ineunt Acherunte iacentem
 nec quod sub magno scrutentur pectore quicquam 985
 perpetuam aetatem possunt reperire profecto.
 quamlibet immani proiectu corporis exstet,
 qui non sola novem dispessis iugera membris
 obtineat, sed qui terrai totius orbem,
 non tamen aeternum poterit perferre dolorem 990
 nec praebere cibum proprio de corpore semper.
 sed Tityos nobis hic est, in amore iacentem
 quem volucres lacerant atque exest anxius angor
 aut alia quavis scindunt cuppedine curae.
 Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est 995
 qui petere a populo fascis saevasque securis
 imbibit et semper victus tristisque recedit.
 nam petere imperium quod inanest nec datur umquam,
 atque in eo semper durum sufferre laborem,
 hoc est adverso nixantem trudere monte 1000
 saxum quod tamen (e) summo iam vertice rursus
 volvitur et plani raptim petit aequora campi.
 deinde animi ingrata naturam pascere semper
 atque explere bonis rebus satiareque numquam,
 quod faciunt nobis annorum tempora, circum 1005
 cum redeunt fetusque ferunt variosque lepores,
 nec tamen explemur vitae fructibus umquam,
 hoc, ut opinor, id est, aevo florente puellas
 quod memorant laticem pertusum congerere in vas,
 quod tamen expleri nulla ratione potestur. 1010

983 cuique *O*: cumque *Q* 985 quod *C*: quid *OO* 988 dis-
 pessus *Turnebus*: dispersis *OO* 994 cuppedine *Pontanus*:
 curpedine *OO* 1001 e *add. Pontanus* 1009 congerere *Q corr.*:
 cogere *OO* 1010 nulla *L*: ulla *OO*

T. LVCRETI CARI

Cerberus et furiae iam vero et lucis egestas

*

Tartarus horriferos eructans faucibus aestus,
 qui neque sunt usquam nec possunt esse profecto.
 sed metus in vita poenarum pro male factis
 est insignibus insignis, scelerisque luella, *Ypation* 1015
 carcer et horribilis de saxo iactu' deorsum,
 verbera carnifices *robur* pix lammina taedae;
 quae tamen etsi absunt, at mens sibi conscia factis
 praemetuens adhibet stimulos terretque flagellis
 nec videt interea qui terminus esse malorum 1020
 possit nec quae sit poenarum denique finis
 atque eadem metuit magis haec ne in morte gravescant.
 hic Acherusia fit stultorum denique vita.

Hoc etiam tibi tute interdum dicere possis
 'lumina sis oculis etiam bonus Ancu' reliquit 1025
 qui melior multis quam tu fuit, improbe, rebus.
 inde alii multi reges rerumque potentes
 occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt.
 ille quoque ipse, viam qui quondam per mare magnum *veneta*
 stravit iterque dedit legionibus ire per altum 1030
 ac pedibus salsas docuit super ire lacunas
 et contempsit equis insultans murmura ponti,
 lumine adempto animam moribundo corpore fudit.
 Scipiadas, belli fulmen, Carthaginis horror,
 ossa dedit terrae proinde ac famul infimus esset. 1035
 adde repertoires doctrinarum atque leporum,
 adde Heliconiadum comites; quorum unus Homerus
 scepra potitus eadem aliis sopitu' quietest.
 denique Democritum postquam matura vetustas
 admonuit memores motus languescere mentis, 1040

1011 * 1012 lacunam indicavit Munro
 Lambinus: iactus eorum OQ
 1016 iactu' deorsum
 1017 lamina editio Veneta: iam mina
 OQ
 1019 terret Lachmann: torret OQ
 1033 fudit Pontanus:
 fugit OQ
 1038 potitus l 37: potius OQ

sponte sua leto caput obvius obtulit ipse.
 ipse Epicurus obit decurso lumine vitae,
 qui genus humanum ingenio superavit et omnis
 restinxit, stellas exortus ut aetherius sol.
 tu vero dubitabis et indignabere obire? 1045
 mortua cui vita est prope iam vivo atque videnti,
 qui somno partem maiorem conteris aevi
 et vigilans stertis nec somnia cernere cessas
 sollicitamque geris cassa formidine mentem
 nec reperire potes tibi quid sit saepe mali, cum 1050
 ebrius urgeris multis miser undique curis
 atque animi incerto fluitans errore vagaris.'

Si possent homines, proinde ac sentire videntur
 pondus inesse animo quod se gravitate fatiget,
 e quibus id fiat causis quoque noscere et unde 1055
 tanta mali tamquam moles in pectore constet,
 haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus
 quid sibi quisque velit nescire et quaerere semper
 commutare locum quasi onus deponere possit.
 exit saepe foras magnis ex aedibus ille, 1060
 esse domi quem pertaesumst, subitoque (revertit),
 quippe foris nilo melius qui sentiat esse.
 currit agens mannos ad villam praecipitanter,
 auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans;
 oscitat extemplo, tetigit cum limina villae, 1065
 aut abit in somnum gravis atque oblivia quaerit,
 aut etiam properans urbem petit atque revisit.
 hoc se quisque modo fugitat, quem scilicet, ut fit,
 effugere haud potis est; ingratis haeret et odit
 propterea, morbi quia causam non tenet aeger; 1070

1042 obit *l 31*: obiit *QQ* 1044 aetherius *Lactantius*: aeri-
QQ 1050 potes tibi quid *Lachmann*: potest ibi quod *QQ* 1061
 revertit *add. Politianus* 1063 praecipitanter *L*: praecipiter *QQ*
 1068 fugitat *Madvig*: fugit at *QQ* 1069 ingratis *Lambinus*:
 ingratus *QQ*

quam bene si videat, iam rebus quisque relictis
 naturam primum studeat cognoscere rerum,
 temporis aeterni quoniam, non unius horae,
 ambigitur status, in quo sit mortalibus omnis
 aetas, post mortem quae restat cumque, manenda. 1075

Denique tanto opere in dubiis trepidare periculis
 quae mala nos subigit vitae tanta cupido?
 certa quidem finis vitae mortalibus adstat
 nec devitari letum pote quin obeamus.

praeterea versamur ibidem atque insumus usque 1080
 nec nova vivendo procuditur ulla voluptas.

sed dum abest quod avemus, id exsuperare videtur
 cetera; post aliud, cum contigit illud, avemus
 et sitis aequa tenet vitae semper hiantis.

posteraque in dubiis fortunam quam vehat aetas, 1085
 quidve ferat nobis casus quive exitus instet.

nec prorsum vitam ducendo demimus hilum
 tempore de mortis nec delibare valemus,

quo minus esse diu possimus forte perempti.

proinde licet quot vis vivendo condere saecula; 1090

mors aeterna tamen nilo minus illa manebit,
 nec minus ille diu iam non erit, ex hodierno
 lumine qui finem vitae fecit, et ille,
 mensibus atque annis qui multis occidit ante.

1073 temporis aeterni *Pontanus*: aeterni temporis *OO* 1078 certa
 quidem *Avancius*: certe equidem *OO* 1088 delibare *Pontanus*:
 deliberare *OO*

T. LVCRETI CARI
DE RERVM NATVRA

LIBER QVARTVS

[Avia Pieridum peragro loca nullius ante
trita solo. iuvat integros accedere fontis
atque haurire, iuvatque novos decerpere flores
insignemque meo capiti petere inde coronam
unde prius nulli velarint tempora musae; 5
primum quod magnis doceo de rebus et artis
religionum animum nodis exsolvere pergo,
deinde quod obscura de re tam lucida pango
carmina, musaeo contingens cuncta lepore.
id quoque enim non ab nulla ratione videtur. 10
nam veluti pueris absinthia taetra medentes
cum dare conantur, prius oras pocula circum
contingunt mellis dulci flavoque liquore,
ut puerorum aetas improvida ludificetur
labrorum tenus, interea perpotet amarum 15
absinthii laticem deceptaque non capiatur,
sed potius tali pacto recreata valescat,
sic ego nunc, quoniam haec ratio plerumque videtur
tristior esse quibus non est tractata, retroque
vulgus abhorret ab hac, volui tibi suaviloquenti 20
carmine Pierio rationem exponere nostram

1-25 = i. 926-950 *uncinis incl. editores*
17 pacto *Lachmann*: atacto *OQ*

8 pango *l 31*: pando *OQ*

LVCR.

10

14

1911 I 926-950

T. LVCRETI CARI

et quasi musaeo dulci contingere melle,
 si tibi forte animum tali ratione tenere
 versibus in nostris possem, dum percipis omnem
 naturam rerum ac persentis utilitatem.]

25

Sed quoniam docui cunctarum exordia rerum [45]
 qualia sint et quam variis distantia formis [46]
 sponte sua volitent aeterno percita motu, [47]
 quoque modo possit res ex his quaeque creari, [48]
 atque animi quoniam docui natura quid esset 30 [26]
 et quibus e rebus cum corpore compta vigeret
 quove modo distracta rediret in ordia prima,
 nunc agere incipiam tibi, quod vementer ad has res
 attinet, esse ea quae rerum simulacra vocamus;
 quae, quasi membranae summo de corpore rerum 35 [31]
 dereptae, volitant ultroque citroque per auras,
 atque eadem nobis vigilantibus obvia mentis
 terrificant atque in somnis, cum saepe figuras
 contuimur miras simulacraque luce carentum,
 quae nos horrifice languentis saepe sopore 40 [36]
 excierunt, ne forte animas Acherunte reamur
 effugere aut umbras inter vivos volitare
 neve aliquid nostri post mortem posse relinqui,
 cum corpus simul atque animi natura perempta
 in sua discessum dederint primordia quaeque. 45 [41]

Dico igitur rerum effigias tenuisque figuras [42]
 mittier ab rebus summo de corpore rerum, [43]
 quae quasi membranae vel cortex nominatandast, 50 [51]
 quod speciem ac formam similem gerit eius imago [52]
 cuiuscumque cluet de corpore fusa vagari. [53]
 id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde. [44]
 principio quoniam mittunt in rebus apertis

26-53 *hunc versuum ordinem restituit Marullus* 36 *dereptae Q:*
direptae O 46 *effigias Lambinus:* *effugias OQ* 48, 49 [49] [50]
 = 33, 34 [29] [30] *secl. Marullus* 50 *quae l 31:* *qui OQ* 52
cluet editio Brixienis: *ciuet OQ* 54 *mittunt L:* *mittuntur OQ*

corpora res multae, partim diffusa solute, 55
 robora ceu fumum mittunt ignesque vaporem,
 et partim contexta magis condensaque, ut olim
 cum teretes ponunt tunicas aestate cicadae,
 et vituli cum membranas de corpore summo
 nascentes mittunt, et item cum lubrica serpens 60
 exuit in spinis vestem; nam saepe videmus
 illorum spoliis vepris volitantibus auctas.
 quae quoniam fiunt, tenuis quoque debet imago
 ab rebus mitti summo de corpore rerum.
 nam cur illa cadant magis ab rebusque recedant
 quam quae tenuia sunt, hiscendist nulla potestas; 65
 praesertim cum sint in summis corpora rebus
 multa minuta, iaci quae possint ordine eodem
 quo fuerint et formai servare figuram,
 et multo citius, quanto minus indupediri 70
 pauca queunt et (quae) sunt prima fronte locata.
 nam certe iacere ac largiri multa videmus,
 non solum ex alto penitusque, ut diximus ante,
 verum de summis ipsum quoque saepe colorem.
 et vulgo faciunt id lutea russaque vela 75
 et ferrugina, cum magnis intenta theatri
 per malos vulgata trabesque trementia flutant.
 namque ibi consessum caveai subter et omnem
 scaenai speciem, †patrum matrumque deorum†
 inficiunt coguntque suo flutare colore. 80
 et quanto circum mage sunt inclusa theatri
 moenia, tam magis haec intus perfusa lepore
 omnia corrient correpta luce diei. X

68 eodem *Pontanus*: eorum *OO* 69 formai *Vossius*: forma *OO*
 71 quae *add. Lachmann* 77 flutant *Turnebus*: fluctus *Q*: om. *O*
 79 scaenai *Lambinus*: scaenali *O*: scaenali *Q* patrum matrum-
 que deorum *OO*: pulcrum variumque decorum *Lachmann*: patrum
 coetumque decorum *Munro*: Parium marmorque deorum *Brieger*
 81 inclusa *Q*: inlaustra *O*

T. LVCRETI CARI

ergo lintea de summo cum corpore fucum
 mittunt, effigias quoque debent mittere tenvis 85
 res quaeque, ex summo quoniam iaculantur utraque.
 sunt igitur iam formarum vestigia certa
 quae vulgo volitant subtili praedita filo
 nec singillatim possunt secreta videri.
 praeterea omnis odor fumus vapor atque aliae res 90
 consimiles ideo diffusae <e> rebus abundant,
 ex alto quia dum veniunt intrinsecus ortae,
 scinduntur per iter flexum, nec recta viarum
 ostia sunt qua contendant exire coortae.
 at contra tenuis summi membrana coloris 95
 cum iacitur, nil est quod eam discerpere possit,
 in promptu quoniam est in prima fronte locata.
 postremo speculis in aqua splendoreque in omni
 quaecumque apparent nobis simulacra, necessest,
 quandoquidem simili specie sunt praedita rerum, 100
 ex <ea> imaginibus missis consistere rerum.
 sunt igitur tenues formae rerum similesque 104
 effigiae, singillatim quas cernere nemo 105
 cum possit, tamen assiduo crebroque repulsu
 reiectae reddunt speculorum ex aequore visum,
 nec ratione alia servari posse videntur,
 tanto opere ut similes reddantur cuique figurae.
 Nunc age quam tenui natura constet imago 110
 percipe. et in primis, quoniam primordia tantum
 sunt infra nostros sensus tantoque minora
 quam quae primum oculi coeptant non posse tueri,
 nunc tamen id quoque uti confirmem, exordia rerum
 cunctarum quam sint subtilia percipe paucis. 115
 primum animalia sunt iam partim tantula, quorum

91 e *add. Lambinus* 92 intrinsecus *Lambinus*: extrinsecus *OQ*
 101 ea *add. Lotze* 102, 103=65, 66 *secl. editores* 104 formae
 rerum similesque *Purmann*: formarum dissimilesque *OQ* 116
 quorum *Purmann*: eorum *OQ*

tertia pars nulla possit ratione videri.
 horum intestinum quodvis quale esse putandumst?
 quid cordis globus aut oculi? quid membra? quid artus?
 quantula sunt? quid praeterea primordia quaeque 120
 unde anima atque animi constet natura necessumst?
 nonne vides quam sint subtilia quamque minuta?
 praeterea quaecumque suo de corpore odorem
 expirant acrem, panaces absinthia taetra
 habrotonique graves et tristia centaurea, 125
 quorum unum quidvis leviter si forte duobus

*

quin potius noscas rerum simulacra vagari
 multa modis multis nulla vi cassaque sensu?
 [Sed ne forte putes ea demum sola vagari,
 quaecumque ab rebus rerum simulacra recedunt, 130
 sunt etiam quae sponte sua gignuntur et ipsa
 constituuntur in hoc caelo qui dicitur aer,
 quae multis formata modis sublime feruntur [135]
 nec speciem mutare suam liquentia cessant [141]
 et cuiusque modi formarum vertere in oras; ^{mutantur} 135 [142]
 ut nubis facile interdum concrecere in alto [133]
 cernimus et mundi speciem violare serenam ^{analogy} [134]
 aera mulcentis motu. nam saepe Gigantum [136]
 ora volare videntur et umbram ducere late, [137]
 interdum magni montes avulsaque saxa 140 [138]
 montibus anteire et solem succedere praeter, [139]
 inde alios trahere atque inducere belua nimbos.] [140]

Nunc ea quam facili et celeri ratione genantur
 perpetuoque fluant ab rebus lapsaque cedant

* ^{sequit}

semper enim summum quicquid de rebus abundat 145

126 * 127 lacunam indicavit Heinsius 129-142 uncinis incl. edd.
 133-142 hunc versuum ordinem restituit Lambinus 143 genantur
 Lambinus: gerantur OO 144 * 145 lacunam indicavit Lachmann

T. LVCRETI CARI

quod iaculentur. et hoc alias cum pervenit in res,
transit, ut in primis vitrum. sed ubi aspera saxa
aut in materiam ligni pervenit, ibi iam
scinditur ut nullum simulacrum reddere possit.
at cum splendida quae constant opposta fuerunt 150
densaque, ut in primis speculum est, nil accidit horum.
nam neque, uti vitrum, possunt transire, neque autem
scindi; quam meminit levor praestare salutem.
quapropter fit ut hinc nobis simulacra redundant.
et quamvis subito quovis in tempore quamque 155
rem contra speculum ponas, apparet imago;
perpetuo fluere ut noscas e corpore summo
texturas rerum tenuis tenuisque figuras.
ergo multa brevi spatio simulacra genuntur,
ut merito celer his rebus dicatur origo. 160
et quasi multa brevi spatio summittere debet
lumina sol ut perpetuo sint omnia plena,
sic ab rebus item simili ratione necessesit
temporis in puncto rerum simulacra ferantur
multa modis multis in cunctas undique partis; 165
quandoquidem speculum quocumque obvertimus oris,
res ibi respondent simili forma atque colore.
praeterea modo cum fuerit liquidissima caeli
tempestas, perquam subito fit turbida foede,
undique uti tenebras omnis Acherunta rearis 170
liquisse et magnas caeli complesse cavernas,
usque adeo taetra nimborum nocte coorta
impendent atrae formidinis ora superne;
quorum quantula pars sit imago dicere nemost
qui possit neque eam rationem reddere dictis. 175
Nunc age, quam celeri motu simulacra ferantur
et quae mobilitas ollis tranantibus auras

147, 152 vitrum *Oppenrieder*: vestem *OQ*
sibi *Q*

167 ibi *O*:

reddita sit, longo spatio ut brevis hora teratur,
 in quem quaeque locum diverso numine tendunt,
 suavidicis potius quam multis versibus edam; 180
 parvus ut est cyni melior canor, ille gruum quam
 clamor in aetheriis dispersus nubibus austri.
 principio persaepe levis res atque minutis
 corporibus factas celeris licet esse videre.
 in quo iam genere est solis lux et vapor eius 185
 propterea quia sunt e primis facta minutis
 quae quasi cuduntur perque aeris intervallum
 non dubitant transire sequenti concita plaga.
 suppeditatur enim confestim lumine lumen
 et quasi protelo ^{hædon} stimulatur fulgere fulgur. 190
 quapropter, simulacra pari ratione necesse est
 immemorabile per spatium transcurrere posse
 temporis in puncto, primum quod parvula, causa 1
 est procul a tergo quae provehat atque propellat,
 quod superest, ubi tam volucris levitate ferantur; 195
 deinde quod usque adeo textura praedita rara
 mittuntur, facile ut quasvis penetrare queant res 2
 et quasi permanare per aeris intervallum.
 praeterea si quae penitus corpuscula rerum
 ex altoque foras mittuntur, solis uti lux 200
 ac vapor, haec puncto cernuntur lapsa diei
 per totum caeli spatium diffundere sese,
 perque volare mare ac terras caelumque rigare,
 quid quae sunt igitur iam prima fronte parata? 4
 cum iaciuntur et emissum res nulla moratur, 205
 nonne vides citius debere et longius ire
 multiplexque loci spatium transcurrere eodem
 tempore quo solis pervulgant lumina caelum?
 hoc etiam in primis specimen verum esse videtur

178 teratur *Pontanus* : feratur *OQ* 179 tendunt *Lambinus* :
 tendit *OQ* 206 nonne *Q corr.* : quone *OQ*

T. LVCRETI CARI

quam celeri motu rerum simulacra ferantur, 210
 quod simul ac primum sub diu splendor aquai
 ponitur, extemplo caelo stellante serena
 sidera respondent in aqua radiantia mundi.
 iamne vides igitur quam puncto tempore imago
 aetheris ex oris in terrarum accidat oras? 215
 quare etiam atque etiam mira fateare necessest

*

corpora quae feriant oculos visumque lacesant.
 perpetuoque fluunt certis ab rebus odores ;
 frigus ut a fluviis, calor ab sole, aestus ab undis
 aequoris exesor moerorum litora circum. 220

nec variae cessant voces volitare per auras.
 denique in os salsi venit umor saepe saporis,
 cum mare versamur propter, dilutaque contra
 cum tuimur misceri absinthia, tangit amaror. *buttinosa*
 usque adeo omnibus ab rebus res quaeque fluenter 225
 fertur et in cunctas dimittitur undique partis
 nec mora nec requies interdatur ulla fluendi,
 perpetuo quoniam sentimus, et omnia semper
 cernere odorari licet et sentire sonare.

Praeterea quoniam manibus tractata figura 230
 in tenebris quaedam cognoscitur esse eadem quae
 cernitur in luce et claro candore, necessest
 consimili causa tactum visumque moveri.

nunc igitur si quadratum temptamus et id nos
 commovet in tenebris, in luci quae poterit res
 accidere ad speciem quadrata, nisi eius imago? *ok.* 235
 esse in imaginibus quapropter causa videtur
 cernendi neque posse sine his res ulla videri.
 nunc ea quae dico rerum simulacra feruntur
 undique et in cunctas iaciuntur didita partis. *✓ did* 240

216 * 217 lacunam indicavit Purmann
 dedita OQ

240 didita Pontanus :

verum nos oculis quia solis cernere quimus,
 propterea fit uti, sp̄ciem quo vertimus, omnes
 res ibi eam contra feriant formā atque colore.
 et quantum quaeque ab nobis res absit, imago
 efficit ut videamus et internoscere curat. 245

nam cum mittitur, extemplo protrudit agitque
 aera qui inter se cumque est oculosque locatus,
 isque ita per nostras acies perlabitur omnis
 et quasi perterget pupillas atque ita transit.
 propterea fit uti videamus quam procul absit 250 [251]

res quaeque. et quanto plus aeris ante agitur 250 [250]
 et nostros oculos perterget longior aura,
 tam procul esse magis res quaeque remota videtur.
 scilicet haec summe celeri ratione geruntur,
 quale sit ut videamus et una quam procul absit. 255

illud in his rebus minime mirabile habendumst,
 cur, ea quae feriant oculos simulacra videri
 singula cum nequeant, res ipsae perspiciantur.
 ventus enim quoque paulatim cum verberat et cum
 acre fluit frigus, non privam quamque solemus 260 [261]
 particulam venti sentire et frigoris eius, [260]

sed magis unorsum, fierique perinde videmus
 corpore tum plagas in nostro tamquam aliquae res
 verberet atque sui det sensum corporis extra.
 praeterea lapidem digito cum tundimus, ipsum 265
 tangimus extremum saxi summumque colorem,
 nec sentimus eum tactū, verum magis ipsam
 duritiem penitus saxi sentimus in alto.

Nunc age, cur ultra speculum videatur imago
 percipe; nam certe penitus semota videtur. 270
 quod genus illa foris quae vere transpiciuntur,

250, 251 *hos versus transposuit Marullus* 260, 261 *hos versus*
transposuit Marullus 260 *privam Gifanius: primam OQ* 270
semota Marullus: remota O: remmota Q

T. LVCRETI CARI

ianua cum per se transpectum praebet apertum,
 multa facitque foris ex aedibus ut videantur.
 is quoque enim duplici geminoque fit aere visus.
 primus enim citra postis tum cernitur aer, 275
 inde fores ipsae dextra laevaue sequuntur,
 post extraria lux oculos perterget et aer
 alter et illa foris quae vere transpiciuntur.
 sic ubi se primum speculi proiecit imago,
 dum venit ad nostras acies, protrudit agitque 280
 aera qui inter se cumquest oculosque locatus,
 et facit ut prius hunc omnem sentire queamus
 quam speculum. sed ubi speculum quoque sensimus ipsum,
 continuo a nobis in idem quae fertur imago
 pervenit et nostros oculos reiecta revisit 285
 atque alium prae se propellens aera volvit
 et facit ut prius hunc quam se videamus, eoque
 distare ab speculo tantum semota videtur.
 quare etiam atque etiam minime mirarier est par,
 illic cur reddant speculorum ex aequore visum, 290
 aeribus binis quoniam res confit utraque.
 nunc ea quae nobis membrorum dextera pars est,
 in speculis fit ut in laeva videatur eo quod
 planitiam ad speculi veniens cum offendit imago,
 non convertitur incolumis, sed recta retrorsum 295
 sic eliditur, ut siquis, prius arida quam sit
 cretea persona, allidat pilaeve trabive,
 atque ea continuo rectam si fronte figuram
 servet et elisam retro sese exprimat ipsa. [323]
 fiet ita, ante oculus fuerit qui dexter, ut idem 300 [324]
 nunc sit laevus, et e laevo sit mutua dexter.
 fit quoque de speculo in speculum ut tradatur imago,

277 perterget *Lambinus*: perterget *OQ* 284 idem *Munro*:
 eum *OQ* 290 illic quor reddant *Munro*: illis quae reddunt *OQ*
 299-347 hunc versuum ordinem restituit *Q corr.* 300 ita *Lach-*
mann: ut *OQ*

quinque etiam sexve ut fieri simulacra suerint.
 nam quaecumque retro parte interiore latebunt,
 inde tamen, quamvis torte penitusque remota, 305 [329]
 omnia per flexos aditus educta licebit
 pluribus haec speculis videantur in aedibus esse.
 usque adeo (e) speculo in speculum translucet imago,
 et cum laeva data est, fit rursus ut dextera fiat,
 inde retro rursus redit et convertit eodem. | 310 [334]
 quin etiam quaecumque latuscula sunt speculorum
 assimili lateris flexura praedita nostri,
 dextera ea propter nobis simulacra remittunt, X
 aut quia de speculo in speculum transfertur imago,
 inde ad nos elisa bis advolat, aut etiam quod 315 [339]
 circum agitur, cum venit, imago propterea quod
 flexa figura docet speculi convertier ad nos.
 indugredi porro pariter simulacra pedemque
 ponere nobiscum credas gestumque imitari
 propterea quia, de speculi qua parte recedas, 320 [344]
 continuo nequeunt illinc simulacra reverti ;
 omnia quandoquidem cogit natura referri
 ac resilire ab rebus ad aequos reddita flexus. X [347]
 Splendida porro oculi fugitant vitantque tueri. [299]
 sol etiam caecat, contra si tendere pergas, 325 [300]
 propterea quia vis magnast ipsius et alte
 aera per purum graviter simulacra feruntur
 et feriunt oculos turbantia composituras.
 praeterea splendor quicumque est acer adurit
 saepe oculos ideo quod semina possidet ignis 330 [305]
 multa, dolorem oculis quae gignunt insinuando.
 lurida praeterea fiunt quaecumque tuentur
 arquati, quia luroris de corpore eorum
 semina multa fluunt simulacris obvia rerum,

303 sexve *Marullus* : sex *OQ*
 nequeunt *Q* : nequeant *O*

308 e *add. editio Aldina* 321

T. LVCRETI CARI

multaue sunt oculis in eorum denique mixta, 335 [310]
 quae contage sua palloribus omnia pingunt.
 e tenebris autem quae sunt in luce tuemur
 propterea quia, cum propior caliginis aer
 ater inuit oculos prior et possedit apertos,
 insequitur candens confestim lucidus aer 340 [315]
 qui quasi purgat eos ac nigras discutit umbras
 aeris illius. nam multis partibus hic est
 mobilior multisque minutior et mage pollens.
 qui simul atque vias oculorum luce replevit
 atque patefecit quas ante obsederat aer 345 [320]
 <ater>, continuo rerum simulacra sequuntur [321]
 quae sita sunt in luce, lacesuntque ut videamus. [322]
 quod contra facere in tenebris e luce nequimus
 propterea quia posterior caliginis aer
 crassior insequitur qui cuncta foramina complet 350
 obsiditque vias oculorum, ne simulacra
 possint ullarum rerum coniecta movere.
 quadratasque procul turris cum cernimus urbis,
 propterea fit uti videantur saepe rotundae,
 angulus obtusus quia longe cernitur omnis 355
 sive etiam potius non cernitur ac perit eius
 plaga nec ad nostras acies perlabitur ictus,
 aera per multum quia dum simulacra feruntur,
 cogit hebescere eum crebris offensibus aer.
 hoc ubi suffugit sensum simul angulus omnis, 360
 fit quasi ut ad ^{scilicet} ~~scilicet~~ saxorum structa tuamur,
 non tamen ut coram quae sunt vereque rotunda,
 sed quasi adumbratim paulum simulata videntur.
 umbra videtur item nobis in sole moveri
 et vestigia nostra sequi gestumque imitari; 365

342 illius l 31: ullius OQ 345 aer Bernays: ater OQ 346 ater
 add. Bernays 352 movere Bentley: moveri OQ 357 perlabitur
 Lambinus: deriabitur OQ 361 tuamur Lachmann: tuantur OQ

aera si credis privatum lumine posse
 indugredi, motus hominum gestumque sequentem.
 nam nil esse potest aliud nisi lumine cassus
 aer id quod nos umbram perhibere suemus.
 nimirum quia terra locis ex ordine certis 370

lumine privatur solis quacumque meantes
 officimus, repletur item quod liquimus eius,
 propterea fit uti videatur, quae fuit umbra
 corporis, e regione eadem nos usque secuta.
 semper enim nova se radiorum lumina fundunt 375
 primaque dispareunt, quasi in ignem lana trahatur. †
 propterea facile et spoliatur lumine terra
 et repletur item nigrasque sibi abluit umbras.

Nec tamen hic oculos falli concedimus hilum. |
 nam quocumque loco sit lux atque umbra-tueri 380
 illorum est. eadem vero sint lumina necne,

umbraeque quae fuit hic eadem nunc transeat illuc,
 an potius fiat paulo quod diximus ante,
 hoc animi demum ratio discernere debet,
 nec possunt oculi naturam noscere rerum.] *inconsistent with system 385*
 proinde animi vitium hoc oculis adfingere noli.
 qua vehimur navi, fertur, cum stare videtur;
 quae manet in statione, ea praeter creditur ire.
 et fugere ad puppim colles campique videntur
 quos agimus praeter navem velisque volamus. 390

sidera cessare aetheriis adfixa cavernis
 cuncta videntur, et assiduo sunt omnia motu,
 quandoquidem longos obitus exorta revisunt,
 cum permensa suo sunt caelum corpore claro.
 solque pari ratione manere et luna videntur 395
 in statione, ea quae ferri res indicat ipsa.

exstantesque procul medio de gurgite montes
 classibus inter quos liber patet exitus ingens,

378 abluit editio Veronensis: adluit OQ 395 videntur Lachmann:
 videtur OQ

T. LVCRETI CARI

insula coniunctis tamen ex his una videtur.
 atria versari et circumcursare columnae 400
 usque adeo fit uti pueris videantur, ubi ipsi
 desierunt verti, vix ut iam credere possint
 non supra sese ruere omnia tecta minari.
 iamque rubrum tremulis iubar ignibus erigere alte
 cum coeptat natura supraque extollere montis, 405
 quos tibi tum supra sol montis esse videtur
 comminus ipse suo contingens fervidus igni,
 vix absunt nobis missus bis mille sagittae,
 vix etiam cursus quingentos saepe veruti.
 inter eos solemque iacent immania ponti 410
 aequora substrata aetheriis ingentibus oris,
 interiectaque sunt terrarum milia multa
 quae variae retinent gentes et saecula ferarum.
 at collectus aquae digitum non altior unum,
 qui lapides inter sistit per strata viarum, 415
 despectum praebet sub terras impete tanto,
 a terris quantum caeli patet altus hiatus;
 nubila dispicere et caelum ut videre videre
 corpora mirandae sub terras abdita caelo.
 denique ubi in medio nobis equus acer obhaesit 420
 flumine et in rapidas amnis despeximus undas,
 stantis equi corpus transversum ferre videtur
 vis et in adversum flumen contrudere raptim,
 et quocumque oculos traiecimus omnia ferri
 et fluere assimili nobis ratione videntur. 425
 porticus aequali quamvis est denique ductu
 stansque in perpetuum paribus suffulta columnis,

406 tibi *Naugerius*: ubi *QQ* 418, 419 caelum ut videre videre
 corpora mirande *O*: et *pro* ut *Q*: miranda *L*, mirando *l 31 pro* mirande:
 caelum ut videre videre et corpora miraclo *Bernays* caeli *pro* caelo
scribens: volucrum ut. . . mirando *Munro (in commentario)*: solem ut
 videre videre * corpora mirande *Brieger*: rerum ut . . . mirande
Nettleship: viva ut . . . mirande *Palmer* addita *pro* abdita *scribens*

longa tamen parte ab summa cum ^{totā} videtur,
 paulatim trahit angusti fastigia conī,
 tecta solo iungens atque omnia dextera laevis 430
 donec in obscuro conī conduxit acumen.
 in pelago nautis ex undis ortus in undis
 sol fit uti videatur obire et condere lumen;
 quippe ubi nil aliud nisi aquam caelumque tuentur;
 ne leviter credas labefactari undique sensus. 435
 at maris ignaris in portu clauda videntur
 navigia aplustris fractis obnitier undae.
 nam quaecumque supra rorem salis edita pars est
 remorum, recta est, et recta superne gubernā.
 quae demersa liquorem obeunt, refracta videntur 440
 omnia converti sursumque supina reverti
 et reflexa prope in summo fluitare liquore.
 raraque per caelum cum venti nubila portant
 tempore nocturno, tum splendida signa videntur
 labier adversum nimbos atque ire superne 445
 longe aliam in partem ac vera ratione feruntur.
 at si forte oculo manus uni subdita subter
 pressit eum, quodam sensu fit uti videantur
 omnia quae tuimur fieri tum bina tuendo,
 bina lucernarum florentia lumina flammis 450
 binaque per totas aedes geminare supellex
 et duplices hominum facies et corpora bina.
 denique cum suavi devinxit membra sopore
 somnus et in summa corpus iacet omne quiete,
 tum vigilare tamen nobis et membra movere 455
 nostra videmur, et in noctis caligine caeca
 cernere censemus solem lumenque diurnum,
 conclusoque loco caelum mare flumina montis
 mutare et campos pedibus transire videmur,

436 at *Q* corr. : a *OO*
Lachmann : undas *OO*

437 fractis *l* *31* : factas *OO*
 446 ac vera *Vossius* : aequae *OO*

T. LVCRETI CARI

et sonitus audire, ^{audire} severa silentia noctis 460
undique cum constant, et reddere dicta tacentes.

cetera de genere hoc mirande multa videmus,
quae violare fidem quasi sensibus omnia quaerunt,
nequiquam, quoniam pars horum maxima fallit
propter opinatus animi quos addimus ipsi, 465
pro visis ut sint quae non sunt sensibu' visa.

nam nil aegrius est quam res secernere apertas
ab dubiis, animus quas ab se protinus addit.

Denique nil sciri siquis putat, id quoque nescit | ^{import}
an sciri possit, quoniam nil scire fatetur. 470 520

hunc igitur contra mittam ^{mittam} contendere causam,
qui capite ipse sua in statuit vestigia sese. / ^{or}

et tamen hoc quoque uti concedam scire, at id ipsum
quaeram, cum in rebus veri nil viderit ante,
unde sciat quid sit scire et nescire vicissim, 475

^{notitia} notitiam veri quae res falsique crearit
et dubium certo quae res differre probarit.

invenies primis ab sensibus esse creatam |
notitiam veri neque sensus posse refelli. |
nam maiore fide debet reperiri illud, 480

sponte sua veris quod possit vincere falsa.

quid maiore fide porro quam sensus haberi
debet? an ab sensu falso ratio orta valebit
dicere eos contra, quae tota ab sensibus orta est?

qui nisi sunt veri, ratio quoque falsa fit omnis. 485

an poterunt oculos aures reprehendere, an auris
tactus? an hunc porro tactum sapor arguet oris,
an confutabunt nares oculive revinent?

non, ut opinor, ita est. nam sorsum cuique potestas
divisast, sua vis cuiquest, ideoque necesse est 490
et quod molle sit et gelidum fervensve seorsum

460 noctis Q corr.: montis OQ

472 sua Lachmann: suo OQ

491 seorsum Bentley: videri OQ

468 addit O: abdit O

486 poterunt l 31: poterit OQ

et sorsum varios rerum sentire colores
 et quaecumque coloribu' sint coniuncta videre. *Do we see this?*
 sorsus item sapor oris habet vim, sorsus odores
 nascuntur, sorsum sonitus. ideoque necesse est 495
 non possint alios alii convincere sensus.
 nec porro poterunt ipsi reprehendere sese,
 aequa fides quoniam debebit semper haberi.
 proinde quod in quoquest his visum tempore, verumst. ✓
 et si non poterit ratio dissolvere causam, 500
 cur ea quae fuerint iuxtim quadrata, procul sint
 visa rotunda, tamen praestat rationis egentem
 reddere mendose causas utriusque figurae, *no. 2, no. 1, etc.*
 quam manibus manifesta suis emittere quoquam
 et violare fidem primam et convellere tota 505
 fundamenta quibus nixatur vita salusque.
 non modo enim ratio ruat omnis, vita quoque ipsa
 concidat extemplo, nisi credere sensibus ausis
 praecipitesque locos vitare et cetera quae sint
 in genere hoc fugienda, sequi contraria quae sint. 510
 illa tibi est igitur verborum copia cassa *unintentionally*
 omnis quae contra sensus instructa paratast.
 denique ut in fabrica, si pravast regula prima,
 normaque si fallax rectis regionibus exit,
 et libella aliqua si ex parti claudicat hilum, 515
 omnia mendose fieri atque obstipa necesse est *without symmetry*
 prava cubantia prona supina atque absona tecta,
 iam ruere ut quaedam videantur velle, ruantque
 prodita iudiciis fallacibus omnia primis,
 sic igitur ratio tibi rerum prava necessest 520
 falsaque sit, falsis quaecumque ab sensibus ortast. -
 Nunc alii sensus quo pacto quisque suam rem
 sentiat, haudquaquam ratio scruposa relicta est. *How other
senses from
subject*

493 videre *Lachmann*: necessest OQ
 517 prava *Marullus*: parva OQ

514 si Q corr.: sibi OQ

T. LVCRETI CARI

Principio auditur sonus et vox omnis, in auris
 insinuata suo pepulere ubi corpore sensum. 525
 corpoream (vocem) quoque enim constare fatendumst
 et sonitum, quoniam possunt impellere sensus.
 praeterea radit vox fauces saepe facitque
 asperiora foras gradiens arterial clamor,
 quippe per angustum turba maiore coorta 530
 ire foras ubi coeperunt primordia vocum.
 scilicet expletis quoque ianua raditur oris.
 haud igitur dubiumst quin voces verbaque constant
 corporeis e principiis, ut laedere possint.
 nec te fallit item quid corporis auferat et quid 535
 detrahat ex hominum nervis ac viribus ipsis
 perpetuus sermo nigrae noctis ad umbram
 aurorae perductus ab exoriente nitore,
 praesertim si cum summost clamore profusus.
 ergo corpoream vocem constare necessest, 540
 multa loquens quoniam amittit de corpore partem.
 asperitas autem vocis fit ab asperitate [551]
 principiorum et item levor levore creatur. [552]
 nec simili penetrant auris primordia forma, [542]
 cum tuba depresso graviter sub murmure mugit 545 [543]
 et trevorat raucum retro cita† barbara bombum,
 et †validis necti tortis† ex Heliconis
 cum liquidam tollunt lugubri voce querelam.

Hasce igitur penitus voces cum corpore nostro
 exprimimus rectoque foras emittimus ore, 550 [548]
 mobilis articulat verborum daedala lingua [549]
 formaturaque laborum pro parte figurat. [550]

526 vocem *hoc loco add. Lachmann* 528 praeterea O: propterea Q
 532 raditur Q: reditur O 542-552 *hunc versuum ordinem restituit*
Lambinus 543 laevor laevore *Lambinus*: levo letiore OQ 546
 revorat raucum retro cita OQ: reboat raucum regio cita *Lachmann*:
 reboant raucum retro loca *Brieger* 547 validis necti tortis O: nete
pro necti O corr. Q: validis cycni torrentibus *Vossius*: cycni tortis
 convallibus *Lachmann*: gelidis cycni nocte oris *Bernays* 551 ver-
 borum *Lambinus*: nervorum OQ

hoc ubi non longum spatiumst unde una profecta
 perveniat vox quaeque, necessest verba quoque ipsa
 plane exaudiri discernique articulatum. 555
 servat enim formaturam servatque figuram.
 at si interpositum spatium sit longius aequo,
 aera per multum confundi verba necessest
 et conturbari vocem, dum transvolat auras.
 ergo fit, sonitum ut possis sentire neque illam 560
 internoscere, verborum sententia quae sit :
 usque adeo confusa venit vox inque pedita.
 praeterea verbum saepe unum perciet auris
 omnibus in populo, missum praeconis ab ore.
 in multas igitur voces vox una repente 565
 diffugit, in privas quoniam se dividit auris
 obsignans formam verbi clarumque sonorem.
 at quae pars vocum non auris incidit ipsas,
 praeterlata perit frustra diffusa per auras.
 pars solidis allisa locis reiecta sonorem 570
 reddit et interdum frustratur ^{maxime} imagine verbi.
 quae bene cum videas, rationem reddere possis
 tute tibi atque aliis, quo pacto per loca sola
 saxa paris formas verborum ex ordine reddant,
 palantis comites cum montis inter opacos 575
 quaerimus et magna dispersos voce ciemus.
 sex etiam aut septem loca vidi reddere voces,
 unam cum iaceres : ita colles collibus ipsi
 verba repulsantes iterabant docta referri.
 haec loca capripedes satyros nymphasque tenere 580
 finitimi fingunt et faunos esse loquuntur
 quorum noctivago strepitu ludoque iocanti
 adfirmant vulgo taciturna silentia rumpi
 chordarumque sonos fieri dulcisque querelas,

553 una *Bentley* : illa *OO* 567 verbi *Lachmann* : verbis *OO*
 570 locis *Q* *corr.* : lopic *OO* 579 docta *Lachmann* : dicta *OO*

plusculum habent in se rationis plus operaeve.
 principio sucum sentimus in ore, cibum cum
 mandendo exprimimus, ceu plenam spongiam aquai
 siquis forte manu premere ac siccare coepit.
 inde quod exprimimus per caulas omne palati 620
 diditur et raræ per flexa foramina linguae.
 hoc ubi levia sunt manantis corpora suci,
 suaviter attingunt et suaviter omnia tractant
 umida linguai circum sudantia templa.
 at contra pungunt sensum lacerantque coorta, 625
 quanto quaeque magis sunt asperitate repleta.
 deinde voluptas est e suco fine palati; ?
 cum vero deorsum per fauces praecipitavit,
 nulla voluptas est, dum diditur omnis in artus.
 nec refert quicquam quo victu corpus alatur, 630
 dummodo quod capias concoctum didere possis
 artubus et stomachi umectum servare tenorem.
 Nunc aliis alius qui sit cibus ut videamus

*

expediam, quareve, aliis quod triste et amarumst,
 hoc tamen esse aliis possit perdulce videri, 635
 tantaque (in) his rebus distantia differitasque,
 ut quod ali cibus est aliis fuat acre venenum.
 test itaque ut† serpens, hominis quae tacta salivis
 disperit ac sese mandendo conficit ipsa.
 praeterea nobis veratrum est acre venenum, 640
 at capris adipēs et coturnicibus auget.
 ut quibus id fiat rebus cognoscere possis,
 principio meminisse decet quae diximus ante,

616 operaeve *Lachmann*: opere *OQ* 621 per flexa *Mon.*:
 perplexa *OQ* 632 humectum *Pontanus*: umidum *OQ* 633 * 634
lacunam indicavit Brieger 636 in *Nonius*: om. *OQ* 637 ali
Lachmann: aliis *OQ* 638 est itaque ut *OQ*: est aliquae ut
Lachmann: extetque ut *Munro*: est ut quae *Brieger*: excetra ut est
Ellis 641 coturnicibus *O corr.*: cocturnicibus *O*: quod turnici-
 bus *Q* 642 ut quibus id *Lambinus*: id quibus ut *OQ*

T. LVCRETI CARI

semina multimodis in rebus mixta teneri.
 porro omnes quaecumque cibum capiunt animantes, 645
 ut sunt dissimiles extrinsecus et generatim
 extima membrorum circumcaesura coerceset,
 proinde et seminibus constant variante figura.
 semina cum porro distent, differre necessest
 intervalla viasque, foramina quae perhibemus, 650
 omnibus in membris et in ore ipsoque palato.
 esse minora igitur quaedam maioraque debent,
 esse triquetra aliis, aliis quadrata necessest,
 multa rotunda, modis multis multangula quaedam.
 namque figurarum ratio ut motusque reposcunt, 655
 proinde foraminibus debent differre figurae,
 et variare viae proinde ac textura coerceset.
 hoc ubi quod suave est aliis aliis fit amarum,
 illi, cui suave est, levissima corpora debent
 contractabiliter caulas intrare palati, 660
 at contra quibus est eadem res intus acerba,
 aspera nimirum penetrant hamataque fauces.
 nunc facile est ex his rebus cognoscere quaeque.
 quippe ubi cui febris bili superante coorta est
 aut alia ratione aliquast vis excita morbi, 665
 perturbatur ibi iam totum corpus et omnes
 commutantur ibi positurae principiorum;
 fit prius ad sensum ut quae corpora conveniebant
 nunc non convenient, et cetera sint magis apta,
 quae penetrata queunt sensum progignere acerbum. 670
 utraque enim sunt in mellis commixta sapore;
 id quod iam supera tibi saepe ostendimus ante.
 Nunc age quo pacto naris adiectus odoris
 tangat agam. primum res multas esse necessest
 unde fluens volvat varius se fluctus odorum, 675
 et fluere et mitti vulgo spargique putandumst;

verum aliis alius magis est animantibus aptus
 dissimilis propter formas. ideoque per auras
 mellis apes quamvis longe ducuntur odore,
 vulturiique cadaveribus. tum fissa ferarum 680
 ungula quo tulerit gressum promissa canum vis
 ducit, et humanum longe praesentit odorem
 Romulidarum arcis servator candidus anser.
 sic aliis alius ^{odor} nidor^{is} datus ad sua quemque
 pabula ducit et a taetro resilire veneno 685
 cogit, eoque modo servantur saecla ferarum.

Hic odor ipse igitur, naris quicumque lacessit,
 est alio ut possit permitti longius alter.
 sed tamen haud quisquam tam longe fertur eorum
 quam sonitus, quam vox, mitto iam dicere quam res 690
 quae feriunt oculorum acies visumque lacessunt.
 errabundus enim tarde venit ac perit ante
 paulatim facilis distractus in aeris auras;
 ex alto primum quia vix emittitur ex re :
 nam penitus fluere atque recedere rebus odores 695
 significat quod fracta magis redolere videntur
 omnia, quod contrita, quod igni collabefacta :
 deinde videre licet maioribus esse creatum
 principiis quam vox, quoniam per saxea saepta
 non penetrat, qua vox vulgo sonitusque feruntur. 700
 quare etiam quod olet non tam facile esse videbis
 investigare in qua sit regione locatum.
 refrigescit enim cunctando plaga per auras
 nec calida ad sensum decurrunt nuntia rerum.
 errant saepe canes itaque et vestigia quaerunt. 705

[Nec tamen hoc solis in odoribus atque saporum
 in generest, sed item species rerum atque colores
 non ita conveniunt ad sensus omnibus omnes,
 ut non sint aliis ^{quibusdam} quaedam magis acria visu.

T. LVCRETI CARI

quin etiam gallum, noctem explaudentibus alis 710
 auroram clara consuetum voce vocare,
noēnu queunt rabidi contra constare leones
 inque tueri: ita continuo meminere fugai,
 nimirum quia sunt gallorum in corpore quaedam
 semina, quae cum sunt oculis immissa leonum, 715
 pupillas interfodiunt acremque dolorem
 praebent, ut nequeant contra durare feroces;
 cum tamen haec nostras acies nil laedere possint,
 aut quia non penetrant aut quod penetrantibus illis
 exitus ex oculis liber datur, in remorando 720
 laedere ne possint ex ulla lumina parte.]

*nothing
now
mind*
 Nunc age quae moveant animum res accipe, et unde
 quae veniunt veniant in mentem percipe paucis.
 principio hoc dico, rerum simulacra vagari
 multa modis multis in cunctas undique partis 725
 tenvia, quae facile inter se iunguntur in auris,
 obvia cum veniunt, ut aranea bratteaque auri.
 quippe etenim multo magis haec sunt tenvia textu
 quam quae percipiunt oculos visumque lacesunt,
 corporis haec quoniam penetrant per rara cientque 730
 tenvem animi naturam intus sensumque lacesunt.
 Centauros itaque et Scyllarum membra videmus
 Cerbereasque canum facies simulacraque eorum
 quorum morte obita tellus amplectitur ossa;
 omne genus quoniam passim simulacra feruntur, 735
 partim sponte sua quae fiunt aere in ipso, *not in mind*
 partim quae variis ab rebus cumque recedunt
 et quae conflunt ex horum facta figuris.
 nam certe ex vivo Centauri non fit imago,
 nulla fuit quoniam talis natura animalis, 740
 verum ubi equi atque hominis casu convenit imago,

712 rabidi *Wakefield*: rapidi *OO*
 740 animalis *Lambinus*: anima *OO*

719 illis *Q corr.*: ilus *OO*

haerescit facile extemplo, quod diximus ante,
 propter subtilem naturam et tenuia texta.
 cetera de genere hoc eadem ratione creantur.
 quae cum mobiliter summa levitate feruntur, 745
 ut prius ostendi, facile uno commovet ictu
 quaelibet una animum nobis subtilis imago ;
 tenuis enim mens est et mire mobilis ipsa.

Haec fieri ut memoro, facile hinc cognoscere possis.
 quatenus hoc simile est illi, quod mente videmus 750
 atque oculis, simili fieri ratione necesse est.

nunc igitur quoniam docui me forte leonem
 cernere per simulacra, oculos quaecumque lacesunt,
 scire licet mentem simili ratione moveri, *mind a kind of rest*
 per simulacra leonem et cetera quae videt aequae 755
 nec minus atque oculi, nisi quod mage tenuia cernit.

nec ratione alia, cum somnus membra profudit,
 mens animi vigilat, nisi quod simulacra lacesunt
 haec eadem nostros animos quae cum vigilamus,
 usque adeo, certe ut videamur cernere eum quem 760
 relicta vita iam mors et terra potitast.

hoc ideo fieri cogit natura, quod omnes
 corporis effecti sensus per membra quiescunt
 nec possunt falsum veris convincere rebus.

praeterea meminisse *memoria* *does the spirit account*
 nec dissentit eum mortis letique potitum *765 possession of memory?*
 iam pridem, quem mens vivum se cernere credit.

quod superest, non est mirum simulacra moveri
 brachiaque in *memoria* iactare et cetera membra.
 nam fit ut in somnis facere hoc videatur imago ; 770

quippe ubi prima perit alioque est altera nata
 inde statu, prior hic gestum mutasse videtur.
 scilicet id fieri celeri ratione putandumst:

752 leonem *Lachmann* : leonum *QQ* 755 leonem et *Lachmann* :
 leonum *QQ* 761 relicta *Vossius* : reddita *QQ*

T. LVCRETI CARI

tanta est mobilitas et rerum copia tanta
 tantaque sensibili quovis est tempore in uno
 copia particularum, ut possit suppeditare.

775

[Multaque in his rebus quaeruntur multaue nobis
 clarandumst, plane si res exponere avemus.
 quaeritur in primis quare, quod cuique libido
 venerit, extemplo mens cogitet eius id ipsum.
 anne voluntatem nostram simulacra tuentur
 et simul ac volumus nobis occurrit imago,
 si mare, si terram cordist, si denique caelum?
 conventus hominum pompam convivia pugnās,
 omnia sub verbone creat natura paratque?
 cum praesertim aliis eadem in regione locoque
 longe dissimilis animus res cogitet omnis. ✓

*factus animi
 due to power of
 atoms?
 conf II, 1047, 1080
 339
 counseled with
 notitia -
 write page on
 factus animi
 + notitia -*

quid porro, in numerum procedere cum simulacra
 cernimus in somnis et mollia membra movere,
 mollia, mobiliter cum alternis bracchia mittunt
 et repetunt ollis gestum pede convenienti? 790

scilicet arte madent simulacra et docta vagantur,
 nocturno facere ut possint in tempore ludos.
 an magis illud erit verum? quia tempore in uno,

795

cum sentimus, id est, cum vox emittitur una,
 tempora multa latent, ratio quae comperit esse,
 propterea fit uti quovis in tempore quaeque
 praesto sint simulacra locis in quisque parata.

et quia tenvia sunt, nisi quae contendit, acute 802 ✓
 cernere non potis est animus; proinde omnia quae sunt
 praeterea pereunt, nisi si ad quae se ipse paravit.

ipse parat sese porro speratque futurum 805
 ut videat quod consequitur rem quamque; fit ergo.
 nonne vides oculos etiam, cum tenvia quae sunt

777-817 *uncinis incl. edd.* 791 *ollis Creech: oculis OO*
 795 *cum sentimus Munro: consentimus OO* *versum sic inter-*
punxit Susemihl 798 *sint l 31: sin Q: in O* 799-801 = 774,
 771, 772 *secl. Lachmann* 804 *si ad quae Brieger: que ex OO*

cernere coeperunt, contendere se atque parare, 809
nec sine eo fieri posse ut cernamus acute? 810

et tamen in rebus quoque apertis noscere possis,
si non advertas animum, proinde esse quasi omni
tempore semotum fuerit longeq̄ remōtum.

cur igitur mirumst, animus si cetera perdit
praeterquam quibus est in rebus deditus ipse? 815

deinde adopinamur de signis maxima parvis
ac nos in fraudem induimus ^{deceptione} ~~frustraminis~~ ipsi.] ✓

Fit quoque ut interdum non suppeditetur imago
eiusdem generis, sed femina quae fuit ante,
in manibus vir uti factus videatur adesse, 820
aut alia ex alia facies aetasque sequatur.

quod ne miremur sopor atque oblivia curant. [826]

[Illud in his rebus vitium vehementer avessis- [822]

effugere, errorem vitareque praemetuenter, [823]

lumina ne facias oculorum clara creata, 825 [824]

prospicere ut possemus, et ut proferre queamus [825]

proceros passus, ideo fastigia posse
surarum ac feminum pedibus fundata plicari,
bracchia tum porro validis ex apta lacertis
esse manusque datas utraque ~~(ex)~~ parte ministras, 830
ut facere ad vitam possemus quae foret usus.

cetera de genere hoc ~~inter~~ quaecumque pretantur
omnia perversa, praepostera sunt ratione,
nil ideo quoniam natumst in corpore ut uti
possemus, sed quod natumst id procreat usum. 835

nec fuit ante ~~videre~~ oculorum lumina nata
nec dictis orare prius quam lingua creatast,
sed potius longe linguae praecessit origo

808=804 *secl. editores* 818 non editio *Brixiensis*: nos *OO*
820 vir uti *Q* *corr.*: virtuti *OO* 822-826 hunc *versuum ordinem*
restituit Q corr. 823-857 *uncinis incl. edd.* 823 *avessis Munro*:
inesse *OO* 826 *queamus Lachmann*: via *OO* 830 *ex add.*
Lachmann

T. LVCRETI CARI

sermonem multoque creatae sunt prius aures
 quam sonus est auditus, et omnia denique membra 840
 ante fuere, ut opinor, eorum quam foret usus.
 haud igitur potuere utendi crescere causa.
 at contra conferre manu certamina pugnae
 et lacerare artus foedareque membra cruore
 ante fuit multo quam lucida tela volarent, 845
 et vulnus vitare prius natura coegit
 quam daret obiectum parmai laeva per artem.
 scilicet et fessum corpus mandare quieti
 multo antiquius est quam lecti mollia strata,
 et sedare sitim prius est quam pocula natum. 850
 haec igitur possent utendi cognita causa
 credier, ex usu quae sunt vitaeque reperta.
 illa quidem sorsum sunt omnia quae prius ipsa
 nata dedere suae post notitiam utilitatis.
 quo genere in primis sensus et membra videmus; 855
 quare etiam atque etiam procul est ut credere possis
 utilitatis ob officium potuisse creari.]

[Illud item non est mirandum, corporis ipsa
 quod natura cibum quaerit cuiusque animantis.
 quippe etenim fluere atque recedere corpora rebus 860
 multa modis multis docui, sed plurima debent
 ex animalibu'. <quae> quia sunt exercita motu,
 multaque per sudorem ex alto pressa feruntur,
 multa per os exhalantur, cum languida anhelant,
 his igitur rebus rarescit corpus et omnis 865
 subruitur natura; dolor quam consequitur rem.
 propterea capitur cibus ut suffulciat artus
 et recreet viris interdatus atque patentem
 per membra ac venas ut amorem obturet edendi.
 umor item discedit in omnia quae loca cumque 870
 poscunt umorem; glomerataque multa vaporis

corpora, quae stomacho praebent incendia nostro,
dissipat adveniēns liquor ac restinguit ut ignem,
urere ne possit calor amplius aridus artus.
sic igitur tibi anhela sitis de corpore nostro 875
abluitur, sic expletur ieiuna cupido.]

Nunc qui fiat uti passus proferre queamus,
cum volumus, varieque datum sit membra movere,
et quae res tantum hoc oneris protrudere nostri
corporis insuerit, dicam : tu percipe dicta. 880

dico animo nostro primum simulacra meandi
accidere atque animum pulsare, ut diximus ante.
inde voluntas fit ; neque enim facere incipit ullam
rem quisquam, (quam) mens providit quid velit ante.
id quod providet, illius rei constat imago. 885

ergo animus cum sese ita commovet ut velit ire
inque gredi, ferit extemplo quae in corpore toto
per membra atque artus animai dissita vis est.
et facilest factu, quoniam coniuncta tenetur.
inde ea proporro corpus ferit, atque ita tota 890
paulatim moles protruditur atque movetur.

praeterea tum rarescit quoque corpus et aer
(scilicet ut debet qui semper mobilis exstat)
per patefacta venit penetratque foramina largus
et dispergitur ad partis ita quasque minutas 895
corporis. hic igitur rebus fit utrimque duabus,
†corporis ut ac† navis velis ventoque feratur.

nec tamen illud in his rebus mirabile constat,
tantula quod tantum corpus corpuscula possunt
contorquere et onus totum convertere nostrum. 900
quippe etenim ventus subtili corpore tenvis
trudit agens magnam magno molimine navem
et manus una regit quantovis impete euntem

884 quam *add. editio Brixienſis* 885 constat *l 31* : constare *OQ*
897 corporis ut ac *OQ* : corporis ut *C* : corpus uti, ut *Lambinus* :
aeque id ut ac *Bernays* : compare ut hac *Ellis*

T. LVCRETI CARI

atque gubernaculum contorquet quolibet unum,
multaque per trocleas et tympana pondere magno 905
commovet atque levi sustollit machina nisu.

Nunc quibus ille modis somnus per membra quietem
irriget atque animi curas e pectore solvat,
suavidicis potius quam multis versibus edam ;
parvus ut est cycni melior canor, ille gruum quam 910
clamor in aetheriis dispersus nubibus austri.

tu mihi da tenuis auris animumque sagacem,
ne fieri negites quae dicam posse retroque
vera repulsanti discedas pectore dicta,
tutemet in culpa cum sis neque cernere possis. 915

principio somnus fit ubi est distracta per artus
vis animae partimque foras eiecta recessit
et partim contrusa magis concessit in altum.

dissoluuntur enim tum demum membra fluuntque ^{l. n. o. p. e.}
nam dubium non est, animai quin opera sit 920
sensus hic in nobis, quem cum sopor impedit esse,
tum nobis animam perturbatam esse putandumst
eiectamque foras ; non omnem ; namque iaceret
aeterno corpus perfusum frigore leti.

quippe ubi nulla latens animai pars remaneret 925
in membris, cinere ut multa latet obrutus ignis,
unde reconfdari sensus per membra repente
posset, ut ex igni caeco consurgere flamma ?

Sed quibus haec rebus novitas confiat et unde
perturbari anima et corpus languescere possit, 930
expediam : tu fac ne ventis verba profundam.

principio externa corpus de parte necessum est,
aeriis quoniam vicinum tangitur auris,
tundier atque eius crebro pulsariet ictu,
proptereaque fere res omnes aut corio sunt 935
aut etiam conchis aut callo aut cortice tectae.
interiorem etiam partem spirantibus aer

verberat hic idem, cum ducitur atque reflatur.
 quare utrimque secus cum corpus vapulet et cum
 perveniant plagae per parva foramina nobis 940
 corporis ad primas partis elementaque prima,
 fit quasi paulatim nobis per membra ruina.
 conturbantur enim positurae principiorum
 corporis atque animi. fit uti pars inde animai
 eiciatur et introrsum pars abdita cedat, 945
 pars etiam distracta per artus non queat esse
 coniuncta inter se neque motu mutua fungi;
 inter enim saepit coetus natura viasque;
 ergo sensus abit mutatis motibus alte.
 et quoniam non est quasi quod suffulciat artus, 950
 debile fit corpus languescuntque omnia membra,
 bracchia palpebraeque cadunt poplitesque cubanti
 saepe tamen summittuntur virisque resolvunt.
 deinde cibum sequitur somnus, quia, quae facit aer,
 haec eadem cibus, in venas dum diditur omnis, 955
 efficit. et multo sopor ille gravissimus exstat
 quem satur aut lassus capias, quia plurima tum se
 corpora conturbant magno contusa labore.
 fit ratione eadem coniectus partim animai
 altior atque foras eiectus largior eius, 960
 et divisor inter se ac distractior intust.

Et quo quisque fere studio devinctus adhaeret
 aut quibus in rebus multum sumus ante morati
 atque in ea ratione fuit contenta magis mens,
 in somnis eadem plerumque videmur obire; 965
 causidici causas agere et componere leges,
 induperatores pugnare ac proelia obire,
 nautae contractum cum ventis degere bellum,
 nos agere hoc autem et naturam quaerere rerum

945 eiciatur *Lambinus*: eliciatur *QQ* 959 partim *Lachmann*:
 parte *QQ* 961 intust *scripsi*: intus *QQ*

T. LVCRETI CARI

semper et inventam patriis exponere chartis. 970
 cetera sic studia atque artis plerumque videntur
 in somnis animos hominum frustrata tenere.
 et quicumque dies multos ex ordine ludis
 assiduas dederunt operas, plerumque videmus,
 cum iam destiterunt ea sensibus usurpare, 975
 reliquas tamen esse vias in mente patentis,
 qua possint eadem rerum simulacra venire.
 per multos itaque illa dies eadem obversantur
 ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
 cernere saltantis et mollia membra moventis 980
 et citharae liquidum carmen chordasque loquentis
 auribus accipere et consessum cernere eundem
 scaenaique simul varios splendere decores.
 usque adeo magni refert studium atque voluptas,
 et quibus in rebus consuerint esse operati 985
 non homines solum sed vero animalia cuncta.
 quippe videbis equos fortis, cum membra iacebunt,
 in somnis sudare tamen spirareque semper
 et quasi de palma summas contendere viris
 aut quasi carceribus patefactis †saepe quietet† 990
 venantumque canes in molli saepe quiete [999]
 iactant crura tamen subito vocesque repente [991]
 mittunt et crebro reducunt naribus auras,
 ut vestigia si teneant inventa ferarum,
 expergefactive sequuntur inania saepe 995 [994]
 cervorum simulacra, fugae quasi dedita cernant,
 donec discussis redeant erroribus ad se.
 at consueta domi catulorum blanda propago
 discutere et corpus de terra corripere instant 999 [998]

982 consessum *Marullus*: consensum *OO* 984 voluptas *Lach-*
mann: voluntas *OO* 989 palma *Lambinus*: palmas *OO* 990
 saepe quiete *OO*: colligere aestum *coniecit Lachmann*: velle volare
coniecit Munro 991-999 *hunc versuum ordinem restituit editio Aldina*
 1000-1003 = 992-995 *secl. editores*

proinde quasi ignotas facies atque ora tuantur. 1004
 et quo quaeque magis sunt aspera seminiorem, 1005
 tam magis in somnis eadem saevire necessust.
 at variae fugiunt volucres pinnisque repente
 sollicitant divum nocturno tempore lucos,
 accipitres somno in leni si proelia pugnans
 edere sunt persectantes visaeque volantes. 1010
 porro hominum mentes, magnis quae motibus edunt
 magna, itidem saepe in somnis faciuntque geruntque,
 reges expugnant, capiuntur, proelia miscent,
 tollunt clamorem, quasi si iugulentur, ibidem.
 multi depugnant gemitusque doloribus edunt 1015
 et quasi pantherae morsu saevire leonis
 mandantur magnis clamoribus omnia complent.
 multi de magnis per somnum rebu' loquuntur
 indicioque sui facti persaepe fuere.
 multi mortem obeunt. multi, de montibus altis 1020
 ut qui praecipitent ad terram, corpore toto
externantur et ex somno quasi mentibu' capti
 vix ad se redeunt permoti corporis aestu.
 flumen item sitiens aut fontem propter amoenum
 assidet et totum prope faucibus occupat amnem. 1025
 puri saepe lacum propter si ac dolia, curta
 somno devincti credunt se extollere vestem,
 totius umorem saccatum corpori' fundunt,
 cum Babyloica magnifico splendore rigantur.
 tum quibus aetatis freta primitus insinuatur 1030
 semen, ubi ipsa dies membris matura creavit,
 conveniunt simulacra foris e corpore quoque
 nuntia praeclari vultus pulchrique coloris,
 qui ciet irritans loca turgida semine multo,

1011 motibus *Mon.* : montibus *OO* 1021 qui *O* : quasi *Q*
 1022 externantur *Lachmann* : exterruntur *OO* 1026 sei *Lach-*
mann : se *OO* 1034 qui *Lambinus* : quae *OO*

T. LVCRETI CARI

ut quasi transactis saepe omnibu' rebu' profundant 1035
fluminis ingentis fluctus vestemque cruentent.

Sollicitatur id in nobis, quod diximus ante,
semen, adulta aetas cum primum roborat artus.
namque alias aliud res commovet atque lacessit ;
ex homine humanum semen ciet una hominis vis. 1040
quod simul atque suis eiectum sedibus exit,
per membra atque artus decedit corpore toto
in loca conveniens nervorum certa cietque
continuo partis genitalis corporis ipsas.
irritata tument loca semine fitque voluntas 1045
eicere id quo se contendit dira libido,
idque petit corpus, mens unde est saucia amore. 1048
namque omnes plerumque cadunt in vulnus et illam
emicat in partem sanguis unde icimur ictu, 1050
et si comminus est, hostem ruber occupat umor.
sic igitur Veneris qui telis accipit ictus,
sive puer membris muliebribus hunc iaculatur
seu mulier toto iactans e corpore amorem,
unde feritur, eo tendit gestitque coire 1055
et iacere umorem in corpus de corpore ductum.
namque voluptatem praesagit muta cupido.

Haec Venus est nobis ; hinc autemst nomen amoris,
hinc illaec primum Veneris dulcedinis in cor
stillavit gutta et successit frigida cura. 1060
nam si abest quod ames, praesto simulacra tamen sunt
illius et nomen dulce obversatur ad auris.
sed fugitare decet simulacra et pabula amoris
absterrere sibi atque alio convertere mentem
et iacere umorem collectum in corpora quaeque 1065
nec retinere, semel conversum unius amore,
et servare sibi curam certumque dolorem.

1037 in *add. l 31*
multa Q

1047 = 1034 *secl. editores*
1059 illaec O *corr.* : ille O : illa Q

1057 muta O :

ulcus enim vivescit et inveterascit alendo
 inque dies gliscit furor atque aerumna gravescit,
 si non prima novis conturbes vulnera plagis 1070
 vulgivagaque vagus Venere ante recentia cures
 aut alio possis animi traducere motus.

Nec Veneris fructu caret is qui vitat amorem,
 sed potius quae sunt sine poena commoda sumit.
 nam certe purast sanis magis inde voluptas 1075
 quam miseris. etenim potiundi tempore in ipso
 fluctuat incertis erroribus ardor amantum
 nec constat quid primum oculis manibusque fruuntur.
 quod petiere, premunt arte faciuntque dolorem
 corporis et dentis inlidunt saepe labellis 1080

osculaque adfligunt, quia non est pura voluptas
 et stimuli subsunt qui instigant laedere id ipsum
 quodcumque est, rabies unde illaec germina surgunt.
 sed leviter poenas frangit Venus inter amorem
 blandaque refrenat morsus admixta voluptas. 1085

namque in eo spes est, unde est ardoris origo,
 restingui quoque posse ab eodem corpore flammam.
 quod fieri contra totum natura repugnat ;
 unaque res haec est, cuius quam plurima habemus,
 tam magis ardescit dira cuppedine pectus. 1090

nam cibus atque umor membris assumitur intus ;
 quae quoniam certas possunt obsidere partis,
 hoc facile expletur laticum frugumque cupido.
 ex hominis vero facie pulchroque colore
 nil datur in corpus praeter simulacra fruendum 1095
 tenvia ; quae vento spes raptast saepe misella.
 ut bibere in somnis sitiens cum quaerit et umor

1068 ulcus *O corr.* : vicus *OQ* 1081 adfligunt *O* : adfigunt *Q*
 1083 illaec germina *amicus quidam Lambim* : illae cermina *O* : ille
 germina *Q* 1085 refrenat *L* : frenat *OQ* 1096 raptast *Munro* :
 raptat *OQ*

T. LVCRETI CARI

non datur, ardorem qui membris stinguere possit,
 sed laticum simulacra petit frustra que laborat
 in medioque sitit torrenti flumine potans, 1100
 sic in amore Venus simulacris ludit amantis
 nec satiare queunt spectando corpora coram
 nec manibus quicquam teneris abradere membris
 possunt errantes incerti corpore toto.

denique cum membris collatis flore fruuntur 1105
 aetatis, iam cum praesagit gaudia corpus
 atque in eost Venus ut muliebria conserat arva,
 adfigunt avide corpus iunguntque salivas
 oris et inspirant pressantes dentibus ora,

nequiquam, quoniam nil inde abradere possunt 1110
 nec penetrare et abire in corpus corpore toto ;
 nam facere interdum velle et certare videntur :
 usque adeo cupide in Veneris compagibus haerent,
 membra voluptatis dum vi labefacta liquescunt.

tandem ubi se erupit nervis collecta cupido, 1115
 parva fit ardoris violenti pausa parumper.
 inde redit rabies eadem et furor ille revisit,
 cum sibi quid cupiant ipsi contingere quaerunt,
 nec reperire malum id possunt quae machina vincat :
 usque adeo incerti tabescunt vulnere caeco. 1120

Adde quod absumunt viris pereuntque labore,
 adde quod alterius sub nutu degitur aetas.
 labitur interea res et Babylonica fiunt,
 languent officia atque aegrotat fama vacillans.
 †unguenta† et pulchra in pedibus Sicyonia rident 1125
 scilicet et grandes viridi cum luce zmaragdi
 auro includuntur teriturque thalassina vestis

1118 quid *Lachmann* : quod *OQ* 1121 vires *Pontanus* : utris
OQ 1123 *Babylonica Pius* : *Babylonia OQ* 1124 *vacillans*
Marullus : *vigillans OQ* 1125 *unguenta OQ* : *argentum Lach-*
mann : *huic lenta Munro* : *segmenta Bockemüller*

assidue et Veneris sudorem exercita potat.
 et bene parta patrum fiunt anademata, mitrae,
 interdum in pallam atque Alidensia Ciaque vertunt. 1130
 eximia veste et victu convivia, ludi,
 pocula crebra, unguenta coronae sarta parantur,
 nequiquam, quoniam medio de fonte leporum
 surgit amari aliquid quod in ipsis floribus angat,
 aut cum conscius ipse animus se forte remordet 1135
 desidiose agere aetatem lustrisque perire,
 aut quod in ambiguo verbum iaculata reliquit
 quod cupido adfixum cordi vivescit ut ignis,
 aut nimium iactare oculos aliumve tueri
 quod putat in vultuque videt vestigia risus. 1140

Atque in amore mala haec proprio summeque secundo
 inveniuntur; in adverso verò atque inopi sunt,
 prendere quae possis oculorum lumine operto,
 innumerabilia; ut melius vigilare sit ante,
 qua docui ratione, cavereque ne inliciaris. 1145
 nam vitare, plagas in amoris ne iaciamur,
 non ita difficile est quam captum retibus ipsis
 exire et validos Veneris perrumpere nodos.
 et tamen implicitus quoque possis inque peditus
 effugere infestum, nisi tute tibi obvius obstes 1150
 et praetermittas animi vitia omnia primum
 aut quae corpori' sunt eius, quam tu petis ac vis.
 nam faciunt homines plerumque cupidine caeci
 et tribuunt ea quae non sunt his commoda vere.
 multimodis igitur pravas turpisque videmus 1155
 esse in deliciis summoque in honore vigere.
 atque alios alii irrident Veneremque suadent
 ut placent, quoniam foedo adflictentur amore,

1131 ludi *O corr.*: luidi *OQ* 1145 inliciaris *Marullus*: inligniaris *OQ*
 1152 aut *Lachmann*: ut *OQ* quam tu petis *Brieger*:
 quam p̄petis *O*: quam precis *Q*

T. LVCRETI CARI

nec sua respiciunt miseri mala maxima saepe.
 nigra melichrus est, immunda et fetida acosmos, 1160
 caesia Palladium, nervosa et lignea dorcas,
 parvula, pumilio, chariton mia, tota merum sal,
 magna atque immanis cataplexis plenaque honoris.
 balba loqui non quit, traulizi, muta pudens est ;
 at flagrans odiosa loquacula Lampadium fit. 1165
 ischnon eromenion tum fit, cum vivere non quit
 prae macie ; rhadine verost iam mortua tussi.
 at tumida et mammosa Ceres est ipsa ab Iaccho,
 simula Silena ac saturast, labeosa philema.
 cetera de genere hoc longum est si dicere coner. 1170
 sed tamen esto iam quantovis oris honore,
 cui Veneris membris vis omnibus exoriatur :
 nempe aliae quoque sunt ; nempe hac sine viximus ante ;
 nempe eadem facit, et scimus facere, omnia turpi,
 et miseram taetris se suffit odoribus ipsa 1175
 quam famulae longe fugitant furtimque cachinnant.
 at lacrimans exclusus amator limina saepe
 floribus et sertis operit postisque superbos
 unguis amaracino et foribus miser oscula figit ;
 quem si, iam admissum, venientem offenderit aura 1180
 una modo, causas abeundi quaerat honestas,
 et meditata diu cadat alte sumpta querela,
 stultitiaque ibi se damnet, tribuisse quod illi
 plus videat quam mortali concedere par est.
 nec Veneres nostras hoc fallit ; quo magis ipsae 1185
 omnia summo opere hos vitae postscaenia celant
 quos retinere volunt adstrictosque esse in amore,
 nequiquam, quoniam tu animo tamen omnia possis
 protrahere in lucem atque omnis inquirere risus
 et, si bello animost et non odiosa, vicissim 1190

1168 tumida *Bernays* : iamina *OO*

1180 ammissum *Lambinus* : missum *OO*

1176 longe *l 31* : longi *OO*

praetermittere (et) humanis concedere rebus.

Nec mulier semper ficto suspirat amore
 quae complexa viri corpus cum corpore iungit
 et tenet assuctis umectans oscula labris.
 nam facit ex animo saepe et communia quaerens 1195
 gaudia sollicitat spatium decurrere amoris.

nec ratione alia volucres armenta feraeque
 et pecudes et equae maribus subsidere possent,
 si non, ipsa quod illarum subat ardet abundans
 natura et Venerem salientum laeta retractat. 1200

nonne vides etiam quos mutua saepe voluptas
 vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur?
 in triviis quam saepe canes, discedere aventes
 diversi cupide summis ex viribu' tendunt, [1210]

cum interea validis Veneris compagibus haerent! 1205 [1204]
 quod facerent numquam nisi mutua gaudia nossent [1205]
 quae iacere in fraudem possent vinctosque tenere. [1206]
 quare etiam atque etiam, ut dico, est communi' voluptas. [1207]

Et commiscendo cum semine forte virilem [1208]
 femina vim vicit subita vi corripuitque, 1210 [1209]

tum similes matrum materno semine fiunt,
 ut patribus patrio. sed quos utriusque figurae
 esse vides, iuxtim miscentis vulta parentum,
 corpore de patrio et materno sanguine crescunt,
 semina cum Veneris stimulis excita per artus 1215
 obvia confligit conspirans mutuus ardor,

et neque utrum superavit eorum nec superatumst.
 fit quoque ut interdum similes existere avorum
 possint et referant proavorum saepe figuras
 propterea quia multa modis primordia multis 1220

1191 et *add. Marullus* 1203 quam *Lachmann*: cum *OO*
 1204-1210 *hunc versuum ordinem restituit Naugerius* 1209 viri-
 lem *Bruno*: virili *OO* 1220 multa modis *Lambinus*: multi-
 modis *OO*

T. LVCRETI CARI

mixta suo celant in corpore saepe parentes,
 quae patribus patres tradunt ab stirpe profecta ;
 inde Venus varia producit sorte figuras
 maiorumque refert vultus vocesque comasque ;
 quandoquidem nilo minus haec de semine certo 1225
 fiunt quam facies et corpora membraque nobis.
 et muliebre oritur patrio de semine saeculum
 maternoque mares existunt corpore creti.
 semper enim partus duplici de semine constat,
 atque utri similest magis id quodcumque creatur, 1230
 eius habet plus parte aequa ; quod cernere possis,
 sive virum suboles sive muliebris origo.

Nec divina satum genitalem numina cuiquam
 absterrent, pater a gnatis ne dulcibus umquam
 appelletur et ut sterili Venere exigat aevum ; 1235
 quod plerumque putant et multo sanguine maesti
 conspergunt aras adolentque altaria donis,
 ut gravidas reddant uxores semine largo.
 nequiquam divum numen sortisque fatigant.
 nam steriles nimium crasso sunt semine partim 1240
 et liquido praeter iustum tenuique vicissim.
 tenve locis quia non potis est adfigere adhaesum,
 liquitur extemplo et revocatum cedit abortu.
 crassius his porro quoniam concretius aequo
 mittitur, aut non tam prolixo provolat ictu 1245
 aut penetrare locos aequae nequit aut penetratum
 aegre admiscetur muliebri semine semen.
 nam multum harmoniae Veneris differre videntur.
 atque alias alii complent magis ex aliisque
 succipiunt aliae pondus magis inque gravescunt. 1250
 et multae steriles Hymenaeis ante fuerunt

1225 minus *Lambinus* : magis *OQ* de *add. l 31* 1234 pater
 a gnatis *Pontanus* : praeter agnatis *OQ* 1243 cedit *Pontanus* :
 credit *OQ* 1244 his *Lachmann* : hic *OQ*

pluribus et nactae post sunt tamen unde puellos
 suscipere et partu possent ditescere dulci.
 et quibus ante domi fecundae saepe nequissent
 uxores parere, inventast illis quoque compar 1255
 natura, ut possent gnatis munire senectam.
 usque adeo magni refert, ut semina possint
 seminibus commisceri genitaliter apta,
 crassane convenient liquidis et liquida crassis.
 atque in eo refert quo victu vita colatur; 1260
 namque aliis rebus concresecunt semina membris
 atque aliis extendantur tabentque vicissim.
 et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas,
 id quoque permagni refert; nam more ferarum
 quadrupedumque magis ritu plerumque putantur 1265
 concipere uxores, quia sic loca sumere possunt,
 pectoribus positis, sublatis semina lumbis.
 nec molles opu' sunt motus uxoribus hilum.
 nam mulier prohibet se concipere atque repugnat,
 clunibus ipsa viri Venerem si laeta retractat 1270
 atque exossato ciet omni pectore fluctus;
 eicit enim sulcum recta regione viaque
 vomeris atque locis avertit seminis ictum.
 idque sua causa consuerunt scorta moveri,
 ne complerentur crebro gravidaeque iacerent 1275
 et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset;
 coniugibus quod nil nostris opus esse videtur.
 Nec divinitus interdum Venerisque sagittis
 deteriore fit ut forma muliercula ametur.
 nam facit ipsa suis interdum femina factis 1280
 morigerisque modis et munde corpore culto,
 ut facile insuescat <te> secum degere vitam.

1252 post sunt *Lambinus*: possunt *OQ* 1259 crassane *Munro*:
 crassaque *OQ* 1268 nec *Pontanus*: ne *OQ* 1270 retractat *Q*:
 retractet *O* 1281 modis *Pontanus*: moris *OQ* 1282 te *add.*
Bernays

quod superest, consuetudo concinnat amorem;
nam leviter quamvis quod crebro tunditur ictu,
vincitur in longo spatio tamen atque labascit.
nonne vides etiam guttas in saxa cadentis
umoris longo in spatio pertundere saxa?

T. LVCRETI CARI
DE RERVM NATVRA

LIBER QVINTVS

Qvis potis est dignum pollenti pectore carmen
condere pro rerum maiestate hisque repertis?
quisve valet verbis tantum qui fingere laudes
pro meritis eius possit qui talia nobis
pectore parta suo quaesitaque praemia liquit? 5
nemo, ut opinor, erit mortali corpore cretus.
nam si, ut ipsa petit maiestas cognita rerum,
dicendum est, deus ille fuit, deus, inclute Memmi,
qui princeps vitae rationem invenit eam quae
nunc appellatur sapientia, quique per artem 10
fluctibus e tantis vitam tantisque tenebris
in tam tranquillo et tam clara luce locavit.
confer enim divina aliorum antiqua reperta.
namque Ceres fertur fruges Liberque liquoris
vitigeni laticem mortalibus instituisse; 15
cum tamen his posset sine rebus vita manere,
ut fama est aliquas etiam nunc vivere gentis.
at bene non poterat sine puro pectore vivi;
quo magis hic merito nobis deus esse videtur,
ex quo nunc etiam per magnas didita gentis 20
dulcia permulcent animos solacia vitae.

2 maiestate hisque *Lambinus*: maiestatis atque *OQ* 12 locavit
L: vocavit *OQ*

opere Thraciae
Herculis antistare autem si facta putabis,
 longius a vera multo ratione ferere.

quid Nemeaeus enim nobis nunc magnus hiatus
 ille leonis obsesset et horrens Arcadius sus? 25

denique quid Cretae taurus Lernaeanque pestis
 hydra venenatis posset vallata colubris?
 quidve tripectora tergemini vis Geryonai

*

tanto opere officerent nobis Stymphala colentes, [30]
 et Diomedis equi spirantes naribus ignem 30 [29]

Thracis Bistoniasque plagas atque Ismara propter?
 aureaque Hesperidum servans fulgentia mala,
 asper, acerba tuens, immani corpore serpens
 arboris amplexus stirpem quid denique obsesset
 propter Atlanteum litus pelagique severa, 35

quo neque noster adit quisquam nec barbarus audet?
 cetera de genere hoc quae sunt portenta perempta,
 si non victa forent, quid tandem viva nocerent?
 nil, ut opinor: ita ad satiatem terra ferarum
 nunc etiam scatit et trepido terrore repleta est 40

per nemora ac montis magnos silvasque profundas;
 quae loca vitandi plerumque est nostra potestas.
 at nisi purgatumst pectus, quae proelia nobis
 atque pericula tumst ingratis insinuandum?
 quantae tum scindunt hominem cuppedinis acres 45

sollicitum curae quantique perinde timores?
 quidve superbia spurcitia ac petulantia? quantas
 efficiunt clades? quid luxus desidiaequae?
 haec igitur qui cuncta subegerit ex animoque
 expulerit dictis, non armis, nonne decebit 50

hunc hominem numero divum dignarier esse?

28 * 29 lacunam indicavit Munro 29, 30 hunc versuum ordinem
 restituit Munro 31 Thracis Munro: Thracia OQ 35 Atlanteum
 Gifanius: Atiancum OQ 38 si L: sed OQ victa l 31: vinceta
 OQ 44 tumst Lachmann: sunt OQ

cum bene praesertim multa ac divinitus ipsis
immortalibu' de divis dare dicta suerit
atque omnem rerum naturam pandere dictis.

Cuius ego ingressus vestigia dum rationes 55
persequor ac doceo dictis, quo quaeque creata
foedere sint, in eo quam sit durare necessum
nec validas valeant aevi rescindere leges,
quo genere in primis animi natura reperta est
nativo primum consistere corpore creta 60
nec posse incolumis magnum durare per aevum,
sed simulacra solere in somnis fallere mentem,
cernere cum videamur eum quem vita reliquit,
quod superest, nunc huc rationis detulit ordo,
ut mihi mortali consistere corpore mundum 65
nativumque simul ratio reddunda sit esse;
et quibus ille modis congressus materiai
fundarit terram caelum mare sidera solem
lunaique globum; tum quae tellure animantes
exstiterint, et quae nullo sint tempore natae; 70
quove modo genus humanum variante loquela
coeperit inter se vēsci per nomina rerum;
et quibus ille modis divum metus insinuarit
pectora, terrarum qui in orbi sancta tuetur
fana lacus lucos aras simulacraque divum. 75
praeterea solis cursus lunaeque meatus
expediam qua vi flectat natura gubernans;
ne forte haec inter caelum terramque reamur
libera sponte sua cursus lustrare perennis
morigera ad fruges augendas atque animantis, 80
neve aliqua divum volvi ratione putemus.
nam bene qui didicere deos securum agere aevum,
si tamen interea mirantur qua ratione

53 de *Lambinus*: e *OO*
vinculum est *Q*

61 incolumis *Marullus*: incolumen *O*:

T LVCRETI CARI

quaeque geri possint, praesertim rebus in illis
 quae supera caput aetheriis cernuntur in oris, 85
 rursus in antiquas referuntur religiones
 et dominos acris adsciscunt, omnia posse
 quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
 quid nequeat, finita potestas denique cuique
 quam sit ratione atque alte terminus haerens. 90

Quod superest, ne te in promissis plura moremur,
 principio maria ac terras caelumque tuere ;
 quorum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
 tris species tam dissimilis, tria talia texta,
 una dies dabit exitio, multosque per annos 95
 sustentata ruet moles et machina mundi.

nec me animi fallit quam res nova miraue menti
 accidat exitium caeli terraeque futurum,
 et quam difficile id mihi sit pervincere dictis ;
 ut fit ubi insolitam rem apportes auribus ante 100
 nec tamen hanc possis oculorum subdere visu
 nec iacere indu manus, via qua munita fidei
 proxima fert humanum in pectus templaue mentis.

sed tamen effabor. dictis dabit ipsa fidem res
 forsitan et graviter terrarum motibus ortis 105
 omnia conquassari in parvo tempore cernes.
 quod procul a nobis flectat fortuna gubernans,
 et ratio potius quam res persuadeat ipsa
 succidere horrisono posse omnia victa fragore.

Qua prius aggrediar quam de re fundere fata 110
 sanctius et multo certa ratione magis quam
 Pythia quae tripode a Phoebi lauroque profatur,
 multa tibi expediam doctis solacia dictis ;
 religione refrenatus ne forte rearis
 terras et solem et caelum, mare sidera lunam, 115
 corpore divino debere aeterna manere,

proptereaue putes ritu par esse Gigantum
 pendere eos poenas immani pro scelere omnis
 qui ratione sua disturbent moenia mundi
 praeclarumque velint caeli restinguere solem 120
 immortalia mortali sermone notantes;
 quae procul usque adeo divino a numine distant, }
 inque deum numero quae sint indigna videntur, }
 notitiam potius praebere ut posse putentur
 quid sit vitali motu sensuque remotum. 125
 quippe etenim non est, cum quovis corpore ut esse
 posse animi natura putetur consiliumque;
 sicut in aethere non arbor, non aequore salso }
 nubes esse queunt neque pisces vivere in arvis }
 nec cruor in lignis neque saxis sucus inesse. 130
 certum ac dispositumst ubi quicquid crescat et insit.
 sic animi natura nequit sine corpore oriri
 sola neque a nervis et sanguine longius esse.
 quod si posset enim, multo prius ipsa animi vis
 in capite aut umeris aut imis calcibus esse 135
 posset et innasci quavis in parte soleret,
 tandem in eodem homine atque in eodem vase manere.
 quod quoniam nostro quoque constat corpore certum
 dispositumque videtur ubi esse et crescere possit
 sorsum anima atque animus, tanto magis infitiandum 140
 totum posse extra corpus formamque animalem
 putribus in glebis terrarum aut solis in igni
 aut in aqua durare aut altis aetheris oris.
 haud igitur constant divino praedita sensu,
 quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata. 145
 Illud item non est ut possis credere, sedis
 esse deum sanctas in mundi partibus ullis.
 tenvis enim natura deum longeque remota

117 par *Marullus*: pars *OQ* 122 a numine *l 31* distant *Madvig*:
 animinbistent *OQ* 123 videntur *Madvig*: videri *OQ* 142 in
 ante igni *add. l 31*

T. LVCRETI CARI

sensibus ab nostris animi vix mente videtur ;
 quae quoniam manuum tactum suffugit et ictum, 150
 tactile nil nobis quod sit contingere debet.

tangere enim non quit quod tangi non licet ipsum.
 quare etiam sedes quoque nostris sedibus esse
 dissimiles debent, tenues de corpore eorum ;
 quae tibi posterius largo sermone probabo. —

dicere porro hominum causa voluisse parare
 praeclaram mundi naturam proptereaque
 allaudabile opus divum laudare decere
 aeternumque putare atque immortale futurum
 nec fas esse, deum quod sit ratione vetusta 160

gentibus humanis fundatum perpetuo aevo,
 sollicitare suis ulla vi ex sedibus umquam
 nec verbis vexare et ab imo evertere summa,
 cetera de genere hoc adfingere et addere, Memmi,
 desiperest. quid enim immortalibus atque beatis 165

gratia nostra queat largiri emolumentum,
 ut nostra quicquam causa gerere aggrediantur ?
 quidve novi potuit tanto post ante quietos
 inlicere ut cuperent vitam mutare priorem ?
 nam gaudere novis rebus debere videtur 170

cui veteres obsunt ; sed cui nil accidit aegri
 tempore in anteacto, cum pulchre degeret aevum,
 quid potuit novitatis amorem accendere tali ?
 at, credo, in tenebris vita ac maerore iacebat, [175]
 donec diluxit rerum genitalis origo. 175 [176]

quidve mali fuerat nobis non esse creatis ? [174]
 natus enim debet quicumque est velle manere
 in vita, donec retinebit blanda voluptas.
 qui numquam vero vitae gustavit amorem
 nec fuit in numero, quid obest non esse creatum ? 180

152 quod Marullus : quod si OQ 174-176 hunc versuum ordi-
 nem restituit Lambinus 174 at Lachmann : an OQ

615
 II, 753

maerore fugit
 post hunc
 Quae unquam

Memmi

exemplum porro gignundis rebus et ipsa
notities divis hominum unde est insita primum,
 quid vellent facere ut scirent animoque viderent,
 quove modost umquam vis cognita principiorum
 quidque inter sese permutato ordine possent, 185
 si non ipsa dedit specimen natura creandi?

namque ita multa modis multis primordia rerum
 ex infinito iam tempore percita plagis
 ponderibusque suis consuerunt concita ferri
 omnimodisque coire atque omnia pertemptare, 190
 quaecumque inter se possent congressa creare,
 ut non sit mirum si in talis disposituras
 deciderunt quoque et in talis venere meatus,
 qualibus haec rerum geritur nunc summa novando.

Quod (si) iam rerum ignorem primordia quae sint, 195
 hoc tamen ex ipsis caeli rationibus ausim
 confirmare aliisque ex rebus reddere multis,
 nequaquam nobis divinitus esse paratam
 naturam rerum : tanta stat praedita culpa.
 principio quantum caeli tegit impetus ingens,
 inde avidae partem montes silvaeque ferarum
 possedere, tenent rupes vastaeque paludes
 et mare quod late terrarum distinet oras.
 inde duas porro prope partis fervidus ardor
 assiduusque geli casus mortalibus aufert. 205

quod superest arvi, tamen id natura sua vi
 sentibus obducat, ni vis humana resistat
 vitae causa valido consueta bidenti
 ingemere et terram pressis proscindere aratris.
 si non fecundas vertentes vomere glebas 210
 terraique solum subigentes cimus ad ortus,

182 divis hominum *Munro* : hominum divis *OQ* 185 sese *editio*
Brixianensis : se *OQ* 186 specimen *Pius* : speciem *OQ* 193 meatus
 131 : maestus *OQ* 195 si *add. Marullus* 201 avidae *Bernays* :
 avidam *OQ* 209 aratris *O corr.* : atris *O* : *versum om. Q*

T. LVCRETI CARI

sponte sua nequeant liquidas exsistere in auras,
 et tamen interdum magno quaesita labore
 cum iam per terras frondent atque omnia florent,
 aut nimiis torret fervoribus aetherius sol 215
 aut subiti perimunt imbres gelidaeque pruinae,
 flabraque ventorum violento turbine vexant.
 praeterea genus horriferum natura ferarum
 humanae genti infestum terraque marique
 cur alit atque auget? cur anni tempora morbos 220
 apportant? quare mors immatura vagatur?
 tum porro puer, ut saevis proiectus ab undis
 navita, nudus humi iacet, infans, indigus omni
 vitali auxilio, cum primum in luminis oras
 nixibus ex alvo matris natura profudit, 225
 vagituque locum lugubri complet, ut aequumst
 cui tantum in vita restet transire malorum.
 at variae crescunt pecudes armenta feraeque
 nec crepitacillis opus est nec cuiquam adhibendast
 almae nutricis blanda atque infracta loquela 230
 nec varias quaerunt vestis pro tempore caeli,
 denique non armis opus est, non moenibus altis,
 quis sua tutentur, quando omnibus omnia large
 tellus ipsa parit naturaque daedala rerum.
 Principio quoniam terrai corpus et umor 235
 aurarumque leves animae calidique vapores,
 e quibus haec rerum consistere summa videtur,
 omnia nativo ac mortali corpore constant,
 debet eodem omnis mundi natura putari.
 quippe etenim quorum partis et membra videmus
 corpore nativo ac mortalibus esse figuris,
 haec eadem ferme mortalia cernimus esse

227 restet transire L: re et transirest OQ
 qui OQ 239 eodem Pius: eadem OQ
 mann: nativom OQ

233 quis Christ:
 241 nativo ac Lach-

*What time is it
 Christ
 240
 Lachmann*

et nativa simul. quapropter maxima mundi
 cum videam membra ac partis consumpta regigni,
 scire licet caeli quoque item terraeque fuisse 245
 principiale aliquod tempus clademque futuram.

Illud in his rebus ne corripuisse rearis
 me mihi, quod terram atque ignem mortalia sumpsit
 esse neque umorem dubitavi aurasque perire
 atque eadem gigni rursusque augescere dixi, 250
 principio pars terrai nonnulla, perusta
 solibus assiduis, multa pulsata pedum vi,
 pulveris exhalat nebulam nubisque volantis
 quas validi toto dispergunt aere venti.

pars etiam glebarum ad diluuiem revocatur 255
 imbribus et ripas radentia flumina rodunt.
 praeterea pro parte sua, quodcumque alid auget,
 redditur; et quoniam dubio procul esse videtur
 omniparens eadem rerum commune sepulcrum,
 ergo terra tibi libatur et aucta recrescit. 260

Quod superest, umore novo mare flumina fontis
 semper abundare et latices manare perennis
 nil opus est verbis: magnus decursus aquarum
 undique declarat. sed primum quicquid aquai 265
 tollitur in summaque fit ut nil umor abundet,
 partim quod validi verrentes aequora venti
 diminuunt radiisque ^{decombant} retexens aetherius sol,
 partim quod subter per terras diditur omnis.
 percolatur enim ^{est} virus retroque remanat
 materies umoris et ad caput amnibus omnis 270
 convenit, inde super terras fluit agmine dulci
 qua via secta semel liquido pede detulit undas.

Aera nunc igitur dicam qui corpore toto
 innumerabiliter privas mutatur in horas.

245 item *Bentley*: idem *OO*
 257 alid *Lambinus*: alit *OO*

248 me mihi *Q*: memini *O*

T. LVCRETI CARI

semper enim, quodcumque fluit de rebus, id omne 275
 aeris in magnum fertur mare; qui nisi contra
 corpora retribuatur rebus recreeturque fluentis,^{et bini}
 omnia iam resoluta forent et in aera versa.
 haud igitur cessat gigni de rebus et in res
 recidere, assidue quoniam fluere omnia constat. 280

Largus item liquidus fons luminis, aetherius sol,
 irrigat assidue caelum candore recenti
 suppeditatque novo confestim lumine lumen.
 nam primum quicquid fulgoris disperit ei,
 quocumque accidit. id licet hinc cognoscere possis, 285
 quod simul ac primum nubes succedere soli
 coepere et radios inter quasi rumpere lucis,
 extemplo inferior pars horum disperit omnis
 terraque inumbratur qua nimbi cumque feruntur;
 ut noscas splendore novo res semper egere 290
 et primum iactum fulgoris quemque perire
 nec ratione alia res posse in sole videri,
 perpetuo ni suppeditet lucis caput ipsum.
 quin etiam nocturna tibi, terrestria quae sunt,
 lumina, pendentes lychni claraeque coruscis 295
 fulguribus pingues multa caligine taedae
 consimili properant ratione, ardore ministro,^{regi}
 suppeditare novum lumen, tremere ignibus instant,
 instant, nec loca lux inter quasi rupta relinquit.
 usque adeo properanter ab omnibus ignibus ei 300
 exitium celeri celatur origine flammae.
 sic igitur solem lunam stellasque putandumst
 ex alio atque alio lucem iactare subortu
 et primum quicquid flammaram perdere semper;
 inviolabilia haec ne credas forte vigere. 305

Denique non lapides quoque vinci cernis ab aevo,

282 recenti *Q* corr. : regenti *OO* 288 disperit *Q* corr. : disperis *OO*
 295 lychni *O* corr. : lycini *OO* 301 celatur *Marullus* : celeratur *OO*

non altas turris ruere et putrescere saxa,
 non delubra deum simulacraque fessa fatisci,
 nec sanctum numen fati protollere finis
 posse neque adversus naturae foedera niti?
 denique non monumenta virum dilapsa videmus,
 †quaerere porporro sibi cumque senescere credast
 non ruere avulsos silices a montibus altis
 nec validas aevi viris perferre patique
 finiti? neque enim caderent avulsa repente, 315
 ex infinito quae tempore pertolerassent
 omnia tormenta aetatis ^{privata} fragore.

Denique iam tuere hoc, circum supraque quod omnem
 continet amplexu terram: si procreat ex se
 omnia, quod quidam memorant, recipitque perempta, 320
 totum nativo ac mortali corpore constat.
 nam quodcumque alias ex se res auget alitque,
 deminui debet, recreari, cum recipit res.

Praeterea si nulla fuit genitilis origo
 terrarum et caeli semperque aeterna fuere, 325

X cur ~~supra~~ bellum Thebanum et funera Troiae
 non alias alii quoque res cecinere poetae?
 quo tot facta virum totiens cecidere neque usquam
 aeternis famae monumentis insita florent?
 verum, ut opinor, habet novitatem summa recensque 330
 naturast mundi neque pridem exordia cepit.
 quare etiam quaedam nunc artes expoliuntur,
 nunc etiam augescunt; nunc addita navigiis sunt
 multa, modo organici melicos peperere sonores.
 denique natura haec rerum ratioque repertast 335

312 quaerere porporro sibi cumque senescere credas *OQ*: quae
 fore porporro vetitumque senescere credas *Lachmann*: quaerere pro-
 porro sibi sene senescere credas *Munro*: aeraque porporro solidum-
 que senescere ferrum *Munro* (*in editione minore*): aeraque porporro
 silicumque senescere petras *Ellis* 321 nativo ac *Bernays*: na-
 tivum *OQ*

T. LVCRETI CARI

nuper, et hanc primus cum primis ipse repertus
 nunc ego sum in patrias qui possim vertere voces.
 quod si forte fuisse antehac eadem omnia credis,
 sed periisse hominum torrenti saecla vapore,
 aut cecidisse urbis magno vexamine mundi, 340
 aut ex imbribus assiduis exisse rapaces
 per terras amnis atque oppida coperuisse,
 tanto quique magis victus fateare necesseset
 exitium quoque terrarum caelique futurum.
 nam cum res tantis morbis tantisque periclis 345
 temptarentur, ibi si tristior incubisset
 causa, darent late cladem magnasque ruinas.
 nec ratione alia mortales esse videmur
 inter nos, nisi quod morbis aegrescimus isdem
 atque illi quos a vita natura removit. 350

Praeterea quaecumque manent aeterna necessust
 aut, quia sunt solido cum corpore, respuere ictus
 nec penetrare pati sibi quicquam quod queat artas
 dissociare intus partis, ut materiai
 corpora sunt quorum naturam ostendimus ante, 355
 aut ideo durare aetatem posse per omnem,
 plagarum quia sunt expertia, sicut inane est
 quod manet intactum neque ab ictu fungitur hilum,
 aut etiam quia nulla loci fit copia circum,
 quo quasi res possint discedere dissoluique, 360
 sicut summarum summa est aeterna, neque extra
 qui locus est quo dissiliant neque corpora sunt quae
 possint incidere et valida dissolvere plaga.
 at neque, uti docui, solido cum corpore mundi
 naturast, quoniam admixtumst in rebus inane, 365
 nec tamen est ut inane, neque autem corpora desunt,
 ex infinito quae possint forte coorta

342 atque l 31 : at OQ
 Lachmann : sit OQ

349 isdem Pius : idem OQ
 367 coorta Marullus : coperta OQ

359 fit

*Conditio
 de immortali*

corruere hanc rerum violento turbine summam
aut aliam quamvis cladem importare per ictus,
nec porro natura loci spatiumque profundi 370
deficit, exspergi quo possint moenia mundi,

aut alia quavis possunt vi pulsa perire.
haud igitur leti praeclusa est ianua caelo
nec soli terraeque, neque altis aequoris undis,
sed patet immanē et vasto respectat hiatu. 375

quare etiam nativa necessumst confiteare
haec eadem; neque enim, mortali corpore quae sunt,
ex infinito iam tempore adhuc potuissent
immensi validas aevi contemnere viris.

Denique tantopere inter se cum maxima mundi 380
pugnent membra, pio nequaquam concita bello,[†]
nonne vides aliquam longi certaminis ollis
posse dari finem? vel cum sol et vapor omnis
omnibus epotis umoribus exsuperarint:

quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur: 385
tantum suppeditant amnes ultraque minantur
omnia diluviare ex alto gurgite ponti,

nequiquam, quoniam verrentes aequora venti
deminuunt radiisque retexens aetherius sol,
et siccare prius confidunt omnia posse 390
quam liquor incepti possit contingere finem.

tantum spirantes aequo certamine bellum
magnis (inter se) de rebus cernere certant,
cū semel interea fuerit superantior ignis
et semel, ut fama est, umor regnarit in arvis. 395

ignis enim superavit et ardens multa perussit,
avia cum Phaethonta rapax vis solis equorum
aethere raptavit toto terrasque per omnis.

369 per ictus *Bruno*: pericli *OO* 375 immane *Bruno*: im-
mani *OO* 382 certaminis ollis *l 31*: certamini solis *OO* 393
inter se *hic add. Lachmann, post de rebus L* 396 ardens *Brieger*:
ambens *OO*

T. LVCRETI CARI

at pater omnipotens ira tum percitus acri
magnanimum Phaethonta repenti fulminis ictu 400

deturbavit equis in terram, solque cadenti
obvius aeternam suscepit lampada mundi
disiectosque redegit equos iunxitque trementis,
inde suum per iter recreavit cuncta gubernans, 405

quod procul a vera nimis est ratione repulsum.
+ ignis enim superare potest ubi materiai
ex infinito sunt corpora plura coorta ;
inde cadunt vires aliqua ratione revictae,
aut pereunt res exustae torrentibus auris. 410

umor item quondam coepit superare coortus,
ut fama est, hominum multas quando obruit urbis.
inde ubi vis aliqua ratione aversa recessit,
ex infinito fuerat quaecumque coorta,
constiterunt imbres et flumina vim minuerunt. 415

Sed quibus ille modis coniectus materiai
fundarit terram et caelum pontique profunda,
solis lunai cursus, ex ordine ponam.

nam certe neque consilio primordia rerum
ordine se suo quaeque sagaci mente locarunt 420
nec quos quaeque darent motus pepigere profecto,
sed quia multa modis multis primordia rerum
ex infinito iam tempore percita plagis

ponderibusque suis consuerunt concita ferri
omnimodisque coire atque omnia pertemptare, 425

quaecumque inter se possent congressa creare,
propterea fit uti magnum vulgata per aevum
omne genus coetus et motus experiundo
tandem convenient ea quae convecta repente
magnarum rerum fiunt exordia saepe, 430

405 Graium *l 31* : gratum *OQ* 412 urbis *Pontanus* : undis *OQ*
429 convecta *Lachmann* : conventa *OQ*

terrai maris et caeli generisque animantium.

Hic neque tum solis rota cerni lumine largo
 altivolans poterat nec magni sidera mundi
 nec mare nec caelum nec denique terra neque aer
 nec similis nostris rebus res ulla videri, 435
 sed nova tempestas quaedam molesque coorta
 omne genus de principiis, discordia quorum [440]
 intervalla vias conexus pondera plagas [441]
 concursus motus turbabat proelia miscens, [442]
 propter dissimilis formas variasque figuras 440 [443]
 quod non omnia sic poterant coniuncta manere [444]
 nec motus inter sese dare convenientis. [445]
 diffugere inde loci partes coepere paresque [437]
 cum paribus iungi res et discludere mundum [438]
 membraque dividere et magnas disponere partis, 445 [439]
 hoc est, a terris altum secernere caelum,
 et sorsum mare, uti secreto umore pateret,
 sorsus item puri secretique aetheris ignes.

Quippe etenim primum terrai corpora quaeque,
 propterea quod erant gravia et perplexa, coibant 450
 in medio atque imas capiebant omnia sedis ;
 quae quanto magis inter se perplexa coibant,
 tam magis expressere ea quae mare sidera solem
 lunamque efficerent et magni moenia mundi.
 omnia enim magis haec e levibus atque rotundis 455
 seminibus multoque minoribu' sunt elementis
 quam tellus. ideo, per rara foramina, terrae
 partibus erumpens primus se sustulit aether
 ignifer et multos secum levis abstulit ignis,
 non alia longe ratione ac saepe videmus, 460
 aurea cum primum gemmantis rore per herbas

437-445 hunc versuum ordinem restituit Lachmann auctore Reisacker
 437 omne genus de Lachmann: omnigenis e O: omnigenus e Q
 447 umore Q corr.: umor OQ 458 se L: et OQ

T. LVCRETI CARI

matutina rubent radiati lumina solis
 exhalantque lacus nebulam fluviique perennes,
 ipsaque ut interdum tellus fumare videtur ;
 omnia quae sursum cum conciliantur, in alto 465
 corpore concreto subtexunt nubila caelum.
 sic igitur tum se levis ac diffusilis aether
 corpore concreto circumdatus undique flexit
 et late diffusus in omnis undique partis
 omnia sic avido complexu cetera saepsit. 470
 hunc exordia sunt solis lunaeque secuta,
 interutrasque globi quorum vertuntur in auris ;
 quae neque terra sibi adscivit nec maximus aether,
 quod neque tam fuerunt gravia ut depressa sederent,
 nec levia ut possent per summas labier oras, 475
 et tamen interutrasque ita sunt ut corpora viva
 versent et partes ut mundi totius exstent ;
 quod genus in nobis quaedam licet in statione
 membra manere, tamen cum sint ea quae moveantur.
 his igitur rebus retractis terra repente, 480
 maxima qua nunc se ponti plaga caerulea tendit,
 succidit et salso suffudit gurgite fossas.
 inque dies quanto circum magis aetheris aestus
 et radii solis cogeant undique terram
 verberibus crebris extrema ad limina in artum, 485
 in medio ut propulsa suo condensa coiret,
 tam magis expressus salsus de corpore sudor
 augebat mare manando camposque natantis,
 et tanto magis illa foras elapsa volabant
 corpora multa vaporis et aeris altaque caeli 490
 densebant procul a terris fulgentia templa.
 sidebant campi, crescebant montibus altis

468 flexit *Lachmann*: saepsit *OO*
 485 in artum *Munro*: partem *OO*
 densabant *OO*

484 radii *Q*: radiis *O*
 491 densebant *Lambinus*:

ascensus; neque enim poterant subsidere saxa
nec pariter tantundem omnes succumbere partes.

Sic igitur terrae concreto corpore pondus 495
constitit atque omnis mundi quasi limus in imum

confluxit gravis et subsedit funditus ut faex;
inde mare inde aer inde aether ignifer ipse
corporibus liquidis sunt omnia pura relictā,
et leviora aliis alia, et liquidissimus aether 500

atque levissimus aeris super influit auras,
nec liquidum corpus turbantibus aeris auris
commiscet; sinit haec violentis omnia verti
turbiniibus, sinit incertis turbare procellis,
ipse suos ignis certo fert impete labens.

nam modice fluere atque uno posse aethera nisu
significat Pontos, mare certo quod fluit aestu
unum labendi conservans usque tenorem.

[Motibus astrorum nunc quae sit causa canamus.
principio magnus caeli si vertitur orbis,

ex utraque polum parti premere aera nobis 510

dicendum est extraque tenere et claudere utrimque;

inde alium supra fluere atque intendere eodem
quo volvenda micant aeterni sidera mundi;

aut alium subter, contra qui subvehat orbem, 515

ut fluvios versare rotas atque haustra videmus.

est etiam quoque uti possit caelum omne manere

in statione, tamen cum lucida signa ferantur;

sive quod inclusi rapidi sunt aetheris aestus

quaerentesque viam circum versantur et ignes 520

passim per caeli volvunt summania templa; †

sive aliunde fluens alicunde extrinsecus aer

versat agens ignis; sive ipsi serpere possunt

quo cuiusque cibus vocat atque invitat euntis,

503 commiscet *Naugerius*: commisci *OO* 507 Pontos *Lach-*
mann: ponto *OO* 509-533 *uncinis incl. edd.* 515 qui
Marullus: quis *OO*

T. LVCRETI CARI

flammea per caelum pascentes corpora passim. 525
 nam quid in hoc mundo sit eorum ponere certum
 difficile est ; sed quid possit fiatque per omne
 in variis mundis varia ratione creatis,
 id doceo plurisque sequor disponere causas,
 motibus astrorum quae possint esse per omne ; 530
 e quibus una tamen siet hic quoque causa necessesit
 quae végeat motum signis ; sed quae sit earum
 praecipere haudquaquamst pedetemptim progredientis.]
 Terraque ut in media mundi regione quiescat,
 evanescere paulatim et decrescere pondus 535
 convenit, atque aliam naturam subter habere
 ex ineunte aevo coniunctam atque uniter aptam
 partibus aeriis mundi quibus insita vivit.
 propterea non est oneri neque deprimit auras ;
 ut sua cuique homini nullo sunt pondere membra 540
 nec caput est oneri collo nec denique totum
 corporis in pedibus pondus sentimus inesse ;
 at quaecumque foris veniunt impostaque nobis
 pondera sunt laedunt, permulto saepe minora.
 usque adeo magni refert quid quaeque queat res. 545
 sic igitur tellus non est aliena repente
 allata atque auris aliunde obiecta alienis,
 sed pariter prima concepta ab origine mundi
 certaue pars eius, quasi nobis membra, videtur.
 praeterea grandi tonitru concussa repente 550
 terra supra quae se sunt concutit omnia motu ;
 quod facere haud ulla posset ratione, nisi esset
 partibus aeriis mundi caeloque revincta.
 nam communibus inter se radicibus haerent
 ex ineunte aevo coniuncta atque uniter apta. 555

531 siet *Lachmann* hic *Bernays* : sit et haec *O* : sit et haec *Q* 532
 végeat *Gifanius* : vigeat *OQ* 536 subter *l 31* : super *OQ* 545
 queat *editio Veronensis* : quacat *OQ* 549 videtur *Brieger* : videntur
OQ 555 apta *Pontanus* : aucta *OQ*

nonne vides etiam quam magno pondere nobis
 sustineat corpus tenuissima vis animai
 propterea quia tam coniuncta atque uniter apta est?
 denique iam saltu ^{pernici} tollere corpus
 quid potis est nisi vis animae quae membra gubernat? 560
 iamne vides quantum tenuis natura valere
 possit, ubi est coniuncta gravi cum corpore, ut aer
 coniunctus terris et nobis est animi vis?

Nec nimio solis maior rota nec minor ardor
 esse potest, nostris quam sensibus esse videtur. 565
 nam quibus e spatiis cumque ignes lumina possunt
 adicere et calidum membris adflare vaporem,
 nil illa his intervallis de corpore libant
 flammaram nil ad speciem est contractior ignis.
 proinde, calor quoniam solis lumenque profusum 570 [573]
 perveniunt nostros ad sensus et loca mulcent, [570]
 forma quoque hinc solis debet filumque videri, [571]
 nil adeo ut possis plus aut minus addere, vere. [572]
 lunaque sive notho fertur loca lumine lustrans 575
 sive suam proprio iactat de corpore lucem,
 quidquid id est, nilo fertur maiore figura
 quam, nostris oculis qua cernimus, esse videtur.
 nam prius omnia, quae longe semota tuemur
 aera per multum, specie confusa videntur 580
 quam minui filum. quapropter luna necesse est,
 quandoquidem claram speciem certamque figuram
 praebet, ut est oris extremis cumque notata
 X quantaque quantast hinc nobis videatur in alto.
 postremo quoscumque vides hinc aetheris ignis; 585
 quandoquidem quoscumque in terris cernimus (ignis),

558 apta *Q* corr.: rapta *OQ* 560 quid *Lambinus*: quis *OQ*
 568 nil illa his *Bernays*: nihil nisi *OQ* 570-573 hunc *versuum*
ordinem restituit Marullus 571 mulcent *Lachmann*: fulgent *OQ*
 574 = 571 (570) *secl. editores* 581 minui *Bentley*: mi *OQ* 584
 quantaque *Eichstädt*: quanto quoque *OQ* 586 ignes *add. Marullus*

T. LVCRETI CARI

dum tremor est clarus, dum cernitur ardor eorum,
perparvum quiddam interdum mutare videntur
alteram utram in partem filum, quo longius absunt :
scire licet perquam pauxillo posse minores 590 [594]
esse vel exigua maiores parte brevique. [595]

Illud item non est mirandum, qua ratione [590]
tantulus ille queat tantum sol mittere lumen, [591]
quod maria ac terras omnis caelumque rigando [592]
compleat et calido perfundat cuncta vapore. 595 [593]

nam licet hinc mundi patefactum totius unum 597

largifluum fontem scatere atque erumpere lumen,
ex omni mundo quia sic elementa vaporis
undique conveniunt et sic coniectus eorum 600

confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor.

nonne vides etiam quam late parvus aquai

prata riget fons interdum campisque redundet ?

est etiam quoque uti non magno solis ab igni

aera percipiat calidis fervoribus ardor, 605

opportunos ita est si forte et idoneus aer,

ut queat accendi parvis ardoribus ictus ;

quod genus interdum segetes stipulamque videmus

accidere ex una scintilla incendia passim.

forsitan et rosea sol alte lampade lucens 610

possideat multum caecis fervoribus ignem

circum se, nullo qui sit fulgore notatus,

aestifer ut tantum radiatorum exaugeat ictum.

Nec ratio solis simplex (et) certa patescit,

quo pacto aestivis e partibus aegocerotis *capricorn* 615

brumalis adeat flexus atque inde revertens

cancri se ut vertat metas ad solstitialis,

587 est *add. l 31* 588 videntur Q: videtur O 589 absunt
Lachmann: absit OQ 590-595 *hunc versuum ordinem restituit*
Marullus 596 = 584 *secl. editores* 609 accidere Q: accedere O
613 aestifer ut tantum *l 31*: aestiferi utantum Q: aestiferi utantur O
614 et *Munro* certa *Lambinus*: recta OQ 617 cancri se *Lach-*
mann: canceris OQ

lunaque mensibus id spatium videatur obire,
 annua sol in quo consumit tempora cursu.
 non, inquam, simplex his rebus reddita causast. 620
 nam fieri vel cum primis id posse videtur,
 Democriti quod sancta viri sententia ponit,
 quanto quaeque magis sint terram sidera propter,
 tanto posse minus cum caeli turbine ferri.
 evanescere enim rapidas illius et acris 625
 imminui subter viris, ideoque relinqui
 paulatim solem cum posterioribu' signis,
 inferior multo quod sit quam fervida signa.
 et magis hoc lunam : quanto demissior eius
 cursus abest procul a caelo terrisque propinquat, 630
 tanto posse minus cum signis tendere cursum.
 flaccidiore etenim quanto iam turbine fertur
 inferior quam sol, tanto magis omnia signa
 hanc adipiscuntur circum praeterque feruntur.
 propterea fit ut haec ad signum quodque reverti 635
 mobilius videatur, ad hanc quia signa revisunt.
 fit quoque ut e mundi transversis partibus aer
 alternis certo fluere alter tempore possit,
 qui queat aestivis solem detrudere signis
 brumalis usque ad flexus gelidumque rigorem, 640
 et qui reiciat gelidis a frigoris umbris
 aestiferas usque in partis et fervida signa.
 et ratione pari lunam stellasque putandumst,
 quae volvunt magnos in magnis orbibus annos,
 aeribus posse alternis e partibus ire. 645
 nonne vides etiam diversis nubila ventis
 diversas ire in partis inferna supernis?
 qui minus illa queant per magnos aetheris orbis
 aestibus inter se diversis sidera ferri?
 At nox obruit ingenti caligine terras, 650

T. LYCRETI CARI

aut ubi de longo cursu sol ultima caeli
 impulit atque suos efflavit languidus ignis
 concussos itere et labefactos aere multo,
 aut quia sub terras cursum convertere cogit
 vis eadem, supra quae terras pertulit orbem. 655

Tempore item certo roseam Matuta per oras
 aetheris auroram differt et lumina pandit,
 aut quia sol idem, sub terras ille revertens,
 anticipat caelum radiis accendere temptans,
 aut quia conveniunt ignes et semina multa 660

confluere ardoris consuerunt tempore certo,
 quae faciunt solis nova semper lumina gigni;
 quod genus Idaeis fama est e montibus altis
 dispersos ignis orienti lumine cerni,

inde coire globum quasi in unum et conficere orbem. 665
 nec tamen illud in his rebus mirabile debet
 esse, quod haec ignis tam certo tempore possunt
 semina confluere et solis reparare nitorem.

multa videmus enim, certo quae tempore fiunt
 omnibus in rebus. florescunt tempore certo 670
 arbusta et certo dimittunt tempore florem.

nec minus in certo dentis cadere imperat aetas
 tempore et impubem molli pubescere veste
 et pariter mollem malis demittere barbam.

fulmina postremo nix imbres nubila venti 675
 non nimis incertis fiunt in partibus anni.

namque ubi sic fuerunt causarum exordia prima
 atque ita res mundi cecidere ab origine prima,
 consequae quoque iam redeunt ex ordine certo.

Crescere itemque dies licet et tabescere noctes, 680
 et minui luces, cum sumant augmina noctes,

651 sol ultima *C*: solvet ima *OQ* 656 Matuta *Pontanus*: ma-
 tura *OQ* 667 possunt *Lachmann*: possit *OQ* 679 consequae
 . . . redeunt *Lachmann*: consequae . . . rerum *OQ*

aut quia sol idem sub terras atque superne
 imparibus currens anfractibus aetheris oras
 partit et in partis non aequas dividit orbem,
 et quod ab alterutra detraxit parte, reponit 685
 eius in adversa tanto plus parte relatus,
 donec ad id signum caeli pervenit, ubi anni
 nodus nocturnas exaequat lucibus umbras.
 nam medio cursu flatus aquilonis et austri
 distinet aequato caelum discrimine metas 690
 propter signiferi posituram totius orbis,
 annua sol in quo concludit tempora serpens,
 obliquo terras et caelum lumine lustrans,
 ut ratio declarat eorum qui loca caeli
 omnia dispositis signis ornata notarunt. 695
 aut quia crassior est certis in partibus aer,
 sub terris ideo tremulum iubar haesitat ignis
 nec penetrare potest facile atque emergere ad ortus.
 propterea noctes hiberno tempore longae
 cessant, dum veniat radiatum insigne diei. 700
 aut etiam, quia sic alternis partibus anni
 tardius et citius consuerunt confluere ignes
 qui faciunt solem certa desurgere parte,
 propterea fit uti videantur dicere verum

*

Luna potest solis radiis percussa nitere 705
 inque dies magis (id) lumen convertere nobis
 ad speciem, quantum solis secedit ab orbi,
 donec eum contra pleno bene lumine fulsit
 atque oriens obitus eius super edita vidit;
 inde minutatim retro quasi condere lumen 710
 debet item, quanto propius iam solis ad ignem

692 concludit *Lachmann*: contudit *OQ* 704 * 705 *lacunam*
indicavit Munro 705 percussa *l3r*: percussa *OQ* 706 *id*
add. Lachmann

T. LVCRETI CARI

labitur ex alia signorum parte per orbem ;
 ut faciunt, lunam qui fingunt esse pilai
 consimilem cursusque viam sub sole tenere. 715
 est etiam quare proprio cum lumine possit
 volvier et varias splendoris reddere formas.
 corpus enim licet esse aliud quod fertur et una
 labitur omnimodis occursans officiensque
 nec potis est cerni, quia cassum lumine fertur.
 versarique potest, globus ut, si forte, pilai 720
 dimidia ex parti candenti lumine tinctus,
 versandoque globum variantis edere formas,
 donec eam partem, quaecumque est ignibus aucta,
 ad speciem vertit nobis oculosque patentis ;
 inde minutatim retro contorquet et aufert 725
 luciferam partem glomeraminis atque pilai ;
 ut Babylonica Chaldaeum doctrina refutans
 astrologorum artem contra convincere tendit,
 proinde quasi id fieri nequeat quod pugnat uterque
 aut minus hoc illo sit cur amplectier ausis. 730
 denique cur nequeat semper nova luna creari
 ordine formarum certo certisque figuris
 inque dies privos aborisci quaeque creata
 atque alia illius reparari in parte locoque,
 difficilest ratione docere et vincere verbis,
 ordine cum (possint) tam certo multa creari.
 it ver et Venus, et Veneris praenuntius ante
 pennatus graditur, Zephyri vestigia propter
 Flora quibus mater praespargens ante viai
 cuncta coloribus egregiis et odoribus opplet. 735
 inde loci sequitur calor aridus et comes una
 pulverulenta Ceres (et) etesia flabra aquilonum. 740

727 Chaldaeum *Avancius* : Chaldaeum *OO* 733 aborisci *Lach-*
mann : abolisci *OO* 736 possint *add. Lachmann* 742 pul-
 verulenta *Pontanus* : pulverunta *OO* et *add. Marullus*

735
 Imperatorum
 Botulidae
 First Spring
 740

inde autumnus adit, graditur simul Euhius Euan.
 inde aliae tempestates ventique sequuntur,
 altitonans Volturnus et auster fulmine pollens. 745

tandem bruma nives adfert pigrumque rigorem
 reddit hiemps, sequitur crepitans hanc dentibus algor.
 quo minus est mirum si certo tempore luna
 gignitur et certo deletur tempore rursus,
 cum fieri possint tam certo tempore multa. 750

Solis item quoque defectus lunaeque latebras
 pluribus e causis fieri tibi posse putandumst.
 nam cur luna queat terram secludere solis
 lumine et a terris altum caput obstruere ei,
 obiciens caecum radiis ardentibus orbem ; 755

tempore eodem aliud facere id non posse putetur
 corpus quod cassum labatur lumine semper ?
 solque suos etiam dimittere languidus ignis
 tempore cur certo nequeat recreareque lumen,
 cum loca praeteriit flammis infesta per auras, 760

quae faciunt ignis interstingui atque perire ?
 et cur terra queat lunam spoliare vicissim
 lumine et oppressum solem super ipsa tenere,
 menstrua dum rigidas coni perlabitur umbras ;
 tempore eodem aliud nequeat succurrere lunae 765

corpus vel supra solis perlabilir orbem,
 quod radios interrumpat lumenque profusum ?
 et tamen ipsa suo si fulget luna nitore,
 cur nequeat certa mundi languescere parte,
 dum loca luminibus propriis inimica per exit? 770

Quod superest, quoniam magni per caerula mundi 772
 qua fieri quicquid posset ratione resolvi,
 solis uti varios cursus lunaeque meatus
 noscere possemus quae vis et causa cieret, 775

747 reddit *l 31* : redit *OQ* algor *Lachmann* : algi *OQ* 753 solis
Lambinus : possis *OQ* 771 = 764 *secl. editores*

T. LVCRETI CARI

quove modo (possent) offecto lumine obire
et neque opinantis tenebris obducere terras,
cum quasi conivent et aperto lumine rursum
omnia convisunt clara loca candida luce,
nunc redeo ad mundi novitatem et mollia terrae 780
arva, novo fetu quid primum in luminis oras
tollere et incertis creerint committere ventis.

Principio genus herbarum viridemque nitorem
terra dedit circum collis camposque per omnis,
florida fulserunt viridanti prata colore, 785
arboribusque datumst variis exinde per auras
crescendi magnum immissis certamen habenis.

ut pluma atque pili primum saetaeque creantur
quadrupedum membris et corpore pennipotentum,
sic nova tum tellus herbas virgultaque primum 790
sustulit, inde loci mortalia saecla creavit
multa modis multis varia ratione coorta.

nam neque de caelo cecidisse animalia possunt
nec terrestria de salsis exisse lacunis.

linquitur ut merito maternum nomen adepta 795
terra sit, e terra quoniam sunt cuncta creata.
multaque nunc etiam existunt animalia terris
imbribus et calido solis concreta vapore ;

quo minus est mirum si tum sunt plura coorta
et maiora, nova tellure atque aethere adulta. 800

principio genus alituum variaeque volucres
ova relinquebant exclusae tempore verno,
folliculos ut nunc teretes aestate cicadae
linquunt sponte sua victum vitamque petentes.

tum tibi terra dedit primum mortalia saecla. 805
multus enim calor atque umor superabat in arvis.
hoc ubi quaeque loci regio opportuna dabatur,

776 possent *add. editio Brixienis*
dunt *OO*

782 creerint *Orelli*: cre-

crescebant uteri terram radicibus apti ;
 quos ubi tempore maturo patefecerat aetas
 infantum fugiens umorem aurasque petessens, 810
 convertebat ibi natura foramina terrae
 et sucum venis cogebat fundere apertis
 consimilem lactis, sicut nunc femina quaeque
 cum peperit, dulci repletur lacte, quod omnis
 impetus in mammas convertitur ille alimenti. 815
 terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile
 praebebat multa et molli lanugine abundans.
 at novitas mundi nec frigora dura ciebat
 nec nimios aestus nec magnis viribus auras.
 omnia enim pariter crescunt et robora sumunt. 820

Quare etiam atque etiam maternum nomen adepta
 terra tenet merito, quoniam genus ipsa creavit
 humanum atque animal prope certo tempore fudit
 omne quod in magnis bacchatur montibu' passim,
 aeriasque simul volucris variantibu' formis. 825
 sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
 destitit, ut mulier spatio defessa vetusto.
 mutat enim mundi naturam totius aetas
 ex alioque alius status excipere omnia debet,
 nec manet ulla sui similis res : omnia migrant, 830
 omnia commutat natura et vertere cogit.
 namque aliud putrescit et aevo debile languet,
 porro aliud succrescit et e contemptibus exit.
 sic igitur mundi naturam totius aetas
 mutat et ex alio terram status excipit alter, 835
 quod tulit ut nequeat, possit quod non tulit ante.

Multaque tum tellus etiam portenta creare
 conatast mira facie membrisque coorta,

809 aetas *Marullus* : aestas *OO* 823 animal *Marullus* : anima
OO 833 succrescit *Lachmann* (*in notis*) : crescit *OO* 836
 tulit ut *Bentley* : potuit *OO* 838 facie *l 31* : facit *OO*

T. LVCRETI CARI

androgynum, interutrasque nec utrum, utrimque remotum,
 orba pedum partim, manuum viduata vicissim, 840
 muta sine ore etiam, sine vultu caeca reperta,
 vinctaque membrorum per totum corpus adhaesu,
 nec facere ut possent quicquam nec cedere quoquam
 nec vitare malum nec sumere quod foret usus.
 cetera de genere hoc monstra ac portenta creabat, 845
 nequiquam, quoniam natura absterruit auctum
 nec potuere cupitum aetatis tangere florem
 nec reperire cibum nec iungi per Veneris res.
 multa videmus enim rebus concurrere debere,
 ut propagando possint procudere saecla; 850
 pabula primum ut sint, genitalia deinde per artus
 semina qua possint membris manare remissa;
 feminaque ut maribus coniungi possit, habere
 mutua qui mutant inter se gaudia uterque.

 Multaque tum interiisse animantum saecla necessest 855
 nec potuisse propagando procudere prolem.
 nam quaecumque vides vesci vitalibus auris,
 aut dolus aut virtus aut denique mobilitas est
 ex ineunte aevo genus id tutata reservans.
 multaque sunt, nobis ex utilitate sua quae 860
 commendata manent, tutelae tradita nostrae.
 principio genus acre leonum saevaue saecla
 tutatast virtus, vulpis dolus et fuga cervos.
 at levisomna canum fido cum pectore corda
 et genus omne quod est veterino semine partum 865
 lanigeraeque simul pecudes et bucera saecla
 omnia sunt hominum tutelae tradita, Memmi.

839 androgynum interutraque (interutrasque *Munro*) nec utrum,
 utrimque *Lachmann*: androgynem inter utras nec utramque utrum-
 que *OQ* 841 muta *Naugerius*: multa *OQ* 844 foret *Lam-*
binus: volet *OQ* 852 remissa *Lachmann*: remissis *OQ* 854
 mutant *Bernays*: metuent *OQ* 859 tutata *editio Brixien-*
 tuta *OQ*

nam cupide fugere feras pacemque secuta
 sunt et larga suo sine pabula parta labore,
 quae damus utilitatis eorum praemia causa. 870
 at quis nil horum tribuit natura, nec ipsa
 sponte sua possent ut vivere nec dare nobis
 utilitatem aliquam quare pateremur eorum
 praesidio nostro pasci genus esseque tutum,
 scilicet haec aliis praedae lucroque iacebant 875
 indupedita suis fatalibus omnia vinclis,
 donec ad interitum genus id natura redegit.

Sed neque Centauri fuerunt, nec tempore in ullo
 esse queunt duplici natura et corpore bino
 ex alienigenis membris compacta, potestas 880
 hinc illinc †parvis ut non sit parst† esse potissit.
 id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
 principio circum tribus actis impiger annis
 floret equus, puer haudquaquam; nam saepe etiam nunc
 ubera mammaram in somnis lactantia quaeret. 885
 post ubi equum validae vires aetate senecta
 membraque deficiunt fugienti languida vita,
 tum demum pueris aevo florente iuventas
 occipit et molli vestit lanugine malas.
 ne forte ex homine et veterino semine equorum 890
 confieri credas Centauros posse neque esse,
 aut rabidis canibus succinctas semimarinis
 corporibus Scyllas et cetera de genere horum,
 inter se quorum discordia membra videmus;
 quae neque florescunt pariter nec robora sumunt 895
 corporibus neque prociunt aetate senecta
 nec simili Venere ardescunt nec moribus unis
 conveniunt, neque sunt eadem iucunda per artus.

871 nil *Pontanus*: ni O: in Q 881 parvis ut non sit pars
 O (sat Q): partis ut si par *Lachmann*: visque ut non sat par *Munro*:
 partis ut non par *Brieger* 884 nam Q: om. O 888 pueris
Avancius: puerili OQ 889 occipit *Marullus*: officit OQ

T. LVCRETI CARI

quippe videre licet pinguescere saepe cicuta
 barbigeras pecudes, homini quae est acre venenum. 900
 (denique) flamma quidem cum corpora fulva leonum
 tam soleat torrere atque urere quam genus omne
 visceris in terris quodcumque et sanguinis exstet,
 qui fieri potuit, triplici cum corpore ut una,
 prima leo, postrema draco, media ipsa, Chimaera 905
 ore foras acrem flaret de corpore flammam?
 quare etiam tellure nova caeloque recenti
 talia qui fingit potuisse animalia gigni,
 nixus in hoc uno novitatis nomine inani,
 multa licet simili ratione effutiat ore, 910
 aurea tum dicat per terras flumina vulgo
 fluxisse et gemmis florere arbusta suesse
 aut hominem tanto membrorum esse impete natum,
 trans maria alta pedum nisus ut ponere posset
 et manibus totum circum se vertere caelum. 915
 nam quod multa fuere in terris semina rerum
 tempore quo primum tellus animalia fudit,
 nil tamen est signi mixtas potuisse creari
 inter se pecudes compactaque membra animantum,
 propterea quia quae de terris nunc quoque abundant ✓ 920
 herbarum genera ac fruges arbustaque laeta
 non tamen inter se possunt complexa creari,
 sed res quaeque suo ritu procedit et omnes
 foedere naturae certo discrimina servant.
 At genus humanum multo fuit illud in arvis 925
 durius, ut decuit, tellus quod dura creasset,
 et maioribus et solidis magis ossibus intus
 fundatum, validis aptum per viscera nervis,
 nec facile ex aestu nec frigore quod caperetur
 nec novitate cibi nec labi corporis ulla. 930

901 denique *add. Lachmann*
 914 ponere *Q corr. : pondere OQ*

906 foras *Naugerius : ferus OQ*
 923 res *Munro : si OQ*

multaque per caelum solis volventia lustra
 vulgivago vitam tractabant more ferarum.
 nec robustus erat curvi moderator aratri
 quisquam, nec scibat ferro molirier arva
 nec nova defodere in terram virgulta neque altis 935
 arboribus veteres decidere falcibu' ramos.
 quod sol atque imbres dederant, quod terra creatat
 sponte sua, satis id placabat pectora donum.
 glandiferas inter curabant corpora quercus
 plerumque; et quae nunc hiberno tempore cernis 940
 arbuta puniceo fieri matura colore,
 plurima tum tellus etiam maiora ferebat.
 multaque praeterea novitas tum florida mundi
 pabula dura tulit, miseris mortalibus ampla.
 at sedare sitim fluvii fontesque vocabant, 945
 ut nunc montibus e magnis decursus aquai
 claru' citat late sitientia saecla ferarum.
 denique nota vagi silvestria templa tenebant
 nympharum, quibus e scibant umori' fluenta
 lubrica proluvie larga lavere umida saxa, 950
 umida saxa, super viridi stillantia musco,
 et partim plano scatere atque erumpere campo.
 necdum res igni scibant tractare neque uti
 pellibus et spoliis corpus vestire ferarum,
 sed nemora atque cavos montis silvasque colebant 955
 et frutices inter condebant squalida membra
 verbera ventorum vitare imbrisque coacti.
 nec commune bonum poterant spectare neque ullis
 moribus inter se scibant nec legibus uti.
 quod cuique obtulerat praedae fortuna, ferebat 960
 sponte sua sibi quisque valere et vivere doctus.

934 molirier *editio Brixienſis*: mollerier *OO* 944 dura *Vat.*
 3276: dira *OO* 947 claru' citat *Forbiger* late *Bosius*: claricitati
 a te *OO* 948 vagi *Lachmann*: vagis *OO*

T. LVCRETI CARI

et Venus in silvis iungebat corpora amantum ;
 conciliabat enim vel mutua quamque cupido
 vel violenta viri vis atque impensa libido
 vel pretium, glandes atque arbuta vel pira lecta. 965
 et manuum mira freti virtute pedumque
 consecrabantur silvestria saecla ferarum
 missilibus saxis et magno pondere clavae ; [975]
 multaque vincebant, vitabant pauca latebris ; [968]
 saetigerisque pares subus silvestria membra ✓ 970 [969]
 nuda dabant terrae nocturno tempore capti, [970]
 circum se foliis ac frondibus involventes. ✓ [971]
 nec plangore diem magno solemque per agros [972]
 quaerebant pavidi palantes noctis in umbris, [973]
 sed taciti respectabant somnoque sepulti, 975 [974]
 dum rosea face sol inferret lumina caelo.
 a parvis quod enim consuerant cernere semper
 alterno tenebras et lucem tempore gigni,
 non erat ut fieri posset mirarier umquam
 nec diffidere ne terras aeterna teneret 980
 nox in perpetuum detracto lumine solis.
 sed magis illud erat curae, quod saecla ferarum
 infestam miseris faciebant saepe quietem.
 eiectique domo fugiebant saxea tecta
 spumigeri suis adventu validique leonis 985
 atque intempesta cedebant nocte paventes
 hospitibus saevis instrata cubilia fronde.
 Nec nimio tum plus quam nunc mortalia saecla
 dulcia linquebant lamentis lumina vitae.
 unus enim tum quisque magis deprensus eorum 990
 pabula viva feris praebibat, dentibus haustus,
 et nemora ac montis gemitu silvasque replebat
 viva videns vivo sepeliri viscera busto.

962 iungebat *L* : lugebat *OQ* 968-975 *hunc versuum ordinem*
restituit Naugerius 971 nuda dabant *Lambinus* : nudabant *OQ*

et quos effugium servarat corpore adeso,
 posterius tremulas super ulcera taetra tenentes 995
 palmas horrifera accibant vocibus Orcum,
 donec eos vita privarant vermina saeva
 expertis opis, ignaros quid vulnera vellent.
 at non multa virum sub signis milia ducta
 una dies dabat exitio nec turbida ponti 1000
 aequora lidebant navis ad saxa virosque.
 hic temere incassum frustra mare saepe coortum
 saevibat leviterque minas ponebat inanis,
 nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
 subdola pellicere in fraudem ridentibus undis, 1005
 improba navigiis ratio cum caeca iacebat.
 tum penuria deinde cibi languentia leto
 membra dabat, contra nunc rerum copia mersat.
 illi imprudentes ipsi sibi saepe venenum
 vergebant, nunc dant (aliis) sollertius ipsi. 1010
 Inde casas postquam ac pellis ignemque pararunt,
 et mulier coniuncta viro concessit in unum

*

cognita sunt, prolemque ex se videre creatam,
 tum genus humanum primum mollescere coepit.
 ignis enim curavit ut alsia corpora frigus 1015
 non ita iam possent caeli sub tegmine ferre,
 et Venus imminuit viris puerique parentum
 blanditiis facile ingenium fregere superbum.
 tunc et amicitiam coeperunt iungere aventes
 finitimi inter se nec laedere nec violari, 1020
 et pueros commendarunt muliebreque saeculum,
 vocibus et gestu cum balbe significarent

994 et *Brieger*: at *OO* 995 ulcera *l 31*: vicerat *OO* 997 do-
 nique *Vossius*: denique *OO* 1002 hic *Lachmann*: nec *OO*
 1003 ponebat *Marullus*: potebas *OO* 1006 navigiis *Cartault*:
 navigii *OO* cum *Munro*: tum *OO* 1010 nunc dant aliis *editio*
Juntina: nudant *OO* 1012 * 1013 lacunam indicavit *Marullus*

T. LVCRETI CARI

imbecillorum esse aequum misererier omnis.
 nec tamen omnimodis poterat concordia gigni,
 sed bona magnaue pars servabat foedera caste; 1025
 aut genus humanum iam tum foret omne peremptum
 nec potuisset adhuc perducere saecula propago.

At varios linguae sonitus natura subegit
 mittere et utilitas expressit nomina rerum,
 non alia longe ratione atque ipsa videtur 1030
 protrahere ad gestum pueros infantia linguae,
 cum facit ut digito quae sint praesentia monstrent.
 sentit enim vis quisque suas quoad possit abuti.
 cornua nata prius vitulo quam frontibus exstent,
 illis iratus petit atque infestus inurget. 1035

at catuli pantherarum scymnique leonum
 unguibus ac pedibus iam tum morsuque repugnant,
 vix etiam cum sunt dentes unguesque creati.
 alituum porro genus alis omne videmus
 fidere et a pinnis tremulum petere auxiliatum. 1040

proinde putare aliquem tum nomina distribuisse
 rebus et inde homines didicisse vocabula prima,
 desiperest. nam cur hic posset cuncta notare
 vocibus et varios sonitus emittere linguae,
 tempore eodem alii facere id non quisse putentur? 1045

praeterea si non alii quoque vocibus, ^{notis} ~~notis~~ notities est
 inter se fuerant, unde insita notities est
 utilitatis et unde data est huic prima potestas,
 quid vellet facere ut sciret animoque videret?
 cogere item pluris unus victosque domare 1050
 non poterat, rerum ut perdiscere nomina vellent.
 nec ratione docere ulla suadereque surdis,

1023 omnis *Marullus*: omni *OO* 1025 caste *l 31*: casti *OO*
 1033 suas *Müller*: suam *OO* quoad *Lambinus (in notis)*: quod *OO*
 1035 infestus *l 31*: infessus *OO* 1038 etiam *Marullus*: iam *O*:
 tiam *Q* 1048 utilitatis *Marullus*: utilitas *OO*

quid sit opus facto, facilest; neque enim paterentur
 nec ratione ulla sibi ferrent amplius auris
 vocis inauditos sonitus obtundere frustra. 1055
 postremo quid in hac mirabile tantoperest re,
 si genus humanum, cui vox et lingua vigeret,
 pro vario sensu varia res voce notaret?
 cum pecudes mutae, cum denique saecla ferarum
 dissimilis soleant voces variasque ciere, 1060
 cum metus aut dolor est et cum iam gaudia gliscunt.
 quippe etenim licet id rebus cognoscere apertis.
 irritata canum cum primum magna Molossum
 mollia ricta fremunt duros nudantia dentis,
 longe alio sonitu rabie restricta minantur, 1065
 et cum iam latrant et vocibus omnia complent.
 et catulos blande cum lingua lambere temptant
 aut ubi eos iactant pedibus morsuque petentes
 suspensis teneros imitantur dentibus haustus,
 longe alio pacto gannitu vocis adulant, 1070
 et cum deserti baubantur in aedibus aut cum
 plorantes fugiunt summisso corpore plagas.
 denique non hinnitus item differre videtur,
 inter equas ubi equus florenti aetate iuvenus
 pinnigeri saevit calcaribus ictus amoris 1075
 et fremitum patulis sub naribus edit ad arma,
 et cum sic alias concussis artubus hinnit?
 postremo genus alituum variaequae volucres,
 accipitres atque ossifragae mergique marinis
 fluctibus in salso victum vitamque petentes, 1080
 longe alias alio iaciunt in tempore voces,
 et cum de victu certant praedaque repugnant.

1053 facilest *Lachmann*: facile si *OO* 1062 id *Gifanius*: in *OO*
 1064 fremunt *Marullus*: premunt *OO* 1065 restricta *Lachmann*:
 stricta *OO* 1068 petentes *l 31*: potentes *OO* 1071 deserti
 baubantur *L*: desertibus aubantur *OO* 1082 praedaque *O corr. L*:
 praedataque *OO*

T. LVCRETI CARI

et partim mutant cum tempestatibus una
 raucisonos cantus, cornicum ut saecla vetusta
 corvorumque greges ubi aquam dicuntur et imbris 1085
 poscere et interdum ventos aurasque vocare.

ergo si varii sensus animalia cogunt,
 muta tamen cum sint, varias emittere voces,
 quanto mortalis magis aequumst tum potuisse
 dissimilis alia atque alia res voce notare! 1090

[Illud in his rebus tacitus ne forte requiras,
 fulmen detulit in terram mortalibus ignem
 primitus, inde omnis flammaram diditur ardor.
 multa videmus enim caelestibus inlita flammis
 fulgere, cum caeli donavit plaga vapore. 1095

et ramosa tamen cum ventis pulsa vacillans
 aestuat in ramos incumbens arboris arbor,
 exprimitur validis extritus viribus ignis
 et micat interdum flammai fervidus ardor,
 mutua dum inter se rami stirpesque teruntur. 1100
 quorum utrumque dedisse potest mortalibus ignem.
 inde cibum coquere ac flammae mollire vapore
 sol docuit, quoniam mitescere multa videbant
 verberibus radiorum atque aestu victa per agros.

Inque dies magis hi victum vitamque priorem 1105
 commutare novis monstrabant rebu' benigni,
 ingenio qui praestabant et corde vigeant.
 condere coeperunt urbis arcemque locare
 praesidium reges ipsi sibi perfugiumque,
 et pecus atque agros divisere atque dedere 1110
 pro facie cuiusque et viribus ingenioque;
 nam facies multum valuit viresque vigeant.
 posterius res inventast aurumque repertum,

1091-1160 *uncinis incl. edd.* 1094 *inlita Lachmann: insita OQ*
 1095 *vapore Lachmann: vaporis OQ* 1105 *hi victum Naugerius:*
invictum OQ 1106 *rebu' benigni Lachmann: rebus et igni OQ*
 1110 *pecus Lachmann: pecudes OQ*

quod facile et validis et pulchris dempsit honorem ;
 divitioris enim sectam plerumque sequuntur 1115
 quamlibet et fortes et pulchro corpore creti.
 quod siquis vera vitam ratione gubernet,
 divitiae grandes homini sunt vivere parce
 aequo animo ; neque enim est umquam penuria parvi.
 at claros homines voluerunt se atque potentis, 1120
 ut fundamento stabili fortuna maneret
 et placidam possent opulenti degere vitam,
 nequiquam, quoniam ad summum succedere honorem
 certantes iter infestum fecere viai,
 et tamen e summo, quasi fulmen, deicit ictos 1125
 invidia interdum contemptim in Tartara taetra ;
 invidia quoniam, ceu fulmine, summa vaporant [1131]
 plerumque et quae sunt aliis magis edita cumque ; [1132]
 ut satius multo iam sit parere quietum [1127]
 quam regere imperio res velle et regna tenere. 1130 [1128]
 proinde sine incassum defessi sanguine sudent, [1129]
 angustum per iter luctantes ambitionis ; [1130]
 quandoquidem sapiunt alieno ex ore petuntque
 res ex auditis potius quam sensibus ipsis,
 nec magis id nunc est neque erit mox quam fuit ante. 1135

Ergo regibus occisis subversa iacebat
 pristina maiestas soliorum et sceptrata superba,
 et capitis summi praeclarum insigne cruentum
 sub pedibus vulgi magnum lugebat honorem ;
 nam cupide conculcatur nimis ante metutum. 1140
 res itaque ad summam faecem turbasque redibat,
 imperium sibi cum ac summatum quisque petebat.
 inde magistratum partim docuere creare
 iuraque constituere, ut vellent legibus uti.

1116 creti *l* 31 : certi *OQ* 1124 certantes iter *Marullus* : certan-
 tesque inter *OQ* 1127-1132 *hunc versuum ordinem restituit Munro*
 1141 redibat *l* 31 : recidat *OQ*

T. LVCRETI CARI

nam genus humanum, defessum vi colere aevum, 1145
 ex inimicitiis languebat; quo magis ipsum
 sponte sua cecidit sub leges artaque iura.
 acrius ex ira quod enim se quisque parabat
 ulcisci quam nunc concessumst legibus aequis,
 hanc ob rem est homines pertaesum vi colere aevum. 1150
 inde metus maculat poenarum praemia vitae.
 circumretit enim vis atque iniuria quemque
 atque, unde exortast, ad eum plerumque revertit,
 nec facilest placidam ac pacatam degere vitam
 qui violat factis communia foedera pacis. 1155
 etsi fallit enim divum genus humanumque,
 perpetuo tamen id fore clam diffidere debet;
 quippe ubi se multi per somnia saepe loquentes
 aut morbo delirantes protraxe ferantur
 et celata <diu> in medium peccata dedisse.] 1160
 Nunc quae causa deum per magnas numina gentis
 pervulgarit et ararum compleverit urbis
 suscipiendaque curarit sollemnia sacra,
 quae nunc in magnis florent sacra rebu' locisque,
 unde etiam nunc est mortalibus insitus horror 1165
 qui delubra deum nova toto suscitatur orbi
 terrarum et festis cogit celebrare diebus,
 non ita difficilest rationem reddere verbis.
 quippe etenim iam tum divum mortalia saecla
 egregias animo facies vigilante videbant 1170
 et magis in somnis mirando corporis auctu.
 his igitur sensum tribuebant propterea quod
 membra movere videbantur vocesque superbas
 mittere pro facie praeclara et viribus amplis.
 aeternamque dabant vitam, quia semper eorum 1175
 suppeditabatur facies et forma manebat,

1145 vi colere *l 31*: vicere *O*: vigere *Q*
 1160 diu *add. Marullus*

1152 vis *C*: ius *OQ*

1211
870
359

et tamen omnino quod tantis viribus auctos
non temere ulla vi convinei posse putabant.
fortunisque ideo longe praestare putabant,
quod mortis timor haud quemquam vexaret eorum, 1180
et simul in somnis quia multa et mira videbant
efficere et nullum capere ipsos inde laborem.
praeterea caeli rationes ordine certo

et varia annorum cernebant tempora verti
nec poterant quibus id fieret cognoscere causis. 1185

ergo per fugium sibi habebant omnia divis
tradere et illorum nutu facere omnia flecti.
in caeloque deum sedis et templa locarunt,
per caelum volvi quia sol et luna videtur,
luna dies et nox et noctis signa severa 1190
noctivagaeque faces caeli flammaeque volantes,
nubila sol imbres nix venti fulmina grando
et rapidi fremitus et murmura magna minarum.

O genus infelix humanum, talia divis
cum tribuit facta atque iras adiunxit acerbis! 1195

quantos tum gemitus ipsi sibi, quantaque nobis
vulnera, quas lacrimas peperere minoribu' nostris!
nec pietas ullast velatum saepe videri
vertier ad lapidem atque omnis accedere ad aras
nec procumbere humi prostratum et pandere palmas 1200
ante deum delubra nec aras sanguine multo

spargere quadrupedum nec votis nectere vota,
sed mage pacata posse omnia mente tueri. ✓
nam cum suspicimus magni caelestia mundi
templa super stellisque micantibus aethera fixum, 1205

et venit in mentem solis lunaeque viarum,
tunc aliis oppressa malis in pectora cura
illa quoque expergefatum caput erigere inquit,

1189 sol *Lambinus*: nox *OO*
placata *OO*

1203 pacata *editio Juntina*:

T. LVCRETI CARI

nequae forte deum nobis immensa potestas
 sit, vario motu quae candida sidera verset. 1210
 temptat enim dubiam mentem rationis egestas,
 ecquaenam fuerit mundi genitalis origo,
 et simul ecquae sit finis, quoad moenia mundi
 solliciti motus hunc possint ferre laborem,
 an divinitus aeterna donata salute 1215
 perpetuo possint aevi labentia tractu
 immensi validas aevi contemnere viris.
 praeterea cui non animus formidine divum
 contrahitur, cui non correpunt membra pavore,
 fulminis horribili cum plaga torrida tellus 1220
 contremit et magnum percurrunt murmura caelum?
 non populi gentesque tremunt, regesque superbi
 corripiunt divum percussi membra timore,
 nequid ob admissum foede dictumve superbe
 poenarum grave sit solvendi tempus adultum? 1225
 summa etiam cum vis violenti per mare venti
 induperatorem classis super aequora verrit
 cum validis pariter legionibus atque elephantis,
 non divum pacem votis adit ac prece quaesit
 ventorum pavidus paces animasque secundas, 1230
 nequiquam, quoniam violento turbine saepe
 correptus nilo fertur minus ad vada leti?
 usque adeo res humanas vis abdita quaedam
 obterit et pulchros fascis saevasque securis
 proculcare ac ludibrio sibi habere videtur. 1235
 denique sub pedibus tellus cum tota vacillat
 concussaeque cadunt urbes dubiaeque minantur,
 quid mirum si se temnunt mortalia saecula
 atque potestates magnas mirasque relinquunt
 in rebus viris divum, quae cuncta gubernent? 1240

1214 solliciti *Bentley*: et taciti *OQ* 1220 fulminis *Marullus*:
 fulmini *OQ* 1224 nequid *Lachmann*: nequod *OQ* 1225 adultum
Lachmann: adauctum *OQ*

Quod superest, aes atque aurum ferrumque repertumst
 et simul argenti pondus plumbique potestas,
 ignis ubi ingentis silvas ardore cremarat
 montibus in magnis, seu caeli fulmine misso,
 sive quod inter se bellum silvestre gerentes 1245
 hostibus intulerant ignem formidinis ergo,
 sive quod inducti terrae bonitate volebant
 pandere agros pinguis et pascua reddere rura,
 sive feras interficere et ditescere praeda.
 nam fovea atque igni prius est venarier ortum 1250
 quam saepire plagis saltum canibusque ciere.
 quidquid id est, quacumque e causa flammeus ardor
 horribili sonitu silvas exederat altis
 ab radicibus et terram percoxerat igni,
 manabat venis ferventibus in loca terrae 1255
 concava conveniens argenti rivus et auri,
 aeris item et plumbi. quae cum concreta videbant
 posterius claro in terra splendere colore,
 tollebant nitido capti levique lepore,
 et simili formata videbant esse figura 1260
 atque lacunarum fuerant vestigia cuique.
 tum penetrabat eos posse haec liquefacta calore
 quamlibet in formam et faciem decurrere rerum
 et prorsum quamvis in acuta ac tenvia posse
 mucronum duci fastigia procudendo, 1265
 ut sibi tela parent, silvasque ut caedere possint
 materiemque dolare et levia radere tigna
 et terebrare etiam ac pertundere perque forare.
 nec minus argento facere haec auroque parabant
 quam validi primum violentis viribus aeris, 1270
 nequiquam, quoniam cedebat victa potestas,

1241 aes atque *Marullus*: aequae *OQ* 1244 caeli *Q*: caelo *O*
 1253 altis *O*: altas *Q* 1258 terra *Lachmann*: terras *OQ* 1267
 dolare et levia *Marullus*: dolaret levare ac *OQ*

T. LVCRETI CARI

nec poterant pariter durum sufferre laborem.
 tum fuit in pretio magis aes aurumque iacebat
 propter inutilitatem hebeti mucrone retusum.
 nunc iacet aes, aurum in summum successit honorem. 1275
 sic volvenda aetas commutat tempora rerum.
 quod fuit in pretio, fit nullo denique honore;
 porro aliud succedit et (e) contemptibus exit
 inque dies magis appetitur floretque repertum
 laudibus et miro est mortalis inter honore. 1280
 Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
 sit facilest ipsi per te cognoscere, Memmi.
 arma antiqua manus ungues dentesque fuerunt
 et lapides et item silvarum fragmina rami,
 et flamma atque ignes, postquam sunt cognita primum. 1285
 posterius ferri vis est aerisque reperta.
 et prior aeris erat quam ferri cognitus usus,
 quo facilis magis est natura et copia maior.
 aere solum terrae tractabant, aereque belli
 miscebant fluctus et vulnera vasta serebant 1290
 et pecus atque agros adimebant. nam facile ollis
 omnia cedebant armatis nuda et inerma.
 inde minutatim processit ferreus ensis
 versaque in opprobium species est falcis aenae,
 et ferro coepere solum proscindere terrae 1295
 exaequataque sunt creperi certamina belli.
 et prius est armatum in equi conscendere costas
 et moderarier hunc frenis dextraque vigere
 quam biiugo curru belli temptare pericla.
 et biiugos prius est quam bis coniungere binos 1300
 et quam falciferos armatum escendere currus.
 inde boves lucas turrato corpore, taetras,
 anguimanus, belli docuerunt vulnera Poeni

1273 tum *Lachmann*: nam *OQ* aes *add.* l 31 1278 c *add.*
editio Brixensis 1285 flamma atque *Q corr.*: flammatque *OQ*
 1302 lucas *Q corr.*: cas *OQ*

sufferre et magnas Martis turbare catervas.
 sic alid ex alio peperit discordia tristis, 1305
 horribile humanis quod gentibus esset in armis,
 inque dies belli terroribus addidit augmen.

Temptarunt etiam tauros in moenere belli
 expertique sues saevos sunt mittere in hostis.
 et validos partim prae se misere leones 1310

cum doctoribus armatis saevisque magistris
 qui moderarier his possent vinculisque tenere,
 nequiquam, quoniam permixta caede calentes
 turbabant saevi nullo discrimine turmas, 1315

nec poterant equites fremitu perterrita equorum
 pectora mulcere et frenis convertere in hostis.
 irritata leae iaciebant corpora saltu
 undique et adversum venientibus ora petebant
 et nec opinantis a tergo deripiebant 1320

deplexaeque dabant in terram vulnere victos,
 morsibus adfixae validis atque unguibus uncis.
 iactabantque suos tauri pedibusque terebant
 et latera ac ventris hauribant subter equorum
 cornibus et terram minitanti fronte ruebant. 1325

et validis socios caedebant dentibus apri
 tela infracta suo tingentes sanguine saevi,
 permixtasque dabant equitum peditumque ruinas. 1329
 nam transversa feros exhibant dentis adactus 1330

iumenta aut pedibus ventos erecta petebant,
 nequiquam, quoniam ab nervis succisa videres
 concidere atque gravi terram consternere casu.
 siquos ante domi domitos satis esse putabant,
 effervescere cernebant in rebus agendis 1335

1325 fronte *Lachmann*: mente *OQ* 1328 in se fracta suo
 tingentes sanguine tela *secl. Mon.* 1330 dentis adactus *Marullus*:
 dentis adauctus *Q*: dentibus adauctus *O*

T. LVCRETI CARI

vulneribus clamore fuga terrore tumultu,
 nec poterant ullam partem reducere eorum ;
 diffugiebat enim varium genus omne ferarum ;
 ut nunc saepe boves lucae ferro male mactae
 diffugiunt, fera fata suis cum multa dedere. 1340
 si fuit ut facerent. sed vix adducor ut, ante
 quam commune malum fieret foedumque, futurum [1343]
 non quierint animo praesentire atque videre. [1342]
 sed facere id non tam vincendi spe voluerunt,
 1347
 quam dare quod gement hostes, ipsique perire,
 qui numero diffidebant armisque vacabant.

Nexilis ante fuit vestis quam textile tegmen. 1350

textile post ferrumst, quia ferro tela paratur,
 nec ratione alia possunt tam levia gigni
 insilia ac fusi radii scapique sonantes.
 et facere ante viros lanam natura coegit
 quam muliebre genus ; nam longe praestat in arte 1355
 et sollertius est multo genus omne virile ;
 agricolae donec vitio vertere severi,
 ut muliebribus id manibus concedere vellent
 atque ipsi pariter durum sufferre laborem
 atque opere in duro durarent membra manusque. 1360

At specimen sationis et insitionis origo
 ipsa fuit rerum primum natura creatrix,
 arboribus quoniam bacae glandesque caducae
 tempestiva dabant pullorum examina subter ;
 unde etiam libitumst stirpis committere ramis 1365
 et nova defodere in terram virgulta per agros.
 inde aliam atque aliam culturam dulcis agelli

1340 fata *Q* corr.: facta *OQ* 1342, 1343 *hunc versuum ordinem*
restituit Lachmann

1344-1346 et magis id possis factum contendere in omni
 in variis mundis varia ratione creatis (=528)
 quam certo atque uno terrarum quolibet orbi

secl. Lachmann

temptabant fructusque feros mansuescere terram
 cernebant indulgendo blandequē colendo.
 inque dies magis in montem succedere silvas 1370
 cogeabant infraque locum concedere cultis,
 prata lacus rivos segetes vinetaque laeta
 collibus et campis ut haberent, atque olearum
 caerula distinguens inter plaga currere posset
 per tumulos et convallis camposque profusa; 1375
 ut nunc esse vides vario distincta lepore
 omnia, quae pomis intersita dulcibus ornant
 arbustisque tenent felicibus obsita circum.
 At liquidas avium voces imitauer ore
 ante fuit multo quam levia carmina cantu 1380
 concelebrare homines possent aurisque iuvare.
 et zephyri, cava per calamorum, sibila primum
 agrestis docuere cavas inflare cicutas.
 inde minutatim dulcis didicere querelas,
 tibia quas fundit digitis pulsata canentum, 1385
 avia per nemora ac silvas saltusque repertas,
 per loca pastorum deserta atque otia dia.
 haec animos ollis mulcebant atque iuvabant 1390
 cum satiate cibi; nam tum sunt omnia cordi.
 saepe itaque inter se prostrati in gramine molli
 propter aquae rivum sub ramis arboris altae
 non magnis opibus iucunde corpora habebant,
 praesertim cum tempestas ridebat et anni 1395
 tempora pingebant viridantis floribus herbas.
 tum ioca, tum sermo, tum dulces esse cachinni
 consuerant. agrestis enim tum musa vigebat;
 tum caput atque umeros plexis redimire coronis
 floribus et foliis lascivia laeta monebat, 1400
 atque extra numerum procedere membra moventis

1386 repertas *Bockemüller*: reperta *OO*
 1455 *secl. Lachmann*

1388-1389 = 1454,

T. LVCRETI CARI

duriter et duro terram pede pellere matrem ;
 unde oriebantur risus dulcesque cachinni,
 omnia quod nova tum magis haec et mira vigebant. ✓
 et vigilantibus hinc aderant solacia somni, 1405
 ducere multimodis voces et flectere cantus
 et supera calamos unco percurrere labro ;
 unde etiam vigiles nunc haec accepta tuentur
 et numerum servare †genus† didicere, neque hilo
 maiorem interea capiunt dulcedini' fructum 1410
 quam silvestre genus capiebat terrigenarum.
 nam quod adest praesto, nisi quid cognovimus ante
 suavius, in primis placet et pollere videtur,
 posteriorque fere melior res illa reperta
 perdit et immutat sensus ad pristina quaeque. 1415
 sic odium coepit glandis, sic illa relicta
 strata cubilia sunt herbis et frondibus aucta.
 pellis item cecidit vestis contempta ferinae ;
 quam reor invidia tali tunc esse repertam,
 ut letum insidiis qui gessit primus obiret, 1420
 et tamen inter eos distractam sanguine multo
 disperiisse neque in fructum convertere quisse.
 tunc igitur pelles, nunc aurum et purpura curis
 exercent hominum vitam belloque fatigant ;
 quo magis in nobis, ut opinor, culpa resedit. 1425
 frigus enim nudos sine pellibus excruciabat
 terrigenas ; at nos nil laedit veste carere
 purpurea atque auro signisque ingentibus apta,
 dum plebeia tamen sit quae defendere possit.
 ergo hominum genus incassum frustra laborat 1430
 semper et in curis consumit inanibus aevum,
 nimirum quia non cognovit quae sit habendi

1405 somni *Lambinus*: somno *OQ* 1409 genus *OQ*: sonis
Lachmann: recens *Munro*: genis *Everett* 1419 tunc *editio*
Brixianensis: nunc *OQ* 1431 in *add l 31*

finis et omnino quoad crescat vera voluptas.
 idque minutatim vitam provexit in altum
 et belli magnos commovit funditus aestus. 1435

At vigiles mundi magnum versatile templum
 sol et luna suo lustrantes lumine circum
 perdocuere homines annorum tempora verti
 et certa ratione geri rem atque ordine certo.

Iam validis saepti degebant turribus aevum 1440
 et divisa colebatur discretaque tellus,
 iam mare velivolis florebat †propter odores†
 auxilia ac socios iam pacto foedere habebant,
 carminibus cum res gestas coepere poetae
 tradere; nec multo priu' sunt elementa reperta. 1445
 propterea quid sit prius actum respicere aetas
 nostra nequit, nisi qua ratio vestigia monstrat.

Navigia atque agri culturas moenia leges
 arma vias vestis et cetera de genere horum,
 praemia, delicias quoque vitae funditus omnis, 1450
 carmina picturas, et daedala signa polire,
 usus et impigrae simul experientia mentis
 paulatim docuit pedetemptim progredientis.
 sic unumquicquid paulatim protrahit aetas
 in medium ratioque in luminis erigit oras. 1455
 namque alid ex alio clarescere cordi' videbant
 artibus, ad summum donec venere cacumen.

1442 iam *Lachmann*: tum *OQ* florebat propter odores *OQ*:
 florebat puppibus et res *Lachmann*: florebat puppibus; urbes *Munro*:
 proreis florebat opertum *Ellis* 1449 et *add l 31* 1451 polire
l 31: polito *OQ* 1456 cordi' *Polle*: corde *OQ*

T. LVCRETI CARI
DE RERVM NATVRA

LIBER SEXTVS

PRIMAE frugiparos fetus mortalibus aegris
dididerunt quondam praeclaro nomine Athenae
et recreaverunt vitam legesque rogarunt,
et primae dederunt solacia dulcia vitae,
cum genuere virum tali cum corde repertum, 5
omnia veridico qui quondam ex ore profudit ;
cuius et extincti propter divina reperta
divulgata vetus iam ad caelum gloria fertur.
nam cum vidit hic ad victum quae flagitat usus
omnia iam ferme mortalibus esse parata 10
et, proquam posset, vitam consistere tutam,
divitiis homines et honore et laude potentis
adfluere atque bona gnatorum excellere fama,
nec minus esse domi cuiquam tamen anxia corda,
atque animi ingratis vitam vexare (sine ulla) 15
pausa atque infestis cogi saevire querelis,
intellegit ibi vitium vas efficere ipsum
omniaque illius vitio corrumpier intus
quae collata foris et commoda cumque venirent ;

11 posset *Lachmann* : possent *OQ* 13 excellere *Marullus*
excolere *O* ; excollere *Q* 15 sine ulla *Munro* querellis *OQ*
16 cogi *Lambinus* : coget *OQ* 17 vas *Marullus* : fas *OQ*

T. LVCRETI CARI

partim quod fluxum pertusumque esse videbat, 20
 ut nulla posset ratione explerier umquam ;
 partim quod taetro quasi conspurcare sapore
 omnia cernebat, quaecumque receperat, intus.
 veridicis igitur purgavit pectora dictis
 et finem statuit cuppedinis atque timoris 25
 exposuitque bonum summum quo tendimus omnes
 quid foret, atque viam monstravit, tramite parvo
 qua possemus ad id recto contendere cursu,
 quidve mali foret in rebus mortalibu' passim,
 quod fieret naturali varieque volaret 30
 seu casu seu vi, quod sic natura parasset, |
 et quibus e portis occurri cuique deceret,
 et genus humanum frustra plerumque probavit
 volvere curarum tristis in pectore fluctus.
 nam veluti pueri trepidant atque omnia caecis 35
 in tenebris metuunt, sic nos in luce timemus
 interdum, nilo quae sunt metuenda magis quam
 quae pueri in tenebris pavitant finguntque futura.
 hunc igitur terrorem animi tenebrasque necessest
 non radii solis nec lucida tela diei 40
 discutiant, sed naturae species ratioque.
 quo magis inceptum pergam pertexere dictis.
 Et quoniam docui mundi mortalia templa
 esse et nativo consistere corpore caelum,
 et quaecumque in eo fiunt fierique necessest, 45
 pleraque dissolui, quae restant percipe porro,
 quandoquidem semel insignem conscendere currum

*

†ventorum exirtant placentur omnia rursum†

30 fieret *Susius* : fuerit *OQ* 44 et *add. l 31* 47 * 48 *lacunam*
indicavit Bernays 48 ventorum exirtant placentur omnia rursum
OQ : ventorum, ex ira ut placentur, ut omnia rursum *Munro* :
 ventorum existant, placentur ut omnia rursum * *Brieger* : ventorum
 existant placentur momina rursum *Ellis*

quae fuerint sint placato conversa furore.
 cetera quae fieri in terris caeloque tuentur . 50
 mortales, pavidis cum pendent mentibu' saepe,
 et faciunt animos humilis formidine divum
 depressosque premunt ad terram propterea quod
 ignorantia causarum conferre deorum
 cogit ad imperium res et concedere regnum. 55
 nam bene qui didicere deos securum agere aevum, 58
 si tamen interea mirantur qua ratione
 quaeque geri possint, praesertim rebus in illis 60
 quae supera caput aetheriis cernuntur in oris,
 rursus in antiquas referuntur religiones
 et dominos acris adsciscunt, omnia posse
 quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
 quid nequeat, finita potestas denique cuique 65
 quam sit ratione atque alte terminus haerens ;
 quo magis errantes caeca ratione feruntur.
 quae nisi respuis ex animo longequae remittis
 dis indigna putare alienaque pacis eorum,
 delibata deum per te tibi numina sancta 70
 saepe oberunt ; non quo violari summa deum vis
 possit, ut ex ira poenas petere imbibat acris,
 sed quia tute tibi placida cum pace quietos
 constitues magnos irarum volvere fluctus,
 nec delubra deum placido cum pectore adibis, 75
 nec de corpore quae sancto simulacra feruntur
 in mentis hominum divinae nuntia formae,
 suscipere haec animi tranquilla pace valebis.
 inde videre licet qualis iam vita sequatur.
 quam quidem ut a nobis ratio verissima longe 80
 reiciat, quamquam sunt a me multa profecta,

49 furore *Lambinus*: favore *OQ* 56, 57 = i 153, 154 *secl.*
Lachmann 66 ratione *Goebel*: rationi *OQ* 71 oberunt *Wake-*
field: oderunt *OQ* 74 fluctus *l 31*: fletus *OQ* 76 feruntur
editio Brixiensis: fuerunt *OQ*

T. LVCRETI CARI

multa tamen restant et sunt ornanda politis
 versibus; est ratio caeli speciesque tenenda,
 sunt tempestates et fulmina clara canenda,
 quid faciant et qua de causa cumque ferantur; 85
 ne trepides caeli divisis partibus amens,
 unde volans ignis pervenerit aut in utram se
 verterit hinc partem, quo pacto per loca saepta
 insinuarit, et hinc dominatus ut extulerit se.
 tu mihi supremae praescripta ad candida calcis 92
 currenti spatium praemonstra, callida musa
 Calliope, requies hominum divumque voluptas,
 te duce ut insigni capiam cum laude coronam. 95

Principio tonitru quatiuntur caerula caeli
 propterea quia concurrunt sublime volantes
 aetheriae nubes contra pugnantibu' ventis.
 nec fit enim sonitus caeli de parte serena,
 verum ubicumque magis denso sunt agmine nubes, 100
 tam magis hinc magno fremitus fit murmure saepe.
 praeterea neque tam condense corpore nubes
 esse queunt quam sunt lapides ac tigna, neque autem
 tam tenues quam sunt nebulae fumique volantes.
 nam cadere aut bruto deberent pondere pressae 105
 ut lapides, aut ut fumus constare nequirent
 nec cohibere nives gelidas et grandinis imbris.
 dant etiam sonitum patuli super aequora mundi,
 carbasus ut quondam magnis intenta theatris
 dat crepitum malos inter iactata trabesque, 110
 interdum perscissa furit petulantibus auris
 et fragilis sonitus chartarum commeditatur.
 id quoque enim genus in tonitru cognoscere possis,
 aut ubi suspensam vestem chartasque volantis

83 caeli speciesque *editio Brixiana*: caelisque *OO* 90, 91 =
 i 153, 154 *secl. Munro* 102 nubes *l 31*: nure *OO* 103 lapides
l 31: pepides *OO* tigna *Q corr.*: iigna *O*: igna *Q* 105 aut *l 31*:
 avi *OO* 112 sonitus *add. l 31*

verberibus venti versant planguntque per auras. 115

fit quoque enim interdum ut non tam concurrere nubes
frontibus adversis possint quam de latere ire
diverso motu radentes corpora tractim,
aridus unde auris terget sonus ille diuque
ducitur, exierunt donec regionibus artis. 120

Hoc etiam pacto tonitru concussa videntur
omnia saepe gravi tremere et divulsa repente
maxima dissiluisse capacis moenia mundi,
cum subito validi venti collecta procella
nubibus intorsit sese conclusaque ibidem 125
turbine versanti magis ac magis undique nubem
cogit uti fiat spisso cava corpore circum,
post ubi comminuit vis eius et impetus acer,
tum perterricrepto sonitu dat scissa fragorem.
nec mirum, cum plena animae vesicula parva 130
saepe ita det torvum sonitum displosa repente.

Est etiam ratio, cum venti nubila perflant,
ut sonitus faciant. etenim ramosa videmus
nubila saepe modis multis atque aspera ferri;
scilicet ut, crebram silvam cum flamina cauri *N. W. auri* 135
perflant, dant sonitum frondes ramique fragorem.

fit quoque ut interdum validi vis incita venti
perscindat nubem perfringens impete recto.
nam quid possit ibi flatus manifesta docet res,
hic, ubi lenior est, in terra cum tamen alta 140
arbusta evolvens radicibus haurit ab imis.

sunt etiam fluctus per nubila, qui quasi murmur
dant in frangendo graviter; quod item fit in altis
fluminibus magnoque mari, cum frangitur aestus.
fit quoque, ubi e nubi in nubem vis incidit ardens 145

116 ut *add. l 31* 118 corpora *Gronovius*: corpore *OO*
120 exierunt *Vat. 1706*: exierum *OO* 129 scissa *Bernays*: missa
OO 131 det *Lachmann*: dat *OO*: torvum *Munro*: parvum *OO*
144 aestus *l 31*: aest *OO*

T. LVCRETI CARI

fulminis, haec multo si forte umore recepit
ignem, continuo (ut) magno clamore trucidet ;
ut calidis candens ferrum e fornacibus olim
stridit, ubi in gelidum propere demersimus imbrem.
aridior porro si nubes accipit ignem, 150
uritur ingenti sonitu succensa repente ;

lauricomos ut si per montis flamma vagetur
turbine ventorum comburens impete magno ;
nec res ulla magis quam Phoebi Delphica laurus
terribili sonitu flamma crepitante crematur. 155

denique saepe geli multus fragor atque ruina
grandinis in magnis sonitum dat nubibus alte.
ventus enim cum confercit, franguntur, in artum
concreti montes nimborum et grandine mixti. ✓

Fulgit item, nubes ignis cum semina multa 160
excussere suo concursu ; ceu lapidem si
percutiat lapis aut ferrum ; nam tum quoque lumen
exsilit et claras scintillas dissipat ignis.

sed tonitrum fit uti post auribus accipiamus,
fulgere quam cernant oculi, quia semper ad auris 165
tardius adveniunt quam visum quae moveant res.
id licet hinc etiam cognoscere, caedere si quem
ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
ante fit ut cernas ictum quam plaga per auris
det sonitum, sic fulgorem quoque cernimus ante 170
quam tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni
e simili causa, concursu natus eodem.

Hoc etiam pacto volucris loca lumine tingunt
nubes et tremulo tempestas impete fulgit.
ventus ubi invasit nubem et versatus ibidem 175
fecit ut ante cavam docui spissescere nubem,
mobilitate sua fervescit ; ut omnia motu
percalecta vides ardescere, plumbea vero

147 ut *add. Lambinus* trucidet *editio Juntina*: trucidat *OO*
149 propere *Marullus*: propter *OO* 154 ulla *Macrobius*: vita *OO*

glans etiam longo cursu volvenda liquescit.
 ergo fervidus hic nubem cum perscidit atram, 180
 dissipat ardoris quasi per vim expressa repente
 semina quae faciunt nictantia fulgura flammae ;
 inde sonus sequitur qui tardius adficit auris
 quam quae perveniunt oculorum ad lumina nostra.
 scilicet hoc densis fit nubibus et simul alte 185
 exstructis aliis alias super impete miro ;
 ne tibi sit frudi quod nos inferne videmus
 quam sint lata magis quam sursum exstructa quid exstent.
 contemplator enim, cum montibus assimilata
 nubila portabunt venti transversa per auras, 190
 aut ubi per magnos montis cumulata videbis
 insuper esse aliis alia atque urgere superne
 in statione locata sepultis undique ventis.
 tum poteris magnas moles cognoscere eorum
 speluncasque velut saxis pendentibu' structas 195
 cernere, quas venti cum tempestate coorta
 complerunt, magno indignantur murmure clausi
 nubibus in caveisque ferarum more minantur ;
 nunc hinc nunc illinc fremitus per nubila mittunt
 quaerentesque viam circum versantur et ignis 200
 semina convolvunt e nubibus atque ita cogunt
 multa rotantque cavis flammam fornacibus intus,
 donec divulsa fulserunt nube corusci.

Hac etiam fit uti de causa mobilis ille
 devolet in terram liquidi color aureus ignis, 205
 semina quod nubis ipsas permulta necessust
 ignis habere ; etenim cum sunt umore sine ullo,
 flammeus est plerumque colos et splendidus ollis.
 quippe etenim solis de lumine multa necessesit

179 liquescit *Pontanus* : quiescit *OQ* 183 adficit *Bentley* : ad-
 licit *OQ* 191 cumulata *Q corr.* : culata *OQ* 201 e *add. L*
 205 color *Servius* : calor *OQ* 209 etenim *Q corr.* : enim *OQ*

T. LVCRETI CARI

concipere, ut merito rubeant ignisque profundant. 210
 hasce igitur cum ventus agens contrusit in unum
 compressitque locum cogens, expressa profundunt
 semina quae faciunt flammae fulgere colores.
 fulgit item, cum rarescunt quoque nubila caeli.
 nam cum ventus eas leviter diducit euntis 215
 dissoluitque, cadant ingratis illa necessest
 semina quae faciunt fulgorem. tum sine taetro
 terrore et sonitu fulgit nulloque tumultu.
 Quod superest, <quali> natura praedita constent
 fulmina, declarant ictu eius inusta vaporis 220
 signa notaeque gravis halantis sulphuris auras.
 ignis enim sunt haec non venti signa neque imbris.
 praeterea saepe accendunt quoque tecta domorum
 et celeri flamma dominantur in aedibus ipsis.
 hunc tibi subtilem cum primis ignibus ignem 225
 constituit natura minutis mobilibusque
 corporibus, cui nil omnino obsistere possit.
 transit enim validum fulmen per saepta domorum,
 clamor ut ac voces, transit per saxa, per aera,
 et liquidum puncto facit aes in tempore et aurum, 230
 curat item vasis integris vina repente
 diffugiant, quia nimirum facile omnia circum
 collaxat rareque facit lateramina vasis
 adveniens calor eius et insinuatus in ipsum
 mobiliter soluens differt primordia vini. 235
 quod solis vapor aetatem non posse videtur
 efficere usque adeo pollens fervore corusco.
 tanto mobilior vis et dominantior haec est.
 Nunc ea quo pacto gignantur et impete tanto
 fiant ut possint ictu discludere turris, 240

218 sonitu *Vat.* 1954: sonis *OQ* 219 quali *add. Lambinus*
 220 eius *Bernays*: et *OQ* 223 saepe *Vossius*: se *OQ* 226
 mobilibusque *editio Aldina*: montibusque *OQ* 237 pollens
Lambinus: tellens *OQ*

disturbare domos, avellere tigna trabesque,
 et monumenta virum demoliri atque †cieret,
 exanimare homines, pecudes prosternere passim,
 cetera de genere hoc qua vi facere omnia possint,
 expediam, neque te in promissis plura morabor. 245

Fulmina gignier e crassis alteque putandumst
 nubibus exstructis ; nam caelo nulla sereno
 nec leviter densis mittuntur nubibus umquam.
 nam dubio procul hoc fieri manifesta docet res ;
 quod tum per totum concrescunt aera nubes, 250
 undique uti tenebras omnis Acherunta reamur
 liquisse et magnas caeli complesse cavernas.

usque adeo taetra nimborum nocte coorta
 impendent atrae formidinis ora superne,
 cum commoliri tempestas fulmina coeptat. 255

praeterea persaepe niger quoque per mare nimbus,
 ut picis e caelo demissum flumen, in undas
 sic cadit effertus tenebris procul et trahit atram
 fulminibus gravidam tempestatem atque procellis,
 ignibus ac ventis cum primis ipse repletus, 260

in terra quoque ut horrescant ac tecta requirant.
 sic igitur supera nostrum caput esse putandumst
 tempestatem altam. neque enim caligine tanta
 obruerent terras, nisi inaedificata superne
 multa forent multis exempto nubila sole ; 265

nec tanto possent venientes opprimere imbri,
 flumina abundare ut facerent camposque natate,
 si non exstructis foret alte nubibus aether.
 hic igitur ventis atque ignibus omnia plena
 sunt ; ideo passim fremitus et fulgura fiunt. 270
 quippe etenim supra docui permulta vaporis

241 tigna *Lambinus* : igna *OQ* 242 demoliri *Marullus* : com-
 moliri *OQ* ciere *OQ* : cremare *Munro* 245 te *add. l 31* 246
 gignier *Marullus* : gigni *OQ* 258 effertus *Lachmann* : et fertus *OQ*

T. LVCRETI CARI

semina habere cavas nubis et multa necessest
 concipere ex solis radiis ardoreque eorum.
 hoc ubi ventus eas idem qui cogit in unum
 forte locum quemvis, expressit multa vaporis 275
 semina seque simul cum eo commiscuit igni,
 insinuatus ibi vertex versatur in arto
 et calidis acuit fulmen fornacibus intus.
 nam duplici ratione accenditur, ipse sua cum
 mobilitate calescit et e contagibus ignis. 280
 inde ubi percaluit venti vis (et) gravis ignis
 impetus incessit, maturum tum quasi fulmen
 perscindit subito nubem, ferturque coruscis
 omnia luminibus lustrans loca percitus ardor.
 quem gravis insequitur sonitus, displosa repente 285
 opprimere ut caeli videantur templa superne.
 inde tremor terras graviter pertemptat et altum
 murmura percurrunt caelum; nam tota fere tum
 tempestas concussa tremit fremitusque moventur.
 quo de concussu sequitur gravis imber et uber, 290
 omnis uti videatur in imbrem vertier aether
 atque ita praecipitans ad diluviem revocari:
 tantus discidio nubis ventique procella
 mittitur, ardenti sonitus cum provolat ictu.
 est etiam cum vis extrinsecus incita venti 295
 incidit in calidam maturo fulmine nubem;
 quam cum perscidit, extemplo cadit igneus ille
 vertex quem patrio vocitamus nomine fulmen.
 hoc fit idem in partis alias, quocumque tulit vis.
 fit quoque ut interdum venti vis missa sine igni 300
 igniscat tamen in spatio longoque meatu,
 dum venit, amittens in cursu corpora quaedam

272 habere *Pontanus*: haecdere *OO* 277 arto *Lachmann*: alto
OO 281 venti vis et gravis ignis *Bentley*: gravis venti vis igni *OO*
 292 revocari *Lachmann*: revocare *OO* 296 calidam *Bernays*:
 valida *OO* 298 patrio *l 31 C*: spatio *OO*

grandia quae nequeunt pariter penetrare per auras ;
 atque alia ex ipso corradens aere portat
 parvula quae faciunt ignem commixta volando ; 305
 non alia longe ratione ac plumbea saepe
 fervida fit glans in cursu, cum multa rigoris
 corpora dimittens ignem concepit in auris.
 fit quoque ut ipsius plagae vis excitet ignem,
 frigida cum venti pepulit vis missa sine igni, 310
 nimirum quia, cum vementi perculit ictu,
 confluere ex ipso possunt elementa vaporis
 et simul ex illa quae tum res excipit ictum ;
 ut, lapidem ferro cum caedimus, evolat ignis,
 nec, quod frigida vis ferrist, hoc setius illi 315
 semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum.
 sic igitur quoque res accendi fulmine debet,
 opportuna fuit si forte et idonea flammis.
 nec temere omnino plane vis frigida venti
 esse potest, ea quae tanta vi missa supernest, 320
 quin, prius in cursu si non accenditur igni,
 at tepefacta tamen veniat commixta calore.
 Mobilitas autem fit fulminis et gravis ictus, /
 et celeri ferme percurrunt fulmina lapsu,
 nubibus ipsa quod omnino prius incita se vis 325
 colligit et magnum conamen sumit eundi,
 inde ubi non potuit nubes capere impetis auctum,
 exprimitur vis atque ideo volat impete miro,
 ut validis quae de tormentis missa feruntur.
 adde quod e parvis et levibus est elementis, 330
 nec facilest tali naturae obsistere quicquam.
 inter enim fugit ac penetrat per rara viarum,
 non igitur multis offensibus in remorando

315 illi *Lachmann* : ille *OO*
 tanta vi missa *l 31* : tantaumissa *OO*
 percurrunt *Lachmann* : percunt *OO*

320 ea *Lachmann* : ex *OO*
 324 et *Marullus* : at *OO*

T. LVCRETI CARI

haesitat, hanc ob rem celeri volat impete labens.
 deinde, quod omnino natura pondera deorsum 335
 omnia nituntur, cum plagast addita vero,
 mobilitas duplicatur et impetus ille gravescit,
 ut vementius et citius quaecumque morantur
 obvia discutiat plagis itinerque sequatur.
 denique quod longo venit impete, sumere debet 340
 mobilitatem etiam atque etiam, quae crescit eundo
 et validas auget viris et roborat ictum.
 nam facit ut quae sint illius semina cumque
 e regione locum quasi in unum cuncta ferantur,
 omnia coniciens in eum volventia cursum. 345
 forsitan ex ipso veniens trahat aere quaedam
 corpora quae plagis incendunt mobilitatem.
 incolumisque venit per res atque integra transit
 multa, foraminibus liquidus quia transvolat ignis.
 multaue perfringit, cum corpora fulminis ipsa 350
 corporibus rerum inciderunt, qua texta tenentur.
 dissoluit porro facile aes aurumque repente
 confervefacit, e parvis quia facta minute
 corporibus vis est et levibus ex elementis,
 quae facile insinuantur et insinuata repente 355
 dissoluunt nodos omnis et vincla relaxant.
 autumnoque magis stellis fulgentibus apta
 concutitur caeli domus undique totaque tellus,
 et cum tempora se veris florentia pandunt.
 frigore enim desunt ignes ventique calore 360
 deficiunt neque sunt tam denso corpore nubes.
 interutrasque igitur cum caeli tempora constant,
 tum variae causae concurrunt fulminis omnes.
 nam fretus ipse anni permiscet frigus <et> aestum,

336 plagast *Lachmann*: plaga si *OO* 347 incendunt *Q*: incedunt
O 349 transvolat *Naugerius*: transviat *OO* 350 perfringit
Marullus: perfigit *O*: perfrigit *Q* 359 se veris *l 31*: seris *OO*
 364 et add. *Marullus*

quorum utrumque opus est fabricanda ad fulmina nubi, 365
 ut discordia (sit) rerum magnoque tumultu
 ignibus et ventis furibundus fluctuet aer.
 prima caloris enim pars et postrema rigoris,
 tempus id est vernum; quare pugnare necessest
 dissimilis res inter se turbareque mixtas. 370
 et calor extremus primo cum frigore mixtus
 volvitur, autumnus quod fertur nomine tempus,
 hic quoque configunt hiemes aestatibus acres.
 propterea (freta) sunt haec anni nomenclatura,
 nec mirumst, in eo si tempore plurima fiunt 375
 fulmina tempestasque cietur turbida caelo,
 ancipiti quoniam bello turbatur utrimque,
 hinc flammis illinc ventis umoreque mixto.

Hoc est igniferi naturam fulminis ipsam
 perspicere et qua vi faciat rem quamque videre, 380
 non Tyrrhena retro volventem carmina frustra
 indicia occultae divum perquirere mentis,
 unde volans ignis pervenerit aut in utram se
 verterit hinc partem, quo pacto per loca saepta
 insinuarit, et hinc dominatus ut extulerit se, 385
 quidve docere queat de caelo fulminis ictus.
 quod si Iuppiter atque alii fulgentia divi
 terrifico quatiunt sonitu caelestia templa
 et iaciunt ignem quo cuiquest cumque voluptas,
 cur quibus incautum scelus aversabile cumquest 390
 non faciunt icti flammis ut fulguris halent
 pectore prefixo, documenta mortalibus acre,
 et potius nulla sibi turpi conscius in re
 volvitur in flammis innoxius inque peditur

365 nubi *Lachmann*: nobis *OQ* 366 sit *add. Marullus*
 368 et *Marullus*: est *OQ* 370 res *add. l 31* 374 freta *add.*
Lachmann 375 eo si *Q corr.*: eos *OQ* 376 cietur *Q corr.*:
 cie *OQ* 384 hinc *Marullus*: hic *OQ* 386 docere *Housman*:
 nocere *OQ* 389 cuiquest *l 31*: inquest *OQ*

T. LVCRETI CARI

turbine caelesti subito correptus et igni? 395
 cur etiam loca sola petunt frustra que laborant?
 an tum brachia consuescunt firmantque lacertos?
 in terra que patris cur telum perpetiuntur
 obtundi? cur ipse sinit neque parcit in hostis?
 denique cur numquam caelo iacit undique puro 400
 Iuppiter in terras fulmen sonitusque profundit?
 an simul ac nubes successere, ipse in eas tum
 descendit, prope ut hinc teli determinet ictus?
 in mare qua porro mittit ratione? quid undas
 arguit et liquidam molem camposque natantis? 405
 praeterea si vult caveamus fulminis ictum,
 cur dubitat facere ut possimus cernere missum?
 si nec opinantis autem vult opprimere igni,
 cur tonat ex illa parte, ut vitare queamus,
 cur tenebras ante et fremitus et murmura concit? 410
 et simul in multas partis qui credere possis
 mittere? an hoc ausis numquam contendere factum,
 ut fierent ictus uno sub tempore plures?
 at saepes numero factum fierique necessesit,
 ut pluere in multis regionibus et cadere imbris, 415
 fulmina sic uno fieri sub tempore multa.
 postremo cur sancta deum delubra suasque
 discutit infesto praeclaras fulmine sedis
 et bene facta deum frangit simulacra suisque
 demit imaginibus violento vulnere honorem? 420
 altaque cur plerumque petit loca plurimaque eius
 montibus in summis vestigia cernimus ignis?
 Quod superest, facilest ex his cognoscere rebus,
 presteras Grai quos ab re nominatarunt,
 in mare qua missi veniant ratione superne. 425
 nam fit ut interdum tamquam demissa columna

401 Iuppiter in terras *Q* corr.: Iuppiterras *OO* 402 eas tum
Lambinus: aestum *OO* 406 vult *Avancius*: iuvit *O*: vivit *Q*
 421 eius *Lachmann*: plus *OO*

in mare de caelo descendat, quam freta circum
 fervescunt graviter spirantibus incita flabris,
 et quaecumque in eo tum sint deprensa tumultu
 navigia in summum veniant vexata periculum. 430

hoc fit ubi interdum non quit vis incita venti
 rumpere quam coepit nubem, sed deprimit, ut sit
 in mare de caelo tamquam demissa columna,
 paulatim, quasi quid pugno bracchique superne
 coniectu trudatur et extendatur in undas; 435

quam cum discidit, hinc prorumpitur in mare venti
 vis et fervorem mirum concinnat in undis.
 versabundus enim turbo descendit et illam
 deducit pariter lento cum corpore nubem;
 quam simul ac gravidam detrusit ad aequora ponti, 440

ille in aquam subito totum se immittit et omne
 excitat ingenti sonitu mare fervere cogens.
 fit quoque ut involvat venti se nubibus ipse
 vertex corradens ex aere semina nubis
 et quasi demissum caelo pretera imitetur. 445

hic ubi se in terras demisit dissoluitque,
 turbinis immanem vim provomit atque procellae.
 sed quia fit raro omnino montisque necessest
 officere in terris, apparet crebrius idem
 prospectu maris in magno caeloque patenti. 450

Nubila concrescunt, ubi corpora multa volando
 hoc supero in caeli spatio coiere repente
 asperiora, modis quae possint indupedita
 exiguis tamen inter se comprehensa teneri.
 haec faciunt primum parvas consistere nubis; 455
 inde ea comprehendunt inter se conque gregantur
 et coniungendo crescunt ventisque feruntur

428 incita *l 31*: lacita *OQ* 440 detrusit *Lambinus*: detruit *OQ*
 452 supero *Lachmann*: super *OQ* coiere *l 31*: coire *OQ* 454
 comprehensa *Marullus*: compressa *OQ*

T. LVCRETI CARI

usque adeo donec tempestas saeva coortast.
 fit quoque uti montis vicina cacumina caelo
 quam sint quaeque magis, tanto magis edita fument 460
 assidue furvae nubis caligine crassa
 propterea quia, cum consistunt nubila primum,
 ante videre oculi quam possint, tenvia, venti
 portantes cogunt ad summa cacumina montis.
 hic demum fit uti turba maiore coorta 465
 et condensa queant apparere et simul ipso
 vertice de montis videantur surgere in aethram.
 nam loca declarat sursum ventosa patere
 res ipsa et sensus, montis cum ascendimus altos.
 praeterea permulta mari quoque tollere toto 470
 corpora naturam declarant litore vestes
 suspensae, cum concipiunt umoris adhaesum.
 quo magis ad nubis augendas multa videntur
 posse quoque e salso consurgere momine ponti ;
 nam ratio consanguineast umoribus omnis. 475
 praeterea fluviis ex omnibus et simul ipsa
 surgere de terra nebulas aestumque videmus,
 quae velut halitus hinc ita sursum expressa feruntur
 suffunduntque sua caelum caligine et altas
 sufficiunt nubis paulatim conveniundo. 480
 urget enim quoque signiferi super aetheris aestus
 et quasi densendo subtexit caerula nimbis.
 fit quoque ut huc veniant in caelum extrinsecus illa
 corpora quae faciunt nubis nimbosque volantis.
 innumerabilem enim numerum summamque profundi 485
 esse infinitam docui, quantaque volarent
 corpora mobilitate ostendi quamque repente

460 quaeque *C*: quoque *OQ* 466 condensa queant apparere
Lachmann: condensatque arta parere *OQ* 469 sensus *Avancius*:
 sensum *OQ* 473 quo *Mon.*: quod *OQ* 475 consanguineast
Vossius: consanguinea se *OQ* 483 huc *Val. 3276*: hunc *OQ*
 illa *131*: illi *O*: ille *Q*

immemorabile ⟨per⟩ spatium transire solerent.
 haud igitur mirumst si parvo tempore saepe
 tam magnis nimbis tempestas atque tenebrae 490
 coperiant maria ac terras impensa superne,
 undique quandoquidem per caulas aetheris omnis
 et quasi per magni circum spiracula mundi
 exitus introitusque elementis redditus exstat.

Nunc age, quo pacto pluvius concreseat in altis 495
 nubibus umor et in terras demissus ut imber
 decidat, expediam. primum iam semina aquai
 multa simul vincam consurgere nubibus ipsis
 omnibus ex rebus pariterque ita crescere utrumque,
 et nubis et aquam quaecumque in nubibus exstat, 500
 ut pariter nobis corpus cum sanguine crescit,
 sudor item atque umor quicumque est denique membris.
 concipiunt etiam multum quoque saepe marinum
 umorem, veluti pendentia vellera lanae,
 cum supera magnum mare venti nubila portant. 505
 consimili ratione ex omnibus amnibus umor
 tollitur in nubis. quo cum bene semina aquarum
 multa modis multis convenere undique adaucta,
 confertae nubes ⟨umorem⟩ mittere certant
 dupliciter; nam vis venti contrudit et ipsa 510
 copia nimborum turba maiore coacta
 urget, de supero premit ac facit effluere imbris.
 praeterea cum rarescunt quoque nubila ventis
 aut dissolvuntur, solis super icta calore,
 mittunt umorem pluvium stillantque, quasi igni 515
 cera super calido tabescens multa liquescat.
 sed vemens imber fit, ubi vehementer utraque
 nubila vi cumulata premuntur et impete venti.

488 per *add. Pontanus* 490 nimbis *Lachmann*: montis *OQ*
 509 umorem *Munro*: vi venti *OQ* 512 urget, de *Lachmann*:
 urgete *OQ* 516 cera *l 31*: tela *OQ*

T. LVCRETI CARI

at remanere diu pluviae longumque morari
 consuerunt, ubi multa cientur semina aquarum 520
 atque aliis aliae nubes nimbique rigantes
 insuper atque omni vulgo de parte feruntur,
 terraque cum fumans umorem tota redhalat.
 hic ubi sol radiis tempestatem inter opacam
 adversa fulsit nimborum aspergine contra, 525
 tum color in nigris existit nubibus arci.

Cetera quae sursum crescunt sursumque creantur,
 et quae concresecunt in nubibus, omnia, prorsum
 omnia, nix venti grando gelidaeque pruinae
 et vis magna geli, magnum duramen aquarum, 530
 et mora quae fluvios passim refrenat euntis,
 perfacilest tamen haec reperire animoque videre
 omnia quo pacto fiant quareve creantur,
 cum bene cognoris elementis reddita quae sint.

Nunc age quae ratio terrai motibus exstet 535
 percipe. et in primis terram fac ut esse rearis
 subter item ut supera ventosis undique plenam
 speluncis multosque lacus multasque lacunas
 in gremio gerere et rupis deruptaque saxa;
 multaue sub tergo terrai flumina tecta 540
 volvere vi fluctus summersaque saxa putandumst.
 undique enim similem esse sui res postulat ipsa.
 his igitur rebus subiunctis suppositisque
 terra superne tremit magnis concussa ruinis,
 subter ubi ingentis speluncas surruit aetas; 545
 quippe cadunt toti montes magnoque repente
 concussu late disserpunt inde tremores.
 et merito, quoniam plaustrum concussa tremescunt

519 remanere *Bernays*: retineret *OO* 520 cientur *Wake-*
field: fientur *OO* 523 redhalat *Vossius*: redralat *OO* 524
 inter *L*: inc *O*: inte *Q* 531 euntis *Q* *corr.*: avintis *OO* 537
 supera *Avancius*: super *OO* ventosis *Wakefield*: ventis *OO*
 541 summersaque saxa *l 31*: summersosca *OO* 542 esse sui *editio*
Aldina prima: esse vi *OO*

tecta viam propter non magno pondere tota,
nec minus texultantes dupuis† cumque viai 550
ferratos utrimque rotarum succutit orbis.

fit quoque, ubi in magnas aquae vastasque lacunas
gleba vetustate e terra provolvitur ingens,
ut iactetur aquae fluctu quoque terra vacillans ;
ut vas interdum non quit constare, nisi umor 555
destitit in dubio fluctu iactarier intus.

Praeterea ventus cum per loca subcava terrae
collectus parte ex una procumbit et urget
obnixus magnis speluncas viribus altas,
incumbit tellus quo venti prona premit vis. 560

tum supera terram quae sunt exstructa domorum
ad caelumque magis quanto sunt edita quaeque,
inclinata †minent† in eandem prodita partem
protractaeque trabes impendent ire paratae.

et metuunt magni naturam credere mundi 565
exitiale aliquod tempus clademque manere,

cum videant tantam terrarum incumbere molem !
quod nisi respirent venti, vis nulla refrenet
res neque ab exitio possit reprehendere euntis.
nunc quia respirant alternis inque gravescunt 570

et quasi collecti redeunt ceduntque repulsi,
saepius hanc ob rem minitatur terra ruinas
quam facit ; inclinatur enim retroque recellit
et recipit prolapsa suas in pondera sedis.

hac igitur ratione vacillant omnia tecta, 575
summa magis mediis, media imis, ima perhilum.

Est haec eiusdem quoque magni causa tremoris,

550 exultantes dupuis *OQ* : exultant et ubi lapi' *Lachmann* : exul-
tant ut scrupus *Munro* : exultant res ut lapi' *Bockemüller* : exultant et
scrupus *Ellis* viai *Lachmann* : vim *OQ* 555 interdum *Lach-*
mann : inter *OQ* 563 minent *OQ* : meant *Lachmann* : tument
Munro : minantur *Goebel* eandem in *pro* in eandem scribens 568
venti, vis *Marullus* : ventis *OQ* 574 pondera *Q* : pondere *O*

T. LVCRETI CARI

ventus ubi atque animae subito vis maxima quaedam
 aut extrinsecus aut ipsa tellure coorta
 in loca se cava terrai coniecit ibique 580
 speluncas inter magnas fremit ante tumultu
 versabundaque portatur, post incita cum vis
 exagitata foras erumpitur et simul altam
 diffindens terram magnum concinnat hiatum.
 in Syria Sidone quod accidit et fuit Aegi 585
 in Peloponneso, quas exitus hic animai
 disturbat urbis et terrae motus obortus.
 multaque praeterea ceciderunt moenia magnis
 motibus in terris et multae per mare pessum
 subsedere suis pariter cum civibus urbes. 590
 quod nisi prorumpit, tamen impetus ipse animai
 et fera vis venti per crebra foramina terrae
 dispertitur ut horror et incutit inde tremorem ;
 frigus uti nostros penitus cum venit in artus,
 concutit invitos cogens tremere atque movere. 595
 ancipiti trepidant igitur terrore per urbis,
 tecta superne timent, metuunt inferne cavernas
 terrai ne dissoluat natura repente,
 neu distracta suum late dispanadat hiatum
 atque suis confusa velit complere ruinis. 600
 proinde licet quamvis caelum terramque reantur
 incorrupta fore aeternae mandata saluti ;
 et tamen interdum praesens vis ipsa pericli
 subdit et hunc stimulum quadam de parte timoris,
 ne pedibus raptim tellus subtracta feratur 605
 in barathrum rerumque sequatur prodita summa
 funditus et fiat mundi confusa ruina.

[Principio mare mirantur non reddere maius

582 que *add. l 31* 586 quas *Avancius* : qua *OQ* 589 pessum
Q corr. : possum *OQ* 600 adque *Lachmann* : idque *OQ* 604
 subdit *O* : subdita *Q* 605 subtracta *L* : substructa *OQ* 608-
 638 *hos versus uncinis inclusit Lachmann*

naturam, quo sit tantus decursus aquarum,
 omnia quo veniant ex omni flumina parte. 610
 adde vagos imbris tempestatesque volantis,
 omnia quae maria ac terras sparguntque rigantque ;
 adde suos fontis ; tamen ad maris omnia summam
 guttai vix instar erunt unius adaugmen ;
 quo minus est mirum mare non augescere magnum. 615
 praeterea magnam sol partem detrahit aestu.
 quippe videmus enim vestis umore madentis
 exsiccare suis radiis ardentibu' solem :
 at pelage multa et late substrata videmus.
 proinde licet quamvis ex uno quoque loco sol 620
 umoris parvam delibet ab aequore partem ;
 largiter in tanto spatio tamen auferet undis.
 tum porro venti quoque magnam tollere partem
 umoris possunt verrentes aequora, ventis
 una nocte vias quoniam persaepe videmus 625
 siccari mollisque luti concreescere crustas.
 praeterea docui multum quoque tollere nubis
 umorem magno conceptum ex aequore ponti
 et passim toto terrarum spargere in orbi,
 cum pluit in terris et venti nubila portant. 630
 postremo quoniam raro cum corpore tellus
 est, et coniunctast, oras maris undique cingens,
 debet, ut in mare de terris venit umor aquai,
 in terras itidem manare ex aequore salso ;
 percolatur enim virus retroque remanat 635
 materies umoris et ad caput amnibus omnis
 confluit, inde super terras redit agmine dulci
 qua via secta semel liquido pede detulit undas.]

Nunc ratio quae sit, per fauces montis ut Aetnae

616 magnam sol *Pontanus* : sol magnam *OQ* 624 aequora,
 ventis *Lachmann* : aequora venti *OQ* 632 maris *Q corr.* : magis
OQ 638 detulit *O corr.* : tulit *OQ*

T. LVCRETI CARI

expirent ignes interdum turbine tanto, 640
 expediam. neque enim mediocri clade coorta
 flammea tempestas Siculum dominata per agros
 finitimis ad se convertit gentibus ora,
 fumida cum caeli scintillare omnia templa
 cernentes pavida complebant pectora cura, 645
 quid moliretur rerum natura novarum.

Hisce tibi in rebus latest alteque videndum
 et longe cunctas in partis dispiciendum,
 ut reminiscaris summam rerum esse profundam
 et videas caelum summae totius unum 650
 quam sit parvula pars et quam multesima constet
 nec tota pars, homo terrae quota totius unus.
 quod bene propositum si plane contueare
 ac videas plane, mirari multa relinquant.
 numquis enim nostrum miratur si quis in artus 655
 accepit calido febrim fervore coortam
 aut alium quemvis morbi per membra dolorem?
 obturgescit enim subito pes, arripit acer
 saepe dolor dentis, oculos invadit in ipsos, 660
 existit sacer ignis et urit corpore serpens
 quamcumque arripuit partem, repitque per artus,
 nimirum quia sunt multarum semina rerum,
 et satis haec tellus morbi caelumque mali fert,
 unde queat vis immensi procreare morbi.
 sic igitur toti caelo terraeque putandumst 665
 ex infinito satis omnia suppeditare,
 unde repente queat tellus concussa moveri
 perque mare ac terras rapidus percurrere turbo,
 ignis abundare Aetnaeus, flammescere caelum.
 id quoque enim fit et ardescunt caelestia templa 670
 et tempestates pluviae graviore coortu

641 mediocri clade *Vossius*: media grecia de *OO* 642 flammea
Heinsius: flammae *OO* 653 propositum *Q corr.*: propositus *OO*

sunt, ubi forte ita se tetulerunt semina aquarum.
 'at nimis est ingens incendi turbidus ardor.'
 scilicet et fluviis quibus est maximus ei
 qui non ante aliquem maiorem vidit, et ingens 675
 arbor homoque videtur, et omnia de genere omni
 maxima quae vidit quisque, haec ingentia fingit,
 cum tamen omnia cum caelo terraque marique
 nil sint ad summam summam totius omnem.

Nunc tamen illa modis quibus irritata repente 680
 flamma foras vastis Aetnae fornacibus efflet,
 expediam. primum totius subcava montis
 est natura, fere silicium suffulta cavernis.

omnibus est porro in speluncis ventus et aer.
 ventus enim fit, ubi est agitando percitus aer. 685

hic ubi percaluit calefecitque omnia circum
 saxa furens, qua contingit, terramque, et ab ollis
 excussit calidum flammis velocibus ignem,
 tollit se ac rectis ita faucibus eicit alte.

fert itaque ardorem longe longeque favillam 690
 differt et crassa volvit caligine fumum

extruditque simul mirando pondere saxa ;
 ne dubites quin haec animai turbida sit vis.
 praeterea magna ex parti mare montis ad eius
 radices frangit fluctus aestumque resorbet. 695

ex hoc usque mari speluncae montis ad altas
 perveniunt subter fauces. hac ire fatendumst

*

et penetrare mari penitus res cogit aperta
 atque efflare foras ideoque extollere flammam
 saxaque subiectare et harenae tollere nimbos. 700
 in summo sunt vertice enim crateres, ut ipsi

674 quibus est *Bentley*: qui visus *OQ* 690 itaque *Heinsius*:
 itque *OQ* 695 resorbet *l 31*: resolvet *OQ* 697 * 698 lacunam
indicavit Munro 698 aperta *Brieger*: aperto *OQ* 701 vertice
 enim *Turnebus*: verticeni *OQ*

T. LVCRETI CARI

nominitant; nos quod fauces perhibemus et ora.

Sunt aliquot quoque res quarum unam dicere causam
non satis est, verum pluris, unde una tamen sit;
corpus ut exanimum siquod procul ipse iacere 705
conspicias hominis, fit ut omnis dicere causas
conveniat leti, dicatur ut illius una.

nam neque eum ferro nec frigore vincere possis
interiisse neque a morbo neque forte veneno,
verum aliquid genere esse ex hoc quod contigit ei 710
scimus. item in multis hoc rebus dicere habemus.

Nilus in aestatem crescit campisque redundat
unicus in terris, Aegypti totius annis.
is rigat Aegyptum medium per saepe calorem,
aut quia sunt aestate aquilones ostia contra, 715

anni tempore eo qui etesiae esse feruntur,
et contra fluvium flantes remorantur et undas
cogentes sursus replent coguntque manere.
nam dubio procul haec adverso flabra feruntur
flumine, quae gelidis ab stellis axis aguntur. 720

ille ex aestifera parti venit annis ab austro,
inter nigra virum percocto saecla colore
exoriens penitus media ab regione diei.
est quoque uti possit magnus congestus harenae
fluctibus adversis oppilare ostia contra, 725

cum mare permotum ventis ruit intus harenam;
quo fit uti pacto liber minus exitus amni
et proclivis item fiat minus impetus undis.
fit quoque uti pluviae forsán magis ad caput ei
tempore eo fiant, quod etesia flabra aquilonum 730

nubila coniciunt in eas tunc omnia partis.
scilicet ad mediam regionem eiecta diei
cum convenerunt, ibi ad altos denique montis

710 verum *Marullus*: utrum *OO* contigit ei *Vossius*: contioitel
O: contioite *Q* 730 quod *Marullus*: quo *OO*

contrusae nubes coguntur vique premuntur.
 forsitan Aethiopum penitus de montibus altis 735
 crescat, ubi in campos albas descendere ningues
 tabificis subigit radiis sol omnia lustrans.
 Nunc age, Averno tibi quae sint loca cumque lacusque
 expediam, quali natura praedita constent.
 principio, quo Averno vocantur nomine, id ab re 740
 impositumst, quia sunt avibus contraria cunctis,
 e regione ea quod loca cum venere volantes,
 remigi oblitae pennarum vela remittunt
 praecipitesque cadunt molli cervice profusae
 in terram, si forte ita fert natura locorum, 745
 aut in aquam, si forte lacus substratus Avernist.
 is locus est Cumas apud, acri sulphure montes
 oppleti calidis ubi fumant fontibus aucti;
 est et Athenaeis in moenibus, arcis in ipso
 vertice, Palladis ad templum Tritonidis almae, 750
 quo numquam pennis appellunt corpora raucae
 cornices, non cum fumant altaria donis.
 usque adeo fugitant non iras Palladis acris
 pervigili causa, Graium ut cecinere poetae,
 sed natura loci opus efficit ipsa suapte. 755
 in Syria quoque fertur item locus esse videri,
 quadrupedes quoque quo simul ac vestigia primum
 intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
 manibus ut si sint divis mactata repente.
 omnia quae naturali ratione geruntur, 760
 et quibus e fiant causis apparet origo;
 ianua ne forte his Orci regionibus esse
 credatur, post hinc animas Acheruntis in oras
 ducere forte deos manis inferne reamur,

736 descendere *Lambinus* : decedere *OO* 740 quo *Lachmann* :
 quod *OO* 743 remigi *Lachmann* : remigio *OO* 746 Avernist
Munro : Avernii *OO* 747 acri sulphure *Salmasius* : ecri suiper *OO*
 762 forte his *Munro* : poteis *OO*

T. LVCRETI CARI

naribus alipedes ut cervi saepe putantur 765
 ducere de latebris serpentia saecla ferarum.
 quod procul a vera quam sit ratione repulsum
 percipe; nam de re nunc ipsa dicere conor.

Principio hoc dico, quod dixi saepe quoque ante,
 in terra cuiusque modi rerum esse figuras; 770
 multa, cibo quae sunt, vitalia, multaque, morbos
 incutere et mortem quae possint accelerare.

et magis esse aliis alias animantibus aptas
 res ad vitae rationem ostendimus ante
 propter dissimilem naturam dissimilisque 775
 texturas inter sese primasque figuras.

multa meant inimica per auras, multa per ipsas
 insinuant naris infesta atque aspera †tactu†,
 nec sunt multa parum tactu vitanda neque autem
 aspectu fugienda saporeque tristia quae sint. 780

Deinde videre licet quam multae sint homini res
 acriter infesto sensu spurcaeque gravesque;
 arboribus primum certis gravis umbra tributa
 usque adeo, capitis faciant ut saepe dolores,
 siquis eas subter iacuit prostratus in herbis. 785

est etiam magnis Heliconis montibus arbor
 floris odore hominem taetro consueta necare.
 scilicet haec ideo terris ex omnia surgunt,
 multa modis multis multarum semina rerum
 quod permixta gerit tellus discretaque tradit. 790

nocturnumque recens extinctum lumen ubi acri
 nidore offendit naris, consopit ibidem,
 concidere et spumas qui morbo mittere suevit.
 castoreoque gravi mulier sopita recumbit
 et manibus nitidum teneris opus effluit ei, 795

768 de re om. O 771 quae Wakefield: eque OQ 778 tactu
 OQ: odore Lambinus: adactu Lachmann: iactu Munro: sese
 Brieger: tractu Housman 793 spumas cod. Memmianus in margine:
 pumos OQ

tempore eo si odoratast quo menstrua solvit.
 multaue praeterea languentia membra per artus
 solvunt atque animam labefactant sedibus intus.
 denique si calidis etiam cunctere lavabris
 plenior et laveris, solio ferventis aquai 800
 quam facile in medio fit uti des saepe ruinas!
 carbonumque gravis vis atque odor insinuat
 quam facile in cerebrum, nisi aquam praecepimus ante!
 at cum membra domus percepit †fervida servist,
 tum fit odor vini plagae mactabilis instar. 805
 nonne vides etiam terra quoque sulphur in ipsa
 gignier et taetro concrecere odore bitumen;
 denique ubi argenti venas aurique sequuntur,
 terrai penitus scrutantes abdita ferro,
 qualis exspiret Scaptensula subter odores? 810
 quidve mali fit ut exhalent aurata metalla!
 quas hominum reddunt facies qualisque colores!
 nonne vides audisve perire in tempore parvo
 quam soleant et quam vitae copia desit,
 quos opere in tali cohibet vis magna necessis? 815
 hos igitur tellus omnis exaestuat aestus
 exspiratque foras in apertum promptaque caeli.
 Sic et Averna loca alitibus summittere debent
 mortiferam vim, de terra quae surgit in auras,
 ut spatium caeli quadam de parte venenet; 820
 quo simul ac primum pennis delata sit ales,
 impediatur ibi caeco correpta veneno,
 ut cadat e regione loci, qua derigit aestus.
 quo cum corrui, hic eadem vis illius aestus
 reliquias vitae membris ex omnibus aufert. 825

800 et laveris *Lachmann*: efflueris *OQ* 804 domus *Vat* 3276:
 domnus *OQ* fervida servis *O*: fervida fervis *Q*: fervida febris *Lam-*
binus: fervida sorbus *Ellis*: fervidior vis *Lachmann*, fervidu', nervis
Munro, qui ambo viri pro vini in v. 805 ex *Pii* coniectura scribunt
 813 audisve *l* 31: audire *OQ* 815 necessis *Lachmann*: necesses
OQ 817 apertum *Q*: aperta *O*

T. LVCRETI CARI

quippe etenim primo quasi quendam conciet aestum.
 posterius fit uti, cum iam cecidere veneni
 in fontis ipsos, ibi sit quoque vita vomenda
 propterea quod magna mali fit copia circum.

Fit quoque ut interdum vis haec atque aestus Averni 830
 aera, qui inter avis cumquest terramque locatus,
 discutiat, prope uti locus hic linqatur inanis.
 cuius ubi e regione loci venere volantes,
 claudicat extemplo pinnarum nisus inanis
 et conamen utrimque alarum proditur omne. 835
 hic ubi nixari nequeunt insistereque alis,
 scilicet in terram delabi pondere cogit
 natura, et vacuum prope iam per inane iacentes
 dispergunt animas per caulas corporis omnis.

*

frigidior porro in puteis aestate fit umor, 840
 rarescit quia terra calore et semina siquae
 forte vaporis habet proprii, dimittit in auras.
 quo magis est igitur tellus effeta calore,
 fit quoque frigidior qui in terrast abditus umor.
 frigore cum premitur porro omnis terra coitque 845
 et quasi concrescit, fit scilicet ut coeundo
 exprimat in puteos si quem gerit ipsa calorem.

Esse apud Hammonis fanum fons luce diurna
 frigidus et calidus nocturno tempore fertur.
 hunc homines fontem nimis admirantur et acri 850
 sole putant subter terras ferverescere raptim,
 nox ubi terribili terras caligine textit.
 quod nimis a verast longe ratfone remotum.
 quippe ubi sol nudum contractans corpus aquai
 non quierit calidum supera de reddere parte, 855

839 * 840 *schedam unam intercidisse probavit Lachmann* 841 *rare-*
scit Lambinus : *arescit OQ* 842 *proprii Bernays* : *propriae O* :
proprie Q 851 *raptim Lambinus* : *partim OQ*

cum superum lumen tanto fervore fruatur,
 qui queat hic subter tam crasso corpore terram
 percoquere umorem et calido satiare vapore?
 praesertim cum vix possit per saepta domorum
 insinuare suum radiis ardentibus aestum. 860

quae ratio est igitur? nimirum terra magis quod
 rara tepet circum fontem quam cetera tellus
 multaque sunt ignis prope semina corpus aquai.
 hoc ubi roriferis terram nox obruit umbris,
 extemplo penitus frigescit terra coitque. 865

hac ratione fit ut, tamquam compressa manu sit,
 exprimat in fontem quae semina cumque habet ignis,
 quae calidum faciunt laticis tactum atque saporem.
 inde ubi sol radiis terram dimovit obortus
 et rarefecit calido gliscente vapore, 870

rursus in antiquas redeunt primordia sedis
 ignis et in terram cedit calor omnis aquai.
 frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurna.
 praeterea solis radiis iactatur aquai
 umor et in lucem tremulo rarescit ab aestu; 875
 propterea fit uti quae semina cumque habet ignis
 dimittat; quasi saepe gelum, quod continet in se,
 mittit et exsolvit glaciem nodosque relaxat.

Frigidus est etiam fons, supra quem sita saepe
 stuppa iacit flammam concepto protinus igni, 880
 taedaque consimili ratione accensa per undas
 collucet, quocumque natans impellitur auris.
 nimirum quia sunt in aqua permulta vaporis
 semina de terraque necesses funditus ipsa
 ignis corpora per totum consurgere fontem 885

858 satiare *Vat. 1954*: soclare *OQ* 862 tepet *Lachmann*:
 tenet *OQ* 864 umbris *Marullus*: undis *OQ* 865 penitus
Lachmann: sonitus *OQ* 870 gliscente *Wakefield*: miscente *OQ*
 878 nodosque *Vat. 3276*: nobosque *OQ* 879 frigidus *l 31*:
 frigus *OQ*

T. LVCRETI CARI

et simul expirare foras exireque in auras,
 non ita multa tamen, calidus queat ut fieri fons,
 propterea dispersa foras erumpere cogit
 vis per aquam subito sursumque ea conciliari.
 quod genus endo marist Aradi fons, dulcis aquai 890
 qui scatit et salsas circum se dimovet undas ;
 et multis aliis praebet regionibus aequor
 utilitatem opportunam sitientibu' nautis,
 quod dulcis inter salsas intervomit undas.
 sic igitur per eum possunt erumpere fontem 895
 et scatere illa foras in stuppam semina ; quae cum
 conveniunt aut in taedai corpore adhaerent,
 ardescunt facile extemplo, quia multa quoque in se
 semina habent ignis stuppae taedaeque latentis.
 nonne vides etiam, nocturna ad lumina linum 900
 nuper ubi extinctum admoveas, accendier ante
 quam tetigit flammam, taedamque pari ratione ?
 multaue praeterea prius ipso tacta vapore
 eminus ardescunt quam comminus imbuat ignis.
 hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandumst. 905

Quod superest, agere incipiam quo foedere fiat
 naturae, lapis hic ut ferrum ducere possit,
 quem Magneta vocant patrio de nomine Grai,
 Magnetum quia fit patriis in finibus ortus.
 hunc homines lapidem mirantur ; quippe catenam 910
 saepe ex anellis reddit pendentibus ex se.
 quinque etenim licet interdum pluriusque videre
 ordine demissos levibus iactarier auris,
 unus ubi ex uno dependet subter adhaerens
 ex alioque alius lapidis vim vinclaque noscit : 915

888 propterea *Lachmann* : praeterea *OO* 890 marist Aradi
Bernays : maris parat *OO* 892 praebet *l 31* : praeter *OO* 897
 in tedai corpore *Vossius* : indeda corpora *OO* 899 latentis
Bernays : tenentes *OO* 912 quinque *Q corr.* : qui neque *OO*
 913 demissos *Lambinus* : demisso *OO*

usque adeo permananter vis pervaleat eius.

Hoc genus in rebus firmandumst multa prius quam
 ipsius rei rationem reddere possis,
 et nimium longis ambagibus est adeundum ;
 quo magis attentas auris animumque reposito. 920

Principio omnibus ab rebus, quascumque videmus,
 perpetuo fluere ac mitti spargique necessest
 corpora quae feriant oculos visumque lacessant.
 perpetuoque fluunt certis ab rebus odores ;
 frigus ut a fluviis, calor ab sole, aestus ab undis 925
 aequoris exesor moerorum litora propter.

nec varii cessant sonitus manare per auris.
 denique in os salsi venit umor saepe saporis,
 cum mare versamur propter, dilutaque contra
 cum tuimur misceri absinthia, tangit amaror. 930 [934]
 usque adeo omnibus ab rebus res quaeque fluenter [935]
 fertur et in cunctas dimittitur undique partis [930]
 nec mora nec requies interdatur ulla fluendi, [931]
 perpetuo quoniam sentimus, et omnia semper [932]
 cernere odorari licet et sentire sonare. 935 [933]

Nunc omnes repetam quam raro corpore sint res
 commemorare ; quod in primo quoque carmine claret.
 quippe etenim, quamquam multas hoc pertinet ad res
 noscere, cum primis hanc ad rem protinus ipsam,
 qua de disserere aggredior, firmare necessest 940
 nil esse in promptu nisi mixtum corpus inani.
 principio fit ut in speluncis saxa superne
 sudent umore et guttis manantibu' stillent.
 manat item nobis e toto corpore sudor,
 crescit barba pilique per omnia membra, per artus. 945
 diditur in venas cibus omnis, auget alitque

927 auris *Lambinus (in notis)* : auras *OQ* 930-935 *hunc ver-*
suum ordinem restituit Lachmann 941 *mixtum corpus editio*
Brixienensis : corpus mixtum *OQ*

T. LVCRETI CARI

corporis extremas quoque partis unguiculosque.
 frigus item transire per aes calidumque vaporem
 sentimus, sentimus item transire per aurum
 atque per argentum, cum pocula plena tenemus. 950
 denique per dissaep̄ta domorum saxea voces
 pervolitant, permanat odor frigusque vaporque
 ignis, qui ferri quoque vim penetrare suevit
 denique qua circum †caeli† lorica coercet.
 morbida visque simul, cum extrinsecus insinuat̄ur, 955
 et tempestates terra caeloque coortae,
 in caelum terrasque remotae iura facessunt;
 quandoquidem nil est nisi raro corpori' nexu.

Huc accedit uti non omnia, quae iaciuntur
 corpora cumque ab rebus, eodem praedita sensu 960
 atque eodem pacto rebus sint omnibus apta.
 principio terram sol excoquit et facit are,
 at glaciem dissolvit et altis montibus altas
 exstructasque nives radiis tabescere cogit.
 denique cera liquefit in eius posta vapore. 965
 ignis item liquidum facit aes aurumque resolvit,
 at coria et carnem trahit et conducit in unum.
 umor aquae porro ferrum condurat ab igni,
 at coria et carnem mollit durata calore.
 barbigeras oleaster eo iuvat usque capellas, 970
 effluat †ambrosias† quasi vero et nectare tinctus;
 qua nil est homini quod amariu' frondeat esca.
 denique amaracinum fugitat sus et timet omne
 unguentum; nam saetigeris subus acre venenumst,

954 caeli *OQ*: coli *L*: corii *l 31*: colli *editio Brixienſis*: corpus
Marullus: Galli *Lachmann*: caeli *retinet Brieger*, lacuna post 954
notata 957 iura *Lachmann*: iurae *O*: iure *Q* 958 corpori'
 nexu *Lachmann*: corpore nexum *OQ* 962 sol *l 31*: quo *OQ*
 964 que *add. l 31* 971 ambrosias quasi vero *OQ*: ambrosius
 quasi vero, *Munro*: ambrosia quasi vero *Brieger*, adfluat *pro* effluat
scribens: ambrosias quasi vero e *Ellis* 972 amariuſ *l 31* frondeat
 esca *Lachmann*: marius fronde ac exscet *O* (extet *Q*)

quod nos interdum tamquam recreare videtur. 975
 at contra nobis caenum taeterrima cum sit
 spurcicies, eadem subus haec iucunda videtur,
 insatiabiliter toti ut volvantur ibidem.

Hoc etiam superest, ipsa quam dicere de re
 aggredior quod dicendum prius esse videtur. 980

multa foramina cum variis sint reddita rebus,
 dissimili inter se natura praedita debent
 esse et habere suam naturam quaeque viasque.
 quippe etenim varii sensus animantibus insunt,
 quorum quisque suam proprie rem percipit in se. 985
 nam penetrare alio sonitus alioque saporem
 cernimus e sucis, alio nidoris odores.

praeterea manare aliud per saxa videtur, 990 [991]
 atque aliud lignis, aliud transire per aurum, [992]
 argentoque foras aliud vitroque meare. [993]
 nam fluere hac species, illac calor ire videtur, [994]
 atque aliis aliud citius transmittere eadem. [995]
 scilicet id fieri cogit natura viarum 995 [996]
 multimodis varians, ut paulo ostendimus ante, [997]
 propter dissimilem naturam textaque rerum. [990]

Quapropter, bene ubi haec confirmata atque locata
 omnia constiterint nobis praepōsta parata,
 quod superest, facile hinc ratio reddetur et omnis 1000
 causa patefiet quae ferri pelliciat vim.
 principio fluere e lapide hoc permulta necessesit
 semina sive aestum qui discutit aera plagis,
 inter qui lapidem ferrumque est cumque locatus.
 hoc ubi inanitur spatium multusque vacefit 1005
 in medio locus, extemplo primordia ferri
 in vacuum prolapsa cadunt coniuncta, fit utque

977 iucunda C: ciunda O: inunda Q 988, 989 = 995, 996 *secl.*
editores 990-997 hunc versuum ordinem restituit Lambinus 1007
 utque *Marullus*: ut qui *OQ*

T. LVCRETI CARI

annulus ipse sequatur eatque ita corpore toto.
 nec res ulla magis primoribus ex elementis
 indupedita suis arte conexa cohaeret 1010
 quam validi ferri natura et frigidus horror.
 quo minus est mirum, quod ducitur ex elementis,
 corpora si nequeunt e ferro plura coorta
 in vacuum ferri, quin annulus ipse sequatur ;
 quod facit, et sequitur, donec pervenit ad ipsum 1015
 iam lapidem caecisque in eo compagibus haesit.
 hoc fit idem cunctas in partis, unde vacefit
 cumque locus, sive e transverso sive superne
 corpora continuo in vacuum vicina feruntur.
 quippe agitantur enim plagis aliunde nec ipsa 1020
 sponte sua sursum possunt consurgere in auras.
 huc accedit item, quare queat id magis esse,
 haec quoque res adiumento, motusque iuvatur,
 quod, simul a fronte est anelli rarior aer
 factus inanitusque locus magis ac vacuatus, 1025
 continuo fit uti qui post est cumque locatus [1033]
 aer a tergo quasi provehat atque propellat. [1026]
 semper enim circumpositus res verberat aer ; [1027]
 sed tali fit uti propellat tempore ferrum, [1028]
 parte quod ex una spatium vacat et capit in se. 1030 [1029]
 hic, tibi quem memoro, per crebra foramina ferri [1030]
 parvas ad partis subtiliter insinuatus [1031]
 trudit et impellit, quasi navem velaque ventus. [1032]
 denique res omnes debent in corpore habere
 aera, quandoquidem raro sunt corpore et aer 1035
 omnibus est rebus circumdatus appositusque.
 hic igitur, penitus qui in ferrost abditus aer,

1009 ex *add. Q corr.* 1011 natura et *Wakefield*: naturae *OQ*
 1012 ducitur *Lachmann*: dicitur *OQ* 1013 e *Q*: te *O* 1018 e
l 31: et *OQ* 1023 motusque *Brieger*: motuque *OQ* 1026-1034
hunc versuum ordinem restituit editio Aldina prima 1027 aer a
 tergo *Marullus*: erat ergo *OQ*

sollicito motu semper iactatur eoque
 verberat anellum dubio procul et ciet intus
 scilicet : ille eodem fertur quo praecipitavit 1040
 iam semel et partem in vacuum conamina sumpsit.

Fit quoque ut a lapide hoc ferri natura recedat
 interdum, fugere atque sequi consueta vicissim.
 exsultare etiam Samothracia ferrea vidi
 et ramenta simul ferri furere intus aenis 1045
 in scaphiis, lapis hic Magnes cum subditus esset :
 usque adeo fugere ab saxo gestire videtur.
 aere interposito discordia tanta creatur
 propterea quia nimirum prius aestus ubi aeris
 praecepit ferrique vias possedit apertas, 1050
 posterior lapidis venit aestus et omnia plena
 invenit in ferro neque habet qua tranet ut ante.
 cogitur offensare igitur pulsareque fluctu
 ferrea texta suo ; quo pacto respuit ab se
 atque per aes agitat, sine eo quod saepe resorbet. 1055

Illud in his rebus mirari mitte, quod aestus
 non valet e lapide hoc alias impellere item res.
 pondere enim fretae partim stant ; quod genus aurum ;
 et partim raro quia sunt cum corpore, ut aestus
 pervolet intactus, nequeunt impellier usquam ; 1060
 lignea materies in quo genere esse videtur.
 interutrasque igitur ferri natura locata
 aeris ubi accepit quaedam corpuscula, tum fit,
 impellant ut eam Magnesia flumine saxa.
 nec tamen haec ita sunt aliarum rerum aliena, 1065
 ut mihi multa parum genere ex hoc suppeditentur
 quae memorare queam inter se singulariter apta.
 saxa vides primum sola colescere calce.
 glutine materies taurino iungitur uno,

1040 ille *Lachmann* : illo *Q* : *om.* *O* 1059 et *Lachmann* : at
O corr. *Q* : ad *O* 1064 flumine *L* : flumina *QQ* 1067 singla-
 riter *l 31* : singulariter *QQ* 1069, 1074 uno *Lachmann* : una *QQ*

T. LVCRETI CARI

ut vitio venae tabularum saepius hiscant 1070
 quam laxare queant compages taurea vincla.
 vitigeni latices aquai fontibus audent
 misceri, cum pix nequeat gravis et leve olivum.
 purpureusque color conchyli iungitur uno
 corpore cum lanae, dirimi qui non queat usquam, 1075
 non si Neptuni fluctu renovare operam des,
 non, mare si totum velit eluere omnibus undis.
 denique non auro res aurum copulat una
 aérique <aes> plumbo fit uti iungatur ab albo?
 cetera iam quam multa licet reperire? quid ergo? 1080
 nec tibi tam longis opus est ambagibus usquam,
 nec me tam multam hic operam consumere par est,
 sed breviter paucis praestat comprehendere multa.
 quorum ita texturae ceciderunt mutua contra,
 ut cava convenient plenis haec illius illa 1085
 huiusque inter se, iunctura haec optima constat.
 est etiam, quasi ut anellis hamisque plicata
 inter se quaedam possint coplata teneri;
 quod magis in lapide hoc fieri ferroque videtur.
 Nunc ratio quae sit morbis aut unde repente 1090
 mortiferam possit cladem conflare coorta
 morbida vis hominum generi pecudumque catervis,
 expediam. primum multarum semina rerum
 esse supra docui quae sint vitalia nobis,
 et contra quae sint morbo mortique necessest 1095
 multa volare. ea cum casu sunt forte coorta
 et perturbarunt caelum, fit morbidus aer.
 atque ea vis omnis morborum pestilitasque
 aut extrinsecus ut nubes nebulaeque superne
 per caelum veniunt, aut ipsa saepe coortae 1100

1078 non auro res *Faber*: res auro *O*: non res auro *Q* 1079 aeri-
 que aes *Lambinus*: aeraque *OQ* 1083 praestat *Q*: restat *O*
 1099 extrinsecus *Q*: intrinsecus *O* 1100 coortae *Lachmann*:
 coorta *OQ*

de terra surgunt, ubi putorem umida nactast
 intempestivis pluviisque et solibus icta.
 nonne vides etiam caeli novitate et aquarum
 temptari procul a patria quicumque domoque
 adveniunt ideo quia longe discrepant res? 1105
 nam quid Brittannis caelum differre putamus,
 et quod in Aegypto est qua mundi claudicat axis,
 quidve quod in Ponto est differre, et Gadibus atque
 usque ad nigra virum percocto saecla colore?
 quae cum quattuor inter se diversa videmus 1110
 quattuor a ventis et caeli partibus esse,
 tum color et facies hominum distare videntur
 largiter et morbi generatim saecla tenere.
 est elephas morbus qui propter flumina Nili
 gignitur Aegypto in media neque praeterea usquam. 1115
 Atthide temptantur gressus oculique in Achaeis
 finibus. inde aliis alius locus est inimicus
 partibus ac membris: varius concinnat id aer.
 proinde ubi se caelum quod nobis forte alienum
 commovet atque aer inimicus serpere coepit, 1120
 ut nebula ac nubes paulatim repit et omne
 qua graditur conturbat et immutare coactat,
 fit quoque ut, in nostrum cum venit denique caelum,
 corrumpat reddatque sui simile atque alienum.
 haec igitur subito clades nova pestilitasque 1125
 aut in aquas cadit aut fruges persidit in ipsas
 aut alios hominum pastus pecudumque cibatus,
 aut etiam suspensa manet vis aere in ipso
 et, cum spirantes mixtas hinc ducimus auras,
 illa quoque in corpus pariter sorbere necessest. 1130
 consimili ratione venit bubus quoque saepe
 pestilitas et iam pigris balantibus aegrus.

1115 Aegypto l 31: Aegypta OQ 1121 ut *Pontanus*:
 ve OQ 1122 graditur conturbat l 31: graditus conturbas OQ

T. LVCRETI CARI

nec refert utrum nos in loca deveniamus
 nobis adversa et caeli mutemus amictum,
 an caelum nobis ultro natura †corruptum† 1135
 deferat aut aliquid quo non consuevimus uti,
 quod nos adventu possit temptare recenti.

Haec ratio quondam morborum et mortifer aestus
 finibus in Cecropis funestos reddidit agros
 vastavitque vias, exhaustit civibus urbem. 1140

nam penitus veniens Aegypti finibus ortus,
 aera permensus multum camposque natantis,
 incubuit tandem populo Pandionis omni.
 inde catervatim morbo mortique dabantur.
 principio caput incensum fervore gerebant 1145
 et duplices oculos suffusa luce rubentis.

sudabant etiam fauces intrinsecus atrae
 sanguine et ulceribus vocis via saepta coibat
 atque animi interpres manabat lingua cruore
 debilitata malis, motu gravis, aspera tactu. 1150

inde ubi per fauces pectus complerat et ipsum
 morbida vis in cor maestum confluserat aegris,
 omnia tum vero vitae claustra lababant.
 spiritus ore foras taetrumolvebat odorem,
 rancida quo perolent proiecta cadavera ritu. 1155

atque animi prorsum vires totius et omne
 languibat corpus leti iam limine in ipso.
 intolerabilibusque malis erat anxius angor
 assidue comes et gemitu commixta querela.
 singultusque frequens noctem per saepe diemque 1160
 corripere assidue nervos et membra coactans

dissoluebat eos, defessos ante, fatigans.
 nec nimio cuiquam posses ardore tueri

1135 corruptum *OQ*: corruptum *l 31*: alienum *Bentley*: coortum
Lachmann: coruscum *Ellis*: corruptum ante ultro *Brieger* 1138
 aestus *Macrobius*: ae *OQ* 1143 omni *Marullus*: omnem *O*:
 omne *Q* 1156 et *add. l 31*

corporis in summo summam ferverescere partem,
 sed potius tepidum manibus proponere tactum 1165
 et simul ulceribus quasi inustis omne rubere
 corpus, ut est per membra sacer dum diditur ignis.
 intima pars hominum vero flagrabat ad ossa,
 flagrabat stomacho flamma ut fornacibus intus.
 nil adeo posses cuiquam leve tenveque membris 1170
 vertere in utilitatem, at ventum et frigora semper.
 in fluvios partim gelidos ardentia morbo
 membra dabant nudum iacentes corpus in undas.
 multi praecipites lymphis putealibus alte [1178]
 inciderunt ipso venientes ore patente: 1175 [1174]
 insedabiliter sitis arida, corpora mersans, [1175]
 aequabat multum parvis umoribus imbrem. [1176]
 nec requies erat ulla mali: defessa iacebant [1177]
 corpora. mussabat tacito medicina timore,
 quippe patentia cum totiens ardentia morbis 1180
 lumina versarent oculorum expertia somno.
 multaque praeterea mortis tum signa dabantur,
 perturbata animi mens in maerore metuque,
 triste supercilium, furiosus vultus et acer,
 sollicitae porro plenaequae sonoribus aures, 1185
 creber spiritus aut ingens raroque coortus,
 sudorisque madens per collum splendidus umor,
 tenvia sputa minuta, croci contacta colore
 salsaque, per fauces rauca vix edita tussi.
 in manibus vero nervi trahere et tremere artus 1190
 a pedibusque minutatim succedere frigus
 non dubitabat. item ad supremum denique tempus
 compressae nares, nasi primoris acumen
 tenve, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis

1171 at *Lachmann*: ad *OO* 1174-1178 *hunc versuum ordinem*
dedit Naugerius 1174 lymphis *l 31*: nymphis *OO* 1176
 mersans *Θ*: inerrans *Q*

T. LVCRETI CARI

duraque, in ore truci rictum, frons tenta tumebat. 1195
nec nimio rigida post artus morte iacebant.
octavoque fere candenti lumine solis
aut etiam nona reddebant lampade vitam.
quorum siquis, ut est, vitarat funera leti,
ulceribus taetris et nigra proluvie alvi 1200
posterius tamen hunc tabes letumque manebat,
aut etiam multus capitis cum saepe dolore
corruptus sanguis expletis naribus ibat :
huc hominis totae vires corpusque fluebat.
profluvium porro qui taetri sanguinis acre 1205
exierat, tamen in nervos huic morbus et artus
ibat et in partis genitalis corporis ipsas.
et graviter partim metuentes limina leti
vivebant ferro privati parte virili,
et manibus sine nonnulli pedibusque manebant 1210
in vita tamen, et perdebant lumina partim :
usque adeo mortis metus his incesserat acer.
atque etiam quosdam cepere obliviam rerum
cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.
multaque humi cum inhumata iacerent corpora supra 1215
corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
aut procul absiliebat, ut acrem exiret odorem,
aut, ubi gustarat, languebat morte propinqua.
nec tamen omnino temere illis solibus ulla
comparebat avis, nec tristia saecula ferarum 1220
exibant silvis. languebant pleraque morbo
et moriebantur. cum primis fida canum vis
strata viis animam ponebat in omnibus aegre ;
extorquebat enim vitam vis morbida membrīs.
incomitata rapi certabant funera vasta 1225

1195 in ore *Nonius* trucei *Munro* : inhoretiacet *O* : inoretiacet *O*
rictum *Lambinus* : rectum *OO* tumebat *Heinsius* : mebat *OO*
1212 his *Mon.* : iis *OO* incesserat *Lambinus* : incusserat *OO*
1217 exiret *editio Brixensis* : exciret *OO* 1220 nec tristia *Macro-*
bis : nectia *OO*

DE RERVM NATVRA VI

nec ratio remedi communis certa dabatur ;
 nam quod ali dederat vitalis aeris auras
 volvere in ore licere et caeli templa tueri,
 hoc aliis erat exitio letumque parabat.
 illud in his rebus miserandum magnopere unum 1230
 aerumnabile erat, quod ubi se quisque videbat
 implicitum morbo, morti damnatus ut esset,
 deficiens animo maesto cum corde iacebat,
 funera respectans animam amittebat ibidem.
 quippe etenim nullo cessabant tempore apisci 1235
 ex aliis alios avidi contagia morbi,
 lanigeras tamquam pecudes et bucera saecla.
 idque vel in primis cumulabat funere funus. [1237]
 nam quicumque suos fugitabant visere ad aegros, [1238]
 vitae nimium cupidos mortisque timentis 1240 [1239]
 poenibat paulo post turpi morte malaque, [1240]
 desertos, opis expertis, incuria mactans. [1241]
 qui fuerant autem praesto, contagibus ibant [1242]
 atque labore, pudor quem tum cogebat obire [1243]
 blandaque lassorum vox mixta voce querelae. 1245 [1244]
 optimus hoc leti genus ergo quisque subibat.

*

inque aliis alium, populum sepelire suorum
 certantes : lacrimis lassi luctuque redibant ;
 inde bonam partem in lectum maerore dabantur.
 nec poterat quisquam reperiri, quem neque morbus 1250
 nec mors nec luctus temptaret tempore tali.

Praeterea iam pastor et armentarius omnis
 et robustus item curvi moderator aratri
 languerat, penitusque casa contrusa iacebant
 corpora paupertate et morbo dedita morti. 1255
 exanimis pueris super exanimata parentum

1237 [1245] *hunc versum huc transponi iussit Bentley* 1246 * 1247 *la-*
cunam indicavit Munro 1250 morbus l 31 : morbo OQ

corpora nonnumquam posses retroque videre
 matribus et patribus natos super edere vitam.
 nec minimam partem ex agris is maeror in urbem
 confluit, languens quem contulit agricularum 1260
 copia conveniens ex omni morbida parte.
 omnia complebant loca tectaque; quo magis taestus†
 confertos ita acervatim mors accumulabat.
 multa siti protracta viam per proque voluta
 corpora silanos ad aquarum strata iacebant 1265
 interclusa anima nimia ab dulcedine aquarum,
 multaque per populi passim loca prompta viasque
 languida semanimo cum corpore membra videres
 horrida paedore et pannis cooperta perire
 corporis inlue, pelli super ossibus una, 1270
 ulceribus taetris prope iam sordique sepulta.
 omnia denique sancta deum delubra replerat
 corporibus mors exanimis onerataque passim
 cuncta cadaveribus caelestum templa manebant,
 hospitibus loca quae complebant aedituentes. 1275
 nec iam religio divum nec numina magni
 pendebantur enim: praesens dolor exsuperabat.
 nec mos ille sepulturae remanet at in urbe,
 quo prius hic populus semper consuerat humari;
 perturbatus enim totus trepidabat, et unus 1280
 quisque suum pro re (compostum) maestus humabat.
 multaque res subita et paupertas horrida suasit.
 namque suos consanguineos aliena rogorum
 insuper exstructa ingenti clamore locabant
 subdebantque faces, multo cum sanguine saepe 1285
 rixantes potius quam corpora desererentur.

1259 is maeror *Munro*: maeroris *OQ* 1262 aestus *OQ*: aestu
Marullus: astu *Lachmann*: aestus *Munro* qui lacunam indicat
 1264 protracta *Lachmann*: prostrata *OQ* 1274 manebant *C*:
 manebat *O*: manebit *Q* 1279 quo prius *Q*: huc pius *O* 1281
 conpostum *add. Lachmann* 1282 res *add. C* 1285 faces *l 31*:
 fauces *OG*

OXFORD CLASSICAL TEXTS

The prices given of copies on ordinary paper are for copies bound in limp cloth ; uncut copies may be had in paper covers at 6d. less per volume (1s. less for those priced from 6s. in cloth).

All volumes are also on sale interleaved with writing-paper and bound in stout cloth ; prices on application.

April 1910

50'

HENRY FROWDE
OXFORD UNIVERSITY PRESS
LONDON, EDINBURGH, NEW YORK, TORONTO AND
MELBOURNE

Greek

- Aeschylus.** A. SIDGWICK. 3s. 6d. (India paper, 4s. 6d.)
- Antoninus.** J. H. LEOPOLD. 3s. (India paper, 4s.)
- Apollonius Rhodius.** R. C. SEATON. 3s. (India paper, 4s.)
- Aristophanes.** F. W. HALL, W. M. GELDART. (India paper, 8s. 6d.)
I. Ach., Eq., Nub., Vesp., Pax, Aves. 3s. 6d. (India paper, 4s. 6d.)
II. Lys., Thesm., Ran., Eccl., Plut., fr. 3s. 6d. (India paper, 4s. 6d.)
- Bucolici Graeci.** U. VON WILAMOWITZ-MOELLENDORFF. 3s. (India paper, 4s.)
- Demosthenes.** S. H. BUTCHER.
I. Orationes I-XIX. 4s. 6d. II. i. Orationes XX-XXVI. 3s. 6d.
Together on India paper, 12s. 6d.
- Euripides.** GILBERT MURRAY. (India paper, I-III, 12. 6d.; I-II, 9s.; III, 4s. 6d.)
I. Cyc., Alc., Med., Heracl., Hip., Andr., Hec. 3s. 6d.
II. Suppl., Herc., Ion, Tro., El., I. T. 3s. 6d.
III. Hel., Phoen., Or., Bacch., Iph. Aul., Rh. (In the press.)
- Hellenica Oxyrhynchia cum Theopompi et Cratippi fragmentis.**
B. P. GRENFELL, A. S. HUNT. 4s. 6d.
- Herodotus.** K. HUDE. (India paper, 12s. 6d.)
Vol. I (Books I-IV). 4s. 6d. Vol. II (Books V IX). 4s. 6d.
- Homer,** 3s. per volume.
Iliad. (Vols. I and II.) D. B. MONRO, T. W. ALLEN. (India paper, 7s.)
Odyssey. (Vols. III and IV.) T. W. ALLEN. (India paper, 6s.)
- Hyperides.** F. G. KENYON. 3s. 6d.
- Longinus.** A. O. PRICKARD. 2s. 6d.
- Plato.** J. BURNET. Vols. I-III, 6s. each (India paper, 7s. each). Vol. IV. 7s. (India paper, 8s. 6d.) Vol. V. 8s. (India paper, 10s. 6d.)
I. Euth., Apol., Crit., Ph.; Crat., Tht., Soph., Polit.
II. Par., Phil., Symp., Phdr.; Alc. I, II, Hipp., Am.
III. Thg., Chrm., Lch., Lys.; Euthd., Prot., Gorg., Men.; Hipp. ma., mi., Io, Menex.
IV. Clit., Rep., Tim., Critias. Also Republic, separately, 6s.; on quarto writing-paper, 10s. 6d.
V. Minos, Leges, Epinomis, Epistulae. Definitiones, Spuria.
First and fifth tetralogies separately, paper covers, 2s. each.
- Theophrasti Characteres.** H. DIELS. 3s. 6d.
- Thucydides.** H. STUART JONES. (India paper, 8s. 6d.)
I. Books 1-4. II. Books 5-8. 3s. 6d. each.
- Xenophon.** E. C. MARCHANT. Vols. I-III. (India paper, 12s. 6d.)
I. Historia Graeca. 3s.
II. Libri Socratici. 3s. 6d.
III. Anabasis. 3s.
IV. Cyropaedia. 3s. 6d.

Latin

Asconius. A. C. CLARK. 3s. 6d.

Caesar, Commentarii. R. L. A. DU PONTET. (India paper, 7s.)
Bellum Gallicum. 2s. 6d. Bellum Civile. 3s.

Catullus. R. ELLIS. 2s. 6d. (With Tibullus and Propertius, on India paper, 8s. 6d.)

Cicero, Epistulae. L. C. PURSER. (India paper, 21s.)

I. Epp. ad Fam. 6s. ; II. ad Att., Pars i (1-8), Pars ii (9-16), 4s. 6d. each ;
III. ad Q. F., ad M. Brut., Fragm. 3s.

Orationes. (Rosc. Am. etc., Mil. etc., Verrinae, India paper, 18s. 6d.)

Rosc. Am., I. Pomp., Clu., Cat., Mur., Cael. A. C. CLARK. 3s.

Pro Milone, Caesariana, Philippicae. A. C. CLARK. 3s.

Verrinae. W. PETERSON. 4s.

Pro Quinctio, Pro Roscio Comoedo, Pro Caecina, De lege Agraria,
Pro Rabirio perduellionis reo, Pro Flacco, In Pisonem, Pro
Rabirio Postumo. A. C. CLARK. 3s.

Rhetorica. A. S. WILKINS. (India paper, 7s. 6d.)

I. De Oratore. 3s. II. Brutus, etc. 3s. 6d.

Horace. E. C. WICKHAM. 3s. (India paper, 4s. 6d.)

Lucretius. C. BAILEY. 3s. (India paper, 4s.)

Martial. W. M. LINDSAY. 6s. (India paper, 7s. 6d.)

Nepos. E. O. WINSTEDT. 2s.

Persius and Juvenal. S. G. OWEN. 3s. (India paper, 4s.)

Plautus. W. M. LINDSAY. (India paper, 16s.)

I. Amph.—Merc. II. Miles—fragm. 6s. each.

Propertius. J. S. PHILLIMORE. 3s. (India paper, see Catullus.)

Statius. (Complete on India paper. 10s. 6d.)

Silvae. J. S. PHILLIMORE. 3s. 6d.

Thebais and Achilleis. H. W. GARROD. 6s.

Tacitus, Opera Minora. H. FURNEAUX. 2s.

Annales. C. D. FISHER. 6s. (India paper, 7s.)

Terence. R. Y. TYRRELL. 3s. 6d. (India paper, 5s.)

Tibullus. J. P. POSTGATE. 2s. (India paper, see Catullus.)

Vergil. F. A. HIRTZEL. 3s. 6d. (India paper, 4s. 6d.)

Appendix Vergiliana. R. ELLIS. 4s.

